

ΧΡΙΣΤΟΥ Β. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΑΠΕΣΤΑΛΜ. ΤΗΣ "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ"

ΜΕ ΤΟΥΣ
„ΜΥΡΙΟΥΣ ΤΟΥ 1921“

(Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ :
24 ΙΟΥΝΙΟΥ - 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1921).

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΤ. ΧΡΙΣΤΟΥ & ΣΙΑ, ΓΑΜΒΕΤΤΑ-ΓΛΑΔΣΤΟΝΟΣ 12

ΧΡΙΣΤΟΥ Β. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΑΠΕΣΤΑΛΜ. ΤΗΣ "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ".

ΜΕ ΤΟΥΣ
„ΜΥΡΙΟΥΣ ΤΟΥ 1921“

(Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ :
24 ΙΟΥΝΙΟΥ - 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1921).

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΤ. ΧΡΙΣΤΟΥ & ΣΙΑ, ΓΑΜΒΕΤΤΑ-ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ 12

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

000000

DF

845

12

1256

1256

Εἰς τοὺς ἀμαράντους δαρνῶνας, διὰ μέσου τῶν ὁποίων χωρήσας, ἀπὸ αἰῶνων μακρῶν, ὁ Ἕλλην μαχητής, ἔγραψεν, οἷαν ἔγραψεν ἱστορίαν, ἢ νεωτέρα Ἑλλάς προσέθηκεν ὠραίους καὶ ἀφθόνους τοὺς ἰδικούς της. Στήσασα λαμπρὸν καὶ ἐδραῖον τὸ βάθρον τῆς Βαλκανικῆς Δόξης, οἰστρολατουμένη ἀπὸ τὸν Βασιλικὸν Θρόνον, ἔφερε τὴν λόγχην τῶν τέκνων αὐτῆς ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν **Μυρίων** καὶ τὸν ἱστορικὸν, τοῦ Μεγάλου Μακεδόνα, δρόμον. Ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος Μυρίων, πορευθέντες «οἱ **Μύριοι τοῦ 1921**» ἔγραψαν τὰς σελίδας αἱ τὰς μετὰ τὸ αἷμά των· παλαίσαντες μετὰ ἐχθρὸν καὶ συντρίψαντες τῆς φύσεως τὴν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

43650

αγριότητα, ὕψωσαν ἀνά τὸ Μικρασιατικὸν στε-
ρέωμα ἀθάνατα τὰ σύμβολα τῆς Ἀπτέρου Θεᾶς.
Καὶ ἀπ' ἐκεῖ—ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν παρθένων
βουνῶν καὶ ἀπὸ τοὺς στεγνοὺς καὶ μαρτυρικοὺς
τόπους—συλλέξαντες τὴν δέσμην τῶν κλάδων
τῆς δάφνης, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ μόνοι ἐφύτευσαν,
ἀφῆκαν νὰ σελαγίσῃ ὑπέρλαμπρος ὁ Ἑλληνικὸς
Ἀστήρ. Τὴν δέσμην αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἐπότισαν
οἱ πίπτοντες, μὲ τὴν Ὀπασίαν Ἐκείνου—τὰς
ιδίας αὐτῶν σελίδας—ἀφιεροῖ εἰς Αὐτὸν ὁ συλ-
λέξας, ὡς ὑποθήκην τῶν νεκρῶν, τὴν τελευ-
ταίαν των κραυγὴν.

Δεκέμβριος 1921.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὴν 28ην Ἰουλίου (10ην Αὐγούστου) 1920 ὑπεγράφετο ἐν
Σέβραις τῆς Γαλλίας ἡ μεταξὺ τῶν Συμμάχων Δυνάμεων—ἐν αἷς
καὶ ἡ Ἑλλάς—καὶ τῆς Τουρκίας «Συνθήκη τῶν Σεβρῶν», ἣτις
ἔθετε τὸ τυπικὸν «τέρμα» εἰς τὴν ἐμπόλεμον κατὰστάσιν μεταξὺ
Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εὗρισκετο ἀπὸ
τῆς 2ας Μαΐου 1919 ἐν Σμύρνῃ κατέχων αὐτὴν καὶ εὐρείαν λω-
ρίδα τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας, ἐντολοδόχος τῶν Μεγάλων
Δυνάμεων πρὸς ἐπιβολὴν τῆς θελήσεως τῶν νικητῶν. Ταυτο-
χρόνως ὅμως μὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν,
ᾧρθουτο καὶ ἐν μέγα πρόβλημα : ἡ ἐφαρμογὴ τῆς συνθήκης : αὐ-
τῆς ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, παλαιὸς ἀξιωμα-
τικὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, διακριθεὶς εἰς τὴν ἀμυναν τῶν
Δαρδανελλίων, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀγκυραν καὶ ἐκεῖ, ἐνισχυό-
μενος μυστικῶς ὑπὸ τῆς ἐπισημοῦ Τουρκίας, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς
«Ἐθνικοῦ κινήματος» σκοποῦντος τὴν ματαίωσιν τῆς ἐφαρμογῆς
τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Καὶ συναγείρας περὶ αὐτὸν τὰ
παλαιὰ στελέχη τοῦ στρατοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ ὁποῖα ἐξε-
μηνδένιζεν ἡ Συνθήκη αὕτη, ἀντετάχθη κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἐν
Μικρᾷ Ἀσίᾳ εὐρισκομένου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ Ἑλλάς, μὴ
ἔχουσα ἐλευθερίαν δράσεως, ἐμποδιζομένη δὲ νὰ ὑπερβῇ τὰ ἐδα-
φικὰ ὅρια τῆς Συνθήκης, δὲν ἠδυνήθη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, νὰ
πλήξῃ, τὸν μετέπειτα ἰσχυρὸν ἐχθρόν, ἐν τῇ γενέσει του. Καὶ
οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ ἐμπόλεμος κατὰστάσις μεταξὺ Ἑλλάδος
καὶ «ἐπαναστατησάσης» Τουρκίας, ὁπισθεν τῆς ὁποίας ἐτάχθη
ἀνεπισήμως καὶ ἡ ἐπίσημος Τουρκία.

Ἡ κατὰστάσις ὅμως αὕτη, παραταθεῖσα μὲ αἰῶσαν ἐντασιν,
πλέον τῆς διείας, ἀπέθη (στία γενικωτέρων κινδύνων καὶ περι-
πλοκῶν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν δὲ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ συνεκλήθη κατὰ
Φεβρουάριον τοῦ 1921 ἐν Λονδίνῳ Διάσκεψις, σκοποῦσα τὴν εἰ-
ρηνηκὴν διευθέτησιν τῆς ἐμπόλεμου αὐτῆς καταστάσεως. Ἀλλ' ἡ
Διάσκεψις, εἰς ἣν παρέστησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν δισταμένων

μερῶν, ἐτερμάτιζε τὰς προσπάθειας τῆς, οὐδὲν ἐπιτυχούσα ἀποτελεσμα. Οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι ἤρξασθαι ἀπλῶς εἰς παρτιλάνειαν τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων, ἵνα συμπληρώσουν τὴν πολεμικὴν τῶν παρασκευὴν διὰ τὰς μελλούσας ἐπιχειρήσεις τῶν.

Μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς εἰρηνευτικῆς ἐκείνης ἀποπείρας, ἡ Ἑλλάς εὐρέθη πλέον ὑποχρεωμένη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τούτου δι' ἰδίων δυνάμεων νὰ ἀποδυθῇ δηλαδὴ εἰς νέον πόλεμον, κατὰ τοῦ ἤδη ἰσχυρῶς ὀργανωμένου Τουρκικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πρωτεύουσιν εὐρίσκοντο τότε, ἐκ προσωπῆσαντες τὴν Ἑλλάδα παρὰ τῇ Διασκέψει, ὁ πρωθυπουργὸς Ν. Καλογερόπουλος καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Δ. Γούναρης, ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει πλειοψηφίας. Κατόπιν ὁδηγίων τούτων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν εἰς Ἀθήνας, τὴν νύκτα τῆς 3ης Μαρτίου, ἐξεδίδετο τὸ κάτωθι Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως κηρύσσον τὴν ἐναρξιν τῶν νέων πολεμικῶν ἀγώνων :

«ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

«Αἱ προσπάθειαι πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς ἐντὸς τῶν ὁρῶν, τοὺς ὁποίους ἐθέσπισαν συμφωνίαι διεθνoῦς κύρους, προσκόπτουσι διαρκῶς εἰς τὴν ἀνταρσίαν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολίᾳ ὀργανώσεων. Ἐπιδιώκουσιν αὗται, διὰ τῆς διαιωνίσεως ἀνωμόλου καὶ ἐκρύθμου καταστάσεως, νὰ κλονίσωσιν ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ἐπιτακτικῶς ἡ ὑπερτάτη ἀντίληψις δικαιοσύνης καὶ πολιτισμοῦ, αἱ ἀδιάκοποι μέχρι σήμερον θυσίαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ ἀπαράγραπτα Ἐθνικὰ αὐτοῦ Δίκαια. Ἐνῶ δὲ ἀνεμένετο ἡ ἄνευ περαιτέρω αἱματοχυσίας ἐμπέδωσις τῆς εἰρήνης, νέα ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ καθεστώτος, τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διαπιστοῦται ἐπ' ἐσχάτων ἐκ

στρατιωτικῶν κινήσεων καὶ συγκεντρώσεων κατὰ τῆς ἡμετέρας παρατάξεως.

Τοῦτο ἐπιβάλλει τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, καὶ πρὸς προστασίαν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, τῶν ἐκτεθειμένων εἰς ἀπάσας τὰς γνωστὰς βιαιότητας τῶν ἀγρίων ἀνταρτῶν, καὶ πρὸς ὀριστικὴν, τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, εἰρήνευσιν, ἣν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Μεγάλων αὐτῆς Συμμάχων ἀνεנדότως ἐπιδιώκει ἡ Ἑλλάς. Πρὸς τοῦτο, πεποιθὼς ἐπὶ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων, καλῶ τὸν λαόν Μου νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἐντεταλμένον τὴν ἐπιβολὴν τῆς εἰρήνης σιδήρευμα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Μαρτίου 1921.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Ταυτοχρόνως, Β. Διάταγμα ἐκάλει ὑπὸ τὰ ὄπλα τὰς τρεῖς ἐφεδρικὰς κλάσεις, 1915, 1914 1913^α. Καὶ ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ Κράτος ἀνελάμβανε τὸν νέον ἀγῶνα.

Τὴν 10ην Μαρτίου, τὸ Στρατηγεῖον τῆς «Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας» — οὕτως εἶχε καθορισθῇ ὁ τίτλος τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ — ἐγκατασταθὲν, ἐκ Σμύρνης, εἰς Προῦσαν, διέταξε γενικὴν κατὰ τοῦ Κεμαλικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν, ραγδαίως ἐξελιχθεῖσαν. Τὴν 14ην τοῦ ἰδίου μηνός, μετὰ πῦρ πάλιν, κατελαμβάνετο τὸ Ἀφιὸν Καραχισσάρ καὶ προωθεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ γραμμὴ 70 χιλίόμετρα νοτιοανατολικῶς αὐτοῦ, μέχρι τοῦ Τσαί. Εἰς τὸ Βόρειον Μέτωπον ὁμοως, ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, φθάσας, μετὰ πολυνέκρους μάχας, ἔξωθι τοῦ Ἑσκή Σεχέρ, συνήντα ἐκεῖ ἀγρίαν καὶ ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν τετραπλασίων ἐχθρῶν δυνάμεων, γεγονός ὅπερ ἐξηνάγκασε τὸ Στρατηγεῖον νὰ διατάξῃ, τὴν 17ην Μαρτίου, τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐπιχειρήσεων

και την σύμπτυξιν εις τὰς ἀρχικὰς «γραμμὰς ἐξορμήσεως». Ὁ Τουρκικὸς στρατός, ὁ ἀμυνόμενος τοῦ Ἑσπ. Σαχίρ, ἀπαλλαγείς τῆς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιθέσεως στρέφεται δολόκληρος πρὸς νότον καὶ ἀποπειραθεὶς νὰ διχοτομήσῃ τὴν νοτίαν ὁμάδα, ἡττᾶται δεινῶς. Τὴν 23ην Μαρτίου ἡ Στρατιὰ ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ὁριστικὰς γραμμὰς τῆς: Εἰς τὸν *Βόρειον τομέα*: ἡ μὲν κεντρικὴ φάλαγξ παρὰ τὸ Τίμπος, ἡ ἀριστερὰ πλησίον τοῦ Μεντεσσέ καὶ ἡ δεξιὰ ἐγγὺς τοῦ Οὐμαντάλα.

Εἰς τὸν *Νότιον τομέα*: ὁ Ἑλληνικὸς στρατός ἀποχωρήσας τοῦ Ἀφίων Καραχισάρ διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν μεγάλην κατὰ τοῦ Τουλὸ Μπουνάρ ἐπίθεσιν, κατελάμβανεν ὡς γραμμὴν τὴν ἐντεῦθεν αὐτοῦ κορυφογραμμὴν ὅπου καὶ ὤχυρώθη, δι' ἡμιμονίμων ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατᾶς ἐπανήλθεν εἰς Σμύρνην, εἰς τὴν Προῦσαν παρεμνεῖ τοῦ βορείου συγκροτήματος καὶ εἰς τὸ Οὐσσίκ, τὸ τοῦ Νοτίου.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐτερματίζετο—ὡς ἐτερματίζετο—ἡ περίοδος τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Μαρτίου 1921, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἡμέρας ἤρχιζεν ἡ νέα τῆς Ἑλλάδος πολεμικὴ παρασκευή, ὅπως ἀναληφθῇ ὁ τελειωτικὸς ἀγών.

Τὴν Κυβέρνησιν κατήρτιζεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαϊκοῦ κόμματος Δ. Γούναρης. Καὶ οἱ ἔκτοτε, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων, διαρρεῦσαντες μῆνες, ἀπετέλεσαν ἐν χρονικῶν διάστημα, τὸ ὅποιον κατηναλώθη δολόκληρον διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν. Πρὸς τὴν Σμύρνην διωχετεύετο ἀενάως ἐμφυχον καὶ ἀφυχον ὕλικόν, σειρά δὲ στρατιωτικῶν μέτρων καθίστα θετικωτέραν τὴν τεραστίαν αὐτὴν ὀργάνωσιν—ὀργάνωσιν συντελουμένην διὰ μέσου δυσχερειῶν ἀφαντάστων.

Τὴν 1ην Ἀπριλίου ἀνασυνεκροτήθη τὸ «Γενικὸν Ἐπιτελεῖον τοῦ Στρατοῦ». Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἐτοποθετεῖτο ὁ ἐπιτελάρχης τῶν Βαλκανικῶν πολέμων Βίκτωρ Δούσμανης, ὑπαρχηγὸς δὲ ὁ Εὐνοφ. Στρατηγός, ἐπὶ τούτῳ ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐφεδρείας. Τὴν 14ην τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα

τέσσαρες ἐφεδρικοὶ ἡλικίαι,—1912 καὶ 1913, 1903 καὶ 1904—τὴν ἐπομένην δὲ 15ην ὁ πρωθυπουργὸς Δ. Γούναρης, μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκη, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Β. Δούσμανη καὶ τοῦ ὑπαρχηγοῦ Ε. Στρατηγοῦ μετέβη εἰς Σμύρνην—πρῶτος πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποδιδαζόμενος εἰς τὴν Ἰωνικὴν πρωτεύουσιν—ὁπόθεν, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπεσκέπτοντο τὸ Μέτωπον, ἐορτάσαντες μετὰ τῶν στρατιωτῶν τὸ Πάσχα.

Ἐν τῷ μεταξύ, εἰς τὴν Σμύρνην ἐξηκολούθουν νὰ φθάνουν ἀθρόα τὰ Ἑλληνικὰ σκάφη μεταφέροντα στρατεύματα καὶ ἐφόδια. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἡ ἀποσάθρα τῶν Ἀγγλικῶν σιδηροδρόμων Ἀϊδινίου καὶ δολόκληρος ὁ λιμὴν τῆς Πούντας δὲν ἐδέχοντο εἰ μὴ τὰ μέσα τῆς ἐνίσχυσεως τοῦ στρατοῦ—τὴν ἀπόδοσιν τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς, ἥτις ἀπεδίβασεν εἰς τὴν Ἰωνίαν 123.000 μαχητῶν, πολεμοφόδια διὰ μίαν ἀκόμῃ, ὡς τὴν γενομένην, ἐκστρατείαν, καὶ βουνὰ τεράστια ἐφοδίων. Ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως μία ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων παρασκευῶν τῆς Ἑλλάδος—ἀπόδοσις τιμῶσα τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος. Καὶ πάντα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν πόρων τῆς χώρας, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων.

Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν Ἰωνίαν.

Ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς τὴν ταχύτεραν συμπλήρωσιν τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς, ἤρχισε νὰ φθάνῃ πρὸς αὐτὴν ἐντονος ἡ ἀξίωσις τοῦ στρατοῦ, ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ Βασιλεὺς. Καὶ ἐφ' ὅσον οἱ μῆνες παρήρχοντο καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος προσήγγιζεν, ἡ ἀξίωσις αὕτη καθίστατο ἐντονωτέρα. Ὅσοι μετέβησαν τότε ἐκεῖ, κατὰ τοὺς δύο τελευταίους τῆς ἀνοίξεως μῆνας, εἶδον τὸν στρατὸν εἰς τοὺς καταυλισμούς του, μὲ τὸν ὀραϊότερον καὶ ἀλκιμώτερον ἑλληνικὸν ὄργανισμόν. Εὐθύμιοι καὶ θαρραλεοὶ οἱ πολεμισταὶ τῆς αὔριον, ἐδυσανασχέτουν διὰ τὴν παρατεινομένην ἀναμνην. Ἐδυσανασχέτουν δι' αὐτὴν καὶ ἀνέμενον τὸν Στρατηλάτην.

Ὑπὸ τὴν ἐπιτακτικὴν ταύτην τοῦ στρατοῦ ἀπαίτησιν ἐπέρασε καὶ ὁ Μάιος. Τὴν ἐσπέραν τῆς 28ης Μαΐου ὁ πρόεδρος τῆς Κυ-

θερνήσεως, ἀνήγγειλεν ἐνώπιον ἐπευφημούσης Ἐθνοσυνελεύσεως ὅτι: *«αὐριον, ἢ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὸ Μέτωπον, ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἀγωνίζεται διπὲρ τῶν Ἑθνικῶν Δικαίων»*. Καὶ πράγματι! Ἡ ἱστορικὴ ἐπέτειος—ἡ 29ῃ Μαΐου 1921—ἀνέτειλεν ὑπὲρ τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, μὲ τὸν λαὸν αὐτῆς ἐγρηγοροῦντα καὶ πανηγυρίζοντα. Τὴν 11ην πρωϊνὴν ὥραν ψάλλεται εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν δοξολογία ὑπὲρ κατευδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. «Φερόμενοι ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ» φθάνουν εἰς τὸν Ναὸν οἱ Βασιλεῖς. Αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Στρατηλάτην, ὅστις τὴν 4ην ἀπογευματινὴν ὥραν κατέρχεται εἰς Ν. Φάληρον, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Σμύρνην. Καὶ ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς εὐχὰς τοῦ ἀλλοφρονος λαοῦ, προπεμπόμενος ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἐπιβιβάζεται τοῦ ἀναμένοντος θωρηκτοῦ «Λῆμνος» μετὰ τοῦ Διαδόχου, καὶ τῶν πριγκήτων Νικολάου καὶ Ἀνδρέου.

Τὴν 4.30' μ. μ. τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης 29ῃς Μαΐου ἀπαίρει ἡ «Λῆμνος»—ἐφ' ἧς ἐπέβησαν ὁ πρωθυπουργός, καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν—συνοδευομένη ἀπὸ τὸ πολεμικὸν «Ἑλλή», τὰ ἀντιτορπιλικὰ «Ἀετός», καὶ «Ἀσπίς», καὶ «Δάφνη», τῆς τελευταίας φερούσης τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Βασιλέως, τὸ Ἐπιτελεῖόν του καὶ τοὺς ξένους δημοσιογράφους. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος διὰ τὰς Ἀθήνας, ἱστορικὴ διὰ τὴν πρωτεύουσάν. Ὑπῆρξεν ἡ καλλιτέρα καὶ ἡ εὐτυχεστέρα 29ῃ Μαΐου—τὸ καλλίτερον μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς Βασιλίδος.

Ἡ ἀποθίβασις.

Τὴν 4.15' μ. μ. τῆς 30ῃς Μαΐου—ἔπειτα ἀπὸ μίαν μεγαλειώδη καὶ φαντασμαγορικὴν εἴσοδον εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης—ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῶν πριγκήτων ἀφήνει τὸ θωρηκτὸν καὶ δι' αἰμακάτου φθάνει εἰς τὴν πρὸ τοῦ Στρατηγείου ἀποβάθραν, ὅπου καὶ ἀποβιβάζεται, ἐνῶ ἡ ἀλλοφροσύνη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχει ἐξικθῇ εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἡ Σμύρνη—ὡμολόγουν οἱ κάτοικοι—οὐδέποτε ἐνθουσιάζει παρομοίαν ἡμέραν. Ἐντὸς τοῦ Στρατηγείου ὁ ἱστορικὸς Βασιλεὺς δέχεται τοὺς προσελθόντας—ἀρχάς, θρησκευτι-

κοὺς ἀρχηγούς, σωματεῖα, ἀξιωματικούς—μεθ' ὧν παρελαίνει πρὸ τῆς προκυμαίας ἐπιβάνων ἀντιτορπιλικῶν καὶ κατευθύνεται εἰς τὸ Κορδελλὸ ὅπου καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὰ προσωρινὰ Ἀνάκτορα.

Πρὸς τὸν στρατὸν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἀπεῖ-
βάσθη ἐκεῖ, ἡ πολεμικὴ μορφή ἐτονώθη. Τὰ πάντα ἐπρόδιδον,
ὅτι ὁ πόλεμος ἐπέκειτο καὶ ὅτι ἐπέκειτο εἰς ἀληθῆ καὶ σκληρὸς
πόλεμος—πόλεμος δόξης διὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα.

Καὶ τὴν ἐπομένην 31ην Μαΐου ὁ Βασιλεὺς—τί ἄλλο θὰ ἐσκέ-
πτετο!—ἀπηύθυνε τὴν κάτωθι χαιρετιστήριον Ἡμερησίαν Δια-
ταγὴν Του :

ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

*«Ἡ φωνὴ τῆς Πατρίδος μὲ ἐκάλεσε καὶ πάλιν
ἐπὶ κεφαλῆς ὑμῶν. Δεχθῆτε τὸν ἐγκάρδιον τοῦ Βα-
σιλέως χαιρετισμόν.*

*»Εἶμαι ὑπερήφανος διὰ σᾶς. Διὰ τὴν ἀποφασί-
στικότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἀγωνίζεσθε τὸν ἀπελευθε-
ρωτικὸν τῆς φυλῆς ἀγῶνα, ἐδῶ ὅπου ἀπὸ αἰώνων
ἀκμάζει ὁ Ἑλληνισμός.*

*»Δὲν ἀγνοεῖτε ποίας εὐγενοῦς ιδέας εἴσθε ὑπέρ-
μαχοι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἐδάφους.*

*»Μάχεσθε ὑπὲρ τῆς ιδέας τῆς ἐλληνικῆς, ἣ
ὁποία ἐδῶ ἐγέννησε τὸν ἀπαράμιλλον ἐκείνον πο-
λιτισμόν, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε θὰ παύσῃ νὰ προκαλῇ
τοῦ κόσμου τὸν θαυμασμόν.*

*»Ἡ ἀνδρεία σας ἐγγυᾶται τοῦ ἀγῶνος τὴν ἐπι-
τυχίαν, αἱ ἀρεταὶ σας ἐγγυῶνται ὅτι ἐκ τῶν θυσιῶν
καὶ τῆς νίκης σας θὰ ἀναθάλλῃ ἐφάμιλλος πρὸς*

ἐκεῖνον πολιτισμός. Καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ σεῖς
θα εἰσθε οἱ δημιουργοί.

» Ἀξιοὶ τῶν προγόνων σας θὰ κληροδοτήσῃτε
εἰς τὰ παιδιὰ σας ἔργον ἀντάξιον ἐκεῖνων καὶ
ὕμῶν.

» Στρατιῶται ἐπὶ τὸ ἔργον! Ὅλοι ἡνωμένοι μὲ
τὴν καρδίαν πλήρη ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα
μας, μίαν καὶ ἀδιαίρετον.

» Καὶ ἀπὸ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐ-
τῆς, μεγάλην καὶ αἰωνίαν, τῆς ὁποίας ὅλοι εἴμεθα
ὄργανα, ἐμπρὸς ἐπὶ τὸ ἔργον.

» Ὁ Βασιλεὺς σας εἶνε μαζὺ σας, καὶ σὰς ὁδηγεῖ
ἐκεῖ ποῦ ἡ ἐπιταγὴ τῆς πατρίδος μᾶς καλεῖ ὅλους.

» Ὁ Ὑψιστος θὰ εὐλογήσῃ τὸν δίκαιον ἀγῶνα
μας.

Κορυδαλλὸ 31 Μαΐου 1921.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Τὸ σύνθημα ἐπέχειτο πλέον, καὶ ὁ πόλεμος εἰσῆρχετο εἰς τὴν
περίοδον τῆς ἐνάρξεώς του.

Ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου ὑποστράτηγος Ε. Στρατηγός,
κρίνων, ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἐκθέσει, τί προσέφερεν εἰς τὸν
πόλεμον ἐκεῖνον ὁ Βασιλεὺς, γράφει:

« . . . Τὴν μεγαλειτέραν ἐνίσχυσιν ἐλάμβανεν ὁ στρατὸς
τὴν 30ὴν Μαΐου, ὅτε ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐπά-
τει τὸ ἔδαφος τῆς Ἰωνίας. Ἡ ἡγεσία τοῦ Στρατηλάτου Βα-
σιλέως, ἐνέπνευσεν εἰς τὸν στρατὸν Του, τὴν αὐτοπεποιθήσιν
καὶ τὴν ἡθικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἣτις δίδει εἰς τοὺς ἀνδρας
πτερὰ ἀετοῦ καὶ καρδίαν λέοντος. . . . »

Καὶ πράγματι! Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ μαχηταὶ τοῦ Μικρασια-
τικοῦ ἀγῶνος.

Εἰς τὴν Σμύρνην.

Ἀπὸ τῆς ἐπομένης, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς τὴν
Ἰωνικὴν πρωτεύουσάν, ἤρχισεν ἡ θετικὴ τοῦ πολέμου προε-
γεία. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸ ὥραιον προάστειον, τὸ προσκύνημα
τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξηκολούθει ἀμείωτον, ὑπὸ τὴν γενικὴν κα-
ιοδήγησιν τοῦ Στρατηλάτου ἐγένετο ἡ ἐπεξεργασία τοῦ πο-
λεμικοῦ σχεδίου.

Ὁ Ἀρμενικὸς πληθυσμὸς προσέβλεπε πρὸς τὸν Βασιλέα
ὡς πρὸς Ἐλευθερωτὴν του, καὶ ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, τὴν
6ην Ἰουνίου—μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς «Λήμνου» δοξογίαν—ἡμέραν
Κυριακὴν, ὁ Ἀναξ ἐξήρχετο εἰς τὴν πόλιν τῆς Σμύρνης, τὰ αἰ-
σθήματα τῆς πίστεως, τῆς ἀφοσίωσέως καὶ τῆς Ἑθνικῆς καὶ
Χριστιανικῆς ὑπερηφανείας, ἐξεδηλοῦντο ἀσυγκράτητα.

Τὴν 9ην Ἰουνίου ἐπεδίδετο, διὰ τὰ ἀποκουσθῆναι, ἡ Συμ-
μαχικὴ Διακοίνωσις περὶ προσφοράς τῆς μεσολαβήσεως τῶν
Δυνάμεων πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς
διαφορᾶς.

Ἐπὶ δύο ἑβδομάδας κατόπιν, συνεπληροῦντο αἱ προπαρα-
σκευαί. Ἡ μὲν IV Μεραρχία ἐκ Μαγνησίας μετεστάθμευε πρὸς
τὸ Οὐσσάκ, ἡ δὲ XII ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Ἀνδρέαν, ἐσπευσμέ-
ως συγκεντρωθεῖσα ἐκ Σμύρνης εἰς τὸ Ἰνεῖ—πρὸ τοῦ Οὐσ-
σάκ—ἐτίθετο μετὰ τῆς IV εἰς πορείαν πρὸς τὸ Μπανάζ διὰ
τὸν πρὸς τὸ Ἀφιὸν Καραχισάρ ἐλιγμόν.

Ἡ συγκεντρώσις τερματίζεται.

Τὴν 11ην Ἰουνίου ἡ περὶ τὴν περιοχὴν τῆς Νικομηδείας
συγκεντρωμένη XI Ἑλληνικὴ Μεραρχία, οὐδένα ἐκεῖ ἔχουσα
νὰ ἐπιτελέσῃ σκοπὸν, ἐκινήσασα, ἔφθασε, μετὰ καθυ-
στέρησιν ἡμερῶν τινων, διότι ὑπεχρεώθη νὰ συνάψῃ ἀγῶνάς
τινας, εἰς τὸν τομέα τῆς Προύσσης τὴν 20ὴν τοῦ μηνός. Ταυ-
τοχρόνως ἡ ἐκ Μαγνησίας ἐκινήσασα IV Μεραρχία καὶ ἡ
ἐκ Σμύρνης XII συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Ἰνεῖ πρὸ τοῦ Οὐσσάκ.

Ὁ στρατὸς τοῦ Βορείου Μετώπου διηρέθη εἰς δύο διὰ-
δας. Ἡ μία, ἡ καὶ ἰσχυροτέρα, (VII καὶ X Μεραρχίαι) ὑπὸ τὸν

υποστράτηγον Πολυμενάκον, είχε προορισμόν νά βαδίσῃ δι' Ἀδρανός καὶ Χαρμαντζίκ πρὸς Κιουτάχειαν. Ἡ ἑτέρα δὴμάς (XI καὶ III Μεραρχία) ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Τρικούτην, εἶχε προορισμόν νά βαδίσῃ διὰ Γενί Σεχίρ, Μπιλετζίκ, Σείγκούν· ἀφ' ἐνὸς καὶ διὰ Ἀϊνεγκὺλ Παζαρτζίκ—Εὐνού ἀφ' ἑτέρου πρὸς Ἑσκή Σεχίρ, κυρίως διὰ νὰ ἀπασχολήσῃ ὅσω τὸ δύνα τὸν περισσότερας ἐχθρικὰς δυνάμεις.

Εἰς τὸ Νότιον μέτωπον βορείως τοῦ Οὐσσάκ, συνεκεντροῦτο μικρὸν ἀπόσπασμα (δυνάμειος περίπου Μεραρχίας, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τσιρογιάννην, προοριζόμενον δι' ἐξάπאתσιν τοῦ ἐλθροῦ, ἵνα οὗτος νομίσῃ ὅτι ἡ ἐπίθεσις θὰ κατηυθύνετο κατὰ μέτωπον τῆς Κιουτάχειας. Ὁ κύριος ὄγκος τῶν Μεραρχιῶν εὕρισκετο συγκεντρωμένος ἀνατολικῶς τοῦ Οὐσσάκ.

Β'. ΠΕΡΙΟΔΟΣ (*)

Η ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου δεκαήμερου τοῦ Ἰουνίου 1921 εὕρισκε τὴν Ἑλληνικὴν Στρατιὰν κατέχουσαν τὰς ἀφετηρίας τῶν μετακινήσεων. Ἀφετηρίας εἰς τὰς ὁποίας συνεπληρώθη ἡ ὀργάνωσις.

Τὴν 25ην τοῦ ἰδίου μηνός, τερματισθείσης πλέον πάσης προπαρασκευαστικῆς διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐργασίας, τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατιάς, ἐγκατέλιπε τὴν Σμύρνην καὶ ἐγκαθίστατο εἰς τὸ Οὐσσάκ. Ἡ διαδρομὴ τοῦ ἐκτάκτου συρμοῦ, μὲ τὸν ὅποιον ἐταξειδεύετο τὸ Στρατηγεῖον, θὰ πα-

(*) Αὕτῃ εἶναι ἡ 6' περίοδος, πρώτην δὲ περίοδον ἀποτελοῦν αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου.

Τὸ Στρατηγεῖον ἀπετελεῖτο οὕτως: Ἀρχηγὸς Στρατιάς, ὁ ἀντιστράτηγος Α. Παπούλας, ἐπιτελάρχης ὁ συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Κ. Πάλλης, ὑπαρχηγὸς Ἐπιτελείου συνταγματάρχης μηχανικοῦ Π. Σαρρηγιάννης. Ἐπιτελεῖς: συνταγματάρχαι: Α.Β.Γ. Διάδοχος Γεώργιος, Ε. Βερνάρδος (τοῦ III Γραφείου), Ν. Ραγκαβῆς, Γ. Ἀθανασιάδης (ἀρχηγὸς πυροβολικοῦ Στρατιάς), Διευθυντὴς II Γραφείου πληροφοριῶν λοχαγὸς Χ. Καρασσοῦς, τοῦ IV Γραφείου Μεταφορῶν ἀντισυνταγματάρχης Σπυρίδων. Μετὰ τοῦ Στρατηγείου τῆς Στρατιάς συνεργάσθη καὶ ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων ὁ ὑποστράτηγος ὑπαρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Ε. Στρατηγός. Ὁ Γεν. Ἐπιτελάρχης ὑποστράτηγος Βίκτωρ Δούσμανης παρέμεινε μετὰ τοῦ Βασιλέως, ὃν συνώδευσεν καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκης.

ραμείνη ἀληθῶς ἱστορική. Διὰ μέσου πόλεων καὶ κωμοπόλεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν, ἐξεπῆδησεν ἡ ἀκμαίοτερη καὶ θερμότερα ἑλληνικὴ ψυχὴ—ἀκμαία, μολοντί ἐπέρασεν ἐπάνω των τόσοι μαῦροι αἰῶνες—εἰς χαιρετισμὸν τῶν νέων ἐλευθερωτῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεπροσώπει ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου. Ἐγεννήθησαν καὶ ἔζησαν οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλῆα» καὶ πρὶν ἀκόμη συνέλθουν ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ Στρατηλάτου, ἥτις αἰγλήεσσα εἶχε πεπάζει ὑπὲρ αὐτοὺς, ἔβλεπον ταύτην ἐν μέσῳ αὐτῶν ὡς πραγματικότητα, ἐπανασυνδέουσιν τὰ νήματα τῆς ἱστορίας. Καὶ ἔβλεπον τὰ ἔχνη τῶν Μυρίων καὶ ἐκεῖνα τοῦ Μακεδόνος δορυκτῆτορος, νὰ τὰ διαδέχωνται τὰ ἔχνη τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς.

Ἡ Μαινεμένη, ἡ Μαγνησία, τὸ Σαλιχλή, τὸ Δενισλή, ἡ Φιλαδέλφεια, εἰς τοὺς σταθμοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους διήρχετο ὁ ἱστορικὸς ἐκεῖνος συρμός, ἀφῆκαν τὴν ἑλληνικὴν των ψυχὴν εἰς τὸν ἑλληνικώτερον ἐνθουσιασμόν. Ὁ Διάδοχος ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο καὶ ἐδονεῖτο ὁ ἀπελεύθερος Ἑλληνισμὸς τοῦ κάμπου τῆς Φιλαδελφείας. Οἱ ἱερεῖς μὲ τὰ ἀρχιερατικά των ἄμψια ἠυλόγουν καὶ ἠῦχοντο, ἐνῶ αἱ προσφωνήσεις, ραγίζουσαι καὶ λίθους ἀκόμη, ἐμαρτύρουν τὴν χαρὰν τῶν κατοίκων. Εἰς τὸ Ἀχμετλή μόνον, ὃ πρὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ ὁποίου χώρος εἶχε στρωθῇ μὲ τάπητας, ἠκούσθησαν δέκα προσφωνήσεις ἀπὸ Ἑλληγόπαιδας φοροῦντας τὴν φουστανέλλαν.

Μὲ τοιαύτας ἐκδηλώσεις, τὴν 5.10' μ. μ. τῆς 25ης Ἰουνίου, τὸ Στρατηγεῖον ἔφθανεν εἰς τὸ Οὐσσάκ, γενόμενον δεκτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ Τοῦρκος Δήμαρχος, ὑποδέχονται, διὰ δηλώσεων ὑπο-

ταγῆς, τὸν Διάδοχον. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης πλέον ἀρχίζει ἡ πολεμικὴ περίοδος.

* *

Ὅρισθείσης ὡς ἡμέρας ἐνάρξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως τῆς 29ης Ἰουνίου—ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἐπεράτου τὴν πορείαν του καὶ τὸ ἐκ Προύσσης Γ'. Σῶμα Στρατοῦ—ἐπεδόλλετο ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐπιτελικοῦ Σχεδίου.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι, ἐμφανῶς διὰ τὸν ἐχθρόν, ἡ συγκέντρωσις τοῦ ὄγκου τῶν κυρίων τῆς Στρατιᾶς δυνάμεων, εἶχε γίνῃ περὶ τὸ Οὐσσάκ. Τὸ βαρὺ πυροβολικόν, τὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα, αἱ ἀποθήκαι μὲ τὰ εἶδη ἐφοδισμοῦ, τὰ δύο ἀεροδρόμια, καὶ ἐν γένει πᾶν ὁρατὸν πολεμικὸν μέσον, ἐκρατοῦντο ἐπιμελῶς εἰς τὸ Οὐσσάκ, ἐνῶ ἡ παράταξις καὶ αἱ θέσεις τῶν Μεραρχιῶν μας ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐνισχύεται ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ὅτι τὸ Οὐσσάκ θὰ ἦτο ἡ ἀφετηρία τῆς ἐξορμήσεως τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων.

Ἡ γενικὴ γραμμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σχεδίου ἦτο ἡ ἑξῆς:

Ἄμα τῇ ἐκδηλώσει τῶν ἑλληνικῶν κινήσεων ὁ ἐχθρὸς θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει του: α') τὸ ἰσχυρότερον τμήμα τοῦ βορείου συγκροτήματος, προελαύνον ἐκ Προύσσης νοτιοανατολικῶς, διὰ Χαρμαντζίκ, πρὸς γενικὴν κατεύθυνσιν Κιουταχείας· β') τμήμα ἐκ τῶν περὶ τὸ Οὐσσάκ κυρίων συγκεντρώσεων βορειοανατολικῶς, διὰ Τσεντίξ, πρὸς Κιουτάχειαν ἐπίσης καὶ γ') τὸν κύριον ὄγκον τῆς Στρατιᾶς συγκεντρωμένον ἀνατολικώτερον τοῦ Οὐσσάκ. Ταῦτα ἔχον πρὸ αὐτοῦ τὸ τουρκικὸν Ἐπιτελεῖον, ἦτο φυσικὸν

νά σκεφθῇ ὅτι αἱ τρεῖς αὐται ομάδες θὰ ἐπετίθεντο καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὠχυρωμένης θέσεως τοῦ Γυμάρεως ποταμοῦ, μὲ οὐσιαστικὴν πρόθεσιν: τὴν κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ του διὰ τῆς ἀπὸ Προύσσης κινουμένης φάλαγγος.

Ἐνῷ οὕτω θὰ ἐξετίμα τὰς προθέσεις καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατηγείου ὁ ἔχθρος, ἡ Στρατιά ὅπως ἐξαπατήσῃ τὸν ἀντίπαλον ἢ μᾶλλον ὅπως ἀφήσῃ τοῦτον ἐν τῇ τοιαύτῃ πεπλανημένῃ του ἀντιλήψει, θὰ μετεκίνει τὸν περὶ τὸ Οὐσσάκ κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεων τῆς ἀνατολικώτερον, διὰ νυκτερινῶν πορειῶν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως ἐκτελουμένων, καὶ θὰ κατηυθύνετο ὁλόκληρος ἔναντι τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς κυρίας ἑχθρικής παρατάξεως, ὅπως ἐπιπέσῃ κατ' αὐτόν καί, ἀπειλοῦσα νὰ κυκλώσῃ τοῦτο (τὸ ἀριστερόν τοῦ ἑχθροῦ) τὸν ἀναγκάσῃ νὰ καμφθῇ πρὸς βορρᾶν καὶ δώσῃ τὴν μάχην ἔξω τῆς ὠχυρωμένης γραμμῆς του, ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, ὑπὸ ὅρους δυσμενεῖς δι' αὐτόν. Καὶ θὰ κατηυθύνετο οὕτω ἡ κυρία ἑλληνικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑχθρικοῦ ἀριστεροῦ, ἐνῷ τὸ τουρκικόν Ἐπιτελεῖον θὰ τὴν ἀνέμενε ἐν τῷ δεξιῷ του. Τοιοῦτος ὁ σκελετὸς τοῦ Ἐπιτελικοῦ σχεδίου.

Ἀλλά, πρὸ πάσης ἐξιστορήσεως γεγονότων, ἐπιβάλλεται νὰ καθορισθῇ κατὰ ποίας τοποθεσίας καὶ κατὰ ποίου ἑχθροῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου ποίων ἑδαφῶν, ἐπρόκειτο νὰ βαδίσουν οἱ Ἕλληνες μαχηταί. Καὶ ἐξ αὐτῶν θὰ καταφανῇ, ποῖον φρούριον εἶχε στηθῇ πρὸ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Ὁ ἑχθρὸς εἶχε δύο σημαντικὰ στρατιωτικὰ κέντρα: Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ τοῦ Ἑσκή Σεχέρ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ

τῆς Κιουτάχειας. Παρὰλλήλως πρὸς αὐτὰ κατεῖχε τὸ Ἀφὶὸν Καραχισσάρ μὲ νοτιοδυτικὴν ἐπέκτασιν πρὸς τὸ Τσιθρίλ.

Αἱ γραμμαὶ ἀμύνης αὐτοῦ ἐξετείνοντο:

α') Ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων βορειοδυτικῶς καὶ νοτίως τοῦ Ἑσκή Σεχέρ. Πρόκειται περὶ τῶν τρομερῶν εἰς ὀχύρωσιν καὶ χαράκωσιν θέσεων τῆς περιοχῆς Ἀδγκίν καὶ Κοβαλίτζας, τῆς περιωνύμου ἐκείνης γραμμῆς, ἐφ' ἧς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐφθείρε τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ προσπάθειαν κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου. Ἡ γραμμὴ αὕτη, συμπληρωθεῖσα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς εἶχεν ἀποδῆ «ἐνέδρα σφαγῆς».

β.) Ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων νοτιοανατολικῶς τῆς Κιουτάχειας. Εἶναι τὰ ὑψώματα τὰ ἀνατολικῶς τοῦ Γυμάρεως ποταμοῦ—συνεχεῖς ὄρειοι ὄγκοι, φοβερῶς ἀπροσπέλαστοι—Ἀκτσάλ Ντάγ, Ὁμέρ Μπαμπά Ντάγ, Ἀτζέμ Ντάγ, Γιαλιτζέ Ντάγ (ὑψόμετρον 1210, 1000, 1471, 1761), ἐπεκτεινόμενα κατὰ τὴν νοτίαν αὐτῶν ἄκραν πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὸ Ἑλμαλί Ντάγ (περίπου ὑψομ. 1500). Ἦτο αὕτη ἡ νέα ἀμυντικὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων, μὴ ὑπάρχουσα κατὰ τὰς παλαιὰς ἐπιχειρήσεις. Νέα, ἀλλὰ καὶ κυρία ταυτοχρόνως ἀμυντικὴ γραμμὴ τοῦ ἑχθροῦ, περιλαμβάουσα σοβαράν, σοβαρωτάτην ὀργάνωσιν μετὰ «κεκλεισμένων περιβολῶν» καὶ συρματοπλεγμάτων. Ὁρύγματα δι' ὀρθίως πυροβολοῦντας, τάφροι ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, ἀφθονία πολυβόλων Σαϊντ-Ἐτιέν ἐπὶ τῶν ἀρίστων δυνατῶν θέσεων, παρατηρητήρια ἀόρατα καὶ ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, πυροβολικὸν μὲ ἀρίστους πυροβολητάς, ἐπισήμανσις πάσης δυνατῆς προσβάσεως, διπλὴ καὶ ἀλλαχοῦ τριπλὴ σειρὰ συρματοπλεγμάτων, ἰδοὺ ἐν γενικῇ γραμμῇ ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνω-

νωσις τῆς Κιουτάχειας. Καὶ διὰ μέσου τῆς ὀχυρώσεως αὐτῆς διέρχονται ὅλαι αἱ ὁδοὶ—ἀμαξιτοί, πεπατημένοι, καρποποίητοι, ἀτραποί, μονοπάτια—αἱ ὅποται φέρουν πρὸς τὴν Κιουτάχειαν, ἐκ τῆς γραμμῆς παρατάξεως καὶ συγκεντρώσεως τοῦ νοτίου ἡμῶν μετώπου. Ἐπὶ πλεόν πρὸ τῆς παρατάξεώς του ὁ ἐχθρὸς, εἶχε σημαντικὸν διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κώλυμα: τὸν ποταμὸν Γύμαριν, ἔχοντα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτόμους ὄχθας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τεχνικῶν ἔργων πλημμυρισμένον κατὰ τὰ ἀβαθῆ αὐτοῦ μέρη. Τὸ σύνολον ἀπετέλει ἐν φρικτὸν ὥργανωμένον συγκρότημα, ἐπαυξάνον τὴν φυσικὴν ὀχύρωσιν τῶν ὁρέων. Καὶ ἐκτὸς ὧν αὐτῶν, ὁ ἐχθρὸς εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς γραμμὰς χαρακωμάτων, εἶχε «πεδίον βο-λῆς» ἰδανικόν. Οὐτε μία σφαῖρά του δὲν θὰ ἐπήγγαινε χαμένην.

γ) Πρὸς βορειοδυτικὰ τῆς Κιουτάχειας. Ὁχυρώσεις καλύπτουσαι τὴν ἀμυναν, κατὰ τὴν διεύθυνσιν Χαρμαντζίκ—Προύσσης (Γ' Σ. Στρατοῦ). Ἔργα ἐπίσης ἰσχυρᾶς ὀργανώσεως πρὸς τὸ Μπουζ Τεπέ καὶ Ἄκ Τεπέ. Ἡ γραμμὴ αὕτη τῆς ὀχυρώσεως, ἀπετέλει τὸ προκεχωρημένον συγκρότημα, τοῦ ὅλου ἀμυντικοῦ συγκροτήματος τῆς κεμαλικῆς ἀμύνης.

δ) Νοτιοδυτικῶς τῆς Κιουτάχειας. Εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Σουσοῦ Καγιά Ντάγ, πρὸς κάλυψιν τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν ἀπὸ Οὐσσάκ—Τσεντιζ ὁδεύσεων. Καὶ ἡ γραμμὴ αὕτη τῆς ὀχυρώσεως ἀπετέλει ἐπίσης προκεχωρημένον ἀμυντικὸν συγκρότημα.

ε) Πλὴν αὐτῶν, ἀσθενέστεραι ὀχυρώσεις εἰς Μπάλ—Μαχμουτ διὰ τὸ Ἀφιὸν Καραχισσάρ καὶ εἰς τὸ Τσιβρίλ.

Εἰς τὰς θέσεις ταύτας εἶχον παραταχθῆ 18 τουργικαὶ Μεραρχίαι πεζικοῦ, δύο ἱππικοῦ, 150—160 τηλε-

βόλα Σκόντα. Σύνολον ἐχθροῦ περίπου ἑκατὸν χιλιάδες.

Ἑλληνικὴ συγκεντρώσις.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ τουργικὸν συγκρότημα καθ' οὗ εἶχε νὰ παλαίσῃ ἡ ἑλληνικὴ Στρατιά.

Ὁ ἀγὼν καὶ ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον θὰ ἔπαιζεν, ἀπέκλειε τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀνάγκην ὀχυρώσεως. Παρεσκευάζετο διὰ προέλασιν καὶ ἐπίθεσιν. Εἰς τὰ σημεῖα μόνον τῆς συγκεντρώσεως εἶχον ἐκτελεσθῆ ἔργα μικρᾶς ὀχυρώσεως, πρὸς ἀπόκρουσιν αἰφνιδιασμῶν καὶ παρενοχλήσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ὀπισθεν συντελουμένης συγκεντρώσεως.

Ἡ ἑλληνικὴ δύναμις οὕτω, περιελάμβανε δύο ὁμάδας στρατοῦ.

1ον) Ἀνατολικῶς καὶ νοτιῶς τῆς Προύσσης. Ἡ μὲν ἀνατολικῶς (συγκρότημα Τρικούπη) ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ, τῶν παλαιῶν κατὰ τῆς Κοβαλίτζας καὶ τοῦ Ἀδγκίν ἐπιχειρήσεων. Ἡ δὲ νοτιῶς εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν ὁδῶν πρὸς Κιουτάχειαν, διὰ Χαρμαντζίκ (συγκρότημα Πολυμενάκου).

2ον) Ἡ ὁμάς περὶ τὸ Οὐσσάκ. Ἀπετέλει αὕτη τὴν κυρίαν καὶ σπουδαιότεραν ἑλληνικὴν δύναμιν, ἥτις θὰ διεξῆγε καὶ τὸν σκληρότερον ἀγῶνα. Αἱ δυνάμεις αὗται μέχρι τῆς 27ης Ἰουνίου, διετηρήθησαν εἰς τὰς θέσεις των κατὰ τρόπον ἐμφανῆ διὰ τὸν ἐχθρόν. (Αὐν καὶ Βον Σῶμα Στρατοῦ, Ταξιαρχία ἱππικοῦ, 12η Μεραρχία, 9η Μεραρχία, ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη κλπ.).

Ἑτεραι δυνάμεις ἐκάλυπτον ἀπάσας τὰς ἐκ Σμύρνης πρὸς Τουλὸ—Μπουνάρ συγκοινωνίας, ἄλλαι πρὸς νότον τῆς σιδηροδρομικῆς αὐτῆς γραμμῆς κατὰ μῆκος τοῦ

Μαιάνδρου πρὸς τὸ Τσιθρίλ καὶ ἀνατολικῶς ταύτης.

Ἄλλα μικρὰ ἀσφαλιστικὰ τμήματα ἐκάλυπτον τὴν Προῦσσαν καὶ τὰς ἐκ Μουδανιῶν πρὸς Προῦσσαν συγκοινωνίας, διὰ καταλήψεως τῶν βορείων διαβάσεων καὶ διόδων.

Αὗται ἦσαν αἱ θέσεις ἃς κατεῖχεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὴν τελευταίαν ἐβδομάδα τοῦ Ἰουνίου, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μετακινήσεων διὰ τὰς «θέσεις ἐξορμήσεως».

Πιθαναὶ ἐχθρικαὶ προθέσεις.

Τὴν ὁχύρωσιν τοῦ ἐχθροῦ ἐγνώριζε τὸ ἡμέτερον Στρατηγεῖον ἐπακριβέστατα. Τὰ ἀεροπλάνα τοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα προσέφερον καὶ πρό, καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα, πολυτίμους, ἀφαντάστως πολυτίμους, ὑπηρεσίας, διὰ συνεχῶν φωτογραφήσεων εἶχον ὑποτυπώσει ὁλόκληρον τὸ σύμπλεγμα τῶν ἐχθρικῶν συγκροτήσεων. Ἀφ' ἑτέρου διὰ ἀρτίας ὑπηρεσίας κατασκοπεύσεως καὶ διὰ τῶν ἐκάστοτε αὐτομόλων ἢ τῶν συλλαμβανομένων αἰχμαλώτων, κατεῖχε τὸ ἡμέτερον Στρατηγεῖον λεπτομερεῖς πληροφορίας ὅχι μόνον τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς ὀργανικὰ τμήματα διαιρέσεων του.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων, καὶ τοῦ μετώπου τὸ ὅποιον εἶχον αἱ ἐχθρικαὶ ὁχυρώσεις, ἦτο προφανὲς διὰ τὸ ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀνέμενε κατὰ μέτωπον τὴν ἐπίθεσιν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἀμυντικοῦ συγκροτήματος τῆς Κιουτάχειας. Πλεονεκτῶν δ' ἐκεῖ εἰς ὅλα, ἐθεώρει βεβαίαν τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ἑλληνικῶν φάλαγγων εἰς ἀπωλείας.

Ἐξέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ σχεδίου.

Τὸ ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον, ἀπέναντι τῆς τοιχύτης

ἐχθρικής διατάξεως, καθώρισε τὴν γενικὴν γραμμὴν τῆς πορείας του, οὕτω :

« Ἀποφυγὴ κατὰ μέτωπον ἐπιθέσεως. Εὐρεῖται κυκλωτικαὶ κινήσεις, συνιστῶσαι ἓνα μεγάλον κυκλωτικὸν ἐλιγμόν, ἰδίως ὑπερκέρασιν τοῦ ἐχθρικοῦ ἀραιστεροῦ καὶ ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς ὀλοσχερῇ ἐγκατάλειψιν τῶν χαρακωμάτων του καὶ ἐξόδος αὐτοῦ ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου. »

« Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς αὐτῆς ἀρχῆς τὸ σχέδιον θὰ ἐξελισσοτο οὕτως.

Θὰ ἀπεκρύπτετο ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἡ ἀφετηρία τῆς κυρίας ἡμῶν ἐξορμήσεως (ἥτις ἦτο τὸ Τουλὸυ-Μπουνάρ) καὶ θὰ ἐνισχύετο οὗτος εἰς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὕτη θὰ κατηυθύνετο ἐξ Οὐσσάκ διὰ Τσεντιζ κατὰ μέτωπον τῆς ὁχυρώσεώς του ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκεῖθεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ὁδῶν Τουλὸυ-Μπουνάρ πρὸς Κιουτάχειαν, ὅπου ἡ ἀγριωτέρα ὁχύρωσις. Ταυτοχρόνως θὰ ἐπεδιώκετο διὰ φανερωῶν κινήσεων τῶν ἡμετέρων, νὰ σχηματισθῇ παρὰ τῷ Κεμαλικῷ Ἐπιτελείῳ ἡ ἐντύπωσις ὅτι θὰ προσεβιάλετο τὸ δεξιόν του διὰ τῆς μετωπικῆς ἐπιθέσεως, ἐνῶ θὰ ὑπερεκεράτο τὸ ἀριστερόν του.

Πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν σκοπῶν τούτων τὸ ἰσχυρότερον τμήμα τῆς βορείας ὁμάδος (Προύσσης) δηλαδὴ τὸ συγκρότημα Πολυμενάκου, θὰ διατάσσοτο νὰ προελάσῃ ΝΑ διὰ Ἀδρανὸς-Χαρμαντζίκ (ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ὑπωπτεύετο προέλασιν διὰ Ἀϊνεγκιόλ, ὅπου ἦν ἀπόστασις ἦτο σχεδὸν ἡ ἡμίσεια) νὰ ἐκτελέσῃ πορείαν 200 περίπου χιλιομέτρων καὶ νὰ φθάσῃ ὑπεράνω τῆς Κιουταχειας.

Τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη (δύναμις μόλις δέκα χιλιάδων), μόνον αὐτὸ ἐξ ὅλης τῆς περὶ τὸ Οὐσσάκ

έλληνικῆς συγκεντρώσεως, θά ἐβάδιζε διά τοῦ Τσεντίς πρὸς Κιουτάχειαν, δῆθεν πρὸς ἐκδίασιν τῶν δυσεκδιάστων, πρὸ τῆς πόλεως, στενῶν. Ὁ δὲ κύριος ὄγκος τοῦ στρατοῦ ἡμῶν, συγκεντρωμένος ἀνατολικώτερον τοῦ Οὐσσάκ, διὰ ταχειῶν νυκτερινῶν πορειῶν, αἱ ὁποῖαι θά προηγούντο ἡμέρας μόνον τινὰς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως, ὅπως ἐξαπατήσῃ τὸν ἐχθρὸν περὶ τῆς μελλούσης νὰ ἀκολουθηθῇ ὑφ' ἡμῶν πραγματικῆς ὁδοῦ, θά κατηυθύνετο ὁλόκληρος ἔναντι τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς κυρίας τοῦ ἐχθροῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Γυμάρως, ἰσχυρᾶς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, ἥτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑλμαλί Ντάγ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Καρὰ Μπουγιού Ντάγ.

Σκοπὸς τῆς κινήσεως ταύτης θά ἦτο—ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς θά ἀνέμενε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ δεξιοῦ του—νὰ ἐπιπέσῃ ὁ κύριος ὄγκος τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ ἀριστεροῦ, νὰ κυκλώσῃ τοῦτο ἐκεῖ, νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ καμφθῇ πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐξερχόμενον τῶν χαρᾶκωμάτων του, τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ δώσῃ ἀγῶνα ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου—μάχην ἐκ παρατάξεως—ὑπὸ συνθήκας καὶ ὁρους δυσμενεῖς δι' αὐτόν.

Τὸ τετραήμερον τῶν μετακινήσεων.

Συμπληρωθείσης τῆς συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ οὐδενὸς πλέον ὑπολειπομένου, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς ἐπιθέσεως μετακινήσεων. Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ γίνουιν ὠρισμέναι πορεῖαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφανῶς ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, οὕτως ὥστε, εἰς ὠρισμένην ἡμέραν, πᾶσαι αἱ Μεραρχίαι ἐρ-

χόμεναι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ ἐμπλακῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ μεταφέρῃ τὰς δυνάμεις του, ὅπου αὐτὸς θά ἤθελε. Καὶ αἱ μετακινήσεις ἀρχίζουσιν οὕτω:

25 Ἰουνίου.

Τὴν 25ην Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡμέραν τὸ Στρατηγεῖον μετεστάθμευεν ἐκ Σμύρνης εἰς Οὐσσάκ, ἐκινεῖτο πρῶτον, ἐκ τοῦ βορείου μετώπου (Προύσσης) τὸ συγκρότημα Πολυμενάκου, κατευθυνόμενον πρὸς Ἀδρανός. Ἡ κίνησις αὕτη, μακρὰν τῶν ἐχθρικῶν συγκεντρώσεων γενομένη, θά ἐνηργεῖτο ἀσφαλῶς καὶ ἀνενοχλήτως, ἀφ' ἑτέρου δὲ θά ἐνίσχυε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι μᾶλλον ἀπεσκόπει εἰς σύμπραξιν μετὰ τῶν περὶ τὸ Οὐσσάκ Μεραρχιῶν, δι' ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ὠχυρωμένου συγκροτήματος τῆς Κιουταχείας.

Ταυτοχρόνως ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ Ἰνέι καὶ τὸ Οὐσσάκ τὸ «Νότιον συγκρότημα Μεραρχιῶν», ἡ IV καὶ XII, αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν τελοῦσαι, προωρίζοντο δ' ὑπερκερωτικὴν κίνησιν πρὸς τὸ Ἀφιὸν Καραχισάρ. Ἡ πορεία τῶν δύο αὐτῶν Μεραρχιῶν εἶχεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἀπόκρυψιν τῶν πραγματικῶν προθέσεων τοῦ Στρατηγεῖου. Διὰ τοῦτο ἐδάδιζε μόνον τὰς νύκτας, ἐξελέγοντο δὲ τοιοῦτοι τόποι ἐπισταθμίας καὶ καταυλισμῶν ὥστε οὐδέποτε νὰ ἀποκαλύψουν τὴν κίνησιν των εἰς τὸν ἐχθρὸν. Τὰ ἑλληνικὰ ἀεροπλάνα, εἶχον διαταχθῇ, νὰ ἐνεργοῦν συνεχεῖς πτήσεις, ἵνα οὕτω ἀποκλείουν πᾶσαν, ἐκ μέρους τῶν ἐχθρικῶν, κατόπτευσιν.

Τὰ ἄλλα κέντρα τῶν Μεραρχιῶν, παρέμενον ἀκίνητα ἐντελῶς.

Τὸ Στρατηγεῖον, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ κινήσεις αὐταὶ ἀπετέλουν προπαρασκευαστικὴν τῆς ἐπιθέσεως κίνησιν, δὲν ἐξέδιδε σχετικὰ πολεμικὰ ἀνακοινωθέντα, ὅπως μὴ προδώσῃ, δια τούτων, εἰς τὸν ἐχθρόν, τὰς κινήσεις τῶν ἐκκινήσασθων φαλάγγων.

26 Ἰουνίου.

Τὴν ἐπομένην τῆς ἐνάρξεως τῶν μετακινήσεων τούτων, αἱ δύο φαλάγγες ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των πρὸς τὰς διαγεγραμμένας κατευθύνσεις των. Οὐδὲν σημαντικὸν γεγονός εἶχε συμβῆ, καὶ ἡ προέλασις ἐνηργήθη κανονικῇ.

Τὴν ἐσπέραν τὸ βόρειον συγκρότημα Πολυμενάκου ἔφθασε τὸ Ἀδρανός, συναντήσαν ἀρκετὰς δυσχερείας, ἰδίᾳ εἰς τὴν διάβασιν τῶν βαρέων αὐτοκινήτων, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφῆς τῶν γεφυρῶν.

Ἦδη εἶχεν ἀρχίσει ἡ προπαρασκευὴ πρὸς ἐκκίνησιν καὶ ἄλλων τμημάτων στρατοῦ,

Καὶ διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὸ στρατιωτικὸν δελτίον ἐσιώπα. Ἀνέφερεν ἀπλῶς: «ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡρεμία».

27 Ἰουνίου.

Ἐνῷ αἱ ἀπὸ διημέρου τεθεῖσαι εἰς πορείαν Μεραρχίαι ἐξηκολούθουν τὴν ἐκτίλξιν τοῦ δρομολογίου των, τὴν 27ην Ἰουνίου, ἐξεκινῶν ἐκ τῶν θέσεών των καὶ δύο ἄλλα τμήματα. Ἐκ τοῦ βορείου μετώπου ἀνεχώρει τὸ συγκρό-

τημα Τρικούπη (XI καὶ III Μεραρχίαι) ἐκ τῶν παρὰ τὸ Τίμπρος καὶ τῆς Ἀσκανίας λίμνης θέσεών του, βαδίζον πρὸς τὸ Γενί Σεχέρ. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ νοτίου μετώπου ἐξεκινεῖ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη—ὅπως ἐξακολουθήσῃ ἡ παραπλάνησις τοῦ ἐχθροῦ—καὶ τὴν ἐσπέραν ἔφθανε δεκαπέντε χιλιόμετρα βορείως τοῦ Οὐσσάκ.

Οὕτω πλέον αἱ μετακινήσεις ἐπυκνοῦντο καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐγενικεύοντο. Ἀχθεισὼν δὲ εἰς ἐν θετικὸν τέρμα τῶν πορειῶν αὐτῶν, τὸ Στρατηγεῖον ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν τῶν πολεμικῶν του δελτίων, ἀναφερόντων, ὅσα οὐδόλως ἡδύναντο νὰ ὠφελήσουν τὸν ἐχθρόν, ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων πληροφοριῶν.

28 Ἰουνίου.

Τὴν 28ην Ἰουνίου, ἐνῷ αἱ πορευόμεναι φαλάγγες, ἐξηκολούθουν τὴν πορείαν των, ἔδει νὰ ἐκκινήσουν εἰς ἐξόρμησιν καὶ αἱ λοιπαὶ Μεραρχίαι. Ἀλλὰ τὸ συγκρότημα Πολυμενάκου, εὐρεθὲν πρὸ μεγάλων ὀδικῶν δυσκολιῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν προχώρησίν του καὶ διὰ τοῦτο ἡμέρα γενικῆς ἐξορμήσεως ὠρίσθη ἡ ἐπομένη 29η Ἰουνίου. Τὴν νύκτα τῆς 27ης Ἰουνίου καὶ τὴν ἐπομένην, αἱ περὶ τὸ Οὐσσάκ Μεραρχίαι, τὸ ἐντὸς αὐτοῦ βαρὺ πυροβολικὸν καὶ τὰ αὐτοκίνητα, μετεστάθμευσαν πάντα ὀπισθεν τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Τουλού Μπουνάρ καὶ ἀνέμειναν ἐκεῖ, ὅπως κερδίσῃ χρόνον τὸ συγκρότημα Πολυμενάκου, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς καθυστερήσεως. Τὴν ἐσπέραν τῆς 28ης Ἰουνίου, τερματίσαντα τὰς μετακινήσεις των τὰ στρατεύματα ἡμῶν, εἶχον τὰς ἐξῆς

γραμμάς: Συγκρότημα Πολυμενάκου: Παρί τὸ Χαρμαντζίκ. Συγκρότημα Τρικούπη: Χασάν Πασσά καὶ Κιοπρού-Χισάρ. Α' καὶ Β' Σ. Στρατοῦ: ὑψώματα Τουλοῦ Μπουνάρ. Νότιον Συγκρότημα: ἀνατολικῶς παρατάξεως δύο σωμάτων. Ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη: πρὸ τοῦ Τσεντζί.

Τὸ Στρατηγεῖον ἐξέδωκε πλέον καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ἀνακοινωθέν ἔχον οὕτω:

Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 28 Ἰουνίου 1921.

«Ἡμέτερον τμήμα ἐπροχώρησε νοτίως τοῦ Ἀδρανὸς μέχρι

Λόγω τῆς ἀνάγκης εὐρέων κυκλωτικῶν ἐλιγμῶν, τὰ Σώματα Στρατοῦ εἶχον συγκροτηθῇ ἐκ δύο Μεραρχιῶν ἑκαστον. Οὕτω διέθετον:

Συγκρότημα Τρικούπη: XI Μεραρχία ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Κλαδάν, III Μεραρχία ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Τρικούπην.

Γ' Σ. Στρατοῦ. (Συγκρότημα Πολυμενάκου): VII Μεραρχία ὑπὸ τὸν Συν/χην Πλατὴν, X Μεραρχία ὑπὸ τὸν συν/χην Σουμίαν, μὲ ἐνίσχυσιν τοῦ 17ου πεζ. Συν/τος τῆς XI Μεραρχίας.

Α' Σ. Στρατοῦ: (Διοικητῆς ὑποστράτηγος Α. Κοντούλης: I Μεραρχία ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Φράγκου, II Μεραρχία ὑπὸ τὸν συν/χην Βαλέτταν.

Β' Σ. Στρατοῦ: (Διοικητῆς ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος): V Μεραρχία ὑπὸ τὸν συν/χην Τριλίθαν, XIII Μεραρχία ὑπὸ τὸν συν/χην Διγενῆν.

Νότιον Συγκρότημα: XII Μεραρχία ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον πρίγκηπα Ἀνδρέαν, IV Μεραρχία ὑπὸ τὸν συν/χην

Ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη: IX Μεραρχία καὶ τμήματά τινα πεζικοῦ, εὐζωνικοῦ καὶ πυροβολικοῦ.

Ταξιαρχία ἑπτακοῦ: Ὑπὸ ταξίαρχον τὸν συν/χην Νικολαΐδην, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Α' Σ. Στρατοῦ.

Βαρὺ πυροβολικόν: Ὑπὸ τὸν συν/χην Χατζηπέτρον.

τοῦ Χαρμαντζίκ ἀπωθήσαν μικρὰν ἐχθρικὴν δύναμιν.
Βορείως τοῦ Οὐσσάκ ἡμέτερα στρατεύματα ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς στενωποῦ νοτίως τοῦ Χάν.
Ἐπὶ τοῦ λοιποῦ μετώπου οὐδὲν νεώτερον.

Ἀρχηγὸς Στρατιάς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

29 Ἰουνίου.

Ἡ 29ῃ Ἰουνίου εἶναι ἡ ὠρισμένη διὰ τὴν γενικὴν, ὅλων τῶν Μεραρχιῶν, ἐξόρμησιν. Τὸ συγκρότημα Τρικούπη προχωρεῖ ἐλάχιστα χιλιόμετρα, τὸ τοῦ Πολυμενάκου φθάνει εἰς τὸ Γενίκοϊ, τὸ Β' Σ. Στρατοῦ φθάνει τὴν ἐσπέραν εἰς Ἀγιάς Ἐρέν, νοτίως τοῦ Ἀλτουντάς, τὸ δὲ Α' Σ. Στρατοῦ πλησιάζει εἰς τὸ Ἐϊρέτ. Τὸ νότιον συγκρότημα ἐφθασεν εἰς τὴν γραμμὴν Τετκ Γιαλάν.

Οὕτω πλέον ἡ ἐπίθεσις, γενικὴ ἀρχίζει ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου.

Ἐπὶ δέκα συνεχεῖς ἡμέρας γράφονται ἐπὶ τόπων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀξένων καὶ ἀγρίων, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶς ὀργανωμένων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, σελίδες δόξης λαμπρᾶς τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Πρωῖστοι προκαλοῦντες τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν ἱλιγγόν, ἀπλώνονται εἰς τὴν ἑκτασιν αὐτὴν, διὰ τὰ τὴν μεταβάλλουν εἰς δαφνῶνας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀμάραντοι θὰ ἐκόπτοντο οἱ κλάδοι διὰ τὰ πλέξουν τὸν στέφανον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκάλυπτοντο οἱ κρόταφοι τῆς ἐλληνικῆς Πατρίδος...

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Εἰς τὸ Στρατηγεῖον

Ἦδη τὴν ἑσπέραν τῆς 28ης Ἰουνίου εἶχε τερματισθῇ καὶ ἡ διὰ νυκτερινῶν πορειῶν μετακίνησις τοῦ ὄγκου τῶν δυνάμεων τοῦ νοτίου μετώπου, ἐκ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Οὐσσάκ θέσεων αὐτοῦ. Καὶ διὰ τὴν 3ην πρωϊνὴν τῆς ἐπομένης, εἶχεν ὀρισθῇ ἡ ἐναρξίς τῆς ἐπιθετικῆς προελάσεως τοῦ στρατοῦ.

Τὸ δημοσιογραφικὸν καθήκον ἐπέβαλεν εἰς τὸν γράφοντα, νὰ περάσῃ τὰς πρώτας τῆς νυκτὸς ὥρας μετὰ τοῦ Στρατηγεῖου καὶ κατὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ εὐρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν στρατευμάτων. Καὶ εἰς τὸ Στρατηγεῖον ἐπερνοῦσαν τότε—τὴν ἑσπέραν τῆς 28ης Ἰουνίου—ραγδαῖαι αἱ κρίσιμοι ὥραι. Εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ χωματένιο σπιτάκι, μὲ τὴν ἀπέριτον ἐπίπλωσιν ἐκστρατείας—λυόμενα τραπέζια, λυόμενα καθίσματα καὶ λυόμενα κρεβάτια μαζὺ—ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένον, συνετελεῖτο ἡ τελευταία ἐργασία μετὰ ψυχραΐμου σπουδῆς καὶ σταθερότητος. Ὁ χρόνος ἐπερνοῦσε γοργὸς καὶ δὲν ἀπέμενε πλέον παρὰ βραχύ, βραχύτατον διάστημα—τὸ διάστημα καθ' ὃ τὸ Στρατηγεῖον θὰ ἐδεδαιοῦτο ὅτι τὰ πάντα ἦσαν πράγματι ἑτοιμα, ὅτι αἱ διαταγαὶ εἶχον κατανοηθῇ ὑπὸ τῶν Σωμάτων. Καὶ ὑπῆρξε γραφικὴ εἰς τὴν ἱστορικότητά της, ἡ ἑσπέρα ἐκείνη εἰς τὸ Στρατηγεῖον—τὸ μικρὸ χωματένιο σπιτάκι τοῦ Οὐσσάκ. Ἐδῶ μικραὶ λυχναὶ πετρελαίου, ἐκεῖ σπαρματσέτα τοποθετημένα εἰς κάποιαν φιάλην, καί, ἀλλοῦ μικρὰ χωριάτικα φαναράκια, φωτίζουν τὰ πρόσωπα τῶν ἐπι-

τελῶν, οἱ ὅποιοι σκυμμένοι εἰς κάποιαν διαταγὴν, σημειώνουν τὰ συμβολικὰ τῶν σημεία, ἀποτελοῦντα ἐν μυστηριώδες καὶ ἀκατάληπτον σύνολον. Μία περίπου μαιανδρική σειρὰ ἱερογλυφικῶν σημάτων ἐπὶ τοῦ χάρτου, χωριζομένων ἀπὸ ἀκανόνιστους περιφερικὰς ἐλλείψεις, γραμμαὶ συνδέουσαι ὡς ἱστοὶ ἀράχνης δλόκληρον αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ χάρτου σύμπλεγμα, τόξα σημειοῦντα διαφόρους κατευθύνσεις, ἀστερίσκοι, σταυροὶ καὶ μία παχεῖα ἐρυθρὰ γραμμὴ καλύπτουσα δλα αὐτὰ—ἰδοὺ ἡ γραφικὴ ἐπὶ τοῦ χάρτου παράστασις τῶν θέσεων τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἀντιπάλου, τὴν νύκτα ἐκείνην . . .

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τηλέφωνα εἰς διαρκῆ, συνεχῆ, ἀκατάπαυστον κίνησιν. Πρέπει νὰ ἔχῃ συνετελεσθῇ ἡ μετακίνησις εἰς τὰς «γραμμάς ἐξορμήσεως» καὶ ἐξηκριβώνετο ἐὰν τὰ πράγματα ἦσαν ἐν τάξει, ἵνα κοινοποιηθῇ ἡ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων.

Τὴν 9.30 τῆς ἑσπέρας ὁ ἐπιτελάρχης Κ. Πάλλης—ἐπεῖτα ἀπὸ τὴν πολύωρον καὶ ἐκνευριστικὴν ἐργασίαν τῆς ἐξακριβώσεως—ἀναφέρει εἰς τὸν ἀργηγόν Α. Παπούλαν ὅτι «δλα εἶναι στὴ θέσι τους . . . , »

Ἰδοὺ λοιπὸν τὰ πάντα ἦσαν ἑτοιμα. Τὰ πάντα..... πλὴν τῆς ἐκτελέσεως. Πλὴν τῶν ἀγώνων οἱ ὅποιοι θὰ ἤρχιζαν μετ' ὀλίγην ὥραν. — « Ἀλλὰ γι' αὐτὴν — λέγει τότε ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν πολεμικὸν συνεργάτην τῆς «Καθημερινῆς» — ἐγγυᾶται ἡ ἐλληνικὴ λόγχη. Ὁ Θεὸς καὶ τὸ δίκαιον καὶ ὁ Βασιλεὺς εἶναι μαζὺ μας».

Ἐξω ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖον, εἰς τὴν εὐρεῖαν κυματώδη ἑκτασιν τοῦ ἐδάφους, φωτοσκιαζομένην γραφικῶς ἀπὸ μίαν λαμπρὰν σελήνην, τίποτε δὲν προδίδει τὴν ἐξαιρετικότητα, τὴν ἱστορικότητα, τὴν δραματικότητα τῆς βραδυᾶς ἐκείνης. Κάτω, πρὸς τὸ δμαλότερον τμήμα τοῦ

εδάφους, οἱ προβολεῖς τῆς ἀτμομηχανῆς κάποιου σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, τὰ κυκλικά φῶτα σειρᾶς αὐτοκινήτων, σημειώνουν τὴν μόνην παρατηρουμένην κίνησιν. Ὅλα τὰ ἄλλα ἀκίνητοῦν.... Καὶ αἱ ὥραι περνοῦν γοργαὶ ἐν μέσῳ τῆς δραματικῆς ἡρεμίας—τῆς ἡρεμίας ὄλων τῶν στιγμῶν αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν πρόλογον τῶν μεγάλων ἔργων. Ὁ στρατὸς συνεσπειροῦτο τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἕνα τὴν ἐπαύριον κάμῃ τὸ γιγάντιόν του ἄλμα..... Καί, ὀλίγον πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, τὸ στρατηγεῖον εἶχε καὶ αὐτὸ βυθισθῇ εἰς τὴν ἡρεμίαν.

Μὲ τὸν στρατόν.

Καὶ μαζὺ μὲ τὴν ἡρεμίαν αὐτὴν, ἐτερματίζετο καὶ ὁ σκοπὸς δι' ὃν ὁ γράφων τὴν μικρὰν αὐτὴν ἱστορίαν, παρυσίσκετο ἐκεῖ. Καὶ ἀφῆκε τὴν νύκτα ἐκείνην τὸ Στρατηγεῖον, διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξόρμησιν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ. Εἰς τὸ πολεμικόν, τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον παρατίθει αἱ ἐδῶ, γράρονται τὰ ἐξῆς:

« Ἀφῆκα τὴν νύκτα τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Μέσα εἰς ἕνα στρατιωτικὸν συρμόν μεταφέροντα εἰς τὸν σταθμόν τοῦ Ὁτουράκ τὰς «ἐφεδρικὰς τροφάς» δύο ἡμερῶν—τῶν δύο πρώτων ἡμερῶν τῆς ραγδαίας προελάσεως—καὶ πυρομαχικὰ βάρεος πυροβολικοῦ, μεταφέρομαι καὶ ἐγὼ ἐκεῖ, ὅπου ὁ στρατὸς ἀναμένει ἡρεμῶν, νὰ διαρρεύσουν αἱ ὀλίγαι, αἱ ἐλάχισται ὥραι τῆς ἀναπαύσεως.

Ἡ διαδρόμῃ τοῦ τραίνου μέχρι τοῦ τότε ἀκράϊου σταθμοῦ, δὲν ἔχει πλέον τὴν ἐνθουσιώδη καὶ διαδηλωτικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε, πρὸ ἐνός καὶ ἡμίσεος μηνός, ὅταν διὰ πρώτην φοράν μετέβαινον ἐκεῖ. Τώρα αἱ ἐκατέρωθεν τῆς γραμμῆς ἐκτάσεις εἶνε σχεδὸν ἔρημοι.

Δὲν παραμένουν παρὰ μόνον τὰ φυλάκια πρὸς φύλαξιν τῆς γραμμῆς. Ὅλοι οἱ ἄλλοτε καταυλισμοὶ τῶν μεραρχιῶν καὶ τῶν διαφόρων ἐφοδιαστικῶν κέντρων, ἔχουν ἀπὸ τριημέρου συγκεντρωθῇ εἰς τὰς κλιτεῖς τῆς μακρᾶς κορυφογραμμῆς Ἀκάρ Ντάγ-Τουλοῦ Μπουνάρ. Καὶ τὸ τραῖνον προχωρεῖ ὑπὸ τὰς εὐχὰς τὰς διαρκεῖς τῶν φυλακίων:

— «Καὶ στὴν Πόλιν».

Οἱ γνώριμοι τῶν φυλακίων εὐχονται πρὸς τοὺς συνοδεύοντας τὸν συρμόν τῆς ἐφοδιοπομπῆς «καλὴν ἀντάμωσιν», οἱ δεῖκται τῶν ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικῶν στρέφονται πρὸς διαφόρους διευθύνσεις—τὰ σημεῖα συγκεντρώσεως τῶν Μεραρχιῶν—καὶ τὸ τραῖνον προχωρεῖ πρὸς τὸ Ὁτουράκ.

Πανδαιμόνιον ἐκεῖ. Προσωρινὴ ἔδρα τοῦ Β'. Σώματος Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Βλαχόπουλον μὲ τοὺς σχηματισμούς του. Δύο συντάγματα πεζικοῦ ἐν καταυλισμῷ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκκινήσουν διὰ τὴν προέλασιν μετὰ τινὰς ὥρας.

Καὶ ἐκεῖ—εἶνε ἀδύνατον νὰ παρασταθῇ ἡ εἰκὼν—βουνὰ ὀλόκληρα τροφίμων. Ὁγδοήκοντα βαγόνια κατάφορτα εἰδῶν τροφῆς, πεντακόσια βάρεα αὐτοκίνητα τῆλλορ, ἕνα σμήνος ἐλαφρῶν φιάτ, τεράστια ἐφοδιοπομπὰ καμήλων καὶ ἀραμπάδων. Ὀλόκληρον, μὲ ὀλίγας λέξεις, τὸ ἐμπόριον «ἀποικιακῶν καὶ ἐδωδύμων» τοῦ Πειραιῶς, συντεταγμένον στρατιωτικῶς. Αὐτὸ εἶνε τὸ θέαμα.

Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς πεζοπορικῆς ὥρας, εἰς τὸ χωρίον Μπογιούκ Ὁτουράκ, εἶναι τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Α'. Σώματος Στρατοῦ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Ἀλ. Κοντούλην. Φθάγων ἐκεῖ καθ' ἣν στιγμὴν ἡ μουσικὴ τοῦ Σώματος παianeῖ!

Διὰ τοὺς περιπατητὰς κάποιας πλατείας ἢ τοὺς θαμνω-

νας τῶν κέντρων, τὸ γεγονός δὲν εἶναι ἐξαιρετικόν. Διὰ τοὺς γυφτοειδῆς ὁμῶς κατοίκους τοῦ Ὀτουράκ μουσικὴ παιανίζουσα εἶναι σκάνδαλον, ἱεροσυλία, ἐπανάστασις, ὕβρις πρὸς τὸν Ἀλλάχ. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἐγένωντο καὶ ἀπέθνησκον μὲ τὴν στερεότυπον μουσικὴν τοῦ χότζα, ὑμνοῦντος τὸν Προφήτην ἀπὸ τοῦ μιναρῆ, ἐκπλήσσονται ἤδη καὶ χάσκουν περὶ τὸν ὅμιλον τῶν στρατιωτῶν μὲ τὰ χάλκινα ὄργανα.

Εἰς ἓνα χωματένιο σταυλοειδὲς σπίτι—χωματένιοι τοῖχοι, χωματένιες στέγες—ὁ στρατηγὸς ἀναμένει καὶ αὐτὸς νὰ διαρρεύσουν αἱ ὀλίγαι ὥραι τοῦ ὑπολείπονται... Ἡπιος καὶ ἥρεμος, μὲ τὴν πεποσθησὶν ἐκδηλουμένην εἰς κάθε του λέξιν, δίδει τὰς τελευταίας πληροφορίες περὶ τοῦ ἐχθροῦ.

— «Πολὺ φοβοῦμαι, λέγει, ὅτι ὁ Κεμάλ θὰ ἐκκενώσῃ τὸ Μπάλ—Μαχμουτ καὶ τὸ Ἀφιὸν Καραχισσάρ διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Κιουτάχειαν καὶ τὸ Ἑσκή Σεχίρ. Θὰ βελήσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν βεβαίαν του αἰχμαλωσίαν ἐδῶ κάτω. Ἀλλὰ ποῦ θὰ πάγῃ! Οἱ στρατιῶται εἶνε ἀητοί, δεμένοι μὲν ἀπόψε, ἐλεύθεροι ὁμῶς αὔριον νὰ πετάξουν. Καὶ θὰ πετάξουν καὶ θὰ τὸν φθάσουν».

Καὶ ἡ συνομιλία ἐξελίσσεται ἥρεμος, ἡ μουσικὴ κάτω ἀπὸ τὸ σπιτάκι παίζει τῶρα «Τίπ—Τὸπ» καὶ τίποτε δὲν προδίδει ὅτι μετὰ πέντε ὥρας ἀρχίζει ἡ προέλασις!

— «Θὰ κάνετε καμμίαν ἐπιθεώρησιν, Στρατηγέ μου, ἀπόψε τὴν νύκτα εἰς τὰ τμήματα;

— Ἐγώ; Δὲν ἐρωτᾶτε καλλίτερα μήπως αὐτοὶ θέλουν νὰ κάμουν;»

*
*
*

Εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων ὥρων, ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ καταφύτων ἐκ πευκῶνων κορυφῶν—ὄροπεδίων τοῦ Ἀκόρ Ντάγ, εὐρίσκειτο ἤδη συγκεντρωμένον τὸ Α'. Σῶμα Στρατοῦ. Βορειότερον—βορείως τῶν ὑψωμάτων τοῦ Τουλῶ Μπουνάρ—ἦτο κατηυλισμένον τὸ Β'. Σῶμα Στρατοῦ. Καὶ πρὸς νοτιοανατολικά τοῦ Α', προηγηθεῖσα εἰς τὴν πορείαν τῆς, εὐρίσκειτο ἡ Μεραρχία (XII) τοῦ πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἡτις ἐπεχειρεῖ τὸν κοπιωδέστερον καὶ τὸν μεγαλύτερον ἐλιγμόν, μέλλουσα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν IV νὰ καταλάβῃ διὰ κυκλώσεως τὸ Ἀφιὸν Καραχισσάρ.

Ἡ μακρὰ ὀρεινὴ γραμμὴ εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἓν ἀπέραντον στρατόπεδον. Νῦν παγερά, μὲ ψυχρὰν βόρειον ἀνεμόν, ἔχει ἀναγκάσει τοὺς στρατιώτας νὰ ἀνάψουν πυρὰς διὰ νὰ θερμανθῶν. Καὶ ἀντὶ πάσης ἄλλης ζυλείας χρησιμοποιοῦν γηραιὰ πεῦκα καὶ πευκοέλατα, τὰ ὅποια καίονται ὡς τεράστια λαμπάδες. Γύρω ἀπὸ τὰς θερμαντικὰς αὐτὰς ἐστίας, ὅμιλοι τῶν μελλοθανάτων τῆς αὔριον, συνθέτουν τὴν πλέον ἀσύλληπτον εἰκόνα. Ἐπὶ τῆς ἀγρίας ἐκείνης ράχews, τὴν ὁποίαν, οἱ ἴδιοι πολεμιτταί, ἔπλευσαν κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου χιονεσκεπῇ, ἐπὶ αὐτοῦ τούτου, τὴν νύκτα ἐκείνην, διεχύνετο ἡ ὡραιότερα ἑλληνικὴ ἀλκή. Τραγοῦδια πολεμικά, ἐπιθεωρήσεις, κλέφτα τραγοῦδια, μὲ τὸν «ἀητὸν» ἀληθῶς ἐμπνέοντα—χοροὶ ὄλων τῶν τοπικῶν συνηθειῶν, ἔχουν μεταβάλλει τοὺς ἐρήμους τόπους, εἰς κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ἰσχύος. Τραγουδοῦν καὶ χορεύουν ἐκεῖ ἐπάνω, ὥσάν αὔριον νὰ μὴ ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν. Ἡ ψυχὴ τῶν τριακισίων τῆς Σπάρτης ἐν Θερμοπύλαις, ἀνέζη ἀκαμαία εἰς τὴν Μικρασιατικὴν καρδίαν.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἡ ἡρεμία εἶχε πάλιν ἀπλωθῇ. Οἱ μαχηταὶ ἀνελάμβανον δυνάμεις διὰ τὴν μετ' ὀλίγον

ἐξόρμησιν. Τὶ τοὺς ἐχώριζε ; Δύο ὥρων ὕπνος ! Τὴν 3ην πρωϊνὴν ὥραν θὰ ἐξώρμων.....

Η ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ

29 Ἰουνίου.

Τὴν 2 1/2 πρωϊνὴν ὥραν ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ἀκάρ Ντάγ, τὴν ὅποιαν ἔδερνε βίαιος βορρᾶς καὶ τὸ θρόισμα τῶν φύλλων τῶν πευκῶνων ἐδημιούργει μίαν πρωτότυπον ἁρμονίαν μετὰ τὴν συριστικὴν συναυλίαν τῶν κινουμένων ἀραμπᾶδων, ἐτελεῖτο τὸ σιωπηλὸν ἐγερτήριο. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀφύπνιζον τοὺς κοιμωμένους στρατιώτας — τὰ σαλπίσματα ἀπαγορεύονται εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς — ἡ ἐτοιμασία ἐνηργεῖτο ἐν σπουδῇ καὶ ἡ σελήνη ἐφώτιζε τὴν δραματικὴν ἐκείνην εἰκόνα. Εἰς διάστημα ἡμισείας μόλις ὥρας τὸ πᾶν ἦτο ἑτοιμον.

Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ παγερῶν ἐκείνων κορυφῶν τοῦ Ἀκάρ Ντάγ, κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐξορμήσεως διεδραματίσθησαν αἱ ἱστορικώτεραι καὶ συγκινητικώτεραι σκηναί. Συγκεντρωμένοι, πρὶν κατακλιθεῖν, οἱ στρατιῶται, εἰς ὁμίλους τοὺς ὁποίους ἀπῆρτιζον οἱ λόχοι, ἤκουον τὰς τελευταίας ἐνθουσιώδεις ὁμιλίας τῶν ἀξιωματικῶν τῶν. Τὴν ἐπομένην, θὰ ἐχάνοντο εἰς τὰς ἀποστάσεις καὶ τῆς μάχης τὴν ταραχήν. Οἱ στρατιῶται παρέδιδον εἰς τοὺς διοικητάς των, ὅσα χρήματα ἢ πολὺτιμα ἀντικείμενα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν μαζὺ μετὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ σπιτιοῦ των. Τὰ παρέδιδον διὰ τὴν σταλοῦν «στὴ μάννα των» ἔάν αὐτοὶ ἐφρονέοντο. Καὶ ἐν ᾧ εἰς τὸ ἐν τμήμα διενηργεῖτο ἡ ἱερὰ αὐτὴ παράδοσις, εἰς ἄλλα ὅπου ἤδη εἶχε συντελεσθῇ, ἀφῆνετο ἀσυγκράτητος ἡ ἐκρηγῆσις τῆς καλλιτέρας ἑλληνικῆς ψυχῆς. Τὴν χαραυγὴν δέ, ὅταν τὸ

Τὴν 3ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 29ης Ἰουνίου μία λαχὴ, διαδοχικῶς ἐντεινομένη, διέκοψε τὸν θροῦν τῶν ἀνεμιζομένων πευκοφύλλων. Τὰ τμήματα ἐτίθεντο ἐν κινήσει καὶ χωρὶς καμμίαν διαταγὴν, χωρὶς κανεῖς νὰ τὰ διατάξῃ, ἐξεκίνουν μετὰ τὸν «Ἀητόν». Εἰς τὴν σειρὰν τοῦ παρόντος βιβλίου, πολλάκις θὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ Βασιλ. Θουρίου. Ἄς μὴ πιστεύσῃ κανεῖς, ὅτι λόγοι, ξένοι πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἐμπνέουν τὴν ἀνάγκην αὐτὴν. Ὑπῆρξε μία ἀπλὴ καὶ ἀναμφισβήτητος πραγματικότης — θρόλος ὁ ὁποῖος ἐνέπνευσε τοὺς μαχητάς τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπλέχθησαν σελίδες ἀθανάτου δόξης. Σελίδες αἱ ὅποιαι πάντοτε θὰ ἀποτελέσουν τιμὴν διὰ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα.

Ἡ χαραυγὴ λοιπὸν τῆς ἱστορικῆς ἡμέρας εὐρίσκει ὁλόκληρον τὴν φάλαγγα τοῦ νοτίου μετώπου κινουμένην πρὸς τὰ ἔμπροσ. Ὡς πλόκαμοι ἐμφανίζονται ἀνελίσσόμενα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πλόκαμοι οἱ ὅποιοι τεῖνουν νὰ περισφίγγουν τὸν ἀναζητούμενον ἐχθρόν. Τὸ Β'. Σῶμα Στρατοῦ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Βλαχόπουλον ἀνερχόμενον πρὸς τὸ Τουλοῦ Μπουνάρ, κάμπει βορείως καὶ διὰ τῶν δύο δημοσίων ὁδῶν, κατευθύνεται πρὸς τὴν Κιουτάχειαν. Τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Κοντούλην, ἔχον, ὥς ἐλέχθη, ἀφετηρίαν, τὰς κορυφὰς τοῦ

πρῶτον λυκόφως ἐξηφάνιζε τῆς σελήνης τὸ πάλλευκον φῶς, οἱ πλόκαμοι τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἐσκόρπιζαν τὴν λαμπρότηταν φυγικὴν εὐθυμίαν. Ἡ Ἑλλάς, πάνοπλος καὶ ἰσχυρά, ὑπὲρ τοῦ ἰδίου δικαίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀγωνιζομένη, ἐξεχύνετο τότε, τετρακόσια χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας, χωροῦσα διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ δυνάστου χριστιανικῶν πληθυσμῶν — συνεχιοῦ τῶν παλαιῶν βαρβάρων κατακτητῶν τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος.

Ἀκάρ Ντάγ, πορεύεται πρὸς βορρᾶν καὶ συναντῶν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀνατολικῶς τοῦ Τουλού Μπου-
νάρ, περνᾷ αὐτὴν καὶ στρέφον πρὸς ἀνατολὰς βαδίζει, ὡς
ἐπέντασις τοῦ δεξιῦ τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ, πρὸς τὸ Ἐϊρέτ
καὶ πέραν πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Κιουτά-
χειας—Ἀφιὼν Καραχισσάρ. Ἀφ' ἐτέρου τὸ «νότιον συγ-
κρότημα», ὅπερ ἀποτελοῦν ἡ IV καὶ ἡ XII Μεραρχίαι
συνεχίζουσαν ραγδαίαν καὶ ἀκώλυτον σχεδὸν τὴν προέλασιν
πρὸς ἀνατολὰς διὰ τὴν κύκλωσιν τοῦ Ἀφιὼν Καραχισσάρ.

Αἱ φάλαγγες τῶν ἐκ Προύσσης ἐξορμησάντων τμη-
μάτων, συνεχίζουσαν ἐπίσης τὴν πρόελασίν των, μὴ συναν-
τῶσαι καὶ αὐταί, εἰ μὴ ἀσθενῇ ἐπιπτα ἀνιχνευτικὰ καὶ
προκαλυπτικὰ τμήματα τοῦ ἐχθροῦ.

Ὀλόκληρος ἡ 29ῃ Ἰουνίου διέρρευσε μὲ ραγδαίας
προελάσεις, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ταυτόχρονος παρ' ὅλων τῶν
σωμάτων λήψις τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ δύο Με-
ραρχίαι τοῦ «Νοτίου συγκροτήματος» εἶχον ἤδη κυκλώ-
σει οὐσιαστικῶς τὸ Ἀφιὼν Καραχισσάρ.

Τὴν νύκτα τὰ στρατεύματα ἀνεπαύθησαν. Καὶ ταυτο-
χρόνως ἐλαμβάνοντο πάντα τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὸς
ἐκμηδένισιν τῆς ὑπολογιζομένης ἐχθρικῆς ἀντιστάσεως, εἰς
τὰ ὑψώματα Μπάλ Μαχμουτ (πρὸ τοῦ Ἀφιὼν Καραχισ-
σάρ) καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρεινι συγκροτήματος τοῦ Ρεσίλ Τεπέ
(βορειοδυτικῶς τῆς ἰδίας πόλεως). Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς ὑπερκαμ-
φθεὶς ἤδη, ἐγκατέλειπε πᾶσαν ἐπὶ τούτων ἄμυναν, ἀπο-
σύρας ἐκεῖθεν καὶ τὰ μικρὰ ἐπιπτα τμήματα τὰ ὁποῖα
μόλις ἀντήλλαξαν ἐν τῇ φυγῇ των, ἀραιοὺς πυροβολισμούς.
Οὕτω τὸ Ἀφιὼν Καραχισσάρ ἐγκατελείπετο οὐσιαστικῶς.

Τὸ Β'. Σῶμα Στρατοῦ συναντήσαν καὶ τοῦτο προκα-
λυπτικὰ τμήματα τὰ ἀπέκρουσε, οὐδόλως παρακυλωθεῖ-
σης τῆς προελάσεως.

Τὸ ἐσπερινόν, τῆς ἡμέρας ἐκείνης, δελτίον τοῦ Β'.
Σώματος πρὸς τὴν Στρατιάν, ἀνέφερεν :

«XIII Μεραρχία, ἀπωθήσασα τὸν ἐχθρὸν, κατέφθασε
τὴν 8ην πρωϊνὴν ὥραν εἰς τὴν νοτίαν παρυφὴν τοῦ Σάλ-
κιοι ἐνθα ἐβλήθη ὑπὸ πυρῶν πεζικοῦ καὶ πυροβόλων
τῶν 75 ἐκ τῶν βορείως κειμένων ὑψωμάτων.

Ἡ κεφαλὴ τῆς ἡμετέρας ἐμπροσθοφυλακῆς, ὑποστη-
ριχθεῖσα ὑπὸ πεδινῆς πυροβολαρχίας, ἀπέκρουσε τὴν
ἀσθενῇ ἐχθρικὴν ἀντίστασιν.

Ὁ ἐχθρὸς τρέπεται πρὸς βορρᾶν, ἀνατραπείσης πᾶ-
σης ἀντιστάσεως βορείως τοῦ Σάλκιοι, ὅπερ κατελήφθη.

« V Μεραρχία ἐφθασε τὰ ὑψώματα Καϊνὰν καὶ
κατέλαβε ταῦτα ὡς καὶ τὰ βορειοανατολικῶς τούτων
ὑψώματα τῆς Ἀμπίας καὶ Ἀτσέκιοι. Ταυτοχρόνως
κατελήφθησαν αἱ κορυφογραμमाὶ Κιζιλ Ντάγ.

Ἐτέρα φάλαγξ κατέλαβεν ἐπίσης τὰς ἐξόδους τῆς
στενωποῦ Ἀϊντέ, Χάν, Ἀγκὰς καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν
τὸν ἐχθρὸν, μετὰ ἀσθενῇ ἀντίστασιν.

Ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησε πρὸς τὰς ἰσχυρῶς ὀργανω-
μένας θέσεις αὐτοῦ βορειοδυτικῶς τοῦ Ἑσκή Σεχέρ
καὶ νοτιοανατολικῶς τῆς Κιουτάχειας, ἐξαναγκάζων βι-
αίως τοὺς πληθυσμούς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. »

Οὕτως ὁ ἀγὼν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὑπῆρξεν ἐντελῶς
ἀγὼν πορειῶν—ἀγὼν ἀντοχῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι
Ὀλόκληρον τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ ἔσχε μόνον δύο ἐλαφρῶς
τραυματίας.

Τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τοῦ Στρατηγεῖου ἀνεκκίνου :

Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 29ης Ἰουνίου.

Ἡμετέρα στρατεύματα κατέλαβον γραμμὴν Κιουτρεοῦ Χι-
σάρ—Νασηφ πασσά.

Νοτιανατολικῶς Ἀδρανὸς ἐφθάσαμεν περιοχὴν Γενήκιοι.
Κατελάβομεν τὸ Τσεντίτζ.

Τμήματα ἐκκινήσαντα ἐκ Τουλοῦ Μπουνὰρ κατέλαβον τὰ
ὕψωμα βορείως γραμμῆς Ἀγιάς-Ἐρέν-Σάλκιοι.

Ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ πρὸς τὰς ἰσχυρὰς ὀργανωμένους θέ-
σεις αὐτοῦ βορειοδυτικῶς τοῦ Ἑσκή-Σεχέρ καὶ νοτιανατολι-
κῶς τῆς Κιουτάχειας.

Ὁ ἐχθρὸς ἐξαναγκάζει δι' ἀνηκούστων βιαιοτήτων τοὺς
κατοίκους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν κατὰ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ.

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Τὴν ἐσπέραν τῆς 29ης Ἰουνίου τὰ στρατεύματα εὐ-
ρίσκοντο εἰς τὰς ἑξῆς θέσεις :

Βορεία Ὀμάς.

Συγκρότημα Πολυμενάκου: Περὶ τὸ Γενίκιοι-Μεταλ-
λεῖα-Μπές Μπελέρ.

Συγκρότημα Τρικουπῆ: Εἰς Χασὰν Πασσὰ καὶ Κιο-
προῦ Χισσάρ.

Νοτία Ὀμάς.

Ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη: Εἰς Τσεντίτζ.

Β'. Σῶμα Στρατοῦ: Τέσσαρα χιλιόμετρα νοτίως Ἀλ-
τουντάς, ἔξ χιλιομ. βορείως
Ἀγιάς Ἐϋρέν.

Α'. Σῶμα Στρατοῦ: Ρεσίλ Τεπέ καὶ Ἐϋρέτ Γεννιτζέ.

Νότιον Συγκρότημα: Ἐπὶ γραμμῆς Τέικ Γιαϋλά,
Ἄκ Ἐϋρέν (δυτικῶς Ἀφιδὸν
Καραχισσάρ).

Ταξιαρχία Ἰππικοῦ: Πρὸ τοῦ Μπάλ-Μαχμούτ.

Καὶ ἡ ἡμέρα ἔληξε μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπαφὴν τῶν
μεγαλειτέρων τμημάτων τῆς Στρατιᾶς.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΥΚΛΩΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Τὸ Στρατηγεῖον, τὸ ὅποιον μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης
εὐρίσκετο εἰς τὸ Οὐσσάκ, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ Μεραρχίαι
προήλθασαν ἰσως καὶ καὶ ἄ τι περισσότερον τῶν καθω-
ρισμένων ὁρίων, μετεστάθμευσεν εἰς τὸ χωρίον Τουλοῦ
Μπουνάρ, ἐνῷ ὁ σταθμὸς, ἀποκατασταθεὶς εἰς Γενικὸν
Κέντρον Ἐφοδιασμοῦ, κατέστη ὁ ἀκράτος σιδηροδρομι-
κὸς σταθμὸς τῶν συγκοινωνιῶν μας. Οἱ συρμοὶ ἀνῆρχοντο
μέχρις ἐκεῖ καὶ ἐκεῖθεν διενηργεῖτο ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ
Στρατοῦ.

Τὴν 30ὴν Ἰουνίου τὸ Στρατηγεῖον διέταξεν ὅπως αἱ
φάλαγγες προχωρήσουν ὀλίγα μόνον χιλιόμετρα. Ἐταξε
δηλαδή βραχείας διαδρομῆς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, ἀφ'
ἐνὸς μὲν ὅπως κρατήσῃ τὴν προσήλωσιν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ
τῶν ἤδη ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν στρατευμάτων, ἀφ' ἑτέρου
δὲ ὅπως ἀποκρύψῃ τὴν κυκλωτικὴν του κίνησιν, δίδον
καιρὸν εἰς τὸ ἐνεργεῖν ταύτην Νότιον συγκρότημα, νὰ
προχωρήσῃ ἐντεταμένως.

Καὶ ἡ μὲν XII Μεραρχία, φθάσασα ἐξωθι τοῦ Ἀφιδὸν
Καραχισσάρ, ἔστρεψε πρὸς βορειοανατολικά, ὑπερβάσασα
καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Κιουτάχειας-Ἀφιδὸν
Καραχισσάρ, ἡ δὲ IV ραγδαίως προελάσασα κατελάμ-
βανε τὸ Ἀφιδὸν Καραχισσάρ, ὅπερ εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ
ὑπὸ τῶν Τούρκων, τραπέντων πρὸ δύο ἡμερῶν πρὸς
βορρᾶν, ἵνα ἐνωθοῦν μὲ τὴν φρουρὰν τῆς Κιουτάχειας.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, τὰ δύο ἀπὸ Προύσσης ὁρμηθέντα
τμήματα καὶ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη, πα-
ρέμειναν σχεδὸν εἰς τὰς ἰδίας τῶν θέσεις, ἐνῷ τὸ Α'. καὶ
Β'. Σώματα Στρατοῦ, ἐμπλακέντα εἰς τὸν ἀγῶνα, ὑπερέ-
δῃσαν τὸν Γύμαριν ποταμόν, βορείως τοῦ ὁποίου προε-

δύλλετο ἡ πρώτη ὠχυρωμένη γραμμὴ τοῦ ἀμυντικοῦ χώρου τῆς Κιουτάχειας.

Τὸ Στρατηγεῖον, ὄντος πλέον φανεροῦ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπομένης θὰ ἤρχιζεν ὁ σκληρὸς ἀγὼν, διατάσσει τὸν διοικητὴν τοῦ Ἀεροδρομίου Οὐσσάκ λοχαγὸν Τσαπαρλὴν, ὅπως ἐνεργήσῃ εὐρεῖαν κατόπτευσιν. Καὶ τὴν 9ην ἐσπερινὴν ὥραν διεδιδάσθη τηλεφωνικῶς πρὸς τὸ Στρατηγεῖον, τὸ κάτωθι ἀεροπορικὸν δελτίον:

«**Ἀῶν ἀριθ. φύλ. 10.—Μέσον:** Τηλέφωνον.—**Ὁρα 21-** Κατάστασις Ν. Συγκροτήματος 30ῆς Ἰουνίου: Σταθμὸς Ἰσμαηλίκιοῦ. Τμήματα ἡμέτερα εἰς περιοχὴν Τσοπανλάρ, Κουμαρτάζ.—**Ὁρα 21.15** ἐθεάθησαν τμήματα 10 χλμ. ἀνατολικῶς Ἀφιδὸν Καραχισάρ. Ἐνταῦθα, ἐπὶ ἀμαξιτῆς ἑδοῦ Τσάι, δύναμις. . . Συντάγματος. Οὐδεμία ἐχθρική κίνησις ἐπὶ ὁδύσεων Τσάι. Δύναμις Α'. Σ. Στρατοῦ ἐπὶ Πουλουδάντ (τοποθεσία) Ταφούτ, Κονουρπᾶ. Προκεχωρημένα τμήματα αὐτοῦ 5×4 Ν. Δ. Τσέκερς καὶ εἰς Ντερμελή.

Ὁρα 18 : ἐθεάθησαν ἐχθρικαὶ δυνάμεις εἰς περιοχὴν Ἑβλάκ.—Τσεκουρλάρ κατηυλίσθησαν 500 ἄνδρες. Κίνησις ὀχημάτων καὶ μεταγωγικῶν συνεχίζεται πρὸς Ἀκόλειον. **Ὁρα 18.30'** ἐθεάθη ἐχθρική δύναμις εἰς Τσέκερς 1000 ἀνδρῶν. Βάλλεται παρὰ πυροβολικοῦ ἡμῶν. **Ὁρα 18.30'.** Ταξιαρχία ἵππικοῦ ἡμῶν ἐθεάθη εἰς Μπεϊκιοῦ.

Κατάστασις Β'. Σ. Στρατοῦ.—Ὁρα 18.30'. Σταθμὸς διοικήσεως Σώματος εἰς Σάλκιοῦ. **Ὁρα 18.40'.** Σταθμὸς διευθύνσεως Ρ Μεραρχίας εἰς Κουτσουγκλάρ.

Ὁρα 18 καὶ 35' Σταθμὸς Διευθύνσεως Ρ Μεραρχίας, Ἐϋντάρ-Μιχάτ.—**Ὁρα 18 καὶ 45'** ἡμέτερα προκεχωρημένα τμήματα εἰς Ἀνατολικὰς κλιτεῖς Ἑλμανλὴ Ντάγ.—**Ὁρα 18 καὶ 50'** ἡμέτερα τμήματα ἀνατολικῶς σταθμοῦ Ντουγκέρ.

Λογαγὸς Τσαπαρλῆς

Ἡ 30ῇ Ἰουνίου ἔδωσε μὲ ἀπαρχὴν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ αὔριον ἐπεφύλασσε τὴν πλοκὴν ἀθανάτων τιτανομαχιῶν.

Τὸ ἀνακρινωθὲν τοῦ Στρατηγεῖου ἀνέφερε ζηρώς:

Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς 30 Ἰουνίου.

»**Προχώρησις ἡμετέρων στρατευμάτων πρὸς Ἑσκή Σελήρ καὶ Κιουτάχειαν ἐξακολουθεῖ ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως.**

Ἡμέτεροι ἀπώλειαι ἀσήμαντοι.

Τὴν 30ὴν Ἰουνίου κατελάδομεν τὸ Ἀφιδὸν Καρὰ Χισάρ.

Ὁ Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας

Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Ο ΑΓΩΝ ΑΡΧΙΖΕΙ ΣΚΛΗΡΟΣ

(1ῃ Ἰουλίου: Ἐνθ συμπληροῦται ἡ κυκλωτικὴ κίνησις, ὃ ἐχθρὸς μὴ ἀντιληφθεὶς τὴν εὐρύτητα αὐτῆς διεξάγει φοβεροὺς ἀγῶνας).

Τὴν αὐγὴν τῆς 1ῆς Ἰουλίου, ὃ ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς προηγούμενης ἡμέρας ἀρξάμενος ἀγὼν, ἐγκαινιάζεται, εἰς τὸ σκληρὸν αὐτοῦ μέρος, διὰ σφοδροῦ κανονικοβολισμοῦ.

Τὸ Α' Σ. Στρατοῦ, ὑπερδὸν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ἐναπλάκῃ εἰς ἀγῶνα κατὰ ὠχυρωμένων τοῦ ἐχθροῦ θέσεων. Ἡ Π Μεραρχία, ἔχουσα τὸ δεξιὸν τοῦ Σώματος, ἀρχίζει σφοδρότατον ἀγῶνα κατὰ τῶν ὕψωμάτων τοῦ Σαριτζέ Ἐϋρέν. Ὁ ἐχθρὸς ἀμύνεται ἐκεῖ μετ' ἀσυνήθους πείσματος. Καταιγιστικὸς βομβαρδισμὸς ἀναγκάζει τοὺς ἀμυνομένους νὰ ἀφήσουν πρὸς στιγμὴν τὰ χαρακώματά των, τούτου δὲ ἐπωφεληθεὶς ὁ Μέραρ-

χος διατάσσει ἔφοδον μετὰ τὴν λόγχην. Οἱ Τοῦρκοι κάμπτονται καὶ ἐγκαταλείποντες τὰ πάντα, φεύγουν προτροπᾶν πρὸς βορρᾶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χεζάρ Ταουσάν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ ἀριστερὰ ταύτης βαδίζουσα ἡ Μεραχία, προχωροῦσα κατὰ φάλαγγας, βάλλεται τὴν χαραυγὴν σφοδρῶς ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Καρὰ-Μπουγιού-Ρουκλού Ντάγ. Τὰ πρῶτα βληθέντα τμήματα, εἶναι ἐν τάγμα τοῦ 1ου Εὐζωνικοῦ Συντάγματος τῆς Βασιλίσσης Σοφίας καὶ ἐν τάγμα τοῦ 7ου Πεζικοῦ Συντάγματος. Τὰ ὑψώματα Ρουκλού Ντάγ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἰσχυρῶς ὠχυρωμένοι, ἐπίσης ἰσχυραὶ δυνάμεις ἐχθροῦ, μετ' ἀφθονίας πολυβόλων καὶ πυροβολικοῦ, ὑψοῦντο κατέναντι τῶν προελαυνουσῶν φαλάγγων, ὡς ἀπότομοι καὶ πανύψηλοι βράχοι, ἀπολήγοντες εἰς κορυφὴν «κομμένην μετὰ τὸ μαχαίρι». Τόσον ἀπότομα καὶ τόσον δυσπρόσιτα ἦσαν. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σκληρὸς καὶ αἱματηρὸς ἀγὼν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδοκιμάζετο ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ. Οἱ Τοῦρκοι, ἀμυνόμενοι μετὰ πείσματος τῆς θέσεώς των αὐτῆς, ἥτις ἐκάλυπτε τὸ ἀριστερόν τῆς τουρκικῆς παρατάξεως ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς κυκλώσεως, βάλλουν μετὰ μανίας. Οἱ Ἕλληνες μαχεται ὁρμοῦν μετὰ λύσεως, ζητωκραυγάζοντες, φωνάζοντες «ἀέρα», ἐνῶ αἱ σάλπιγγες σημαίνουν ἀναταπαύστως τὸν «ἀήτν». Οἱ νεκροὶ μας πίπτουν διαδοχικῶς, οἱ τραυματῆται ἀπλώνονται πυκνοί, ἀλλ' οἱ ἐπιζώντες, ἀνοίγοντες δίοδον διὰ μέσου τῶν βλημάτων, προχωροῦν μετὰ δυνάμεως καὶ σταθερότητος. Καὶ μετὰ ἀγῶνα σκληρὸν καὶ φρικτὸν, τὰ πρῶτα τμήματα κατατρώνουν νὰ φθάσουν τὰς προσβάσεις τῶν ὑψωμάτων αὐτῶν. Ἀνωθεν τῶν μαχητῶν αὐτῶν ὑψοῦνται, σχεδὸν

κατακόρυφοι, οἱ ὠχυρωμένοι ὄγκοι. Καὶ τότε διατάσσεται ἡ ἔφοδος μετὰ τὴν λόγχην. Τὰ πρῶτα τμήματα ἀναρριχῶνται ἐπάνω, ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα σημεῖα εἰσβάλλουν ἐντὸς τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων, καὶ γενικῶς ἀρχίζει πάλιν ἀδυσώπητος, σῶμα πρὸς σῶμα. Ὁ ἐχθρὸς ἐκβάλλεται τέλος. Ἀλλὰ πῶς; Ὁ Συνταγματάρχης Καραγεώργος, διοικητὴς τοῦ 1ου Εὐζωνικοῦ Συντάγματος, ἀφηγεῖτο ὁ ἴδιος μετὰ μόλις συγκρατουμένην ἐκπληξιν:

— «Εἶδα μετὰ τὰ μάτια μου, ἐπάνω εἰς τὴν τρομακτικὴν ἐκείνην κορυφὴν, τοσολιὰν ὁ ὁποῖος: μετὰ τὸ ἀριστερόν μου χεῖρ εἶχε σκαρφαλῶσιν ἐπάνω ἀπὸ μίαν πέτραν, ἐκρατεῖτο ἔτσι ἀπ' αὐτήν, καὶ μετὰ τὸ δεξιόν μου χεῖρ, κρατῶντας τὸ μάνλιχερ μετὰ «ἐφ' ὅπλου λόγχην» ἐπροσπαθοῦσε, λογχίζων ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του, νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐπάνω Τοῦρκο! Καὶ ἐλόγχιζε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνῶ κάτω του ἔχαινε τὸ βάραθρον! Δὲν εἶχε συλλογισθῇ ὅτι ἐὰν τοῦ ἐξέφευγε ἡ πέτρα ἐκείνη, θὰ ἐσκοτώνοτο κρημνιζόμενος! . . . »

Καὶ προσθέτει ὁ ἴδιος συνταγματάρχης, μάρτυς αὐτόπτης τῶν ἡμιθεῖσμων ἐκείνων:

— «Θὰ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ φράσις «πάλιν σῶμα πρὸς σῶμα» δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν πραγματικότητα. Αἱ λοιπὸν! Εἶδα ἐγὼ νεκρούς, ἕνα Τοῦρκο καὶ ἕνα τοσολιὰν, καὶ τοῦ ἐνὸς ἡ λόγχη εἶχε βυθισθῇ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἄλλου. Εἶχον λογχισθῇ ταυτοχρόνως καὶ εἶχον ταυτοχρόνως ἀποθάνει...»

Διὰ τοιούτων ἡρωϊσμῶν εἶχε ἀλωθῇ ἡ ὄχυρὰ ἐκείνη κορυφή, ἣν μετὰ τὴν λύσιν μανίας ὑπεστήριξαν οἱ Τοῦρκοι.

Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ δεξιὸν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως τοιοῦτοι ἀγῶνες εἶχον ἀρχίσει καὶ αἱ πρῶται ἰσχυραὶ θέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐπίπτον, εἰς τὸ κέντρον εἶχον ἀρχίσει ὑπὸ τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ, ἐπίσης σκληροὶ ἀγῶνες. Τὸ Στρατιγεῖον τοῦ Σώματος, εἰς τὸ Ἀλτουντάς, ἐγκατεστήμενον εἰς τὸν μόνον ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς διασωθέντα οἰκίσκον τοῦ χωρίου, διευθύνει ἓνα τεράστιον ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἑλμανλή Ντάγ, ὅπου αἱ πρῶται ὠχυρωμέναι γραμμαὶ τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην. Ὁ ποταμὸς Γύμαρις, εἶχεν ἀπὸ τῆς χθὲς ἤδη ὑπερβλήθῃ. Ἄλλ' εὐθὺς ἀμέσως ὑφ' οὗτο τὸ ὀρεινὸν συγκρότημα, ἰσχυρότατα ὠχυρωμένον. Ἡ πρώτη κρούσις ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Ἕλληνες μαχηταί, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παλαίσουν κατὰ πολυαριθμῶν πολυδόλων, ἀριστα τοποθετημένων, ἰδανικῶς χειριζομένων, ἐνισχυομένων δὲ ὑπὸ ἰσχυροῦ πεζικοῦ καὶ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ. Πρὸς τὸ ἐσπέρας, κατορθωθείσης μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν τῆς ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων τοῦ Σώματος, ἡ μὲν V Μεραρχία περιέβαλε τοῦτο ἐξ ἀνατολῶν, ἡ δὲ XIII ἐκ δυσμῶν. Οἱ Τούρκοι ἀπειλούμενοι πλέον δι' ἀμέσου κυκλώσεως ἐγκαταλείπουν τὴν ἀμυνάν των καὶ ἀποσύρονται πρὸς τὴν ὀπισθεν κειμένην ἐτέραν ὠχυρωμένην γραμμὴν.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη, προελαύνον βορείως τοῦ Τσεντίζ, συναντᾷ οὐχὶ ἰσχυράν ἀντίστασιν—μᾶλλον προκαλυπτικά τμήματα—τὴν ὁποίαν ἐκμηδενίζει καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν καταλαμβάνει τὰ ὑψώματα Σουσού-Καγιά, ἐλθὼν κατ' αὐτὸν τὸν

τρόπον εἰς τὸ ὕψος καὶ τῶν τμημάτων τοῦ κέντρου καὶ τοῦ δεξιοῦ.

Τὸ συγκρότημα Πολυμενάκου, ἀπωθήσαν καὶ αὐτό, ἐπίσης προκαλυπτικά τμήματα τοῦ ἐχθροῦ, προήλασε μέχρι τῆς γραμμῆς Τσεκούρκοϊ-Ντούμτσαϊ-Τσαϊρί, ἐνῷ τὸ συγκρότημα Τρικούπη ὑπερέβαινε τὴν γραμμὴν Μπιλετζίκ-Μπαζαρτζίκ, ὑποχρεῶνον πλέον τὸν ἐν Ἑσκή-Σεχὴρ ἐχθρὸν νὰ προσέξῃ καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ, καθ' ἣν στιγμὴν εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπειλουμένη καὶ ἡ Κιουτάχεια.

Εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν ἡ XII Μεραρχία τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου καὶ ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ, ἐνεργοῦσαι τὴν κυκλωτικὴν κίνησιν, ὅπως ἀποκλείσουν προσπάθειαν τοῦ ἐχθροῦ νὰ διαρρέυσῃ πρὸς ἀνατολάς, ἀποκρύπτουν τὰς θέσεις των εἰς τὸ δασῶδες ἔδαφος καὶ τὰς κεκαλυμμένας ἐκ πευκῶνων χαράδρας.

Οὕτω ὁ ἐχθρὸς ἔχει ἐμπλακῇ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατηγεῖου. Ἐνῷ συγκεντροῖ τὴν προσοχὴν του πρὸ τῆς ὠχυρωμένης γραμμῆς του, ὅπου ἐνεργοῦνται λυσσώδεις ἑλληνικαὶ ἐπιθέσεις, καὶ ταύτας προσπαθεῖ νὰ ἐκμηδενίσῃ, εἰς τὸ ἀριστερόν του ἐνεργεῖται ἡ κυκλωτικὴ κίνησις χωρὶς νὰ τὴν ἔχῃ ἀντίληφθῇ ἐν ἑλῇ αὐτῆς τῇ εὐρύτητι. Ἰσως δὲν φαντάζεται καὶ ὅτι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐπίσης ἰσχυραὶ δυνάμεις ἐνεργοῦν. Καὶ λαμβάνει ἀποφάσεις—ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποκαλυφθείσας—αἱ ὁποῖαι μόνον τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἀποδίδουν.

Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς ἔσχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ μίαν εὐκολον... δόξαν. Ἐνῷ τὸ συγκρότημα Τρικούπη προήλαυνε πρὸς τὴν γραμμὴν Μπιλετζίκ—Μπαζαρτζίκ, ἐχθρική Μεραρχία πιθανῶς εὐρισκομένη εἰς τὴν περιοχὴν Νικομηδείας, προχωρήσασα νοτίως, κατέλαβε τὸ Γενή—Σεχέρ ὅπουθεν εἶχεν ἐκκινήσει τὸ ἐλληνικὸν συγκρότημα. Ἐπιδρομικὸν ἀπόσπασμα, προχωρήσαν πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, κατέλαβε φάλαγγα ἐκ δώδεκα φορτηγῶν αὐτοκινήτων πλήρων τροφίμων, τὰ ὅποια προωρίζον οὐδὲν διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν δύο Μεραρχιῶν Τρικούπη. Οἱ σωφὲρ ἐσφάγησαν, τὸ φορτίον διηρπάγη καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἐκάησαν ὑπὸ τῶν ὀρδῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμῶς, εἰς οὐδεμίαν παρενόχλησιν τῶν προελαυνόντων τμημάτων, προσέβησαν. Καὶ ἀπεκόπη μὲν ἡ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁδὸς ἀνεφοδιασμοῦ, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐγκαινιάσθη νέα διὰ Ἀϊνεγκιόλ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ εὐκολος αὕτη νίκη οὐδὲν σημαντικὸν κέρδος ἀπέφερε διὰ τὸν ἐχθρὸν. Οὕτε καὶ εἰς τὸν τομέα ἐκείνον, εἰς ὃν ἐπεχειρήθη ἡ ἐχθρική ἐπιδρομή.

Τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνήγειλεν ἀπλῶς:

« Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 1ης Ἰουλίου 1921.

« Στρατεύματα ἡμῶν ἐξορμήσαντα ἐκ Τουλού Μπονὰρ καὶ βαίνοντα πρὸς βορρᾶν, διέβησαν τὸν Γύμαριν, κατέλαβον τὸ Ἐλμανλί—Ντάγ καὶ ἤρξαντο τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τῆς πρὸς Νότον τῆς Κιουταχείας ἰσχυρῶς ὀργανωμένης ἐχθρικής τοποθεσίας.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιάς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Ο ΑΓΩΝ ΚΑΘΙΣΤΑΤΑΙ ΑΜΕΙΛΙΚΤΟΣ

(2 Ἰουλίου: Ἐνῷ εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀποκαλύπτεται ἡ εὐρύτης τοῦ ἐλληνικοῦ ἐλιγμοῦ, ἀποδίδεται αὐτὸς εἰς ἀπέλπιδας προσπαθείας).

Ἡ νύξ τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Ἰουλίου δὲν ἐπέρασεν ἐν ἡρεμίᾳ. Ἦρχισεν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαινιολομένη ἡ τακτικὴ τῶν νυκτερινῶν ἐπιθέσεων καὶ ἐφόδων, διὰ τῶν ὁποίων πάντοτε ἐπετύγχανε προσκαίρους ἐπιτυχίας. Τακτικὴ ἡ ὁποία μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐχρησιμοποιήθη εἰς εὐρυτάτην κλίμακα, καθ' ὅσον ἀπέφερε πρὸς αὐτὸν καὶ οἰκονομίαν πυρομαχικῶν. Καὶ μετὰ τὸν νυκτερινὸν κανονιοβολισμὸν, ἡ χαραυγὴ ἀπλώνεται σιγά—σιγά μὲ διαρκῶς ἐντονωτέραν καὶ σκληροτέραν πάλην.

Τὸ εἰς τὸ δεξιὸν εὐρισκόμενον Α'. Σ. Στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Κοντούλη, ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ καταλάβῃ τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀϊραντζή Γκεντίκ. Ἡ I Μεραρχία, ἀποτελοῦσα τὸ ἀριστερὸν τοῦ Σώματος ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν V Μεραρχίαν—δεξιὸν τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ—προελαύνει πρῶτη, ἀναπτύσσουσα τὰ τμήματά της, κατὰ τῶν ὑψωμάτων αὐτῶν. Εἶναι ἐκεῖ πλέον ἡ κυρία γραμμὴ τοῦ ἐχθρικοῦ συγκροτήματος καὶ οἱ ἀμυνόμενοι ταύτης, ἀντιτάσσουσιν κρατερωτάτην ἀντίστασιν. Διαδοχικαὶ ἐκτελοῦνται αἱ ἐπιθέσεις, ἀλλὰ καὶ διαδοχικαὶ ἀναπτύσσονται αἱ τουρκικαὶ τοιαῦται. Καὶ ὁ ἀγὼν δὲν βραδύνει νὰ λάβῃ τὴν ἀπεγνωσμένην μορφήν του. Τὸ ἔδαφος εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἀπλώνεται ἐκεῖ θαυμάσιον πεδίου βολῆς, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ ἐλληνικὰ τμήματα θερίζονται. Ἡ προ—

χώρησις καθίσταται δυσχερεστάτη καὶ τὸ ἔδαφος διεκδικεῖται σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν. Ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐννοεῖ νὰ ἀρῇσιν τὰς θέσεις του καὶ τὰς διεκδικεῖ βῆμα πρὸς βῆμα, πνίγων ἐκεῖ, τὴν ἐκσπῶσαν θύελλαν τῆς ἐλληνικῆς ὁρμῆς.

Καὶ ἐνῷ εἰς τοιοῦτον φρικώδη ἀγῶνα εἶχεν ἐμπλακῇ ἡ I Μεραρχία, ἡ παραπλεύρως καὶ ἀριστερὰ ταύτης πέμπτη τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Τσαοῦς Τσιφλίκ, διεξάγουσα πάλιν ἀπελπιστικὴν. Ἐκεῖ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Τσαοῦς Τσιφλίκ καὶ τοῦ Χαζιμανὲ Καλὲ διεξάγεται ἐπὶ διήμερον, τοιαύτης λύσεως καὶ μανίας πάλιν, ὥστε ἡ περίοδος αὕτη τῶν ἐπιχειρήσεων νὰ τὴν περιλαμβάνῃ ὡς μίαν ἀπὸ τὰς αἰματηροτέρας.

Αἱ δύο Μεραρχίαι, ἐκτεθειμέναι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιχειρήσεώς των, εἰς ἀκαλύπτους ἐκτάσεις, ὑφίστανται τρομακτικὰς ἀπωλείας. Πρὸ αὐτῶν, ἄλλως τε, αἱ ἐχθρικοὶ γραμμαὶ καλύπτονται ἀπὸ τριπλὴν καὶ ἐνιαχοῦ τετραπλὴν σειρὰν συρματοπλεγμάτων. Καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους αἱ δύο Μεραρχίαι θέτουν πόδα, μετ' ἀγῶνα διὰ τῆς ξιφολόγχης, ἐπὶ τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων, ὑφίστανται δεινὰς, ἀδυσωπῆτους, ἀκαθέκτους τὰς τουρκικὰς ἀντεπιθέσεις, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ ἐκ μέρους των ἐπανάκτησις τῶν ἀπολεσθεῖσων κορυφογραμμῶν.

Ὁ ἀγὼν τῆς V Μεραρχίας.

Πρὶν ἀκόμη ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἡ πέμπτη Μεραρχία τοῦ συνήχου Τριλίδα τίθεται εἰς κίνησιν. Προηγεῖται τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ρόκκαν. Καλυπτομένη κατὰ τὴν νύκτα, εἰς κάποιαν βαθεῖαν καὶ δασωμένην χαράδραν, ἔπρεπε νὰ ἀνέλθῃ ἕνα συγκρότημα ὑψωμάτων, καὶ ἔπειτα

δι' ἐλαφρῶς πτυχωμένης καὶ χαλαρῶν κλίσεως, νὰ κατέλθῃ πρὸς ἀνοικτὴν καὶ ἀνάλυπτον πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ σπαρτὰ ἐχρύσιζον ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Εὐθὺς ὡς τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ προπρεπουμένου συντάγματος, ἤρχισαν προβάλλοντα διὰ τῆς ἐδαφικῆς κλίσεως πρὸς τὴν πεδιάδα, βάλλονται ὑπὸ σφοδροῦ πυρὸς πυροβολικοῦ τῶν 15.5. Καὶ ὑπὸ τὸν ὀρυμαγδὸν τῶν ὀβίδων, παρ' ἧλιν τὴν φθορὰν τὴν ὁποίαν ὑφίσταται, τὸ σύνταγμα προχωρεῖ... Ἀναπτύσσεται εἰς σχηματισμοὺς «προσπελάσεως ὑπὸ τὰ πυρὰ πυροβολικοῦ» καὶ εἰς τὴν ἐλόχρυσον πεδιάδα, δὲν βλέπει κανεὶς ἀπὸ τὰ παρατηρητήρια εἰμὴ διακεκομμένας μαύρας γραμμὰς ἀνθρώπων, τρεχόντων. Ἀλλάζουν συχνὰ κατεύθυνσιν, κλίνουν πότε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ διαρκῶς προχωροῦν. Φαίνονται ὡς σιμῆν παραφρόνων, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν ἕνα τραγικὸν περίπατον διὰ μέσου πυρὸς.

Κάπου κάπου, ἀπὸ τὰς ἐκρήξεις τῶν ὀβίδων, τὰ σπαρτὰ ἀναφλέγονται. Καὶ τότε, μέσα εἰς τοὺς καπνοὺς τῶν πυρκαϊῶν αὐτῶν, αἱ γραμμαὶ τῶν προσπελαυνόντων ἡρώων καλύπτονται; διὰ νὰ προχωρήσουν—ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν σπαρτῶν ἀποκρυπτόμεναι—ἀσφαλέστερον.

Καθ' ὃν χρόνον οὕτως ἐπροχώρει ἀναπτυσσόμενον τὸ 33ον σύνταγμα, τὸ ὀρειβατικὸν πυροβολικὸν τῆς Μεραρχίας, ἤρχισε σφοδρὸν πῦρ κατὰ τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία μονομαχία πυροβολικοῦ καὶ τὸ πεζικὸν μας ἐξηκολούθησε πλέον προελαύνον μάλλον εὐχερῶς.

Αἱ ὀβίδες συνταράσσουν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ αἱ ἐκρήξεις των ἐγείρουν ὄγκους χωμάτων καὶ λίθων, οἱ ὅποιοι ἐκτινάσσονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Μία ἐχθρική ὀβίς, ἥτις

ἔπεσεν εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε ταχθῇ ἡ ὀρεῖδα-
τική πυροβολαρχία μας, εὗρεν ὑλόσωμος τὸν ἱστάμενον
ὄρθιον σαλπικτήν καὶ τὸν κατεκερμάτισε.

Ἡ πυροβολαρχία δὲν ἔπαυσε βάλλουσα.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ 33ον σύνταγμα ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν
μὲ τὸ ἐχθρὸν ἢ πεζικόν. Αἱ θέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν ὑ-
ψωμάτων τὰ ὁποῖα ἐδέσποζαν τῆς πεδιάδος, ἀπετελοῦντο
ἀπὸ τριπλῆν σειρὰν ἀριστοτεχνικῶν χαρακωμάτων.
Αἱ ἐχθρικοὶ θέσεις, καλῶς καλυπτόμεναι, ἀπολύουν
φρικτὸν πῦρ. Ἄλλ' ἤδη τὸ σύνταγμα δέχεται πυρὰ πε-
ζικοῦ. Ὁ ἀγὼν ἀρχίζει σκληρὸς—ἀγὼν πρὸς ἐκτόπισιν τῶν
ἀμυνομένων. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ὥραν, ἐκερδήθη τὸ ἀπαραί-
τητον ἔδαφος, μὲ ἀπωλείας σοβαράς, διατάσσεται ἡ ἐφο-
δος. Αἱ σάλπιγγες ἠχοῦσαι «προχωρεῖτε—προχωρεῖτε»
καὶ ἀμέσως τὸν «ἀητόν», συντροφεύουν καὶ ἐμπνέουν
τοὺς ἥρωας. Καὶ εἰς μίαν ἔκσπασιν θυέλλης ὁρμῆς, τὸ
σύνταγμα κυριεύει τὴν πρώτην, ἐκ τῆς τριπλῆς, σειρὰν
τῶν χαρακωμάτων. Ἄλλ' ἐνῷ ἐκεῖ, διεξάγον συνεχῇ
ἀγῶνα, τακτοποιεῖ τὰς θέσεις του καὶ ἀνασυντάσσεται,
δέχεται πυρὰ πλευροκοπικὰ ἐκ δεξιῶν, ἀπὸ ἑνα αὐχένα
τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἰσμιτζίκ.

Ἐμπρὸς οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦν πρὸς τὴν δευτέραν
σειρὰν τῶν χαρακωμάτων των. Ἄλλ' ἡ ὑποχώρησις των
δὲν διαρκεῖ εἰμὴ δι' ὀλίγην ὥραν, οὔτε πλήρη ὥραν. Ὁ
ἐχθρὸς—οἱ στρατιῶται του ὑποχωροῦντες εὗρισκονται
πρὸ τῶν ἰδικῶν των πολυβόλων ἐκβιαζόμενοι αὐτοὺς εἰς
σταμάτημα—ἐπανερχεται καὶ πάλιν εἰς ἀγριωτέραν ἀνα-
τεπίθεσιν. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν, αἱ θέσεις τῶν ἰδικῶν
μας ἔχουν βελτιωθῇ. Δὲν κατέχουν πλέον τὴν ἀνάλυ-
πτον ἔκτασιν τοῦ κάμπου. Ἐχουν ἀναρριχηθῇ ἐπὶ τῆς

πρόην ἐχθρικής γραμμῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βάλλουν ἀσφα-
λέστερον καὶ περισσότερον ἀσφαλεῖς.

Ὁ φραγμὸς τὸν ὁποῖον οὕτως εὗρισκει ἀπέναντι ὁ
ἐχθρὸς, φραγμὸς συντεθειμένος ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς λόγχας,
εἶναι ἀδιάρρηκτος καὶ ἀπροσπέλαστος. Ἀλλὰ τὸ Σύν-
ταγμα εἶνε κατάκοπον. Ἰδοὺ ὁμως. Κατὰ τὴν κρίσιμον
ἐκείνην στιγμήν, ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον δεξιὰ, ὑπὸ
τὰς αὐτὰς συνθήκας βλητικότητος καὶ ἐδάφους, τὸ 44ον
πεζ. σύνταγμα ὑπὸ τὴν συνταγματάρχην Γρ. Φαλη-
ρέαν. Συνεπεία ταύτης, ἀπελλάσσεται τὸ 33ον σύνταγμα
τῶν πλευρικῶν πυρῶν καί, ἐφορμῶν καὶ τοῦτο διὰ τῆς
λόγχης, προχωρεῖ πρὸς τὴν δευτέραν χαρακωμένην σει-
ράν. Πανταχοῦ σωροὶ τουρκικῶν πτωμάτων. Ὁ ἐχθρὸς
ἀποπειράται νέαν ἀντεπίθεσιν, ἰσχυράν καὶ μακροῦ χρό-
νου ἀπογνώσεως, ἀλλὰ πρὶν προλάβῃ καλὰ-καλὰ νὰ
ἀναπτυχθῇ ἐκμηδενίζεται ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ ἐλλήνι-
κοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ πᾶν μαίνεται ἐπάνω εἰς τὸν δρα-
ματικὸν λόφον, ὅστις σείεται ἀπὸ τὰς διαρρήξεις τῶν
ὀρίδων, αἱ ὁποῖαι ὑψοῦν στήλας πανυψηλοῦς πυκνοῦ κα-
πνοῦ, χύματος καὶ λίθων.

Οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ προσπαθοῦν μὲ τὰ περιστρο-
φα εἰς τὰς χεῖρας νὰ συγκρατήσουν τοὺς ἄνδρας των,
πολλοὺς ἐκ τῶν ὁποίων καὶ φρονεύουν. Ἀλλὰ τὸ θάρρος,
δὲν ἐνισχύεται διὰ τῆς βίας. Καὶ οἱ Τοῦρκοι στρατιῶ-
ται, ἀνατρέποντες τοὺς ἀξιωματικούς των, ἐπιδίδονται
εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Ὁ Ἰσμέτ πασᾶς ὅστις αὐτοπροσώπως διηύθυνε τὴν
μάχην, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἥθικόν τῶν ἀνδρῶν, ὥστε
πρὸς τὰ ἔμπρὸς τὰ ἐπιτελεῖα τῆς 3ης καὶ 4ης Μεραρχίας.
Ἡ ἐμπνευσις αὕτη τοῦ Ἰσμέτ πασᾶ τοῦ ἐστοίχισεν
ἀρκετά, διότι μετ' ὀλίγον, ὁ ἐπιτελάρχης τῆς 4ης Με

ραρχίας Σεραμεϊν ήχημαλωτίζετο, ἐνῷ οὐδὲν ἀποτελέσ-
μα εἶχε διὰ τοὺς Τούρκους στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἀδι-
άφοροι διὰ τὴν τύχην τῶν Ἐπιτελῶν των, ἐξηκολού-
θουν φεύγοντες.

Τὸ 44ον Σύνταγμα ἐν τῷ μεταξὺ καταλαμβάνει τὸν
Ἰσμιτζίκ-Τεπέ.

Τὰ χαρακώματα βρῖθουν τουρκικῶν πτωμάτων, με-
ταξὺ τῶν ὁποίων, καὶ πολλῶν ἀξιωματικῶν. Ὅλῃσι στρα-
τιῶται ἐκ τῶν ἡμετέρων κυριεύουν ἐχθρικὸν τηλεδόνον,
καθ' ἣν στιγμὴν ἐβάλλεν ἀκόμη καθ' ἡμῶν.

* *

Περνᾷ οὕτω ἡ μεσημβρία τῆς ἱστορικῆς ἡμέρας καὶ
ὁ ἀγὼν συνεχίζεται σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Ἡ Με-
ραρχία εἶναι ἐμπεπλεγμένη εἰς ἀνίσον ἀγῶνα μόνη,
διότι αἱ γειτονικαί, συναντήσασαι καὶ αὐταὶ ἔρρωμένην
ἀντίστασιν, ἔχουν καθηλωθῇ. Καὶ ἡ πέμπτη Μεραρχία
μάχεται μέχρι τῆς ἐσπέρας κατὰ ὑπερτέρων δυνάμεων,
μὲ τὰ πλευρὰ αὐτῆς ἀνάλυπτα. Καὶ ἐπέρχεται ἡ ἐσπέρα.
Ἄλλ' οὐχὶ διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν ἢ νὰ ση-
μειώσῃ χαλάρωσιν τῆς ἀγριότητος τῆς πάλης. Ἐπέρ-
χεται ἡ νύξ, διὰ νὰ σημειώσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς πλέον
ἀπέλπιδος προσπάθειας τοῦ ἐχθροῦ.

* *

Πρὸς διάσπασιν τοῦ κέντρου μας.

Ὁ ἐχθρὸς, πρὸ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποκαλυφθῇ πλέον ἡ
εὐρύτης τοῦ ἑλληνικοῦ κυκλωτικοῦ ἐλιγμοῦ, βλέπει ἐκ-
μηδενιζομένην τὴν ἰσχυράν του τοποθεσίαν, τὴν ὁποίαν

ἐν τούτοις μετὰ τόσῃς ἐπιμελείας εἶχεν ὀργανώσει. Καὶ
βλέπει ἀκόμη ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος ἢ νὰ παραδοθῇ
αἰχμάλωτος ἢ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ πάντα καὶ νὰ φύγῃ.
Τοῦ ὑπολείπονται ἀκόμη δύο ἡμέραι—ἴσως καὶ μία μό-
νον—μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων τὸ περιβάλλον τὴν
ὠχυρωμένην του θέσιν τόσον θὰ ἔχῃ κλεισθῇ ἐντελῶς.
Καὶ πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς εὐρισκόμενος, ἀποφα-
σίζει νὰ δοκιμάσῃ διὰ τελευταίαν φοράν τὴν τύχην τῶν
ὄπλων του. Ἐκλέγει τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ μετώ-
που καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ, ὅπως δια-
σπάσῃ τὴν ἑλληνικὴν γραμμὴν. Κατέχει ἐκεῖ πλεονε-
κτικὰς θέσεις καὶ, πλεονεκτῶν εἰς δυνάμεις, διαθέτει ὑπὲρ
ἑαυτοῦ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ὑπεροχῆς, τὰ ὁποῖα τοῦ
ἐξασφαλίζουν μεγίστας ἐλπίδας νίκης. Ἐὰν ἐπιτύχῃ ἐκεῖ,
κερδίζει τοῦ πολέμου τὴν τύχην. Ἐὰν ἀποτύχῃ, δὲν τοῦ
ὑπολείπεται παρὰ ἡ ὁδὸς τῆς ὑποχωρήσεως. Ἐχει ἀπέ-
ναντί του μικροτέρας δυνάμεις, ὥστε νὰ μὴ διακινδυνεύῃ
καταστροφὴν.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του τούτου ὁ ἐχθρὸς με-
ταφέρει εἰς τὸν τομέα τῆς πέμπτης Μεραρχίας δύο ἀκόμη
ἰδικὰς του: τὴν ἑβδόμην καὶ τὴν ὀγδόην Μεραρχίαν. Καὶ
μὲ αὐτάς, καὶ τὰς δύο προηγουμένας, ἀρχίζει τὴν νύκτα
τὴν φρικωδεστέραν αὐτοῦ ἐπίθεσιν. Κατὰ μάζας συμ-
παγεῖς ἐφορμοῦν τὰ Τουρκικὰ τμήματα, φωναὶ καὶ ἄλ-
λαλαγμοὶ ἐπιδιώκουν νὰ προκαλέσουν σύγχυσιν εἰς τὰς
ἑλληνικὰς γραμμὰς. Θραύονται ἐκεῖ αἱ Τουρκικαὶ ἐπι-
θέσεις, ἀλλὰ τὰς πρώτας διαδέχονται ἄλλαι καὶ ἄλλαι,
ἀλλεπαλλήλως ἀναπτυσσόμεναι. Ἡ κατάστασις ἀπο-
βαίνει κρίσιμος.

Ὁ πολεμικὸς ἀπεσταλμένος τῆς «Καθημερινῆς» ἡ-
τύχησε τότε νὰ παραστῇ αὐτόπτης μάρτυς τοῦ δραμα-

τικού εκείνου αγώνος ὅστις ἐξηκολούθησε καὶ τὴν ἐπομένην, ὁξὺς καὶ λυσσώδης, κατὰ τῆς XIII Μεραρχίας, ἀριστερὰ τῆς πέμπτης τεταγμένης. Ἀγώνος, ὅστις ἦτο φανερόν ὅτι ἐπλεκε τὴν λύσιν τοῦ πολεμικοῦ δράματος. Οἱ Τούρκοι ἐφώρμων. Καὶ ἐνῶ εἰς μίαν στιγμὴν ἐπὶ τῆς συνεχοῦς γραμμῆς τῶν βουνῶν, προσεπάθουν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς ἀμυνομένους, ἐπὶ ἐνὸς λόφου, ἀναρριχᾶται τουρκικὸν τμήμα, βαῖνον κατὰ βαλλούσης πυροβολαρχίας. Εἰς τὴν νύκτα εἶχον διολισθῆσαι ἐκεῖ ἐπάνω καὶ ὅταν ἀπεκαλύφθησαν, δὲν ἀπείχον εἰ μὴ πεντήκοντα μόλις μέτρα ! Ἡ πυροβολαρχία κινδυνεύει. Πυροβοληταί, ἡμιονηγοί, ἄνδρες ἐφοδιασμοῦ μὲ τοὺς ἀξιωματικούς των, ἀφήνουν τὰ κανόνια καί, πεζομαχοῦντες, ἀμύνονται. Ἡ θέα τῶν λαφύρων ἐξαγριώνει τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους, οἱ ὅποιοι ὥσπερ μεθυσμένοι, ἀγωνίζονται νὰ πνίξουν τὴν ἄμυναν. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν οὕτω κρίσιμος ἀπέδαινε ὁ ἀγὼν ὁ διοικητὴς τοῦ 44ου πεζ. συντάγματος, δεινῶς πιεζόμενος, διαθέτει τὴν τελειωτικὴν ἐφεδρείαν· διατάσσει ὅλους τοὺς σαλπικτὰς νὰ σημάνουν τὸν «ἀήττον» καὶ ταυτοχρόνως τὸ σύνταγμα ἐπιτίθεται. Ἐν τῇ ἐπιθέσει του συναντᾷ τμήματα τοῦ 33ου, ἐν τάγμα τοῦ ὁποίου ἐπιτίθεται πλευρικῶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀποκόπτει τὴν υποχώρησιν τμημάτων τινων. Καὶ ἀποκρούεται μὲν ἡ ἐπίθεσις ἐκεῖνη. Ἀλλὰ πρὶν προλάβουν οἱ παλαιοὶ κατὰ τὴν δραματικὴν νύκτα, νὰ ἀφήσουν τὴν πρώτην των διὰ τὴν νίκην ζητωκραυγὴν, υφίστανται νέαν ἀντεπίθεσιν ἀγρίαν καὶ ταύτην. Καὶ πρὶν αὕτῃ ἐκδηλωθῇ ἐπὶ ἐνὸς τμήματος τοῦ τομέως τῆς Μεραρχίας, ἄλλη καὶ τετάρτη καὶ ἔπειτα πέμπτη καὶ διαδοχικῶς ἄλλαι, ἐκσποῦν ὡς κύματα ἀφρισμένης θαλάσσης, θραυόμενα πρὸ τοῦ κυματοθραύστου τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως. Αἱ νυκτεριναὶ

ὥραι περνοῦν οὕτω διὰ νὰ σημειώσουν ἔνδεκα τουρκικὰς ἐπιθέσεις λύσεως. Καὶ ἀντὶ νὰ ἀνοίξουν τὸ ρήγμα τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκαν, ἔχασαν καὶ μερικὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατέλαβον τὰ ἐλληνικὰ τμήματα. Ὁ ἀγὼν τῆς νυκτὸς δὲν ὑπῆρξεν ἄμοιρος συγκινήσεων. Οὐχὶ ἀπαξ ἡ Μεραρχία ὑπεχρεώθη νὰ ἐγκαταλίπη γραμμὰς, τὰς ὁποίας μετὰ πολλῶν θυσιῶν εἶχε καταλάβει.

Καὶ οὐχὶ ἀπαξ, πρὸ τῆς σκληρότητος τοῦ αγώνος, ὑπεχρεώθη νὰ ζητήσῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ τῆς εὐρισκομένην XIII Μεραρχίαν. Ἀλλὰ καὶ αὕτη καὶ ἡ II, παλαιούσαι καὶ ἀπησχολημέναι εἰς ἑιρηνὴν πάλην, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποστείλουν οὔτε ἓνα στρατιώτην. Καὶ ἡ νύξ ἐκεῖνη τῆς κρίσεως ἐπέρασεν οὕτω μὲ μίαν ἀγρίαν πάλην, χωρὶς ἄλλο οὐσιῶδες ἀποτέλεσμα παρὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἰσχυρᾶς, τῆς ἰσχυροτάτης τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Ἀλλ' εἶχεν ἐπιφέρει καὶ ἐν ἄλλο ἀποτέλεσμα. Εἶχον τεθῇ τόσοι Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ἐκτὸς μάχης, ὥστε δὲν θὰ ἦτο καμμία ὑπερβολὴ ἐὰν λεχθῇ ὅτι οἱ λόχοι εἶχον μείνει μὲ ἓνα ἢ δύο μόνον ἢ μὲ τοὺς ὑπαξιωματικούς ὡς διοικητὰς αὐτῶν ! Εἰς τὸ Τσαοὺς Τσιφλίκ εἶχε διαδραματισθῇ μία φοινικὴ νύξ καθ' ἣν ἡ νίκη παρέμεινε στερρὰ καὶ ἀκεραία τῶν Ἑλληνικῶν ἐπλων σύντροφος . . .

* *

Καὶ ἐνῶ οὕτω φρικωδῶς ἐπάλαυν ἡ Μεραρχία αὕτη, ἡ ἀριστερὰ τῆς εὐρισκομένην XIII, εἶχεν ἐμπλακῆ. πρὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀκτοῦ Ντάγ, εἰς ἀγῶνα ἐπίσης φοβερόν. Ὁ ἐχθρὸς ἐκτελὼν τὴν πρὸς τὸ Τσαοὺς Τσιφλίκ προσπάθειαν διασπάσεως τοῦ κέντρου, τὴν κρατεῖ ἐκεῖ, ἀφ' ἐνὸς μὲν καθηλωμένην, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν

ἐπιτρέπει εἰς ταύτην νὰ βοηθήσῃ τὴν κατ' ἐπανάληψιν ζητήσασαν βοήθειαν πέμπτην, ἀγωνιώσαν καὶ ἀγωνιζομένην νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἐχθρικοὺς ἀφρούς. Καὶ εἶναι ἐπίσης σκληρὸς ὁ ἀγὼν τῆς. Τὰ τμήματα τῆς Μεραρχίας αὐτῆς ἔχουν ἀναπτυχθῇ εἰς τὸν κάμπον, ἀκάλυπτον ἐντελῶς, καὶ διὰ μέσου τῶν σπαρτῶν, τὰ ὁποῖα πολὺ συχνὰ πυρπολοῦνται ἀπὸ τὰς ἐκρηγνυομένας ὀβίδας, προχωροῦν διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὰς προσβάσεις τῶν δύο βουνῶν, τὰ ὁποῖα ὡς τεράστια αὐγὰ ὑφύονται πρὸ αὐτῶν. Τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Σώματος, ἐγκατεστημένον εἰς τὸ καιόμενον τουρκοχώρι Ἀλτουντάς, παρακολουθεῖ τὸν σκληρὸν ἀγῶνα, ἀγῶνα φρικτῶδους πείσματος. Καὶ δύνει ἡ ἡμέρα διὰ τὴν XIII Μεραρχίαν, μὲ κανὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα, ἀφήγουσα ἀκμαίαν τὴν πάλιν, καθ' ἣν στιγμὴν εἶχεν ἀρχίσει ἀναπτυσσομένη ἡ ἀδυσώπητος κατὰ τῆς πέμπτης Μεραρχίας ἐπίθεσις.

* *

Τὸ βόρειον συγκρότημα Μεραρχιῶν (συγκρότημα Τρικούπη) διεξάγον τὸν ἀχαριν ἀγῶνα τριδῆς τῶν φρουρούντων τὰς βορείας διόδους τοῦ Ἑσκή Σεχλήρ, ἔχει φθάσει ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σεϊγκούντ, ἀπειλοῦν μᾶλλον τὸν ἐχθρὸν, παρὰ ἐπιχειροῦν.

* *

Εἰς τὸ Ἀφιδν Καραχισσάρ, ἡ ἐκεῖ παραμείνασα IV Μεραρχία, δοκιμάζει ἰσχυράν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐκ δυνάμεων προερχομένων ἐξ Ἰκονίου. Ἐν τῶν συνταγμάτων αὐτῆς ὑφίσταται μικρὰν σύγχισιν καὶ ἀταξίαν, ἀλλ' αἱ λοιπαὶ δυνάμεις, ταχέως ἐντεπεξερ-

χόμεναι, τρέπουσι τὸν ἐχθρὸν εἰς ἀτακτον φυγὴν μετὰ μεγίστων, δι' αὐτόν, φθορῶν.

Πρὸ τοῦ ἐχθροῦ ἀρχίζει πλέον νὰ ἐμφανίζεται δεινὸς ὁ κίνδυνος τῆς κυκλώσεως.

Τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἶχεν ὡς ἑξῆς :

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 2 Ἰουλίου 1921.

«**Επίθεσις ἐναντίον ὠχυρωμένων θέσεων, νοτίως Κιουτάχειας βαίνει κανονικῶς.**

Ἐπὶ ἄλλων μέχρι τοῦδε προεχωρημένων θέσεων τοῦ ἐχθροῦ κατελήφθησαν ἐν πυροβόλον, πολυβόλα, ὅπλα καὶ πυρομαχικά.

Μεταξὺ αἰχμαλώτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐπιτελεστής τῆς 4 Μεραρχίας.

Σφοδρωτὰ ἐχθρὴ ἐπίθεσις ἐναντίον Ἀφιδν Καραχισσάρ ἐξαμένη τὴν 30ὴν Ἰουνίου ἀπεκρούσθη δι' ὀρμητικῆς ἐπίθεσεως τῶν στρατευμάτων μας.

Ὁ ἐχθρὸς διωχθεὶς ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἄνω τῶν 120 πτωμάτων καὶ 100 τραυματίας, 5 πολυβόλα τοῦ ἐργοστασίου Σαϊντ-Ἐπιέν, χειροβομβίδας καὶ ὅπλα ρωσσικά.

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

* *

3 Ἰουλίου

Ἡ αὐγὴ τῆς 3ης Ἰουλίου, εὐρίσκει τὸν ἀγῶνα, πρὸ τοῦ ἀμυντικοῦ συγκροτήματος τῆς Κιουτάχειας, συνεχιζόμενον μετὰ τῆς ἰδίας φονικότητος, ἥτις ἐσημειώθη καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἐχθροῦ πλέον προβάλλει ἰσχυρὰ ἡ πραγματικότης. Ἀποκαλύπτεται σαφῶς εἰς αὐτόν ὅτι τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως ἐκτείνεται πολὺ πέραν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὑπελόγιζε. Καὶ εὐρίσκεται τὸ ἄκρον αὐτό, ὡς καὶ τὸ ἄκρον ἀριστερὸν—τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ—εἰς τοιαύτας θέσεις καὶ ἀποστάσεις,

ὥστε νὰ μὴ ἀπομένῃ, εἰ μὴ πορεία μιᾶς ἡμέρας διὰ νὰ κλείσουν παντελῶς τὸν κύκλον δοτις περιβάλλει τὴν Κιουτάχειαν. Δηλαδή ἡ διάταξις εἶναι τοιαύτη ὥστε εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν ὑπελείπετο μία μόνον ἡμέρα ἵνα διαρρεύσῃ πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχέρ, ἄλλως, ἐὰν καθυστέρει, θὰ συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος.

Ἄλλ' ὁ ἔχθρος ἐννοεῖ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀδοκίμαστον, ἔστω καὶ τὴν ὑστάτην ἐλπίδα. Καὶ ἀποδύεται εἰς τὴν τελευταίαν ἀπεγνωσμένην του προσπάθειαν, πρὸς διάσπασιν τοῦ κέντρου τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως. Ἀφήνει ἀσθενέστερας δυνάμεις κατὰ τῆς V, καὶ ρίπτει πάντα διαθέσιμον ὄγκον στρατοῦ του, κατὰ τῆς ἀριστερᾶ αὐτῆς εὐ-

Τὸ Στρατηγεῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Μπελομίτζα παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἰσχανιέ, ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἀφίων Καρχισσάρ-Ἑσκή Σεχέρ ἡ πάλῃ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, αἱ συχναὶ μετακινήσεις, ἡ εὐρεία τοῦ μετώπου ἀνάπτυξις, ἔχουν δημιουργήσει μίαν ἀφόρητον κατάστασιν ἐλλείψεως συγκοινωνιῶν. Σχεδὸν καμμία τηλεφωνικὴ γραμμὴ δὲν λειτουργεῖ, ὁ δὲ ἀσύρματος κάκιστα ἐξυπηρετεῖ τὸ Στρατηγεῖον. Εἰς ἓνα μικρὸν μανδρωμένον κήπον κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς δραματικῆς ἡγῆς Ἰουλίου, οἱ Ἐπιτελεῖς ἐξάγουν συμπεράσματα ἀπὸ τῆς πληροφοριῶν. Ὁ Διάδοχος, γυρίζων μέσα εἰς τὸν μικρὸν κήπον, κρούπων τὴν ἀγωνίαν εἰς ἓν ἐλαφρὸν μειδιάμα, προτιμᾷ νὰ σιωπᾷ. Κάποτε καταβληθεὶς ἀπὸ τὸν κόπον, ἠθέλησε νὰ κοιμηθῇ. Κάτω ἀπὸ μίαν μωρέαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐξήρτησε τὸ ὕφασμα τῆς κουνοπιέρας, ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους χωρὶς κλινοστρωμνὴν ἢ σκεπάσματα. Ἔδρεσε τὸ κεφάλι του μετὰ τὴν κουνοπιέραν καὶ ἔτσι ἀπεκοιμήθη. . . . Τὴν 4ην μ. μ. ὅταν τὸ ἀεροπλάνον ἔρριψε τὸν φάκελλον μετὰ τὸ δελτίον τῆς ἀναγνωρίσεώς του—μετὰ τὰς πρώτας βετικὰς εὐχαρίστους πληροφορίας—ὁ Διάδοχος εὐρίσκειτο πάλιν εἰς τὸν ὁμιλον τῶν Ἐπιτελῶν. Τὸ δελτίον ἀνέφερε τὴν ἐπιτυχὴν ἐξέγιν τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος καὶ τὴν κατοχὴν ἀρίστων θέσεων

ρισκομένης XIII Μεραρχίας. Ἐπὶ πέντε ὥρας διεξάγεται, ἐπὶ τοῦ αὐχένος ὕψου. 1210 τοῦ Ἀκτσάλ Ντάγ, πάλῃ φρικώδης. Ἡ ἐλληνικὴ μεραρχία ἀποπειράται ἀντεπιθέσεως, ἀλλὰ καθηλώνεται ἐκεῖ, ὑφισταμένη ἀγρίαν ἐπίθεσιν. Πολλάκις κάμπτεται ἡ παράταξις τῆς εἰς διάφορα σημεία. Ἀλλὰ ἀντὶ τοῦτο νὰ κάμπτη καὶ τὴν εὐφυχίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν θέλησιν τῆς νίκης, ἀντιθέτως τοὺς μεταβάλλει εἰςλέοντας. Σωματάρχης καὶ Μέραρχος, ἐγγὺς τῶν μαχομένων τμημάτων, ἐμφυχύνουν καὶ διευθύνουν. Τὸ βαρὺ πυροβολικὸν καὶ τὰ ὀλμοβόλα, βάλλουν ἀδιακόπως κατὰ τῶν βουνῶν, τὰ ὅποια ἀνασκάπτονται—ὑψοῦνται ἐπ' αὐτῶν στήλαι καπνοῦ, χωμάτων καὶ πετρῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ V Μεραρχία δὲν ἀφήνεται ἡσυχος. Ἀπασχολεῖται εἰς ἐπίπονον ἀγῶνα, μανιωδῶς ἀντεπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, κρατοῦντος ἰσχυρῶς τὰ ὑψώματα Τσαὸς Τσιφλίκ-Γκαούστερι. Αἱ ἀπώλειαι τῆς ὑπερβαίνουν τοὺς χιλίους, ἐξ ὧν 60 ἀξιωματικοί.

Ἀλλὰ περὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν, ἀρχίζουν νὰ ἐκδηλοῦνται τὰ πρῶτα δείγματα κάμψεως τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ κἀνόνια του ἀκούονται, διὰ πρώτην φοράν, βαθύτερον. Προφανῶς ἀποσύρονται ἐκ τῶν προκεχωρημένων πυροβολείων. Καὶ τότε—ἡ στιγμή δὲν ἐπέτρεπε καμμίαν χρονοτριβὴν—διατάσσεται ἡ ἐπίθεσις, γενικὴ ἐπὶ τοῦ τομέως τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ. Καὶ ἡ ἐπίθεσις ἀναπτύσσεται—θύελλα ἀσυγκράτητος—παραλύουσα τὰ πάντα. Ὁ ἐχθρὸς τρέπεται πρὸς Κιουτάχειαν, διεξάγων φανατικὸν ἀγῶνα ὀπισθοφυλακῶν πρὸς συγκράτησιν τῆς ὑποχωρήσεώς του.

Εἰς τὸ δεξιόν, τὸ Α' Σ. Στρατοῦ, ἐνῷ τὸ κέντρον ἐπάλασε τὴν τιτάνειον πάλῃν του, διεξάγει ὠραίους ἀγῶνας, ὅπως κλείσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ τόξον περισφίξεως τῆς Κιουτάχειας. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος 1799, οἱ Τούρκοι, ἰσχυρῶς

ὠχυρωμένοι, ἀμύνονται κρατερῶς καὶ τῶν θέσεών των καὶ τοῦ πλευροῦ αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι, οὓς ἐνέπνευσεν ἡ ἀπόφασις τῆς νίκης, ἐπιτίθενται ἐπὶ τῶν δασωμένων βουνῶν — ἀναρριχῶνται μᾶλλον — καὶ ἐκμηδενίζοντες τὴν ἀντίστασιν, ἀναγκάζουν τὸν ἐχθρὸν νὰ τραπῇ ἐσπευσμένως πρὸς τὸν σταθμὸν τοῦ Τσεκουρλάρ. Οὕτω τὸ κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν ἡμῶν, ἔχει ἐκτοπίσει θετικῶς τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν πιέζει ἀπηνῶς, συγκρατοῦντα μὲ τοὺς ὁδόντας τὴν ὑποχώρησίν του.

* *

Τὸ ἀπὸ Οὐσσάκ—Τσεντιζ ἐπιχειροῦν μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη, κατέχον, ἀπὸ τῆς προηγουμένης νυκτός τὰ βορείως τοῦ Σουσοῦ Καγιὰ ὑψώματα — ἐνῷ τὰ ἄλλα Σώματα ἐμάχοντα λυσσῶδως—προελαύνει κατὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κιρὲξ Ντάγ. Προχωρεῖ διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐνῷ ταυτοχρόνως δύο τάγματα τοῦ 25ου συντάγματος μετὰ 5 ὀρειδατικῶν πυροβόλων, ἀποτελέσαντα ἰδιαιτέραν φάλαγγα, ἐβάδισαν ἀριστερά, διὰ τῆς καρροποιήτου ὁδοῦ πρὸς Κιουτάχεια, μὲ σκοπὸν ὅπως ὑπερκεράσωσι τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τοῦ ἐχθροῦ, τὰ ὁποῖα θὰ συνήντα ἡ κυρία φάλαγξ, κατὰ μέτωπον, ἐπὶ τοῦ Κιρὲξ Ντάγ.

Τὴν 7ην πρωϊνὴν, ἡ κυρία φάλαγξ ὑπὸ τὸν συν)χην Τσιρογιάννην, μετὰ τοῦ βαρέος καὶ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν πρώτην τοῦ Κιρὲξ Ντάγ πεδιίδα.

Ὁ ἐχθρὸς ὑπεδέχθη τὴν φάλαγγα διὰ ραγδαίου πυρὸς βαρέος καὶ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, προσπαθῶν διὰ «φραγμοῦ», νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προσπέλασιν τῶν τμημάτων μας καὶ τὴν ἀναρρίχσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν πρώτων ὠχυρωμένων θέσεών του.

Παρά τὸν σφοδρὸν καταιγισμὸν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, οὔτε μία διμοιρία ἀποσυνετέθη.

Ἡ φάλαγξ, κατατμηθεῖσα, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε διατάξεις προσπελάσεως, προήλανε μὲ θαυμαστὴν τάξιν, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ κινήσεων.

Θὰ παρῆλθεν ἡμίσεια ὥρα καὶ τὰ προηγούμενα τάγματα τοῦ 3)40 καὶ 26 εὐζωνικῶν συνταγμάτων, ἐνεπλάκησαν εἰς σφοδρότατον ἀγῶνα πεζικοῦ, τὸ δὲ πεδινὸν πυροβολικὸν μας, καταλαβὼν θέσεις, ἤρχισε νὰ δάλλῃ ραγδαίως. Τὰ χαρακώματα τῆς πρώτης ὠχυρωμένης κορυφογραμμῆς τοῦ ἐχθροῦ, κατελήφθησαν ἐντὸς δέκα λεπτῶν.

Καὶ τώρα ἡ φάλαγξ εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν μόλις 400 μέτρων ἀπὸ τὴν ὠχυρωμένην γραμμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ πυροβολικὸν—πεδινὸν καὶ ὀρεινὸν—βάλλει καταιγισμοὺς πεφυρακτωμένον σιδήρου κατὰ τῶν θέσεων τοῦ ἐχθροῦ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἰσχυρότατα ὀργανωμέναι διὰ πολλῶν χαρακωμάτων, διὰ διπλῆς καὶ τριπλῆς σειρᾶς συρματοπλεγμάτων τῶν δύο πασσάλων καὶ δι' ἀφθονίας πολυβόλων, τὰ ὁποῖα ἐβαλλον λυσσῶδως τὴν πρώτην γραμμὴν μας εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ δυσχεραίνωσι πᾶσαν κίνησιν, ὅχι μόνον τῆς πρώτης γραμμῆς μας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνισχύσεων. Τὸ ἔδαφος, ὁμαλῶς ἐπικλινές, ἐθερίζετο εὐχερῶς εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Τὸ πυροβολικὸν του εἶχε τελείως ἐπισημάνει ὅλας τὰς θέσεις, οὕτως ὥστε νὰ πιέζῃ τρομερά, τόσον τὸ πεζικὸν μας ὅσον καὶ τὸ πυροβολικόν.

Ἡ φάλαγξ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἀντωνοπούλου, ἥτις ἐβάδιζεν ἀριστερά, δὲν εἶχεν ἀναφανῆ εἰσέτι καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ διοικητὴς τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος Τσι-

ρογιάννης, ἔκρινεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀναμείνῃ τὴν λῆξιν τοῦ ἔλιγμοῦ τῆς φάλαγγος ταύτης καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ μόνον κατὰ μέτωπον τὴν ἐπίθεσιν πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν ἰσχυροτάτων τούτων θέσεων, αἵτινες ὑπεστηρίζοντο, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν αἰχμαλώτων, ὑπὸ δύο μεραρχιῶν πεζικοῦ, 40 πολυβόλων, 4 βαρέων πυροβόλων καὶ δύο πεδινῶν πυροβολαρχιῶν. Ἐπομένως ὡς πρὸς τὸ πυροβολικὸν εἶμεθα ἰσόπαλοι, ὀλιγαριθμότεροι δὲ ὡς πρὸς τὸ πεζικόν.

Ἡ φάλαγξ Ἀντωνοπούλου μόλις κατὰ τὴν 11ην π. μ. ἀνεφάνη ὀπίσθεν τοῦ ὕψους καὶ ἀριστερά, εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων, δραστηκῶς βαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Καὶ οὕτω χωροῦσα, παλαίουσα δεινῶς, μόλις τὴν 5ην μ. μ. φθάνει εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Καρὰ Ντάγ, ἀπειλοῦσα ἐκεῖθεν πλευρικῶς τὸν ἐχθρόν. Τὴν 8ην ἐσπερινὴν ὥραν, ἀκόμη οὗτος ἀμύνεται. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κυκλωτικοῦ ἔλιγμοῦ, τὸν ὑποχρεώνει εἰς ἄμεσον φυγὴν. Καὶ αἱ ὠχυρωμέναι θέσεις του καταλαμβάνονται. Οὕτω ἡ κυρία ἀμυντικὴ γραμμὴ τοῦ ἐχθροῦ—ἡ γραμμὴ Κιρὲξ Ντάγ καὶ Γιαλιτζε Ντάγ εἶχεν ἐκμηδενισθῇ.

Παραλλήλως ὁμοῦ ἐξελίσσεται καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Πολυμενάκου, τοῦ ἐκ Προύσσης ὁρμηθέντος. Ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς προηγουμένης, ἔχει ἐμπλακὴ καὶ τοῦτο εἰς ἀγρίαν πάλην. Συναντᾷ τὴν πρῶτην ἀντίστασιν εἰς τὰ ὑψώματα—ἐντεῦθεν αὐτῶν—τοῦ Μπουζ Τεπέ καὶ τοῦ Ἀντίτζ. Ὁ ἐχθρὸς, προφανῶς, δὲν ἀνέμενεν ἐκεῖθεν, τόσο σοδάραν τὴν ἀπειλήν. Καὶ οἱ

Τοῦρκοι μόλις τότε ἐνισχυθέντες, ἀμύνονται, χωρὶς νὰ ἀφήσουν οὔτε σπιθαμὴν γῆς. Ἀλλὰ ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας, φθάνει πρὸς τὸ Γενίκιοι, ὅπου τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Σώματος, τὸ ἀγγελμα τῆς υποχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς. Πρὸς τὸ δεξιὸν τῶν Μεραρχιῶν ὅμως, ἔχουν ἀναπτυχθῇ ἰσχυρὰ τμήματα αὐτῶν, ἵνα καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀναρριχῶνται ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν εἰς τὸ μέσον τῶν κλιτύων.

Ἡ ἀπειλὴ τῆς πλευροκοπήσεως ἐπιφέρει ἄμεσον τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πρώτων χαρακωμάτων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ ἔτιαν τὰ πρῶτα τμήματα—τῆς VII Μεραρχίας—ἐφθασαν εἰς τὰς πρώτας κορυφὰς τῶν βουνῶν, παρέστησαν πρὸ τραγικοῦ καὶ κομικοῦ θεάματος. Αἱ προτροπαὶ—ἀπειλαὶ τῶν ἀνωτέρων τῶν, ἠκούοντο εὐκρινῶς παρ' αὐτῶν, προτροπαὶ πρὸς ἐπάνοδον καὶ ἀντίστασιν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλήν τῶν πολυβόλων ἐπέστρεψαν.... Οὐχὶ ὅμως πλέον διὰ νὰ ἀμυνθῶν ὥπως πρότερον. Ἀλλὰ διὰ νὰ παράσχουν ἑαυτοῦς, θύματα τῆς λυσσώδους σφαγῆς.

Καὶ τότε, ἐνῷ ταῦτα τὰ χαρμόσυνα ἐιλοῦντο, τὸ ἀεροπλάνον ἐρχεται διὰ νὰ προσθέσῃ τὴν συμπλήρωσιν τῆς χαρᾶς. Ρίπτει τὸν ἐρματισμένον του φάκελλον ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι: «Ἐχθρικοὶ δυνάμεις ὑπερβαίνουσαι τὰς 40 χιλ. ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Ἑσκή Σεχίρ. Εἰς τὸν σταθμὸν 250 βαγόνια μεταφέρουν πολεμικὸν ὀλικόν».

Ὁ ἐχθρὸς λοιπὸν ὑπεχώρει. Ἐφευγεν ἐν σπουδῇ πρὸς τὸ Δορύλαιο, ἀπειλούμενος νὰ κυκλωθῇ. Ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Σώματος δίδεται ἡ διαταγὴ τῆς καταδιώξεως.

Καὶ τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ, ἀπησχολημένον εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ὀπισθοφυλακῶν, κοινοποιεῖ τὴν κάτωθι ἰστορικὴν διαταγὴν, πρὸς τὰς δύο Μεραρχίας του:

«Ἐχθρὸς ἡττηθεὶς, ὑποχωρεῖ ἀπὸ Κιουτάχειαν διὰ Οὐλούκιοι πρὸς Ἑσκή Σεχέρ. Ὡθήσατε δραστηρίως Μεραρχίας σας καὶ ἐνεργήσατε σύντονον καταδίωξιν ἐχθροῦ ὑποχωροῦντος πανταχόθεν. Ἀνακοινώσατε παροῦσαν, εἰς συντάγματα καὶ εἰς ἀνδρας καὶ ἐξορκίσατε αὐτοὺς ὅπως μὴ φεισθῶσι θυσιῶν εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν. Ἐπιθυμητὸν ὅπως ἡ πόλις καταληφθῇ μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς σήμερον».

Καὶ ἐνῷ ἡ δίωξις ἀρχίζει — ἀρχίζει ταυτοχρόνως ἡ ἀγωνία τῶν στιγμῶν τῆς λύσεως.

Ἀπολογισμὸς ἡμέρας.

Ἐδυσεν ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη ἡμέρα, ἡ ἱστορικωτέρα ἐξ ὅλων, τῆς δευτέρας περιόδου τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐδυσεν, σχοῦσα ὡς ἀπετέλεσμα, τὴν κατὰ τὰ τρία αὐτοῦ τέταρτα πύκνωσιν τοῦ περισφίγγοντος τὴν Κιουτάχειαν ἐλληνικοῦ κλοιοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔχουν πανταχοῦ πληγῇ δεινῶς. Τὰ τμήματα αὐτῶν ἔχουν κλονισθῇ καί, ἀπειλούμενα ὑπὸ πλήρους κυκλώσεως, ὑποχωροῦν γενικῶς. Μὲ προκαλῦψιν μόλις συγκρατουμένην, χρησιμοποιοῦν τὴν ἐπερχομένην νύκτα, πρὸς γενικὴν αὐτῶν ὑποχώρησιν. Διαθέτοντες ἄφθονον σιδηροδρομικὸν ὕλικόν κατάρθωσαν νὰ μεταφέρουν πάσας τὰς δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὸ ὕλικόν των πρὸς τὸ Δορύλαιον, ἐγκαταλείποντες τὴν Κιουτάχειαν. Ὁ ἀγὼν εἶχεν οὐσιαστικῶς κριθῇ. Ὁ ὠχυρωμένος ὄγκος τῆς Κιουτάχειας εἶχεν ἐκμηδενισθῇ. Ἄλλ' ἢ Στρατιά, λόγῳ τῆς πλήρους σχεδὸν διακοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν, ἡγνῶει τὴν διαρροὴν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς Ἑσκή Σεχέρ, καθ' ἣν ὥραν συνετελεῖτο αὕτη.

Καί, τοῦτο ἀγνοοῦσα, ἐκδίδει, τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν, τὴν νύκτα τῆς ἡμέρας ἐκείνης:

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 3ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 19ης ὥρας».

» *Ἡμετέρα στρατεύματα, κατόπιν πολυήμερων ἀγώνων, κατέλαβον τοποθεσίας, ἃς ὁ ἐχθρὸς εἶχε διὰ μακροχρονίου ἐργασίας ἰσχυρότατα ὀχυρώσει καὶ καλῶς ἐπλίσει διὰ βρέος πυροβολικοῦ.*

» *Σήμερινοι σφοδροὶ ἀγῶνες, νικηφόροι εἰς ὅλα τὰ σημεία, ἀνέτρεψαν ἐχθρὸν καὶ ὑπερκυκλωτικαὶ κινήσεις ἐξηνάγκασαν αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν. Ὑποχωροῦντα τμήματα καταδιώκονται ἀπηνῶς. Τόξον περὶ περιοχὴν Κιουτάχειας συσφίγγεται μὲ ἐλπίδα τελείας κυκλώσεως.*

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας

Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Τὸ συμπληρωματικὸν ἀνακοινωθέν, μετὰ τὴν λήψιν τῶν πληροφοριῶν, εἶχεν οὕτω:

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς 3ης Ἰουλίου».

Στρατεύματα ἀριστεροῦ μας ἐκυρίευσαν θέσεις ἐχθροῦ βορειοδυτικῶς Κιουτάχειας, καταλαβόντα 4 πεδινὰ πυροβόλα 11 πολυβόλα καὶ αἰχμαλώτους. Στρατεύματά μας ἀπὸ Τσεντιζ, ἀφοῦ κατέλαβον πρώτην γραμμὴν ἐχθροῦ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶς διὰ συρματοπλεγμάτων ὀργανωμένων θέσεων τοῦ ἐχθροῦ.

Στρατεύματα νοτίας ομάδος μετὰ ἡρωϊκούς ἀγῶνας ἀνέτρεψαν, ἅλλεπαλλήλους ἐχθρικὰς ἀντιστάσεις νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς τῆς Κιουτάχειας καὶ βαίνουνσι πρὸς βορρᾶν. Περὶ τὸ ἑσπέρας ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ μετώπου καταδιωκόμενος.»

Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀφθ-

νον εἰς ἡρωϊσμούς καὶ νίκας καὶ ἐπιτέλεσιν στρατιωτικῶν σκοπῶν.

4 Ἰουλίου.

[Ἡ Κιουτάχεια, ἐκκενωθεῖσα καταλαμβάνεται τὴν 3ην μ. μ. ὥραν]

Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς προηγουμένης ἡ Στρατιὰ, ἐπιδιώκουσα τὴν πλήρη περίσφιγξιν τοῦ περιβάλλοντος τὴν Κιουτάχειαν ἑλληνικοῦ τόξου, ἀγνοῦσα δ' ἀκόμη τὴν πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχὴρ διαρροὴν τοῦ ἔχθρου, ἐξέδιδε «διαταγὴν ἐπιχειρήσεων» συντόνου συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος. Ἡ κατάστασις ἡ τακτικὴ τοῦ ἔχθρου, ἡ πρὸ τῆς Στρατιᾶς ὑπάρχουσα, ἦτο ἀναδρομικῶς ἡ ἐξῆς:

Αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις αἱ ἐπιτεθεῖσαι κατὰ τῆς δεξιᾶς μεραρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ κέντρου καὶ ἡττηθεῖσαι παρὰ τὸ Καντὰκ Ντάγ, ἐτράπησαν ὑποχωροῦσαι τὴν νύκτα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Κιουτάχειας. Ἔτεροι τουρκικαὶ δυνάμεις ἀντιταχθεῖσαι τὴν προτεραίαν κατὰ τῆς ἀριστερᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος ἐπὶ τῆς γραμμῆς Γιουντζαλί Μπουζ Τεπέ, Ἀγκίζ Ἐϋρέν, Ἀρσλανί, καταδιώκονται πρὸς ἀνατολὰς καὶ βοραιοανατολικῶς. Πρὸ τοῦ δεξιοῦ ἀνεγνωρίστησαν αἱ τουρκικαὶ μεραρχίαι 3η Καυκάσου, 4η, 7η καὶ 8η αἵτινες ὑπεχώρησαν ἐπίσης πρὸς Κιουτάχειαν. Ἡ 57η τουρκικὴ μεραρχία ἡττηθεῖσα τὴν 1ην Ἰουλίου εἰς Καρὰ Μπουργιού Ντάγ, ὑπεχώρησε πρὸς Σεϊντί Παζί. Μικρὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἐξετέλεσαν ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν φυλακίων τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς δυτικῶς τοῦ Οὐσάκ καὶ παρὰ τὸ Τσιδρίλ.

Καὶ οὕτω ἡ ἐπιχείρησις, ὡς ἐνεφανίζετο, ἔδει νὰ κατευθυνθῇ εἰς πλήρη κύκλωσιν τῆς Κιουτάχειας.

* *

Τὴν αὐγὴν ὅμως τῆς 4ης Ἰουλίου, ἀπεκαλύφθη πλεόν πρὸ τῶν διοικητῶν τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων ὅτι ὁ ἔχθρος εἶχε χρησιμοποιοῦσαι τὴν νύκτα, ὅπως, κυριολεκτικῶς, δραπετεύσῃ. Μικραὶ καὶ ἀσθενεῖς ὑπισθοφυλακαὶ, παρήμενον ἀκόμη καὶ ἀντιτάσσουσαι ἀσθενεστάτην ἀμυναν ὅπως ἐπιβραδύνουν τὴν πρόελασιν ἡμῶν, ὑπεχώρουν καὶ αὐταὶ πρὸς Κιουτάχειαν.

Ἡ εἰδησις τῆς καταλήψεως τῆς Κιουτάχειας ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας μὲν τὸ ἀπόγευμα τῆς 5ης Ἰουλίου. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις συνεδρίαζε τὴν ὥραν ἐκείνην. Τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ ὡς ἐξῆς περιγράφουν τὴν γενομένην σχετικὴν ἀνακοίνωσιν—τὴν πρώτην ἀναγγελίαν: «Διεξήγετο συζήτησις ἐπὶ τοῦ Νομοσχεῖου «περὶ φορολογίας τῆς Γεωργικῆς παραγωγῆς». Ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ ὁ πληρεξούσιος Κώνστας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν ὁ ἀπουσιάσας ἐπὶ τι διάστημα ἐξ αὐτῆς Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Δ. Γούναρης καὶ ἀνακοινῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τὰ ἐξῆς:

Δ. Γούναρης (Πρ. Κυβ.) Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ ραδιοτηλέγραφος μετέδωκε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα:

«Αὐτοῦ Μεγαλειότητι Βασιλέα, Πρωθυπουργόν, ὑπουργόν Στρατιωτικῶν. Κιουτάχεια κατελήφθη Κυριακῇ, 15ην ὥραν».

Εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνακοινώσει ταύτῃ παρὰ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, βροντωδέσταται ζητωκραυγαὶ καὶ χειροκροτήματα παταγῶδη ἐκρήγυνται ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν θεωρείων. Οἱ κ. κ. πληρεξούσιοι καὶ οἱ ἀκραταὶ ὄρθιοι φωνάζουν: Ζήτω ὁ Βασιλεὺς. Ζήτω ὁ στρατός. Ζήτω ὁ Πρωθυπουργός. Πλείστοι ἐκ τῶν κ. κ. πληρεξουσίων σπεύδουσι πρὸς τὰ ὑπουργικὰ ἐδῶλια καὶ χαιρετίζουσι καὶ συγχαίρουσι τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνή-

Τὸ Μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη συνεχίζον τὴν προέλασιν, προσεγγίζει διὰ τμημάτων τοῦ 44ου Πεζ. συντάγματος τὰ δυτικὰ ὑψώματα τῆς πόλεως. Συντάσσει, ἐκεῖ συγκεντρούμενον, τὰς δυνάμεις του καὶ τὴν 3ην ἀπογευματινὴν ὥραν εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν, ἣν παραδίδει ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ἀναβαρρήσαντες ἐξέρχονται εἰς προὔπαντησιν τῶν νικητῶν καὶ μετ' ὀλίγον, ἐπὶ τοῦ ὠραίου Διοικητηρίου τῆς πόλεως ἀναπετάσσεται ἡ κυανόλευκος, ἐνῶ δλαὶ αἱ τουρκικαὶ οἰκίαι ἔχουν ἀναρτήσει λευκὰς σημαίας. Ἡ ἀρχαία Φρυγικὴ πρωτεύουσα ἔχει περιέλθει εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, προσθέτουσα

σεως καὶ τοὺς κ. κ. Υπουργοὺς. Οἱ διάδρομοι τῆς αἰθούσης πληροῦνται, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν δονεῖται ὁλόκληρος αὕτη, ἐκ τῶν ζητωκραυγῶν καὶ τῶν ἐπευφημιῶν, παρουσιάζουσα ζωηροτάτην καὶ ἐξαιρετικὴν εἰκόνα κινήσεως καὶ ἐκδηλώσεων.

Πολλοὶ πληρεξούσιοι φωνάζουν νὰ διακοπῇ ἡ συνεδρίασις.

Συντάγης. Νὰ διακοπῇ ἡ συνεδρίασις καὶ νὰ ἀποσταλῇ τηλεγράφημα πρὸς τὸ στράτευμα, διερμηνεύον τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς συνελεύσεως.

Πρόεδρος. Λόγῳ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς συγκινήσεως, τὴν ὁποῖαν σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην θὰ αἰσθάνῃ καὶ τὴν ὁποῖαν πρωτίστως αἰσθάνεται ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διακόπτω τὴν συνεδρίαν διὰ τὴν αὔριον 6 ὥραν μ. μ.

Βροντωδέσεται ζητωκραυγαὶ καὶ χειροκροτήματα ἐκ τῶν θεωρῶν καὶ τῆς αἰθούσης ἐπακολουθοῦν τὴν λύσιν τῆς συνεδριάσεως μετὰ φωνῶν: Ζήτω ὁ Βασιλεὺς, Ζήτω ὁ Στρατὸς. Ζήτω ὁ Πρωθυπουργός. Ζήτω ἡ Κυβέρνησις. Οἱ Υπουργοὶ κυκλοῦνται ἀπὸ τοῦς πληρεξουσίου καὶ ἡ αἴθουσα κενοῦται ἐν ἀκαρεῖ.

Τὸ Υπουργικὸν Συμβούλιον καὶ τοὺς πληρεξουσίους ἐξέρχονται ἐκ τοῦ Βουλευτηρίου ὑποδέχεται διὰ ζωηροτάτων ζητωκραυγῶν καὶ ἐπευφημιῶν μέγα πλῆθος λαοῦ, τὸ ὅποιον περι-

ἔνα ἀκόμη τρόπιον εἰς τὰ τόσα τὰ ὁποῖα ἔδρεφε μαχόμενος.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ Μικτὸν ἀπόσπασμα, ἐγγὺς τῆς πόλεως εὐρισκόμενον, παρεσκευάζεται διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ, ἀγνοοῦν τοῦτο, διέταξε τὴν Χ Μεραρχίαν νὰ σπεύσῃ εἰς κατάληψιν τῆς πόλεως. Καὶ ἐστάλη ἡ κάτωθι ἱστορικὴ Διαταγή:

«Δεκάτην Μεραρχίαν:

» Ὡθήσατε ταχέως ἐν τῶν ταγμάτων δεξιᾷς φάλαγος ὑμῶν πρὸς Κιουτάχειαν, ὅπως καταλάβῃ τὴν πόλιν ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Οἱ ἄνδρες τοῦ τάγματος τούτου νὰ ἐπιδείξωσιν ἀρίστην διαγωγὴν. Κατα-

κυκλῶναι ἀσφυκτικῶς τὰ ὑπουργικὰ αὐτοκίνητα, εἰς τὰ ὁποῖα διὰ πολλῶν κόπων κατορθοῦται νὰ εἰσέλθουν ὁ κ. Πρωθυπουργός καὶ οἱ Υπουργοί. Τὸ αὐτοκίνητον τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ παρακολουθεῖ τὸ πλῆθος τρέχον περὶ αὐτὸν καὶ ζητωκραυγάζον φρενητιωδῶς.

Ταυτοχρόνως, πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα ἐστάλη τὸ κάτωθι τηλεγράφημα: « Ἡ Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις μετὰ συγκινήσεως καὶ ὑπερηφάνειας ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ χαρμῶντος ἐθνικοῦ γεγονότος τῆς καταλήψεως τῆς Κιουτάχειας ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου καὶ θριαμβευτικοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, ὑποβάλλει πρὸς τὸν ἐνδοξον Στρατηλάτην νικητὴν, τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ζήτω ὁ Ἐθνικός Στρατός.

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

Κ. Λομβάρδος

Καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας ἀπεστάλη τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Πλήρης ἱερᾶς συγκινήσεως καὶ ἀρρήτου ἐνθουσιασμοῦ ἡ Γ'.

στήσατε υπεύθυνον τὸν διοικητὴν τοῦ τάγματος τούτου».

Πολυμενέας

Καὶ ἡμίσειαν ὥραν μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Μικτοῦ ἀποσπάσματος εἰς τὴν πόλιν, εἰσῆρχετο καὶ τὸ τάγμα τοῦτο τῆς Χ Μεραρχίας.

*
* *

Τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατιάς, εὐρισκόμενον ἀκόμη εἰς Μπελτζιμίτζαν—μικρὸν καθαρὸν τουρκικὸν χωρίον παρὰ τὴν γραμμὴν Ἀφιδὸν Καραχισσὰρ—Κιουταχείας—ἀγνοεῖ τὴν πρωτὰν τῆς 4ης Ἰουλίου τὴν κατάστασιν, καθ' ὅσον αἱ συγκοινωνίαι δὲν εἶχον ἀκόμη διορθωθῇ. Ραδιοτηλεγράφημα τοῦ Μικτοῦ ἀποσπάσματος πρὸς τὴν Στρατιάν, δὲν κατορθώθη νὰ ληφθῇ ἀπὸ τὸν ἀσύρματον αὐτῆς καὶ ἐνῶ τὸ ἀριστερὸν ἡμῶν κατεῖχε τὴν πόλιν τῆς Κιουταχείας καὶ ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρει, νομίζει τοῦτον συγκεντρωμένον ἀκόμη ἐντὸς αὐτῆς—περὶ τὰ ὄχυρά συγκροτήματα.

Τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ στρέφει ἀμέσως πρὸς τὸ Ἑσκή

Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐδέχθη τὸ χαρμόσυνον ἀγγελμα τῆς, διὰ τῶν ἀφθάστου ἐθνικοῦ μεγαλείου ἐθνικῶν ἀγώνων, καταλήψεως τῆς Κιουταχείας.

Ἐπεὶ φανὸς ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις διὰ τὸν θριαμβευτικὸν Ἐθνικὸν Στρατόν, κλίνουσα εὐλαδῶς καὶ εὐγνωμόνως τὸ γόνυ πρὸ τῶν τάφων τῶν τετιμημένων ἡρώων, διαδιδάξει τὸν θερμὸν τοῦ ἔθνους ἀσπαρμόν, πρὸς τοὺς γενναίους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος προμάχους.

(Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως

Κ. Δομδάρο)

Σεχέρ, τεθὲν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ Γενικὴ Διαταγὴ τὴν ὁποίαν ἔχει τοῦτο καθορίζει: συνεχῇ καὶ ἀδι-ἀκοπον πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχέρ προέλασιν, ἵνα ἀποκόψῃ πᾶσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἵνα περιορίσῃ τὸν χρόνον τῆς ἐλευθέρως αὐτοῦ κινήσεως.

Οὕτω ἡ 4η Ἰουλίου σημειοῖ τὸν ἱστορικώτερον σταθμόν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ κυρία ἀμυντικὴ τοποθεσία τοῦ ἐχθροῦ ἔχει παντελῶς ἐκμηδενισθῇ, ὁ ἐχθρὸς ἔχει τραπῇ εἰς φυγὴν, καὶ ἡ Κιουτάχεια περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας, σημειοῦν «συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος» συνεπληρώθη τὴν ἐπομένην διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως. Ἡ Στρατιὰ τὴν ἐσπέραν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, δὲν εἶχε λάβει τὸ ραδιοτηλεγράφημα περὶ εἰσόδου τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος εἰς Κιουτάχειαν.

5 Ἰουλίου

[Ἀρχίζει ἀπηνῆς καταδίωξις τοῦ φεύγοντος ἐσπευσμένως ἐχθροῦ καταδιωκόμενου κατὰ πόδας.]

Ἡ Στρατιὰ νομίζει πάντοτε τὸν ἐχθρὸν, συγκεντρωμένον ἐν τῷ ὄχυρῳ συγκροτήματι τῆς Κιουταχείας. Καὶ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς χθές, κοινοποιοῦσα διαταγὴν καταδίωξεως τοῦ ἐχθροῦ καθορίζει: Μικτόν τι ἀποσπάσμα (14 Πεζ. Σύν.) ταξιαρχία (ἵππικου) ἐκκινοῦν ἀπὸ Ἀκ' Ἴν θὰ βαδίσῃ, δι' Οὗτο Σεράι—Καραμουσταφά—Σούπ' Εὐρέν, πρὸς Ἑσκή Σεχέρ. Τὸ Α' Σ. Στρατοῦ πρὸς Ἀλαγιόδντ βορειοανατολικῶς τῆς Κιουταχείας, καὶ τὸ Β' Σ. Στρατοῦ, τὸ μέχρι τοῦδε κέντρον, ἀλλάσσουν κατ-

εύθυνσιν, θά ἐβάδιζε πρὸς Σεϊντί Γαζή, ἀποτελοῦν πλεόν τὸ ἄκρον δεξιόν. Τὰ πάντα ἀπεσκόπουν εἰς περίσφιγξιν τοῦ ἐχθροῦ, παρ' ὅλην τὴν κόπωσιν τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἀναδεικνύονται ἀληθῶς ὑπέρτεροι ἑαυτῶν. Ἀλλ' ἤδη ἀγγέλλεται ἡ γενικὴ ὑποχώρησις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Καὶ ἀντὶ παντός ἄλλου, παραθέτω ἐδῶ τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ Ε. Στρατηγοῦ.

«Τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατιᾶς — γράφει — εἰσέρχεται ὀλίγον μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 5 Ἰουλίου εἰς τὴν Κιουτάχειαν. Ἐκεῖ συμπληρωματικαὶ πληροφορίαι διαπιστοῦσι τὸ γεγονός τῆς διαφυγῆς τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνα-

Τὸ Στρατηγεῖον, τὴν πρωτὴν τῆς 5ης Ἰουλίου, ἔλαβε διαφόρους πληροφορίας ἢ μᾶλλον τμήματα πληροφοριῶν τὰ ὅποια αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀνεξήγητα, ἐγένων ἐν τούτοις τὴν γενικὴν ἀντίληψιν ὅτι ἐπρεπε νὰ εἶχε καταιληθῇ ἡ Κιουτάχεια. Καὶ ἐξεκίνησε πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀγνοοῦν τὸ γεγονός, τὸ ὅποιον ἐπληροφορήθη κατευθυνόμενον πρὸς τὴν πόλιν. Ἐφθασεν εἰς τὴν πόλιν τὴν 2αν μ.μ., γενόμενον δεκτὸν μὲ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Διάδοχος, — ἐπιτελὴς τοῦ Στρατηγοῦ καὶ αὐτός, — συγκεντρώνει τὰ διακρυσμένα βλέμματα ὅλων. Εἰς τὸ ὥραϊον τῆς πόλεως Διοικητήριον κατόπιν, ὁ Στρατηγὸς καὶ ὁ Διάδοχος δέχονται τὴν δῆλωσιν τῆς ὑποταγῆς ἐκ μέρους τοῦ τούρκου δημάρχου. Ὁ στρατηγὸς Παπούλας ὑπόσχεται ἀσφάλειαν καὶ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ἀξιών ταυτοχρόνως πλήρη ὑπακοήν. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὑπῆρξε πράγματι ἱστορικὴ. Ὁ Μεσσολογίτης Παπούλας ἐνθυμεῖται κατόπιν περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐλευθερωθείσης πόλεως ὅτι πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ὁ Κιουταχὴς ἐπολιόρκει τὴν πατρίδα του καὶ τότε, μετὰ ἕνα αἰῶνα, αὐτὸς ἐξεδικαίτο τὴν πατρίδα τοῦ τούρκου ἐκείνου στρατάρχου. Ἡ ἱστορία ἀνταπέδιδε τὸ φιλοφρόνημα, Εἰς διάστημα ὀλίγων μόλις ἡμερῶν ὁ Διάδοχος ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τῆς ἀπελευθέρας πόλεως — πόλεως ἧτις ἔβλεπε μετὰ αἰῶνα τὴν παρουσίαν Ἑλλήνος στρατηγοῦ.

γνωρίσεις ἀεροπλάνων βεβαιοῦσι τὴν ὑπαρξιν 600 βαγόνων καὶ μεγάλῃ κίνησιν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ἑσκή Σεχέρ, βομβαρδίζεται δὲ ὁ σταθμὸς ὑπὸ ἀεροπλάνων. Μεγάλαι μάζαι μεταγωγικῶν ἐκ Γκεϋζὲ Κιαίρ νοτιοδυτικῶς Ἑσκή Σεχέρ καὶ ἐκ Τσερκέζ — Καρτάλ δυτικῶς Ἑσκή Σεχέρ κινοῦνται πρὸς ἀνατολάς. Ὁ ἐχθρὸς σπεύδει πανταχόθεν πρὸς τὴν ἐδὸν τῆς διασώσεώς του, αἱ ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι ὅμως τὸν ἀκολουθοῦσι κατὰ πόδα, ἐπὶ δὲ τῶν ὁδῶν, δι' ὧν οὗτος ὑπεχώρει, εὗρίσκουσιν ἄφθονα τὰ ἔχνη τῆς φυγῆς καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως αὐτοῦ. Ὅπλα, πυρομαχικά, τραυματῖαι καὶ αἰχμάλωτοι περισυλλέγονται παντοῦ. Ἀθροαί λιποταξίαι τῶν διὰ τῆς βίας στρατολογηθέντων ἀνδρῶν τοῦ Κεμάλ ἀγ-

Ἡ Κιουτάχεια, τὸ παλαιὸν Κοτταίον, ὑπῆρξε μία τῶν σπουδαιότερων πόσεων τῆς Φρυγίας. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἔδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐπὶ Σελτζουκιδῶν πρωτεύουσα ἰδίου σουλτανάτου. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῶν Ὁσμανιδῶν ὡς φρούριον ὀχυρὸν εἶχε μεγάλῃ σπουδαιότητά. Τῇ 1402 κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Τιμάρ.

Σήμερον εἶνε πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου σαντζακίου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ βιλαέτιον Χρουδαθεντικῆς, ἐξαρτάται δὲ ἐκκλησιαστικῶς ἐκ τῆς Μητροπόλεως, Ἀγκύρας.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται εἰς 40.000, ὧν Ἕλληνες 3.000, Ἀρμένιοι 1500 καὶ Ἀρμενοκαθολικοὶ 700 περίπου. Κατὰ δὲ τὴν Ὁθωμανικὴν ἐπετηρίδα ἔχει ὡς ἑξῆς: Μουσουλμάνοι 15.000, Ἕλληνες 4.899, Ἀρμένιοι 2.549, Ἀρμενοκαθολικοὶ 762.

Ἡ Κιουτάχεια, ὅπως ἐκτείνεται εἰς τοὺς πρόποδας ὕψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου βουνοῦ, ὅπου δεσπόζειται ἀπὸ ἰσχυρὸν βυζαντινὸν φρούριον μὲ ἀπλοὺν περίβολον τειχῶν, εἰς τὰ ὅποια εἶνε παροικιστομένη: πύργοι καὶ ὅπως ἀπλοῦται εἰς τὸ ἄκρον εὐρείας

γέλλονται, ως επίσης ἀγγέλλεται ἐξ Ἑσκή Σεχέρ ὅτι τοῦρκοι στρατιῶται στασιάζαντες, ἔρριψαν βόμβαν κατὰ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου των, ἐξ ἧς ἐτραυματίσθη οὗτος, ἐφονεύθη δὲ ὁ Ἐπιτελάρχης του. Ἡ 12ῃ Μεραρχία καταλαμβάνει ἐν τῇ προελάσει αὐτῆς 4 βαρέα πυροβόλα Σκόντα τῶν 155 χιλ. 3 πεδινὰ τῶν 75 χιλ. καὶ ἐν μακρὸν τῶν 105 χιλ. κατὰ δὲ μεταγενεστέρως πληροφορίας ἕτερα 15 πυροβόλα, ἅπαντα ἐν ἀρτίᾳ καταστάσει καὶ ἐξευγμένα, πρὸς δὲ 5 πολυβόλα, 100 ἀραμπάδες πλήρεις ὑλικοῦ καὶ 120 αἰχμαλώτους. Ἡ V Μεραρχία εὕρσκει δύο ὀρειδατικὰ πυροβόλα ἐγκαταλειμμένα.

Πεδιάδος, ποτιζομένης ἀπὸ τὸν Οὐμβρον, παρέχει τὴν ὄψιν μεγάλης πόλεως. Τὸ φρούριον εἶναι ἤδη ἐντελῶς ἐρειπωμένον. Κυονόκρανα κατακεῖμενα πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ στολισμένοι εἰς τὰς εἰσόδους του καὶ ἄλλα μάρμαρα ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων στολισμένα, καὶ αὐτὰ, εἰς ἄλλα μέρη τοῦ φρουρίου, δίδουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ.

Πλὴν τοῦ φρουρίου τούτου οὐδὲν σημεῖον τῆς παλαιᾶς ἑλληνικότητος τῆς πόλεως ἀπέμεινεν. Οἱ πολυάριθμοι μιναρέδες τῶν τζαμιῶν οἱ ἐκτινάσσοντες τὰς ὀξείας κορυφὰς των πρὸς τὰ ὕψη καὶ ὑψίζοντες τὰς βάσεις των μέσα εἰς πρασίνοὺς κήπους, προσδίδουν εἰς τὴν πόλιν μεγαλοπρέπειαν.

Ἡ σύγχρονος Κιουτάχεια δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα καθαρῶς τουρκικῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως. Διότι κυρίως εἶνε σὺμπλεγμα στενῶν δρομίσκων.

Ἡ πόλις τῆς Κιουτάχειας, εἶνε ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ ἐκτεταμένης πεδιάδος, ἥτις δὲν ἔχει δένδρα, παράγει ὅμως σιτηρὰ, ὅπιον, καπνὸν καὶ εἶνε κτηνοτρόφος, ἀποφέρουσα ἔρια 100.000 οκάδων ἐτησίως, κριθήν, σίτον καὶ δέρματα. Ἐπίσης εἶνε μία ἐκ τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς ἃς κατασκευάζονται ἐν ἀφθονίᾳ τάπητες.

Ἡ βιομηχανία τῶν ταπήτων ἤρχισεν ἀπὸ τεσσάρων περὶπου

Πιστοποιηθείσης οὕτω τῆς φυγῆς τοῦ ἐχθροῦ διατάσσεται ἡ ἀμείνων αὐτοῦ, διὰ πάσης διαθέσιμου δυνάμεως, καταδίωξις μέχρις ἐξοντώσεως.

Οὕτω τὴν φονικὴν πάλιν τῶν προηγουμένων ἡμερῶν διαδέχεται τώρα ἡ ὑπερέντασις τῶν προσπαθειῶν πρὸς διώξιν.

Μία παρένθεσις

[Μία δραματικὴ σελὶς τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος. Τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα διαγράφει: ἡρώϊκός μαρτυρικός]

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ Στρατιά, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν, ἃς εἶχεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ὑποχωρήσει πρὸς Κιουτάχειαν, διέταξε στροφὴν τοῦ μετώπου ἐπὶ τὸ ἀνα-

ἐτῶν, ἀπασχολοῦνται δ' εἰς αὐτὴν ἰδίᾳ αἱ ὁδοδοχοὶ καὶ ἀρμενικαὶ οἰκογένειαι, ὀλίγισται δὲ μουσουλμανικαί. Οἱ ἔμποροι ὅμως τῶν ταπήτων εἶναι Ἀρμένιοι.

Ἄλλοτε εἰς τὴν Κιουτάχειαν, χάρις εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ πορφυρᾶν γῆν (κοκκινόχρωμα), ἤκμαζεν ἡ βαφενοουργία. Ἡ βιομηχανία αὕτη, καταπεσοῦσα ἐν τῇ μεταξύ, ἤρχισεν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἀναγεννωμένη, ἥδη δὲ παράγει: διάφορα ἀγγεῖα, ἀρχαῖκά καὶ μεθυστικά ζωηρά χρώματα.

Ἀξιοσημεῖοι εἶναι ἐπίσης μερικά ἐγχώριοι βιομηχανία τῆς πόλεως, ὡς εἶναι ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, καὶ ἡ κεραμευτικὴ καὶ ἡ χυτροποιία. Τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων ἔχει εἰς χεῖρας τοῦ ὁ ἀρμενικοῦ οἴκου Σαλαμπαγιάν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ πρῶτος τραπεζιτικὸς οἶκος τῆς πόλεως. Ἡ κεραμευτικὴ ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν τοῦρκων κατὰ πρωτόγονον τρόπον, μετὰ τὸν κεραμευτικὸν τροχὸν καὶ μετὰ τὴν χεῖρα.

Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κιουτάχειας εὕρσκει κανεῖς καὶ μεγάλας ποσότητας μορόχθου ἢ μορόζου λίθου, χρησιμεύοντος καὶ ἀντὶ σά-

τολικώτερον. Καί πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν ὁδῶν ὑποχωρήσεως πρὸς Σεῖντι Γαζί, κατήρτισε μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 14 Πεζ. Συν)τος ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γ. Ζήραν, δύο πυροβολαρχίας καὶ τὴν ταξιαρχίαν ἱππικοῦ, εἰς τὸ ὅποιον καθώρισε διαδρομὴν ἐξ Ἀκ Ἰν πρὸς Οὐτο Σεραί διὰ τὸ Ἑσκή Σεχέρ. Ὁ καταρτισμὸς τοῦ ἐγένετο τὴν πρωΐαν τῆς 4ης Ἰουλίου. Τὰ δελτία τῶν ἀεροπλάνων βεβαιώσαντα τὸ γεγονός τῆς πρὸς τὴν Κιουτάχειαν ὑποχωρήσεως — τὸ κεκαλυμμένον πυκνῶς ἔδαφος πρὸς Οὐτο Σεραί δὲν ἐπέτρεψεν ἀκριβεστέραν κατόπτεισιν — καὶ ἡ διαταγὴ ἐπέτρεψε.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἡ ἀκριδὴς ἐκτύλιξις τῆς μυθικῆς αὐτῆς τοῦ μικτοῦ ἀποσπάματος, τιτανομαχίας:

Ἦτο ἡ μεσημβρία τῆς ἱστορικῆς Κυριακῆς — 4ης Ἰουλίου — καθ' ἣν ἡ ἐν τῷ κέντρῳ ὀργανωμένη ἐχθρική

πυνος πρὸς πλῆσιν ἀπρρορούχων.

Εἰς τὴν Κιουτάχειαν πωλεῖται ἀκόμη καὶ ἄλλος λίθος τὸν ὅποιον ὁ Φιλιντζὼν ὀνομάζει «Μπρός» ἢ «Μποσκειλί», χρησιμεύων πρὸς μάκρυνσιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς.

Οἱ μουσουλμάνοι ἔμποροι εἶναι ἐκ τῶν φανατικωτέρων, ἀποφείγοντες οἰανδήποτε συναλλαγὴν μετὰ τῶν χριστιανῶν. Ἡ ὁμογενὴς Κοινότης, καίτοι μὴ ὀπισθοδρομοῦσα ἀριθμητικῶς, ὕστερὲ ὅμως οἰκονομικῶς.

Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως εἶναι τουρκόφωνος, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐφόρων τῶν σχολείων. Ὁμοίως τὴν πατριὸν γλῶσσαν ἀγνοοῦσιν οἱ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων ἐφημερίων τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν Κιουτάχειαν λειτουργεῖ μόνον ἓν δημοτικὸν σχολεῖον διτάξιον, ἔχον 150 μαθητάς, παρθεναγωγεῖον μὲ 60 μαθητρίδας καὶ νηπιαγωγεῖον ἀρρένων ἔχον 250 παιδας. Ἐνεκα ὅμως τῆς ἀνικανότητος τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἱθυνόντων τὰ τῆς παιδείας, οἱ καρποὶ τῶν σχολείων τούτων εἶναι ἀνάξιτοι λόγου.

ἀμυνά ἐκάμπτετο καὶ ὁ στρατὸς ἡμῶν νικητὴς ἐδάδιζε πρὸς τὴν Κιουτάχειαν. Τὸ Στρατηγεῖον, πρὸ τῆς γοργῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων, διέτασσε τὴν ταχείαν προέλασιν τοῦ ἀκροῦ δεξιῦ τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως, διὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ τόξου περισφίγγεως.

Τὸ δεξιὸν ἀπετέλει μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 14ου πεζ. Συντάγματος ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ζήραν καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ μετὰ τῆς λυομένης τῆς πυροβολαρχίας. Δύο ἀκόμη πυροβολαρχίαι — μία ὀρεινὴ καὶ μία πεδινὴ — συνεπλήρουν τὴν ὅλην δύναμιν τοῦ ἀποσπάματος. Εὐρίσκετο πρὸ τοῦ Ἀκ Ἰν. Ἡ διαταγὴ τοῦ ἦτο: Νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν προέλασιν τοῦ μέχρις ἐξαντλήσεως καί, ἐξωθῶν πάσῃ θυσίᾳ τὸν ἐχθρόν ὅπου δῆποτε καὶ ἂν ἦτο οὗτος ὠχυρωμένος, νὰ καταλάβῃ τὸ Οὐτο — Σεραί καὶ κάμπτον πρὸς βορρᾶν, νὰ ἀκολουθήσῃ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχέρ.»

Τὸ Στρατηγεῖον εὐρίσκετο εἰς Μπελζεμίτζαν. Τηλεφωνικαὶ γραμμαὶ δὲν ὑπῆρχον καὶ ἡ διαταγὴ, σταλεῖσα πρὸς τὴν 12ην Μεραρχίαν, ἐκαιοποιεῖτο περὶ τὴν 3ην μ. μ. εἰς τὸ Μικτὸν ἀπόσπασμα, μετὰ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀμέσου ἐκτελέσεως. Τὴν 4ην μ. μ. — ὅπως ἀναφέρῃ καὶ ἡ ἐπίσημος ἐκθεσις τοῦ Στρατηγεῖου — ἡ φάλαγξ τίθεται ἐν κινήσει. Καὶ ἡ μὲν ταξιαρχία βαδίζει διὰ τοῦ Ἀκ Ἰν, τὸ δὲ Σύνταγμα ἀριστερὰ παρακάμψαν, προχωρεῖ, προηγηθὲν κατὰ τι ταύτης. Ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων ὁμοῦ τοῦ Ἀκ Ἰν, ἡ ταξιαρχία πρώτη καὶ τὸ σύνταγμα κατόπιν, δέχονται κατ' ἀρχὴν μὲν πυρὰ πυροβολικοῦ, κατόπιν δὲ καὶ πεζικοῦ. Τὸ 14ον Σύνταγμα ἀναπτύσσεται ὁλόκληρον καὶ ἐνισχυθὲν διὰ μιᾶς ἐπιλαρχίας πεζομαχοῦσης, ἐμπλέκεται εἰς σφοδρότατον ἀγῶνα, ὅστις λήγει διὰ μιᾶς ἡρωϊκῆς ἐφόδου, καθ' ἣν ὁ ἐχθρὸς, ἀνατραπείς

ἐκ τῶν χαρακωμάτων του, τρέπεται εἰς φυγὴν, καταδιωχθεὶς λυσσωδῶς ἐπὶ τρεῖς καὶ ἡμίσειαν ὥρας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ ἡ καταδιώξις ἐσταμάτησε. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν, τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα εἶχεν ἐλαφρὰς σχετικῶς ἀπωλείας, νεκροὺς δὲ ἀξιωματικοὺς τὸν λοχαγὸν Μπακοῦρον καὶ τὸν ὑπολοχαγὸν Παπαγεωργίου. Ἡ ἐπιλαρχία εἶχεν ἐλαφροὺς τινὰς τραυματίας,

Ἡ νύξ διήλθεν ἐν ἡρεμίᾳ. Ὁ ὑποχωρήσας ἐχθρὸς, συναντήσας ἄλλην ἀμυντικὴν του ὀργάνωσιν, ἐγκατεστάθη ἐκεῖ—πλησίον τοῦ Οὐτς Σεράϊ.

Πορεία μαρτύρων—ἐξερευνητῶν

Τὴν ἐπομένην, ὁ Ἰουλίου ἡ φάλαγξ τοῦ ἀποσπάσματος, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν της καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν 4ην ἀπογευματινὴν, εἶχε κατέλθει τὰ ὑψώματα τοῦ Ἄκ Ἰν. Μετὰ ἀνάπαυσιν ἡμίωρον, ἡ πορεία ἐπαναλαμβάνεται. Ἄλλ' ἤδη τὸ ἔδαφος εἶνε πρωτογενές. Στενωποὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας μόνον κατ' ἀνδρα ἦτο δυνατὴ ἡ προχώρησις, ἔλλειψις ὕδατος παντελὴς, ἔδαφος γενικῶς τὸ ὅποιον μόνον εἰς αἰλούρους θὰ ἦτο προσιτόν.

Καὶ οἱ ἄνδρες προχωροῦν, ἀνοίγοντες μὲ τὰς χεῖράς των δίοδον, διὰ μέσου τοῦ δικτύου τῶν συμπεπλεγμένων κλάδων διασχίζουν μᾶλλον τὸ παρθένον ἔδαφος τοῦ ἀπροσπελάστου δάσους, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς οὐδέποτε θὰ ἐπάτησε ποὺς, ἔστω καὶ ἀγρίου ἀνθρώπου. Καὶ ὁμοῦ ἡ φάλαγξ προχωρεῖ μαρτυρικῶς διὰ μέσου τοῦ ἀγρίου τόπου, ἐπὶ ὀκτὼ περίπου ὥρας.

Κατήρχοντο εἰς βάραθρα, ἀνήρχοντο ἐπὶ βουνῶν, καὶ ἐπάλαιον ὥς ἐξευρενηταὶ ἀγνώστων τόπων, ἀγωνιζόμενοι

νὰ ἀνακαλύψουν στερεὸν ἔδαφος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης! Ἀλλὰ τὰ γηραιὰ δένδρα τοῦ παρθένου δάσους, θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι εἶχον ἐπίτηδες τοποθετηθῇ ἐκεῖ, διὰ τὸ μαρτύριον τῆς δρακὲς ἐκείνης τῶν ἡρώων.

Τὸ δραματικὸν μεσονύκτιον.

Μεσονύκτιον! Ἡ φάλαγξ τῶν μαρτύρων ἔχει φθάσει ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Οὐτς Σεράϊ. Κάτω, εἰς μίαν χαράδραν, τὴν ὁποίαν ὅσοι ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ, ἐνθυμοῦνται μετὰ φρίκης καὶ τρόμου, ἔχουν μείνει τὰ μεταγωγικά. Χαράδρα! Καὶ ὅμως ἐὰν ἐπωνομάζετο βάραθρον, θὰ ἀπέδιδε καλλίτερον τὸ πρᾶγμα. Ἡ σελήνη—οἱ τραυματῖαι ἐνεθυμοῦντο κατόπιν τὰς τραγικὰς ὥρας σταυροκοποῦμενοι—καλυπτομένη ἀπὸ τὰ δυτικὰ ὑψώματα, ρίπτει μίαν δραματικὴν σκιάν. Ἴσως νὰ φοβῆται καὶ αὕτη τὴν ἄβυσσον. Τὰ πάντα ὅπως δὴ ποτε σκηνοθετημένα φυσικῶς διὰ τὴν σύνθεσιν ἑνὸς δράματος. Καὶ οἱ ἡρώες του, οἱ ὅποιοι θὰ τὸ διεδραμάτιζαν, ἦσαν ἐκεῖ, μετὰ μίαν μαρτυρικὴν πορείαν!

Ἡ φάλαγξ καταυλίζεται. Αἱ προφυλακαὶ τοποθετοῦνται καταλλήλως, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα ἀναπαύεται. Τὴν ἐπομένην τὸ μαρτύριον θὰ ἐξηκολούθει. Κατὰ τὰς στιγμὰς ὁμοῦ ἐκείνας ἀκριβῶς τῆς μικρᾶς ἀναπαύσεως ἤρχισεν ὁ πρόλογος τοῦ δράματος. Αἱ προφυλακαὶ εἶχον στηθῇ εἰς ἀπόστασιν ἄλλου ἑκατόν, ἄλλου διακοσίων καὶ τὸ πολὺ τετρακοσίων μέτρων ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς προφυλακάς!

Οὐδεὶς τὸ εἶχεν ὑποπτευθῇ. Διότι οὐδεμία νύξ εἶχε δοθῇ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς φάλαγγος περὶ ὑπάρξεως

ἐχθροῦ. Καὶ πόσου ἐχθροῦ! Ἦταν 1.30'—2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἔταν ἀπὸ τυχαῖον θόρυβον τῶν φυλακίων, ἀπεκαλύφθη ἀμοιβαίως τὸ πρᾶγμα. Πόσος καὶ ποῖος ἦτο ὁ ἐχθρὸς; Ἡ ἐξακριβωσις ἦτο δυσχερεστάτη, σχεδὸν ἀδύνατος. Ἀλλ' ἂν διὰ τὴν μικρὰν φάλαγγα τοιοῦτον πρόβλημα παρουσιάζετο, διὰ τοὺς Τούρκους δὲν ὑπῆρχεν. Αἱ ἐξ Ἄν Ἰν καταδιωχθεῖσαι τὴν προηγουμένην ἐχθρὸν καὶ δυνάμεις, προστεθεῖσαι εἰς τὰς ἐκεῖ ὑπαρχούσας, ἐπληροφόρουν περὶ τῆς ἀκριβοῦς δυνάμεως τοῦ ἀποσπάσματος.

Καὶ ἀπέναντι τούτου, εὗρισκοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην, δύο τουρκικαὶ Μεραρχίαι (ἡ 57ῃ καὶ ἡ 7ῃ) καὶ 500 ἵππεῖς μετὰ πολυβόλων καὶ πυροβολικοῦ. Δηλαδή δύναμις 8,500 ἀνδρῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέρασε μία ὁλόκληρος ὥρα. Μία τραγικὴ ὥρα ἀγωνίας καὶ ἀναμονῆς καθ' ἣν, ὑπὸ σιγῇ, κατεβάλλετο προσπάθεια ὥπως ἐξακριβωθοῦν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις.

Ὁ συνταγματάρχης εἰδοποιεῖ τοὺς λοχαγούς του, ὅπως, ἐγγὺς τῶν τμημάτων των εὗρισκόμενοι, ἀγρυπνοῦν διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἀνέμενον πλέον τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ μυστηρίου. Καὶ τὰ λεπτὰ ἐπερνοῦσαν μὲ ἀγωνίαν αἰώνων. Μήπως ἦσαν κυκλωμένοι; Μήπως εἶχον πέσει εἰς παγίδα; Κάτω ἀπὸ τὴν βαρυσφύνη χαράδραν, ἀνῆρχετο, ὡς ὑπόκωφος βοή, τὸ χρεμέτισμα τῶν ἵππων.....

Σφαγὴ ὑπὸ σελήνην.

Ὡρα 3 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Συντάγματος. Τὸ πᾶν ἡρεμεῖ γύρω, ἐλαφρὸν θρόισμα τῶν φύλλων τῆς δασωμένης ἐκτάσεως, ψυχρὸν

καὶ ἀδιάφορον εἰς τὴν τραγωδίαν τὴν ὁποίαν ἐκάλυπτε, ἀπετέλει τὴν μόνην ἐκδήλωσιν ζωῆς, ἥτις ἐβασίλευεν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἀλλ' ἡ σιγὴ—σιγὴ θανάτου καὶ δράματος—δὲν ἐπρόκειτο νὰ παραταθῇ ἐπὶ πλέον.

Εἰς δαιμονιώδης, ἀφάνταστος, μαινόμενος αἰφνιδιασμός τοῦ ἐχθροῦ ἐκρήγνυται ἀποτόμως. Εἰς τὴν σιγῇ τῆς νυκτὸς καὶ τὸ σκότος, αἱ φωναὶ τῶν Τούρκων, οἱ κρότοι τῶν ὅπλων καὶ τῶν πυροβόλων, ἤχουντες καὶ ἀντηχοῦντες, δημιουργοῦν βοὴν δαιμόνων. Ὁ ἐχθρὸς ἀποπειράται νὰ καταλάβῃ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις κοιμωμένας διὰ τὰς ἀποσυνθέσιν. Καὶ περὶ τὴν ἀναπαυομένην φάλαγγα δημιουργεῖται πανδαιμόνιον ἀλλαλαγμῶν.

Ὁ αἰφνιδιασμός ὅμως ἀποκρούεται. Οἱ ἄνδρες τοῦ Συντάγματος προειδοποιημένοι περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐχθροῦ, λαμβάνουν τὰ ὅπλα, ὅπως εὗρισκοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καὶ στήνοντες κατ' ἀρχὴν φραγμὸν ἀδιαπέραστον, ἐφορμοῦν κατόπιν λυσσῶδως καὶ ὁ ἐχθρὸς σταματᾷ. Τὸ σκότος τὸν προστατεύει. Ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχή, τοῦ ἐπιτρέπει πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας.

Δὲν εἶχαν ὅμως παρέλθει εἰ μὴ ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ νέαι ἐχθρικαὶ δυνάμεις κινοῦνται λυσσῶδως κατὰ τοῦ ἀποσπάσματος. Τὸ σύνταγμα ἀναπτύσσεται ὁλόκληρον καὶ ἡ φονικὴ πάλη ἀρχίζει πλέον ἀγρία, ἀδυσώπητος, πάλη λεόντων πρὸς τίγρεις.

Ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς σθουρῆς σελήνης, εἰς τὰς παρθένους ἐκείνας δασωμένας πτυχώσεις τῶν ὕψωμάτων τοῦ ὄρους Σερὰϊ, διεξάγεται ἡ ἀνίσος πάλη. Ὁρμοῦν οἱ Τούρκοι, ἐφορμοῦν ἀντεπιτιθέμενοι οἱ Ἕλληνες. Εἰς διάφορα σημεῖα, αἱ ὁδοὶ προκαλοῦν μικρὰς πυρκαϊὰς, ἡ λάμψις τῶν ὁπλῶν προστίθεται διὰ τὰ χρωματιστὰ ἐπὶ τὸ ἀγριώτερον τὴν νύκτα ἐκείνην.

— «Μεγαλοπρεπεστέρα εἰς ἀγριότητα τραγωδία εἶναι ἀδύνατον ποτὲ νὰ υπάρξῃ», ἔλεγε βραδύτερον εἰς ἥρωϊκὸς τραυματίας ἀνθυπὶλαρχος, ὅστις ἔχασε ὁλόκληρον τὸν δεξιὸν τοῦ πόδα.

Ἡ ἐχθρική θύελλα ἐκοπᾶ πρὸ τῶν γραμμῶν μας, οὐχὶ διὰ νὰ θραυσθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ λυσσώδεστερα, περισσότερον μαινομένη. Αἱ στιγμαὶ ἦσαν κρίσιμοι. Ὁ ἥρωϊκὸς συνταγματάρχης, βλέπων τὸν κίνδυνον διατάσσει τὴν εἰς τὸ δεξιὸν ταξιαρχίαν, νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς πεζομαχίαν, ὅπως καλύψῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὸ ἀπειλούμενον σύνταγμα. Οἱ ἵππεῖς, ἀφήσαντες εἰς τὰς κλιτεῖς τοὺς ἵππους των, ἀναρριχῶνται εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἀναπτύσσονται καὶ αὐτοὶ εἰς ἀγρίαν καὶ θηριώδη ἐξόρμησιν.

Ἐπὶ τέλους ἡ ἐπίθεσις ἀποκρούεται. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐχθρὸς ἀπεσύρετο καὶ πάλιν πρὸς τὰς θέσεις του, αἱ ἐλληνικαὶ γραμμαὶ ἀντήχησαν ἀπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως.

Ἡ ἐρυθρὰ χαραυγή.

Ἦδη ἀπὸ μακρὰν, εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀγκύρας, τὸ λυκαυγὲς τῆς 6ης Ἰουλίου, εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀπλώνεται σιγὰ σιγὰ, φωτίζον τὸ στερέωμα. Ἐπὶ τῶν δραματικῶν ὤψωμάτων, ἀρχίζουν νὰ φαίνωνται αἱ σκιαὶ τῶν ἡρώων τῆς νυκτός. Καθ' ἣν στιγμὴν αἱ ζητωκραυγαὶ των σκορπίζονται ἀνὰ τὰς χαράδρας, διατάσσεται ἀντεπίθεσις μετ' ἐφ' ὀπλου λόγχην. Οἱ ἥρωες—καὶ οἱ μάρτυρες ταυτοχρόνως—φθάνουν μέχρι τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων. Καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὸ χρυσίζον λυκαυγὲς, διεξάγεται ἡ ἀπηνεστέρα πάλη ἐξοντώσεως.

Παλαίουν σῶμα πρὸς σῶμα. Μετ' τὴν λόγχην καὶ μετὰ χέρια μόνον. Τὰ ἐχθρικά χαρακώματα πληροῦνται ἀπὸ πτώματα Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, πιασμένων στὰ χέρια εἰς τὴν τελευταίαν πάλην. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν εἰς τὸν πρὸ τοῦ συντάγματος τομέα ὁ ἐχθρὸς κλονίζεται, κατὰ τοῦ δεξιοῦ, ὅπου πεζομαχεῖ ἡ ταξιαρχία, ἐνεργεῖται δι' ὄγκου δυνάμεων, λυσσαλέα ἐπίθεσις. Ὁ ἐχθρὸς εἶναι τριπλάσιος ἐκεῖ. Οἱ πολεμισταὶ μας ἀμύνονται κρατερῶς, ἀλλὰ δεινῶς πιεζόμενοι ἀναγκάζονται νὰ καμφοῦν. Ἀποσύρονται καὶ νονικῶς καὶ ἀφίνοντες διαδοχικῶς ἐν σύμπλεγμα ὤψωμάτων, ἐγκαθίστανται εἰς ἄλλο, ὅπου πλέον ἀποφασίζουν ὅλοι νὰ «πέσουν!..».

Ἀλλὰ τὸ κέντρον καὶ τὸ ἀριστερόν τῆς γραμμῆς μας, μὴ καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ δεξιόν, ἀπειλεῖται νὰ κυκλωθῇ ὁλόκληρον. Ἦδη βάλλεται πλευρικῶς. Πρὸ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς διατάσσεται γενικὴ σύμπτυξις. Εἶναι ἡ κρίσιμος φάσις τοῦ ἀγῶνος. Ὁ ἐχθρὸς πρὸς ἐπίτασιν τῆς συγχύσεως, συγκεντρώνει τὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ του ἐντὸς τῆς χαράδρας. Κατὰ τῶν μεταγωγικῶν. Ἡ σύγχυσις ἐπέρχεται ἐκεῖ φυσική.

Ἐπέλασις Κενταύρων.

Ἡ στιγμὴ εἶναι πλέον ἢ κρίσιμος. Ὁ ἐχθρὸς ἀγωνίζεται νὰ διαρρήξῃ τὸ δεξιόν. Ἐὰν τὸ ἐπετύγχανε τὰ πυροβόλα τοῦ ἀποσπάσματος ἦσαν χαμένα. Τὸ ἴδιον δὲ θὰ ἀπεσυνετίθετο. Ἀναβολὴ δὲν ἐπιτρέπεται. Πῦρ κατὰ τοῦ πυρός. Ἡ ταξιαρχία, ἀνασυνταχθεῖσα ἐν τῷ μεταξύ, διατάσσεται νὰ ἐνεργήσῃ ἐπέλασιν. Καὶ οἱ ἵππεῖς, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δεκάκις εἶχον ἱππεύσει καὶ

ἀφιππεύσει κατὰ τμήματα, ἄλλοτε πεζομαχοῦντες καὶ ἄλλοτε ἐπελαύνοντες, ὁρμῶν ὡς κένταυροι.

Ὅρμῶν διὰ τὰ συγκρατήσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ προστατεύσουν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ συντάγματος. Ἴπποι, ἱππεῖς καὶ ἐχθρὸς, ποδοπατοῦνται. Ἡ σπάθη καταφέρεται δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Καὶ οἱ νεώτεροι αὐτοὶ κένταυροι παρεντίθενται, εἰς ἓνα φρικώδη ἀγῶνα, μεταξὺ ἐχθροῦ καὶ συμπτησσομένου συντάγματος, ἐγείροντες μὲ τὰ πτώματά των τεῖχος πτωμάτων!

Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς, λυσσῶν κυριολεκτικῶς, δὲν κάμπτεται. Εἰς τὰ πτώματα τῶν Ἑλλήνων ἡρώων προσθέτει καὶ τὰ ἰδικά του. Καὶ ἐφορμᾷ διαρκῶς.

Ὁ ἡρωϊκὸς συνταγματάρχης, ὅστις διευθύνει ἀπὸ ἑξαώρου ἓνα ἀπελπιν ἀγῶνα, κρατεῖ τὴν ὀπισθοφυλακὴν πρὸς στιγμὴν, συγκεντρώνει ὅλους τοὺς σαλπικτὰς ἐπὶ χαμηλοτέρου λοφίσκου καὶ παραγγέλλει — τί ἄλλο; — νὰ παιχθῇ ὁ «ἀητός».

Καὶ ἤδη, εἰς τὴν φονικὴν ἐκείνην στιγμὴν, τὸ βασιλικὸν θούριον σκορπίζεται ἐκεῖ ὡς υπερτάτη δύναμις. Λαμβάνει ὁ ἴδιος θέσιν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ἐφόδου, καλεῖ πλησίον του τὸν σημαιοφόρον μὲ τὴν σημαίαν τοῦ συντάγματος καὶ τρεῖς σαλπικτὰς, καὶ διατάσσει ἐφοδῶν. Ὅρμᾷ πρῶτος ὁ ἴδιος. Καὶ εἰς μίαν στιγμὴν φθάνουν μέχρι τῶν ἐχθρικών χαρακωμάτων. Τὸ πυροβολικὸν τῶν τούρκων ἀδιαφοροῦν τελείως διὰ τὴν ἐκεῖ ὑπαρξίν στρατιωτῶν του, βάλλει καταγιγιστικὰ πυρά. Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες πίπτουν ὑπὸ κοινὰ βλήματα.

Ἐπὶ τέλους ὁ ἐχθρὸς κάμπτεται. Ὑπὸ τὴν ὀπτασίαν τοῦ Στρατηλάτου ἢ δρᾷς τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, ὑποχρεώνει τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀποσυρθῇ, ἀφίνων ἐλευθέραν τὴν σύμπτυσιν τοῦ ἀποσπάσματος.

«Σκότωσέ με...»

Ἄλλ' ἡ τραγωδία δὲν εἶχεν ἐκτυλίξει φαίνεται τὴν τελευταίαν αὐτῆς πράξιν. Καὶ ἐν' ᾧ συνετελεῖτο ἡ ἀνασύνταξις τῶν προκεχωρημένων τμημάτων τοῦ ἀποσπάσματος, ὁ ἐχθρὸς ἐπέρχεται μαρινώδης. Δι' ὅλων του τῶν δυνάμεων. Ἐκβάλλων κραυγὰς λύσσης, θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὁρμᾷ ὠρυόμενος. Οἱ Ἕλληνες μαχηταί, πυρακτωμένοι πλέον ἀπὸ τὴν ἐπτάωρον ἀγρίαν μάχην, δὲν βλέπουν τίποτε. Τὰ πάντα δι' αὐτοὺς εἶναι θάνατος! Καὶ τὸν σπεῖρουν ἀδυσώπητον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις μὲ τὰ πτώματά του ἐγείρει σωρούς. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐχθρὸς φοβερώτερος. Τὰ πυρομαχικὰ τῶν ἀνδρῶν μας ἐξηντλήθησαν! Τὰ πυρά των ἐλαττοῦνται!

Τὰ τμήματα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης ἀποσύρονται πρὸς τὰ κιβώτια. Καὶ αἰφνιδίως μένει ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, μὲ τὴν σημαίαν διάτρητον, ὁ συνταγματάρχης. Μόνος μὲ δύο στρατιώτας ὡς φρουράν! Ἀπέναντί του βλέπει νὰ πλησιάζῃ ἰσχυρὸν τμήμα στρατοῦ! Τὸ πᾶν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀπειλεῖται νὰ χαθῇ! Ἡ τιμὴ τοῦ συντάγματος κινδυνεύει!

Καὶ τότε ἀκούεται — οἱ ἐπιζήσαντες δύο στρατιῶται τὸ ἀφηγοῦνται ἀνατριχιάζοντες — σπαρακτικὴ διαταγὴ:

— «Σκότωσέ με... Σέ διατάσσω...»

Αἱ ἐχθρικοὶ σφαῖραι συρίζουν γύρω του. Ἀλλὰ τὸν σέβονται. Καὶ τότε ὁ εἰς ἀπὸ τοὺς δύο στρατιώτας, ἀρπάζει τὴν Σημαίαν, φωνάζει ὅτι ἡμπορεῖ καὶ πείθει τὸν ἥρωα ἐκεῖνον διοικητὴν ν' ἀποσυρθῇ.

Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ συνελαμβάνετο.

Ἐν τῷ μεταξὺ μία ἡμιλαρχία τοῦ βου ἱππικοῦ ὁρμᾷ

πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὁ ἐχθρὸς σταματᾷ. Ἦδη ἡ σύμπυξις εἶχε συντελεσθῇ. Πρὸς δυσμάς, τὸ ἀπόσπασμα, εἶχεν ἀνασυνταχθῇ ἐντὸς μιᾶς χαράδρας, ὅπου εἶχον μεταφερθῇ καὶ τὰ κανόνια. Ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ προσεγγίσῃ. Ἦδη τμήματα τῆς λοιπῆς Μεραρχίας εἶχαν προελάσει πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς 6 Ἰουλίου εὔρον τὸ ἀπόσπασμα πορευόμενον πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχέρ, ὅπερ ἤδη κατελαμβάνετο. Καὶ ἔδυσεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, δραματικὴ διὰ τὸ ἀπόσπασμα, δημιουργὸς ὅμως σελίδων ἡρωϊσμοῦ ὑπερῶχου.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

[Διττός σκοπός: πρὸς Ἑσκή Σεχέρ καὶ πρὸς ἀποκοπὴν τῆς ὑποχωρήσεως]

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἀγώνος ἐξέλιξιν.

Τὸ Στρατηγεῖον, λαμβάνον ἐν τῷ μεταξύ πληροφορίας, ἀντιλαμβάνεται τὴν κατάστασιν παρὰ τῷ ἐχθρῷ οὐσιωδῶς μεταβεβλημένην. Ὁ πρὸς νότον τὸ Ἑσκή Σεχέρ ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ Σουλτάν Ντάγ, φέρεται ἰσχυρῶς κατεχόμενος—εἶναι ὠχυρωμένος ἄλλως τε—δι' εἰκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἀλλὰ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ φέρονται ὑπάρχουσαι δυτικῶς τοῦ Ἑσκή Σεχέρ ἐν τῷ χώρῳ Ἴν Ἑϋνοῦ, Καλὰ Τεπέ—Ἰνλάρ Κιζίλ, ἐντὸς τῆς ἐκτάσεως ἣν περιλαμβάνει ἡ διχάλωσις τῶν δύο κλάδων τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς (Ἑσκή Σεχέρ πρὸς Καράκιοι—Νι-

κομήδειαν καὶ Ἑσκή Σεχέρ πρὸς Ἀφιόν Καραχισάρ.) Καὶ τὸ Στρατηγεῖον ἐπιδιώκον παντὶ σθένει τὴν ἀποκοπὴν τῆς περαιτέρω διαφυγῆς τοῦ ἐχθροῦ, διατάσσει ἀνάλογον μεταβολὴν τῶν κατευθύνσεων. Ὁ ἀγὼν πλέον ἀποκτᾷ ἐντελῶς ἄλλοιαν μορφήν. Προβάλλεται μὲν ὡς σπουδαία καὶ ἐπιβαλλομένη ἡ κατάληψις τοῦ Ἑσκή Σεχέρ, ἀλλ' ὑπερέχει πρὸ παντός ἡ ἀποκοπὴ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐχθρικών δυνάμεων. Καὶ τὸ Στρατηγεῖον, εὐρισκόμενον πρὸ ἐχθροῦ ἐν τάχει ὑποχωροῦντος, διατάσσει τὴν ἐπίσπευσιν τῆς προελάσεως τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων—ἐπίσπευσιν ἀπαιτοῦσαν ὑπερέντασιν δυνάμεων, λήθην τῶν κόπων καὶ τῆς κοπώσεως τῶν πρώτων ἡμερῶν.

Οὕτω τὸ Β'. Σ. Στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Βλαχοπούλου, ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, εὐρισκόμενον ΝΑ τῆς Κιουτάχειας διατάσσεται, ἀλλάσσει κατεύθυνσιν, νὰ στραφῇ πρὸς τὰ δεξιὰ, λαμβάνον διεύθυνσιν βορειοανατολικήν. Θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Σουλτάν Ντάγ καὶ ἐκμηδενίζον τὴν ἐκεῖ ἐχθρικήν ἀντίστασιν θὰ ἐβάδιζε πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχέρ. Ταυτοχρόνως ἡ ΧΙΙ Μεραρχία τοῦ πρίγκηπος Ἀνδρέου, διατάσσεται νὰ ἐπισπεύσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὴν πρὸς τὸ Σεϊντί Γαζί προσέλασιν τῆς. (Καὶ ἀκριβῶς τοῦτο δίδει τὴν ἀφορμὴν τῆς περιπετείας τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος ἀπαρτισθέντος ἐκ τμημάτων αὐτῆς.)

Τὸ Β'. Σ. Στρατοῦ λαμβάνει τὴν διαταγὴν ἀλλαγῆς κατευθύνσεως περὶ τὸ μεσονύκτιον μόλις, διότι μόλις τότε ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ πρὸς τοῦτο σταλεὶς ἀγγελιαφόρος ἀξιωματικός, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης συγκοινωνίας. Καὶ παρὰ τὰς κοπώσεις καὶ τὴν ἐξάντλησιν τίθεται πάραυτα ἐν κινήσει.

Τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Κοντούλη διατάσ-

σεται νὰ ἐπιτεθῇ δι' ἔλων τῶν δυνάμεων ἀνατολικῶς τοῦ Ἑσκή-Σεχήρ, πρὸς τὸ Κιζιλ Καγιά.

Ταυτοχρόνως τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Πολυμενάκου ἀποτελοῦν τὸ ἀριστερόν τῆς παρατάξεως, ἐνισχυθὲν ὑπὸ τοῦ Μικτοῦ ἀποσπάσματος Τσιρογιάννη διά-τάσσεται νὰ προελάσῃ ἐκ τῶν δυτικῶς τοῦ Ἑσκή-Σεχήρ θέσεών του πρὸς τὴν γραμμὴν Μουσταφᾶ Τσιφλίκ-Καλὰ Τεπέ.

Τὸ πᾶν πλέον, πᾶσαι τῆς Στρατιᾶς αἱ δυνάμεις, τίθενται ἐν κινήσει, ἡ δὲ Κιουτάχεια ἀποτελεῖ τὸ νέον κέντρον τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ. Ἐκεῖ εἶναι ἤδη ἐγκατεστημένον τὸ Στρατηγεῖον καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποκαθίστανται πᾶσαι αἱ τηλεφωνικαὶ συγκοινωνίαι μὲ τὰ σώματα. Καὶ τίθεται τὸ πᾶν ἐν κινήσει, μετὰ τοιαύτης τάξεως, συνοχῆς καὶ ἀλματικότητος, ὥστε νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι μᾶλλον περὶ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς προελάσεως πρόκειται, παρά τῆς ὀγδόης—ὀγδόης ἡμέρας σκληροῦ ἀγῶνος. Ὁ ἐχθρὸς ἀντιτάσσει ἄμυναν ὀπισθοφυλακῶν καὶ πλευρικῶν ἀποσπασμάτων, ἵνα καλύψῃ τὴν ὑποχώρησίν του. Ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ στρατοῦ εὐρίσκεται εἰς 20 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἑσκή Σεχήρ.

Τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης σημειώνει τὴν συνέχισιν τῆς καταδιώξεως τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχήρ.

6η Ἰουλίου.

[Συντρίβεται ἡ τελευταία ἄμυνα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν 8ην ἐσπερινὴν ὥραν καταλαμβάνεται τὸ Ἑσκή Σεχήρ.]

Τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ τρόπου ὑποχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιβάλλουν ἄμεσον καὶ συντονωτάτην τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ, δι' ἔλων τῶν διαθεσίμων στρατιωτικῶν μέσων. Καταδίωξιν ἔστω καὶ διὰ μικτῶν ἀποσπασμάτων, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον οἱ ὄγκοι τῶν Μεραρχιῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κινηθοῦν εὐχερῶς καὶ νὰ ἐλιχθοῦν ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου καὶ ὄρεινου ἐδάφους. Ἡ διαταγὴ ἦτο σαφής: νὰ συνεχισθῇ ἡ καταδίωξις ἀκαταπαύστως δι' ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσοτέρων δυνάμεων. Ἀλλὰ τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ ἀναφέρει πρὸς τὴν Στρατιὰν ὅτι, καθυστερήσεως τῆς συγκεντρώσεως τῶν τμημάτων αὐτοῦ, ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ ἀναβάλῃ τὴν κατὰ τοῦ Κιζιλ Καγιά ἐπίθεσίν του διὰ τὴν ἐπομένην. Προωθεί ὅμως μίαν ἐκ τῶν Μεραρχιῶν αὐτοῦ, ἥτις ἐπιτιθεμένη κατὰ τῶν πρώτων ὀχυρώσεων τοῦ ἐχθροῦ, ἀνατρέπει αὐτόν, ὅστις οὕτω ἀναγκάζεται νὰ ἀποσυρθῇ ἐπὶ τοῦ κυρίου ὄρεινου ὄγκου τοῦ Σουλτὰν Ντάγ, ἐνῷ τὸ ἄκρον δεξιὸν συνεχίζει τὴν προέλασίν του πρὸς τὸ Σεϊντί Γαζί. Ἀνατρέπει τελειωτικῶς τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ Ἄκ' Ἴν, ὑποχωροῦντος τέσσαρα χιλιόμετρα βορειανατολικῶς τῶν ὑψωμάτων αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως ἐξελίσσεται ἡ διαταχθεῖσα ἐπιχείρησις, αἱ ἀεροπορικαὶ ἀναγνώσεις ἐπιστοποίησαν ὅτι ὁ ἐχθρὸς, ὅστις εἶχεν ἐξακριβωθῇ συγκεντρωμένος ἐν τῷ

δυτικῶ τοῦ Ἑσκή Σεχέρ χώρῳ, ἤρχισεν ἀποσυρόμενος ἀπὸ τῆς προηγουμένης νυκτός, ἀνατολικῶς τῆς πόλεως. Ἡ ἄμυνα αὐτῆς, ὅσονδήποτε καὶ ἂν παρουσιάζετο ὡς ζήτημα υπέρβειρος διὰ τὸν ἐχθρόν, ὅμως καθίστατο ἐν-τελῶς ἀδύνατος. Διότι ὅσον ἀπέτυχεν ἡ προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν κλοιοῦ περὶ τὴν Κιουτάχειαν, τόσῳ βεβαίως ἐπιτυχίας θὰ ἦτο διὰ τὸ Ἑσκή Σεχέρ ἐὰν ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐσπευδεν, συλλέγων ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ συλ-λέξῃ, εἰς ἐπίσης ἐσπευσμένην φυγὴν.

Οὕτω καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ ἐχθρὸς, μετὰ ματαίαν ἀντίταξιν τετραώρου ἀπεγνωσμένης ἀμύνης ἐπὶ τοῦ Ἀκτσάλ Ντάγ, ὑπέρτερος αὐτός, ἀγωνιζόμενος κατὰ μιᾶς μόνης ἐλληνικῆς Μεραρχίας, δὲν κατώρθωσεν οὔτε κἂν νὰ συγκρατηθῇ ἐπ' αὐτῶν καὶ τραπείς εἰς φυγὴν, ἀφῆκε καὶ ἀπὸ νότου ἐλευθέραν τὴν πόλιν.

Τὸ Κεμαλικὸν Στρατηγεῖον βλέπον πλέον χανόμενον ὁλόκληρον τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον μετὰ τόσης ἐπιμελείας

Ἑσκή-Σεχίρ—(παλαιὰ πόλις, τὸ ἀρχαῖον Δορυλαίον ἢ Δορύλαιον). Κάτοικοι 30.000. Ἑλλήνες 7.000. Ἀρμένιοι 1.000. Εὐρω-παῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Οὐμβρου, τοῦ ἀριστερόθεν συμβάλλοντος εἰς τὸν Σαγγάριον. ἔχει πρὸς Β. αὐτοῦ τὸ Μπόζ-Δάγ καὶ πρὸς Ν. τὸ Τουρκμέν-Δάγ, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται λεκανοπέδιον. Ἀπέχει δὲ 55 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Κιουτάχειαν εἰς εὐθείαν γραμμὴν καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς, 170 χμ, ἀπὸ τὴν Προῦσαν καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς, περὶ τὰ 300 δὲ χμ, ἀπὸ τὸ Χαϊδάρ-πασσά τῆς Κων)πόλεως.

Ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ πρῶτον εἶνε ἡ ἄνω πόλις, ἡ ἐκτεινομένη εἰς τὰς κατωφερείας λόφου, ὕψους 40 μ. Καὶ ἐδῶ εἶναι αἱ τουρκικαὶ συνοικίαι, φθαρθεῖσαι ἀπὸ πυρκαϊᾶς. Τὸ δεύ-τερον εἶναι ἡ κάτω πόλις, ὅπου εἶναι τὸ πολυσύχναστον τσαρσί,

καὶ τόσων φροντίδων εἶχε κατορθώσει νὰ ὀχυρώσῃ, ἀπε-φάσισε νὰ τὸ ἐγκαταλίπῃ, σῶζον τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ τὸ πολεμικὸν ὕλικόν—ὅσα δὲν ἐφθείραν αἱ ἐλληνικαὶ Με-ραρχίαι. Ἀπασχολεῖται μόνον νὰ ἀχρηστεύσῃ ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσότερα μέσα πολεμικά, ἅτινα ἦτο ὑπο-χρεωμένος νὰ ἐγκαταλίπῃ — κυρίως ἀλευρομύλους καὶ τὸ μηχανεργοστάσιον τῆς ἐταιρείας τῶν σιδηροδρόμων—ἀλλ' ἐν συγκρίσει περιελθὼν ὁ ἐχθρὸς, ἐκ τῆς ἀπιστεύτως ραγδαίας προελάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἀφῆκε ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέπαφα. Τὴν προσοχὴν αὐτοῦ συνεκέντρωσεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διάσπασιν τῶν δυ-νάμεών του.

Οὕτω τὴν 8ην ἐσπερινὴν ὥραν τῆς 6ης Ἰουλίου 1921, τμήματα τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ—αἱ ἰδίαι Μεραρχίαι αἰτίνας κατὰ Μάρτιον ἀφθονον ἔχυσαν αἷμα χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύ-χουν—τῶν Μεραρχιῶν X καὶ VII, εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἑσκή Σεχέρ, τὴν ὁποίαν κατελάμβανον ἐν

τὰ καταστήματα, τὰ καφενεῖα καὶ θερμὰ λουτρά, γειννι-άζοντα πρὸς τὸ Τσαρσί. Τὸ τρίτον εἶναι τὸ νέον προάστειον, τὸ συγκροτηθὲν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Ἐδῶ δὲ τείνει νὰ ἐκ-ταθῇ ἡ πόλις πρὸς Β. δηλ. καὶ πρὸς ΒΑ. ὅπου ἐγκατεστάθησαν καὶ μουατζίνιδες ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ἡ ἐλληνικὴ καὶ ἀρμενικὴ συνοικία, ἀρχίζουσαι ἀπὸ τοῦς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἀκόμη μέχρι τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφίνει πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν ἀρμε-νικὴν καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπὶ τῆς κάτω πόλεως. Τὰ δὲ ἐπτά ἢ ὀκτὼ τζαμιά τῆς πόλεως (μεταξὺ τούτων εἶναι τὸ τζα-μί τοῦ Χατζή—Ἀλαεθδίν καὶ ἄλλο νεώτερον τὸ Κουρουνλί—τζαμί τοῦ 1515) δὲν παρέχουν ἐνδιαφέρον.

Ἡ πόλις εἶνε σήμερον κέντρον σπουδαιότατον τῆς σιδηροδρο-μικῆς συγκοινωνίας. Ἐδῶ δὲ σταθμεύουν αἱ ἀμαξοστοιχίαι τῶν

ονόματι τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Πρῶτα εἰσελθόντα εἰς τὴν πόλιν ἦσαν τμήματα τῆς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σουμίλιαν Χ Μεραρχίας, μεθ' ἧς τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην

γραμμῶν καὶ διανυκτερεύουν αἱ ἀπὸ Ἀγκύρας, Ἰκονίου, Σμύρνης. Καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ σιδηρόδρομοι ἐδῶ ἔχουν ἐγκαταστήσει μεγάλα μηχανοστάσια. Διεξάγει δὲ τὸ Ἑσκή Σεχίρ ἀξιόλογον ἐμπόριον ὀπίου, ἐρίων καὶ σηπίου.

Οἱ Ἕλληνες συνεπυκνώθησαν εἰς τὸ Ἑσκή-Σεχίρ, ἀφοῦ ἀπέδῃ κεντρικὸς σταθμὸς. Καὶ ἐνθ' ἑνὶ ἔτῳ ἦσαν μὲν 500, σήμερον ὑπερβαίνουν τὰς 7.000.

* *

Τὸ πρῶτον ἄγγελμα συνέλαβεν ὁ ἀσύρματος τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἐλλειμενισμένου θωρηκτοῦ μας «Λήμνος», ὅστις εὐθὺς ἀμέσως τὸ μετέδωκεν οὕτω: «Ἐκ θωρηκτοῦ «Λήμνος» ὥρα 2.15. «Ἑσκή Σεχίρ κατελήφθη Τρίτην».

Ὁ στρατηγὸς Πολυμενάκος ἐτηλεγράφη πρὸς τὸν Βασιλέα ὅστις τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐταξίδευεν ἐκ Σμύρνης εἰς Οὐσσάκ δι' ἐκτάκτου τραίνου: (ὁ Βασιλεὺς ἔμαθε τὴν εἴδησιν εἰς Φιλadelphείαν).

«Μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἀγγέλλω ὑμῖν ὅτι ὥραν 8ην μ. μ. 6ης Ἰουλίου κατελάβομεν πόλιν Ἑσκή Σεχίρ ἐν ὀνόματι Ὑμετέρας Μεγαλειότητος. Λαὸς ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ πανηγυρίζει ἀπελευθερώσιν του ἀπὸ τυραννίας κεμαλικῆς καθεστῶτος.

»Επὶ κεφαλῇ τῆς ἡρωϊκῆς 10ης Μεραρχίας, προηγηθείσης καὶ ἐνεργούσης συντόνως καταδιώξιν ἐχθροῦ, μετ' ἀγῶνα, εἰσήλθον εἰς τὴν πόλιν. Ἰερὰ συγκίνησις κατέλαβε τοὺς περισωθέντας Χριστιανούς. Εἶνε ἀπερίγραπτος ἡ ἐκδηλουμένη παντοιοτρόπως ἔκφρασις χαρᾶς παρὰ ταῖς Ὀθωμανκαῖς, Ἰσραηλιτικαῖς καὶ Ἀρμενικαῖς Κοινότησιν.

»Ἐν προκηρῶν εἰς τὸν λαὸν ἀγγέλλω ἀπελευθερωτικὸν χα-

εῦρίσκετο καὶ ὁ σωματάρχης ὑποστράτηγος Πολυμενάκος. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν ἐξέδιδε προκηρῶν πρὸς τοὺς κατοίκους καλῶν αὐτοὺς νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ εἰρηνικὰ τῶν ἔργα, ὑποσχόμενος πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ σεβασμὸν τῆς τιμῆς, περιουσίας καὶ ζωῆς τῶν κατοίκων. Καὶ πράγματι οἱ κάτοικοι, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, πεισθέντες, ἐπεδόθησαν ἐν πλήρει ἡρεμίᾳ εἰς τὰ ἔργα τῶν.

* *

Τὴν πρωτὰν τῆς 6ης Ἰουλίου ὁ Βασιλεὺς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκη, τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν Σμύρνῃ Α. Στεργιάδου, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ

ρακτῆρα ἀναληφθέντος παρὰ πατρίδος ἡμῶν ἀγῶνος ἐγγυωμένου ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης εἰς πάντας.

Πολυμενάκος

Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπήντησεν οὕτω:

«*Συγχαίρω ἐξ ὅλης ψυχῆς ὑμᾶς καὶ τὸ ὑφ' ὑμᾶς συγκρότημα διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν. Ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ εἰς τὸ μέλλον*»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Ἡ προκηρῶν τοῦ Στρατηγοῦ Πολυμενάκου εἶχεν οὕτως:

«Ἐγώ, ἀρχηγὸς τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων κατοχῆς, φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ λαοῦ Ἑσκή Σεχίρ, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς προελαύνων δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ καταπιέσῃ τοὺς πληθ. σμούς τῶν καταλαμβανομένων χωρῶν, ἀλλὰ νὰ διαλύσῃ τὰς κεμαλικὰς ὁργανώσεις. Νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν, τάξιν καὶ ἀσφάλειαν πρὸς τὸ καλὸν τοῦ ἐγγωρίου πληθυσμοῦ. Ἡ ζωή,

Γεν. Επιτελείου υποστρατήγου Δούσμανη και τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, ἐπέβη ἐκτάκτου ἀμαξοστοιχίας εἰς τὸ Κορδελιό, μεταβαίνων εἰς τὸ Οὐσσάκ. Μετὰ μακροῦς αἰῶνας, τὴν ἀνέλιξιν τῶν ὁποίων καλύπτει μαῦρος τῆς μαύρης δουλείας ὁ πέπλος, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων—ἐκδικητῶν καὶ ἐλευθερωτῶν ταυτοχρόνως—ἐπορεύετο εἰς τὰ Μικρασιατικὰ βάρη, Αὐτὸς ὁ Διάδοχος τῶν Παλαιολόγων. Ὁ πρῶτος Ἑλλήν Βασιλεὺς διερχόμενος διὰ τῶν πεδίων τὰ ἑποῖα ἐδόξασε πρὶν ὁ στρατός, ἐν ὄνματι Αὐτοῦ μαχόμενος καὶ ἀπὸ τὸν θρύλον Του ἐμπνεόμενος, ἀφύπνισεν εἰς τὸ συνταρακτικώτερον ἀφύπνισμα

ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία ὅλων σας εἶνε ἐξησφαλισμένη, νὰ εἰσθε δε βέβαιον ὅτι ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀπονέμεται ἀμερολήπτως εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας.

»Πᾶς ὅστις ἔχει παράπονα, καθ' οἷονδήποτε, τόσο στρωτικῶν ὅσον καὶ πολιτῶν, θὰ προσέρχεται αὐθορμήτως εἰς τὰς ἀρμοδίους ἀρχάς καὶ θὰ προβαίνει εἰς καταγγελίαν, ἐκθέτων τὰ γεγονότα ὡς ἔχουσιν, ἀνεὺ φόβου ἢ συστολῆς.

»Προτρέπω τὸν λαὸν νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὰ εἰρηνικὰ του ἔργα καὶ νὰ προσέρχεται εἰς τὰς ἀρχάς καὶ καταγγέλλῃ τοὺς κακοποιούς καὶ ταραξίας, τοὺς κρύπτοντας ὅπλα ἀτάκτους, ἐκείνους οἵτινες προτίθενται νὰ ἐνοχλήσωσι τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ τοὺς ἐνεργοῦντας προπαγάνδαν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξεγείρωσι τὸν πληθυσμόν. Νὰ εἶναι δὲ βέβαιος ὅτι οὕτως ἐνεργῶν θέλει ἐξασφαλίσαι τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειάν του.

Πᾶς ὅστις ἤθελε φοραθῇ ἐρχόμενος εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐργαζόμενος κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ στρατοῦ μου, θὰ δικάζεται ἐπὶ τόπου καὶ θὰ ἐφαρμόζονται κατ' αὐτοῦ οἱ νόμοι μὲ ὅλην τὴν αὐστηρότητα. Ὁ νόμος δὲ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προβλέπει τυφεκισμόν.

Υποστράτηγος Πολυμενᾶκος

τὴν ἑλληνικὴν φυγὴν, μόλις ἀναπνέουσιν ἀπὸ τὴν μακρὰν νάρκην. Καὶ ὑπὸ τὰς συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοῦ, διὰ μέσου τῆς ἐκστάσεως τῶν φρουρῶν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς—βλεπόντων Αὐτὸν διὰ πρώτην, μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, φορὰν—ἐφθασε τὴν 5ην ἀπογευματινὴν ὥραν εἰς τὸ Οὐσσάκ. Ἡ ἱστορία τῶν «Τεμένου Θυρῶν», ἐβλεπε τὰ νήματα αὐτῆς νὰ ἐπανασυνδέωνται τώρα διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Στρατηλάτου τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Οὐσσάκ ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς συνοδείας Του παρέμεινεν ἐπὶ τετραήμερον, μεθ' ὃ κατηλύθη εἰς τὴν Κιουτάχειαν.

Διαρκούσης τῆς νυκτὸς τὸ Στρατηγεῖον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς παρὰ τῷ ἐχθρῷ καταστάσεως, συνεπλήρωσε, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἤδη, τὴν κατάληψιν τῆς σκοπιμωτέρας γραμμῆς, καὶ ταυτοχρόνως διέτασσε τὴν ἐκεῖ συγκέντρωσιν, ἐν πάσῃ σπουδῇ, ἀφθόγου ὕλικου ἱματισμοῦ καὶ ὑποδύσεως, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ φθαρέντος τοιοῦτου τῶν στρωτικῶν.

Τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, συντομώτατον, μὴ ἀναφέρον ἄλλο τι, εἰ μὴ τὴν κατάληψιν τῆς περιμαχίτου πόλεως, εἶχεν οὕτω:

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 2 Ἰουλίου 1921.

Τὴν 20ὴν ὥραν τῆς Τρίτης τὰ στρατεύματα ἡμῶν κατέλαβον τὸ Ἑσκή Σεχέρ.

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

7 Ἰουλίου.

[Ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ κατὰ τρόπον ἀνεξήγητον καὶ ἡ Στρατιὰ συγκεντρώνει τὰς δυνάμεις τῆς πρὸς ματαίωσιν ἀναμενομένης ἐπιθέσεως]

Ἡ πρωτὰ τῆς 7ης Ἰουλίου 1921, εὐρίσκει τὸν στρατὸν ἡμῶν, μετὰ ἀγῶνας σκληροὺς ἀλλ' ἐνδόξους, κατέχοντα στερρῶς, ὁλόκληρον τὸ ἀμυντικὸν συγκρότημα τοῦ ἐχθροῦ, ὅλα τὰ κέντρα τῶν συγκοινωνιῶν του καὶ τὸ μεγαλειότερον τμήμα τοῦ Μικρασιατικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἀλλ' ἡ Στρατιὰ δὲν ἐλησμόνει, οὔτε ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὑφίσταται πάντοτε ὡς στρατιωτικὴ δύναμις, ἵκανὴ νὰ ἀποδυθῇ εἰς γενικὴν ἐπιχείρησιν, ἰσχυρῶς συντεθειμένη. Καὶ, προβλέπουσα πιθανὴν ἐπίθεσιν, λαμβάνει ἀνάλογον διάταξιν. Ἐχει πρὸ αὐτῆς ἐν ἀνεξήγητον γεγονόσι: Ὁ ἐχθρὸς ἀντὶ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς βορειοανατολικά—πρὸς τὴν Ἀγκυραν—ἵνα ἐκεῖ ἔχῃ ὡς συγκοινωνίαν τὸ πρὸς τὴν Ἀγκυραν τμήμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον δίκτυον ὁδῶν, ἐτράπη μᾶλλον πρὸς βορρᾶν ὅπου τὸ ἔδαφος ἐλάχιστα τὸν ἐξυπηρετεῖ.

Καὶ τὸ Στρατηγεῖον διατάσσει:

Ἡ Μεραρχία τοῦ ἄκρου δεξιῦ — ἡ XII τοῦ Πρίγκιπος Ἀνδρέου — νὰ ἀφήσῃ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα πορευόμενον πρὸς τὸ Σεϊντί Γαζί, μὲ τὸ ὑπόλοιπον δέ, τὸ καὶ κύριον, τμήμα τῆς δυνάμεώς της, νὰ συντρέξῃ τὴν κατὰ μέτωπον δύναμιν.

Αἱ Μεραρχίαι τοῦ κέντρου, (Α'. Σ. Στρατοῦ) εὐρί-

σκόμεναι εἰς τὸν χώρον νοτία κορυφῇ Ἑσκῇ Σεχέρ—Σουλτάν Ντάγ (ΝΑ) καὶ Ντερμπέντ (πρὸς Α) διετάσσονται νὰ συγκεντρωθοῦν ἐν τῷ χώρῳ Τσιλ Χανλάρ Ντάγ—Ντερμπέντ, ἐνῷ μία ἐξ αὐτῶν θὰ προήλαυνε πρὸς Ἀλσανλί 20 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Ντερμπέντ.

Τὸ ἄκρον δεξιὸν — Β'. Σ. Στρατοῦ — διετάσσεται, συνεχίζον τὴν προέλασιν αὐτοῦ νὰ διώξῃ τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῆς γενικῆς γραμμῆς Μάνδρα—Τσιφτελάρ, 35 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Σεϊντί Γαζί.

Τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ ἐξ Ἑσκῇ Σεχέρ, νὰ προελάσῃ πρὸς Ἀκ Μπουνάρ, τὸ ἀπόσπασμα Ταιρογιάννη νὰ πορευθῇ ἐκ Κιουταχειας πρὸς τὸ Ἑσκῇ Σεχέρ καὶ τὸ βόρειον συγκρότημα (Τρικουπη) νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ Μπόζ Ἐγιοῦκ ὅπου ἤδη εἶχε φθάσει.

Ἐκ τῶν οὕτω διαταχθεισῶν κινήσεων ἡ τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ, συναντᾷ ἰσχυράν ἀντίστασιν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἀκ Μπουνάρ—Γκενκοπάκιοι καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐμπλακῇ εἰς σφοδρὸν ἀγῶνα, ὅστις παραταθεῖς μέχρι βαθείας νυκτός, δὲν εἶχε κριθῇ ὀριστικῶς. Οὕτω τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁλόκληρος ἡ Στρατιὰ, εὐρίσκεται ἐν στενῇ συνεργασίᾳ τῶν διαφόρων Σωμάτων Στρατοῦ, ἀποτελοῦσα ἐνιαίαν γραμμὴν. Αἱ πρότερον κατανεμημέναι δυνάμεις αὐτῆς, ἐκ τῆς ἀνάγκης δημιουργίας ἀνεξαρτήτων φαλάγγων, εἶχον περιέλθει ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν, μὴ δρῶσαι κεχωρισμένως. Ἡ ὕψους δὲ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν νύκτα καὶ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 7ης Ἰουλίου, εἶχε δημιουργήσῃ, ἐκτὸς τῆς νίκης, λαμπρὸν ἠθικὸν καὶ ἀρίστην ψυχικὴν κατάστασιν.

Ὁ ἥλιος τῆς 7ης Ἰουλίου ἔδυσε διὰ νὰ καλύψῃ τὸ τέρμα τῆς δεκαήμερου πάλης κατὰ τὴν ἐποίαν ἡ ἐλ-

νική λόγῃ ἔδρεψε τοὺς ὠραιότερους κλάδους ἑλληνικῆς δάφνης. Οἱ μαχηταὶ κατεσπαρμένοι εἰς γυμνάς ἐκτάσεις καὶ εἰς δρυμῶνας — θέσεις εἰς τὰς ὁποίας ἔφθασαν ἵππεύσαντες καὶ διασκελίσαντες τρομεροὺς ἔγκους βουνῶν — ἀνεπαύοντο ἀκοίμητοι τῆς νίκης των φρουροί. Τίς οἶδε! Ἴσως ὁ ἐχθρὸς ἐτόλμα νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν νίκην. Καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ χαυραγὴ τῆς ἐπομένης θὰ ἦτο μία ἀπὸ τὰς ὑπερτάτας ἐκείνας δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι κρίνουν τὴν τύχην τῶν ἀγώνων . . .

Τὸ ἀνακοινωθὲν ἤρκειτο ἀπλῶς νὰ ἐξαγγείλῃ:

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς 7ης Ἰουλίου.
*Ἐξακολουθεῖ καταδίωξις ἐχθροῦ παρὰ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων Ν. Α. καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Ἑσκή Σεχέρ καὶ πρὸς Σεϊντι Γαζί. Περιήλθον εἰς χεῖράς μας πλῆθος πυρομαχικῶν, ὀγειονομικοῦ ὕλικου καὶ ὕλικου μηχανικοῦ. Εἰς Ἑσκή Σεχέρ κατελάβομεν παντοειδῆς ὕλικόν μὴ καταμετρηθὲν εἰσέτι, ὡς καὶ σιδηροδρομικὸν τοιοῦτον.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Η ΚΡΙΣΙΣ

8 Ἰουλίου.

[Ὁ ἐχθρὸς δίδει μάχην ἐκ παρατάξεως. Συγκρούονται ὅλαι αἱ ἐκατέρωθεν δυνάμεις. Νίκη ἐπιστέφουσα τὰς προηγούμενας.]

Εἰς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας μιᾶς ἐνδόξου περιόδου — τὸ ἄφθονον εἰς ἡρωϊσμοὺς δεκαπενθήμερον τῆς δευτέρας τῶν ἐπιχειρήσεων περιόδου — ἡ 8η Ἰουλίου ἀποτελεῖ

ἐντελῶς ξεχωριστὴν ἡμέραν. Ἐὰν αἱ ἄλλαι παρέχουν πλούσιον τὸ ὕλικόν διὰ νὰ στηθῇ, μὲ τὰ τρόπαιά των, μία τεραστία πυραμὶς, κανεὶς δὲν θὰ βασανισθῇ διὰ νὰ εὕρῃ τὴν κορωνίδα: παρέχει ἑαυτὴν ἡ 8η Ἰουλίου — ἡμέρα κρίσεως ἀναμφισβητήτου καὶ κατηγορηματικῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Καὶ οὐχὶ ὡς γεγονὸς στρατιωτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς σύμπλεγμα ἡρωϊσμῶν, ἀποτελεῖ ἡ μάχη τῆς 8ης Ἰουλίου μίαν ἐκ τῶν μεγάλων «μαχῶν παρατάξεως» εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων. Συνεκρούσθησαν ὁλόκληροι οἱ ἀντίπαλοι στρατοί, διέθεσαν πᾶσαν αὐτῶν διαθέσιμον δύναμιν καὶ παλαίσαντες ἐπὶ μετώπου ὀγδοήκοντα χιλιομέτρων περίπου, ἡμφεσθῆτησαν ἐπὶ μίαν ἡμέραν πρὸς ἀλλήλους τὴν τελικὴν νίκην — τὴν ὅλην τοῦ πολέμου τύχην. Γύρω ἀπὸ τὴν δάφνην αὐτοῦ, ἡγεῖρον ἐκατόμβας θυσίων, διεκδικούντες τὴν κατοχὴν τῆς, μετὰ λύσεως καὶ μανίας . . .

*
*

Ὁ ἐχθρὸς εὕρισκετο ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Σεϊντι Γαζί — Ἑσκή Σεχέρ — Μπόξ Ντάγ (βορείως τοῦ Ἑσκή Σεχέρ) κρατῶν εἰς αὐτὴν πᾶσας τὰς διαθέσιμους τοῦ δυνάμεις. Αἱ φθοραί, ἃς εἶχεν ὑποστῇ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, δὲν ἦσαν τοιαῦται ὥστε νὰ τὸν καθιστοῦν ἀνίκανον πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἡδύνατο νὰ ὑπολογίξῃ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατός, καταπονηθεὶς ἐκ τῶν συνεχῶν πορειῶν καὶ ἀγώνων, χαίρων διὰ τὰ τρόπαιά του καὶ ἀναπαυόμενος ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῆς Κιουτάχειας καὶ τοῦ Ἑσκή Σεχέρ — νικητῆς πλέον — δὲν θὰ ὑπελόγιζεν ἐπὶ ἐνδεχομένου Τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Ἐξηγνητὴν μὲν δὲ ὅπως πράγματι ἦτο, μακρὰν

τῶν κέντρων τοῦ ἐφοδιασμοῦ του, ἡδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ τὸν στόχον μιᾶς αἰφνηδιαστικῆς ἐπιθέσεως. Καὶ ἐν τῇ τὰ πάντα συνηγόρουν, παρὰ τῷ ἐχθρῷ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀχρησιμοποίητον τὴν εὐκαιρίαν ἐκείνην, ἡγείρετο ταυτοχρόνως ἐνώπιόν του ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ — ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Κράτει — πολιτικῆς ἐπιβολῆς. Συνεχίζων τὴν ὑποχώρησίν του, μετὰ συνεχῆ τῶν ἡμετέρων διωξίν, διεκινδύνευε μέλλονα ἢ ἐκ τῆς συγκρούσεως.

Καὶ οὕτω, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων πιεζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπωφελούμενος λαμπρᾶς στρατιωτικῆς εὐκαιρίας, ἀνακόπτει τὴν νύκτα τὴν ὑποχώρησίν του καὶ συγκεντρώνει εἰς τὴν γραμμὴν αὐτοῦ 14 Μεραρχίας πεζικοῦ καὶ δύο ἱππικοῦ, μετὰ ἰσχυροῦ καὶ ἀρτίου πυροβολικοῦ, ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν τελευταίαν ἀπέπειραν πρὸς ἐκδίασιν τῆς νίκης.

Βορείως τοῦ Ἑσκή Σεχέρ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεῖχον τὸν χώρον τοῦ ἀρχαίου Δορυλαίου. Ἐκεῖ καὶ περὶ τὴν σημερινὴν πόλιν τοῦ Ἑσκή Σεχέρ εὐρίσκοντο τὰ τμήματα τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ, ὅπερ εἶχε διαταγὴν νὰ προελάσῃ διὰ τῆς ὁδοῦ Μουταλίμπ πρὸς Ταινισμάν. Νοτιώτερον, τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ, κατέχον τὸ κέντρον τῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένης μετωπικῆς μας παρατάξεως, καὶ ἐν συνεχείᾳ αὐτοῦ τὸ Β'. Σ. Στρατοῦ κατέχον τὸ Ἀκ. Τυ.

Ἀπὸ νυκτὸς εἰς τὰ Στρατηγεῖα τῶν Σωμάτων οὐδὲν εἶχε γνωσθῇ. Ἀλλὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ Τούρκος Μουχτάρης τοῦ χωρίου Μουταλίμπ, ἔχων μαύρην πεῖραν τῆς Κεμαλικῆς τυραννίας, κατορθώνει νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Σώματος. Ἀφηγεῖται τὰ τῆς Τουρκικῆς συγκεντρώσεως καὶ πληροφορεῖ περὶ τῆς ἐπικειμένης

ἐπιθέσεως αὐτῶν. Ἐγγώριζε δὲ ἤδη οὗτος, ἐκ τῶν βεβαιώσεων τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν ὅτι ἀντικειμενικὸς σκοπὸς των, ἦτο ἡ κατάληψις τοῦ Ἑσκή Σεχέρ.

Οὕτω, ἡ διοίκησις τῆς Στρατιᾶς, ἐπληροφορεῖτο μετ' ὀλίγον περὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὰ Σώματα Στρατοῦ, ἐν στενῇ μεταξύ των συνεργασίᾳ, παρεσκευάσαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, τὴν ἀμυναν. Τὸ Γ'. Σῶμα Στρατοῦ συνεκέντρωσε τὴν VII Μεραρχίαν βορείως τῆς πόλεως Ἑσκή Σεχέρ καὶ τὴν X νοτίως αὐτῆς. Τὴν χαυρήν τῆς 8ης Ἰουλίου ἡ βορείως Μεραρχία τίθεται ἐν κινήσει πρὸς τὴν στενωπὸν τοῦ Μπόζ Ντάγ, πρὸς κατάληψιν διαταχθεῖσων θέσεων, ἀλλ' ἐκεῖ ἀποκαλύπτεται, πρὸ αὐτῆς, ἰσχυρὸς ὠχυρωμένος ὁ ἐχθρὸς, ἐτοιμαζόμενος πρὸς ἐπίθεσιν. Ἐφιππος ἀγγελιαφόρος κομίζει μετ' ὀλίγον εἰς τὸ Στρατηγεῖον τὴν πληροφορίαν αὐτὴν καὶ ὁ διοικητῆς τοῦ Σώματος διατάσσει τὴν διερχομένην ἐκεῖθεν ταξιαρχίαν ἱππικοῦ νὰ ταχθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς VII, εἰδοποιεῖ δὲ συγχρόνως τὸ Μικτὸν ἀπόσπασμα Τσιρογιάννη νὰ προσέλθῃ εἰς ἐνίσχυσιν. Ἀλλὰ πρὶν παρελθῶν ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἡ X Μεραρχία εἰδοποιεῖ ὅτι «ἰσχυραὶ ἐχθρικαὶ συγκεντρώσεις ἐσημειοῦντο καὶ ἀπέναντι αὐτῆς μετὰ ἐμφανεῖς ἐπιθετικὰς προθέσεις», Καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἀγγέλλεται ὅτι ἡ ἐγγὺς εὐρισκομένη I Μεραρχία ἐδέχετο ἰσχυροτάτην ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἥτις ἤδη εἶχεν ἀρχίσει καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας Μεραρχίας τοῦ Γ'. Σώματος.

Ἡ ἐχθρική ἐπίθεσις ἀπεκαλύπτετο πλέον σαφῶς. Καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν ὀλίγης ὥρας καθίστατο φανερά ἡ πρόθεσις τοῦ Κεμαλικοῦ Στρατηγεῖου: Ἡ διάσπασις τοῦ κέντρου ἡμῶν (Α'. Σ. Στρατοῦ) καθ' οὗ εἶχε συγκεντρώσει ἑπτὰ πλήρεις Μεραρχίας μετὰ πολλοῦ πυροβολι-

κοῦ. Διαταγαὶ εὐρεθεῖσαι ἐπὶ αἰχμαλώτων ἀξιωματικῶν ἐπιστοποιήσαν· κατόπιν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ ἀπησχέλει τὰ ἄκρα τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως δι' ἀγῶνος ἐπιμόνου, καί, ἐπιπύπτον κατὰ τοῦ κέντρου, θὰ ἐδιχοτόμει τὸ μέτωπον ἡμῶν, ἐπιφέρων εἰς αὐτὸ ρῆγμα. Ταυτοχρόνως ἐντὸς τοῦ Ἑσκή Σεχὴρ εἶχον ὀργανωθῆ ταραχαί, πρὸς αὐξήσιν τῆς συγχύσεως.

Ἡ VII Μεραρχία, δεχθεῖσα ἰσχυρὰν ἐπίθεσιν τριῶν Μεραρχιῶν, ἐκράτησε κρατερὰν πράγματι ἄμυναν, μέχρις ὅτου ἀναπτύξει πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις. Οἱ Τούρκοι ἐπιτιθέμενοι, ὑφίστανται σοβαρὰς ἀπωλείας, ἀλλὰ διαρκῶς ὠθοῦνται πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὸ πυροβολικὸν των βάλλει διαρκῶς. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖ ὁ ἀγὼν ἀναπτύσσεται σκληρὸς, ἡ X Μεραρχία καὶ τὸ Μικτὸν ἀπόσπασμα ἐμπλέκονται εἰς φονικὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν ὁ ἐχθρὸς ἐκσπᾷ εἰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις. Καὶ καθ' ὃν χρόνον τὸ ἀριστερὸν παλαίει ἀπέλπιδα πάλιν, εἰς τὸ κέντρον αἱ Μεραρχίαι του ἐφορμοῦν κατὰ μάζας. Ἀφίνου κατὰ σωροὺς τοὺς νεκροὺς των, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδὲν ὑπολογίζοντες τὰς ἀπωλείας, ἐκσποῦν κατὰ τρόπον μανιακόν. Οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ ὑπομένουν μετ' ἀξιοθαυμάστου ἡρωϊσμοῦ τὰ ἀφρίζοντα κύματα τῆς ἐχθρικῆς θυέλλης. Τὰ μάχιμα τμήματα τῶν Μεραρχιῶν ἔχουν ὅλα ἐμπλακῇ εἰς τὴν πάλιν. Ἀλλὰ πλὴν αὐτῶν ρίπτονται καὶ οἱ βοηθητικοὶ σχηματισμοί. Αἱ διλοχίαι μηχανικοῦ, τάσσονται στηρίγματα τῶν πυροβολαρχιῶν μας. Οἱ μεταγωγικοὶ ρίπτονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἰς πλεῖστα σημεῖα οἱ ἀντίπαλοι ἔχουν τόσον πλησιάζει, ὥστε καὶ τῶν ὀπλῶν ἀκόμη ἢ χρήσις ἀποδίδει ἀδύνατος. Οἱ διοικηταὶ τῶν μονάδων ἐπὶ κεφαλῆς καὶ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὁ ἀγὼν πρόκειται σαφῶς πλέον περὶ τῶν ὅλων. Εἰς τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων ἀντιτάσσεται εἰς ἀφάντα—

στος ἡρωϊσμός. Μέσα εἰς τρεῖς μεγάλας χαράδρας τοῦ Τσίλ Χανλάρ Ντάγ, ὁ ἀγὼν εἶχε προσλάβει μορφὴν ἀγρίας ἐξοντώσεως. Μία φρικώδης σφαγὴ ἐκτυλίσσεται!.

Τὴν μεσημβρίαν, ὁ καυστικὸς ἥλιος, πυρπολεῖ τοὺς ἐξηγμένους μαχητάς. Πρὸς τὸ Ἑσκή Σεχὴρ— τοῦ ὁποῦ ἡ θέα νομίζει κανεῖς ὅτι ἐξάπτει τοὺς ἐπιτιθεμένους— ἡ πάλιν συνεχίζεται ἀγρία καὶ ἐξοντωτική. Μέχρι τῆς 3ης ἀπογευματινῆς ὥρας, οἱ Τούρκοι ἀναπτύσσου συνεχεῖς ἐπιθέσεις— συνεχεῖς καὶ ἀκαταπαύστους. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἀρχίζει νὰ δεικνύη σημεῖα κακῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ ἀγῶνος τοῦ πεζικοῦ του· ὅστις οὐδὲ ἔχνος τῆς μανίας του ἔχασεν. Αἱ ὀβίδες του ρίπτονται μετ' εὐστοχίας μὲν, ἀλλὰ μετὰ φειδῶς. Καὶ φειδῶ πυρομαχικῶν, κατὰ τὰς κρισίμους ἐνὸς ἀγῶνος ὥρας, δὲν σημαίνει ἄλλο τι εἰμὴ ἀνεπάρκειαν ἢ κακὸν ἀνεφοδιασμόν. Καὶ ἐν' ᾧ πιστοποιεῖται ἡ ἀκμαίότης τοῦ ἀγῶνος τῶν πεζικῶν μονάδων καὶ ἡ ἐλαττωματικότης εἰς τὴν βολὴν τῶν ἀντιπάλων πυροβολικῶν, λαμβάνεται ἡ μεγάλη ἀπόφασις: Γενικὴ ἐπίθεσις καί, πάσῃ θυσίᾳ, ἐκτόπισις τοῦ ἐχθροῦ. Δῆλα δὴ «φωτιά ἔς τὴ φωτιά».

Διαταγαὶ ἐνθουσιώδεις κοινοποιοῦνται πρὸς ὅλας τὰς μονάδας. Ζητεῖται ἡ ὑπερτάτη θυσία, «ἡ θυσία ἣτις θὰ κρίνῃ τὴν τύχην ὅλου τοῦ ἀγῶνος».

— «Διὰ τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Πατρίδα», τονίζει ἡ διαταγὴ τοῦ Στρατηγεῖου, ὀρίζοντος ὥραν γενικῆς ἀντεπιθέσεως τὴν 4ην ἀπογευματινὴν τῆς 8ης Ἰουλίου.

Καὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ «ἀήτου» — τοῦ πολεμικοῦ παιᾶνος τοῦ πολέμου τούτου — τὸν ὅποιον ἐσκόρπιζαν ὅλαι αἱ σάλπιγγες, ἐν μέσῳ τῆς βοῆς τῆς μάχης, ἡ ἑλληνικὴ λόγχη μεταμορφώνεται εἰς λαίλαπα καὶ θυελλαν. Στρατιῶται— κύκλωπες, στρατιῶται—λέοντες, στρατιῶται—Ἐλ—

λῆνες, χανόμενοι εἰς τὰς χαραδρώσεις τοῦ ἐδάφους, ἢ ἐλισσόμενοι ἐπὶ τῶν κυματοειδῶν πτυχώσεων αὐτοῦ — φωνάζοντες «ἀέρα» — ὀρμοῦν. Δῆλα δὴ πετοῦν παρασύροντες τὰ πάντα. Ἀνοίγουν διεξόδους διὰ μέσου τῶν πυρίνων προπετασμάτων καὶ προχωροῦν. Ἀλλὰ προχωροῦν σιγά. Οἱ Τοῦρκοι διεκδικοῦν τὸ ἔδαφος βῆμα πρὸς βῆμα. Καὶ συμδαίνει, ὅ,τι κατ' ἐπανάληψιν συνέβη ἐν τῇ ἐξελεύσει τοῦ ἀγρίου ἐκείνου πολέμου. Οἱ ἀντίπαλοι, εἰς πλεῖστα καίρια σημεῖα τοῦ ἀγῶνος, ἔρχονται εἰς χεῖρας. Καὶ ἔτσι, ὑπὸ τοιοῦτους σκληροὺς ὁρους, περνᾷ ἡ πρώτη τῆς ἐπιθέσεως ὥρα. Οἱ ἀλλαλαγμοὶ καὶ αἱ ζητωκραυγαὶ συμπλέκονται ἀγρίως, εἰς ἄγριον καὶ τρομερὸν σύμπλεγμα ἤχων μὲ τούς κρότους τοῦ πυρός. Ἡ ὥρα περνᾷ· ὁ ἥλιος τείνει νὰ κρυθῇ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Ἑσκή Σεχέρ καὶ ὁμως ἡ ἀγριότης ἐντείνεται.

— «Ἐνόμιζε κανεῖς, — ἔλεγεν ἡρωϊκὸς τραυματίας ἀξιωματικὸς βραδύτερον —, ὅτι ἀνοίγαν οἱ οὐρανοί. Τὰ ὅπλα ἐκόντευαν ν' ἀνάψουν. Ἀλλὰ δὲν ἀνοίγαν καὶ ἄλλα δὲν ἐπέταγαν τὸν κάλυκα. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια στιγμή ἀκούεται ὁ «ἀητός»! Ἀπὸ τὸν οὐρανό; Ἀπὸ τὴν γῆν; Ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν; Ἀγνωστον ὅσον καὶ ἀκατάληπτον ἦταν ἐκεῖνο ποῦ ἐξετυλίχθη. Ἐβλεπε κανεῖς μαινομένους ἀνθρώπους τρέχοντας νὰ πιάσουν μὲ τὰς χεῖρας τὸν αὐθάδη ἐχθρόν».

Εἰς τὰς ἰδίας ἐκείνας φάραγγας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XII Μεραρχίας [14ον σύν] μα πεζικοῦ, ταξιαρχία [ἱππικοῦ] ὑπέστη τὴν συγκλονιστικὴν ἐκείνην δοκιμασίαν, οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ σδύνοντες τὴν σελίδα ἐκείνην, ἔγραφον τότε ἐποποιῶν τιτάνων καὶ ἡμιθέων.

Ὡρα 5.15' διατάσσεται ἡ τελειωτικὴ ἐφοδος. Τὰ τμήματα εἶχον συμπλησιάσει πλέον καὶ δὲν ἐπεβάλλετο

ἄλλο τι εἰμὴ ἐφοδος μὲ τὴν λόγχην. Φαντάσματα — σκιαὶ φαντασμάτων — ὀρμοῦν κωφὰ μέσα εἰς τὴν μυρμηκιᾶν τῶν συριζόντων γύρω τῶν βλημάτων. Εἰς τὰς μᾶλλον δυσπροσίτους ὄφρυς, ὁ ἀγὼν ἀποτελεῖ πάλιν σώματος πρὸς σῶμα.

Ὡρα 6η μ.μ.· ἡ ἡχὼ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ ἀρχίζει νὰ γίνεται ὑπόκωφος, συγκεχυμένη, βαθυτέρα. Πίσω ἔχει ἀρχίσει προφανῶς ἡ ὑποχώρησις. Καὶ ἡ ἐφοδος τότε διατάσσεται ἐντονωτέρα. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅλοι μὲ τὰ περὶστροφα ἔς τὰ χέρια παρασύρουν τὰ τμήματά των. Καὶ οἱ στρατιῶται ἀπηλλαγμένοι τῶν γυλιῶν των, ἐλαφροί, ἀναμμένοι εἰς τὸ ἀκατάπαυστον πῦρ δεκαῶρου καμίνου, ἐξαλλοὶ καὶ ἀλλόφρονες, ὀρμοῦν τὸ τελευταῖον ἄλμα....

Ὁ ἐχθρὸς κάμπτεται.....

«Καταδιώξατε ἀπηνῶς τὸν ἐχθρόν», λέγουν πᾶσαι αἱ διαταγαί. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὅστις πρὸς στιγμὴν ἐκάμπτετο κανονικῶς, τρέπεται εἰς φυγὴν πρὸ τῆς θυέλλης αὐτῆς. Οἱ ὀπισθεν μένοντες ἀπορρίπτουν τὰ ὅπλα καί, ἢ φεύγουν, ἢ παραδίδονται ὑψοῦντες τὰς χεῖρας.

Εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως — Β. καὶ ΒΑ. τοῦ Ἑσκή Σεχέρ — ἡ διώξις μεταμορφώνεται εἰς φρικτὴν τραγωδίαν. Ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ, ἐλλοχεύουσα ἀνατολικῶς τῆς πόλεως, παρὰ τὸν ποταμὸν Πουρσάκ, ἀναλαμβάνει μυθικὴν κατὰ μέτωπον ἐπέλασιν. Μέσα εἰς τὰς τελευταίας ἀκτῖνας τοῦ δύοντος ἡλίου τῆς 8ης Ἰουλίου, ἀστράπτουν ἐρυθρούμεναι αἱ σπάθαι, αἱ ὁποῖαι μετ' ὀλίγον μαυρίζουν ἀπὸ τὸ πηγνύμενον αἷμα τῶν ἀδυσωπήτων σπαθισμῶν. Τὰ ἄλμα ὑπερπερῆδον ἡ πατοῦν τὰ πτώματα

τῶν νεκρῶν — ὑπερπηδῶν στρατιώτας εἰς στάσιν γονυκλινούς παραδόσεως — καὶ ἡ σφαγὴ συνεχίζεται ἀμειλίκτως ἀγρία. Καὶ ὁ ἐχθρὸς, ὅστις εἶχεν ἀναπτύξει πρὸς τὰ ἐκεῖ δυνάμεις εἰς ὑπερκερωτικὸν ἐλιγμόν, τὰς βλέπει νὰ διασπῶνται καὶ νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν ἄτακτον. Τσακίζονται καθ' ὁδὸν καὶ ὀλόκληρα τμήματα, μὴ προλαβόντα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἀγκυραν ὁδοὺς ὑποχωρήσεως, τρέπονται πρὸς βορρᾶν. Ἀλλὰ δὴ σκαρφαλώνουν εἰς τὰς δυσπροσίτους καὶ ἀποτόμους πετρώδεις κλιτύς τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τοῦ Μπόζ-Ντάγ. Καὶ ἀνέρχονται ἐκεῖ ὅπου μόνον ἀγριοκάτσικα θά ἦτο δυνατόν' ἀναρριχηθῶν. Ἀπηνῶς διωκόμενοι δὲν ζητοῦν ἄλλο τι εἰμὴ τὴν σωτηρίαν. Ἄλλοι, οἵτινες κατάγονται ἀπὸ τὰς μόλις καταληφθείσας περιφερείας, εὐρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ αὐτομολήσουν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς γραμμάς. Ἐπὶ τρεῖς ὥρας — ἐπειτα ἀπὸ τὴν πολύωρον μάχην των — νὰ στρατεύματα τῶν νικητῶν συνεχίζουν τὴν καταδίωξιν — καταδίωξιν πρωτοφανῆ ἴσως εἰς τὰ πολεμικὰ χρονικά.

Εἰς ὀλόκληρον τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἶναι σκορπισμένα ὅπλα καὶ πυρομαχικά καὶ ἀποσκευαὶ ἀξιωματικῶν. Πυροβόλα μὲ τὰ κλειστὰ των, πολυβόλα μὲ τὰς ταινίας τῶν βλημάτων των ἡμικαταναλωθείσας, τραυματαῖα ἐγκαταλελειμμένοι εἰς τὴν τύχην των, νεκροὶ κατὰ σωρούς, αἰχμάλωτοι καθηλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκ τοῦ τρόμου, — ἰδού ἡ εἰκὼν καὶ τὸ θέαμα τῆς 80 χιλιομέτρου μετωπικῆς γραμμῆς ἐφ' ἧς διεξήχθη ὁ ὀλοήμερος ἀγὼν. Ἡ εἰκὼν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ὀλέθρου εἶχεν ἀπλωθῇ ἀγρία!

Καὶ ὅταν ὁ ἥλιος τῆς δοξασθείσης ἡμέρας ἐχάθη ὀριστικῶς πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Κιουτάχειας καὶ ὁ πέπλος τῆς νυκτὸς ἐκάλυψε τὰ πάντα εἰς ἐπιδητικὴν ἡρεμίαν, ἡ μάχη εἶχε λήξει ὀριστικῶς. Καὶ μετ' αὐτῆς εἶχε κριθῇ

τοῦ ἀγῶνος ὀλοκλήρου ἡ τύχη. Ἡ νίκη, προτεθέτη, στερρῶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἄρμα, κατάφορτον ἀπὸ τὰς νωπὰς δάφνας τῶν ἄλλων νικῶν.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐξακολούθησαντες δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν φυγὴν των, συνεχίσαντες αὐτὴν καὶ τὴν ἐπομένην, ἀπέσυρον πλέον τὰ πάντα πρὸς τὸ ὁροπέδιον τοῦ Σιβρί Χισσάρ, μὲ τὴν πλουσίαν φυσικὴν του ἐχύρωσιν.

Ὁ ἐχθρὸς εἶχε καιρῶς νικηθῇ, ἀφήσας εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν πεντήκοντα πυροβόλα Σκόντα μετ' ἀφθόνου ποσότητος πυρομαχικῶν καὶ λοιποῦ πολεμικοῦ ὕλικου. Καταδιωχθεὶς εἰς βάθος 45 — 50 χιλιομέτρων, ἐτρέπετο εἰς ἔδαφος ἀσφαλέστερον ἵνα, προφανῶς, ἀνασυντάξῃ τὰς πολεμικὰς του δυνάμεις.

Ἡ Στρατιὰ, κουρασμένη πλέον ἐκ τῶν συνεχῶν πορειῶν καὶ τῶν ἀδιακόπων μαχῶν, εἶχεν ἀνάγκην ἀποικας

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκης, ἀνήγγειλεν εἰς Ἀθήνας ἐξ Οὐσσάκ, τὴν κάτωθι ἀναφορὰν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στρατιᾶς Παπούλα, περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς μάχης καὶ τῆς νίκης:

« Ἀγγέλλω μετ' ἀγαλλιύσεως νέαν μεγάλην νίκην τοῦ Στρατοῦ μας καὶ παραθέτω ἀμέσως ληφθεῖσαν πρὸ ὀλίγου ἀναφορὰν ἐκ μέρους Ἀρχιστρατήγου Παπούλα:

« Στρατιὰ ἅμα καταλήψει Δορυλαίον (Ἐσπὴ Σεχίρ) διέταξε καταληφθῇ κορυφογραμμὴ Τανισμάν, βορείως σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἕτερον τμήμα στρατοῦ νὰ καταλάβῃ Τσιλχανάρ Ντάγ μέχρι Ντερμπέν καὶ νὰ καταδιώξῃ πρὸς Ἀξακλή, ἕτερον τμήμα στρατοῦ διὰ στενω τοῦ Ἀκίν-Σεϊντί-Γαζί νὰ καταδιώξῃ τὸν ἐχθρὸν πρὸς ἀνατολάς. Ἐτερον τμήμα στρατοῦ ἐτάχθη εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς Στρατιᾶς παρὰ τὸ Ἰνεϊνού. Οὗτω Στρατιὰ εὐρέθῃ σχεδὸν ὀλόκληρος συγκεντρωμένη. Ἐχθρὸς ἐπωφελοῦμενος τῆς

αναπαύσεως· αλλά και ανασυντάξεως τῶν τμημάτων αὐ-
τῆς, ὅπως ἀπαραίτητον ἦτο νὰ διαρρυθμίσῃ, ἐπὶ τῇ βάσει
τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, τὴν ὑπηρεσίαν
τοῦ ἐφοδιασμοῦ αὐτῆς. Ἦτο δὲ τοῦτο τοσοῦτον μάλλον
ἀναγκαῖον, καθ' ὅσον τὰ στρατεύματα εἶχον ἀπομακρυνθῇ
περὶ τὰ διακόσια χιλιόμετρα μακρὰν τῶν προτέρων αὐτῶν
κέντρων ἐφοδιασμοῦ.

Τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τῆς Στρατιᾶς περὶ τῆς μά-
χης αὐτῆς ἔχει οὕτω:

Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 8ης Ἰουλίου.

Ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Δορυλαίου ἔληξε διὰ πλήρους καὶ πε-
ριφανοῦς νίκης τῶν ἡρωϊκῶν στρατευμάτων μας.

Ἡ καταδίωξις τοῦ φεύγοντος ἐχθροῦ ἐξηκολούθησε καθ'

συνκεντρώσεως ἀπασῶν σχεδὸν τῶν δυνάμεών του, ἀνερχομένων
εἰς 14 Μεραρχίας καὶ 3 Μεραρχίας ἱππικοῦ ὑπολογίζων ὥστε ὅτι
θὰ εὗρη τὴν Στρατιὰν καταπεπονημένην ἐκ τῶν μακρῶν πορειῶν
καὶ ἐν μειονεκτικῇ διατάξει ὡς ἐκ τῆς διὰ μακρῶν στενωπῶν κα-
ταδίωξεως, ἐπετέθη χθὲς Πέμπτην, 8ην τρέχοντος, ἀπὸ πρωῒας
καθ' ὁλοκλήρου τοῦ Μετώπου ἡμῶν ἀπὸ 5 χιλιομέτρων ΒΔ. τοῦ
Δορυλαίου μέχρι Μπόζ-Έγιοῦ ἐπιζητῶν νὰ ὑπερκεράσῃ ἄκρον
ἡμῶν καὶ κυρίας διασπάσῃ δι' 7 Μεραρχιῶν κέντρον ἡμῶν περὶ τὸ
ὀροπέδιον Τσίλ Χανλάρ.

» Στρατιὰ ἐτοίμη ὡς ἐκ τῆς διατάξεώς της, ἀποκρούσασα ἐχ-
θρικὴν ἐπίθεσιν ἅμα ἐκδηλώσει ἀνέλαθεν αὕτη τὴν ἐπίθεσιν καὶ
ἀνέτρεψεν ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς ἐχθρὸν καταδιώκουσα αὐτὸν πρὸς
βορρᾶν μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς Μπόζ-Δάγ καὶ ἀνατολικῶς πέ-
ραν Οὐσσάκ-Μπογαζίκ καὶ νοτιοανατολικῶς πρὸς Μαχμουδδιέ.

» Ταχιαρχία ἱππικοῦ δι' ἐπελάσεως ἐσπάζει φυγάδας. Ἐχθρὸς
ὑπέστη σοβαρὰν φθοράν ἐφ' ὅλου τοῦ πεδίου μάχης ἐγκαταλεί-
πων παντοῦ τραυματίας. Συνελάβομεν πλείστους αἰχμαλώτους,
πυροβόλα καὶ πολὺ ὕλικόν πολέμου, ὃν ὁ ἀριθμὸς δὲν ἐξηκρι-
θῶθι ἀκόμη».

δὴν τὴν ἡμέραν, φθάσασα μέχρι 45 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς
τοῦ Δορυλαίου.

» Ἀπὸ διαταγᾶς, εὐρεθείσας ἐπὶ αἰχμαλωτισθέντων ἀνωτέ-
ρων ἀξιωματικῶν, καταφαίνεται ὅτι ὁ ἐχθρὸς συγκεντρῶσας τὸ
σύνολον σχεδὸν τῶν δυνάμεών του ἐπετέθη πρὸς ἀνάκτησιν
τοῦ Δορυλαίου, δώσας οὕτω εὐκαιρίαν εἰς τὰ στρατεύματά μας
νὰ ἄρῃσι τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην.

» Αἱ ἀπομείνας ἐχθρικαὶ δυνάμεις, χρησιμοποιοῦσαι καὶ
νυκτερινὰς πορείας, φεύγουν πρὸς τὴν Ἰουστινιανούπολιν
(Σιβρί-Χισσάρ) καὶ βορείως αὐτῆς.

» Πυροβόλα μέχρι τοῦδε καταμετρηθέντα 40, πολυβόλα,
αἰχμάλωτοι καὶ πλήθος ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν ἐκυριεύθη-
σαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων μας. Ἀκριδὴς ἀπολογισμὸς τῆς
κυριευθείσης λείας, ὡς ἐκ τῆς ἐκτελουμένης ταχείας καταδιώ-
ξεως τοῦ ἐχθροῦ, δὲν κατορθώθῃ εἰσέτι».

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

9 Ἰουλίου.

[Συνεχίζεται ἡ καταδίωξις τοῦ
ἐχθροῦ, ὅστις ὑποχωρῶν πρὸς
ὄλας τὰς διευθύνσεις ὑφίστα-
ται δεινὰς ἀπωλείας]

Ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς μεγάλης μάχης, ἥτις ἔκρινε
τὸν ἀγῶνα, ἀρχίζει πλέον μία ἐντελὲς ἀλλοία περίοδος·
τῆς στερεώσεως ἐπὶ τῶν καταληφθεισῶν θέσεων, τῆς πε-
ρισυλλογῆς τῶν διεσπαρμένων τμημάτων καὶ τῆς ἀποφά-
σεως διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐξέλιξιν.

Οὕτω ὁλόκληρος ἡ 9η Ἰουλίου διετέθη εἰς συνεχῆ καὶ
ἀπληγῇ καταδίωξιν τοῦ τουργικοῦ στρατοῦ, ὅστις, δεινῶς
πιεζόμενος, δὲν ἠσχολεῖτο πλέον δι' ἄλλο τι, εἰμὴ εἰς τὴν
ὅσον ἐνεσσι τακτικωτέραν φυγὴν. Καὶ μὴ ἔχων οὔτε τὴν
πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς τῶν ὁδῶν ὑποχωρήσεως ὁ ἐχ-
θρὸς — ὅπως δὲν εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐπιθετικοῦ

ἀγῶνος—φεύγει πρὸς ἑλας τὰς διευθύνσεις. Προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγῃ δεινότερας καταστροφάς. Καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ἑλληνικὴ Στρατιὰ, σχεδὸν συνεπλήρωσε τὴν κατάληψιν τῆς ὀριστικῆς τῆς γραμμῆς.

Ὁ στρατηγὸς Παπούλας, τερματισθείσης οὕτω τῆς περιόδου ἐκείνης τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐκοινοποιεῖ τὴν κάτωθι πρὸς τὸν Στρατὸν « Ἡμερησίαν Διαταγὴν »:

Γενναῖοι. Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται,

Ἡ Πατρίς σὰς ἐνεπιστεύθη τὴν τιμὴν Τῆς καὶ τὴν ὑπαρ-
ξιν Τῆς. Ἐφάνητε ἄξιοι Αὐτῆς.

ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἡγεσίαν τοῦ Σεπτοῦ Ἡμῶν Βασιλέως καὶ Στρατηλάτου, ἐξετελέσατε ἡρώϊκά κατορθώματα. Διὰ τοῦ αἵματός σας καὶ τῶν θυσιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐγράψατε λαμπρὰν σελίδα εἰς τὴν ἐνδοξὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἡ θριαμβευτικὴ πορεία σας, διὰ μέσου τῶν Μικρασιατικῶν ἐκτάσεων, προσθέτει νέαν τιμὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Οἱ ὑπόδουλοι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀναπνεύουσι χάρις εἰς τὴν θαν-
ματουργὸν λόγῃν σας, τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας. Ἐστὲ ὑπερή-
φανοι διὰ τὸ ἔργον σας, ἀλλὰ καὶ μεγαλόφρονες πρὸς τὸν ἡ-
τηθέντα ἐχθρόν. Τὴν λαμπρότητα τῆς νίκης, δὲν πρέπει νὰ
κηλιδώσουν πράξεις σκληρότητος, ἀξίαι βαρβάρων καὶ ἀπολι-
τίστων λαῶν.

Ἡ συναίσθησις τοῦ μεγάλου προορισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς
φυλῆς, σὰς ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσητε ὅσα μεγάλα μέ-
χρι τοῦδε ἐπράξατε καὶ ὅσα θὰ πράξητε, ὅπως ἀχθῇ εἰς αἶσιον
πέρας, ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου σὰς ἔταξεν ἐκτελεστὰς
ἡ Πατρίς. Χαίρω μαζὺ σας, ἀγαπητοὶ συστρατιῶται.

Εἶμαι ὑπερήφανος διὰ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ ἡγοῦμαι τοιοῦτων
ἀνδρῶν καὶ ἀναφωνῶ:

— Ζήτω τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν Ἔθνος—

— Ζήτω ὁ μέγας ἡμῶν Βασιλεὺς καὶ Στρατηλάτης.

Ὁ Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

[Ὁ Βασιλεὺς εἰσέρχεται: διαδο-
χικῶς εἰς Κιουτάχεια καὶ
Ἑσκή Σεχέρ. Ἀμὲν, τῶν
ῥέων. Γενναὶ καὶ παρατηρήσεις]

Ἀπὸ τῆς 10ης Ἰουλίου πλεόν, κατέστη φανερόν
σταθερῶς, ὅτι ὁ ἐχθρὸς, ὑποστάς βαρυτάτας ζημίας ἔχει
περιέλθει εἰς πλήρη ἀδυναμίαν νὰ ἐπιχειρήσῃ, ἐπιδή-
ποτε. Περιουλλέγων τὰ ράκη τῶν δυνάμεών του, ράκη
κατεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τηρεῖ ἀπλῶς « ἐπαφὴν »
διὰ μικρῶν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἱππικῶν τμημάτων,
ἀποφεύγων ἐπιμελῶς πᾶσαν σύγκρουσιν, πυρπολῶν
ἐναποθηκεύσεις ὑλικῶν του, τὸ ὅποιον λόγῳ τῆς ἐσπευ-
σμένης ὑποχωρήσεώς του ἡδυνάται νὰ συμπαραλάβῃ.
Καὶ ἡ Στρατιὰ συμπληροῦσα τὴν πρὸ τοῦ Μετώπου
κατάληψιν τῶν ὀχυρωτέρων σημείων ἐγκαθίσταται ἐκεῖ,
ἐπιδιδόμενη εἰς ἀνακαίνισιν τοῦ ἱματισμοῦ τῆς καὶ τῆς
ὑποδύσεως τῶν ἀνδρῶν. Ὁ ἐχθρὸς κάπου· κάπου ἐπιχειρεῖ
κατὰ τὰς κατόπιν ἡμέρας, ἐπιδρομικὰς ἐνοχλήσεις εἰς τὴν
περιφέρειαν τοῦ Τσιβρίλ, ἀλλ' ἀποκρούεται ὑφιστάμενος
βαρείας ἀποσυνθέσεις. Οὕτω, κατὰ τὸ δεύτερον δεκαήμε-
ρον τοῦ Ἰουλίου, ἐπὶ τοῦ Μετώπου, οὐδὲν πολεμικὸν γεγο-
νὸς ἐσημειώθη. Παρέρχονται αἱ ἡμέραι διατιθέμεναι, πα-
ραλλήλως πρὸς τὴν ραγδαίαν ἀνασύνταξιν καὶ ἐφοδια-
σμόν τοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ἐκτίλιξιν τῶν γεγονότων ἐκεί-
νων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἐορτασμόν τῆς νίκης—τῆς λαμ-
πρᾶς τῶν ἑλληνικῶν ὁπλῶν νίκης.

Τὴν 10ην Ἰουλίου ὁ Βασιλεὺς, ὅστις μετὰ τοῦ Πρίγγ-

κηπος Νικολάου, τοῦ Ἐπιτελείου Του καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν εὐρίσκετο εἰς τὸ Οὐσάν, ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν μεταβαίνων εἰς Κιουτάχειαν. Ἐκκινεῖ τὴν ὁρὴν πρωΐνῃν ὥραν — ἡμέραν Σάββατον — μεταβαίνει σιδηροδρομικῶς εἰς Τουλοῦ Μπουναρ καὶ ἐκεῖθεν δι' αὐτοκινήτου κατευθύνονται εἰς τὴν ἀρχαίαν Φρυγικὴν πόλιν, ὅπου κίνησις καὶ συγκίνησις, μόλις ἐγνώσθη ὅτι ἐφθάνεν ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλ' ἀντὶ πάσης ἄλλης περιγραφῆς ἀφήνω ἐδῶ ἐν μικρὸν ἀπόσπασμα τοῦ πολεμικοῦ ἡμερολογίου :

«... εἰς Κιουτάχειαν» ἐν ᾧ ἡ εἰδησις τῆς εἰσόδου τοῦ Βασιλέως εἶχε διαδοθῇ μετὰ ταχύτητα ἀστραπῆς, ἡ χαρὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἐξεχύθη μετὰ τὴν ὀρμητικωτέραν τῆς ἐκρηξίν, καὶ τὸ «ἐρχεται» δὲν ἦτο λέξις μόνον ἀναμονῆς. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν διεξήγετο τὸ σπαρτακτικώτερον δράμα.

Ἐπρεπε νὰ εὐρεθῇ ἑλληνικὴ σημαία διὰ τὴν Κοινότητα. Ἀλλὰ ποῦ θὰ εὐρίσκετο τὸ κυανοὺν ὕφασμα; Εἰς τὴν Κιουτάχειαν μόνον κόκκινα ὑπῆρχον. Τὸ κυανοὺν εἶχε

Τοιαύτῃ ἦτο ἡ ἀπάναντι τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐμπιστοσύνη τῶν κατοίκων, ὥστε τὴν 18ην Ἰουλίου, ἐπεδόθη εἰς τὸν Στρατηγὸν Παπούλαν τὸ κάτωθι ψήφισμα :

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν κατοίκων Κιουτάχειας μόλις ἀπελευθερωθέντες ἀπὸ τοῦ αἰμοχαροῦς Κεμαλικοῦ ζυγοῦ ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν Α.Β.Υ. τὸν Πριγκίπα Γεώργιον, τὸν Ἀρχιστράτηγον, τὸν Διοικητὴν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὸν Φρούραρχον διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ εὐγενῆ αὐτῶν ἀπάναντι τῶν κατοίκων αἰσθήματα.

Ὁ Διμαρκεὺς Χουσεῖν Χουσεῖν. Ὁ Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος Γρηγόριος. Ὁ Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρμενικῆς Κοινότητος, ὁ Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρμενοκαθολικῆς Κοινότητος καὶ ἄλλα μέλη Κοινοτήτων.»

χαρκτηρισθῇ ἀπὸ τὸν κεμαλισμὸν ὡς πειστήριον ἐγκλήματος. Ἡ συνοικία, ἀπορφανισμένη σχεδὸν ὅλων τῶν ὀρίμων ἀρρένων τῆς μελῶν, εὐρίσκετο μετὰ τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γέροντας, εἰς συναγερμόν. Ἐπρεπε νὰ εὐρεθῇ κυανοὺν ὕφασμα. Μπαούλα ἀνεσκάφησαν, παπλώματα ἐξερράφησαν, φορέματα, μαξιλάρια, αἱ ἱκρύπται τῶν στεγῶν καὶ τῶν ὑπογείων ἠρעυνήθησαν, καὶ ἔτσι ἀπὸ τὰ συλλεγέντα κομμάτια ἀπετελέσθησαν κυανὰ τετράγωνα τῆς πρώτης ἑλληνικῆς σημαίας, συμπληρωθείσης μετὰ τὸν λευκὸν σταυρόν. Καὶ ἡ σημαία αὕτη, ἣτις ἐσυμβόλιζε τὴν μίαν καὶ ἀθάνατον Ἑλλάδα, ἐμαρτύρει μετὰ τὴν ἐντονωτέραν δραματικότητα, ὁλοκλήρους τοὺς αἰῶνας τῆς μαύρης δουλείας!

Μετὰ τοὺς ῥαφῆς, τὸ κομματιασμένον ἐκεῖνο ὕφασμα, περισυλλεγὲν ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς οἰκογενείας, ἐκυμάτιζε μετὰ ὀλίγον — ὁλοζώντανον δεῖγμα τῆς ἐθνικῆς θυέλλης, ἡ ὁποία ἐπέραςεν ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα ἐκεῖνα τοῦ παλαιοῦ Φρυγικοῦ ἑλληνισμοῦ. Καὶ πίσω ἀπὸ τὴν σημαίαν αὐτήν, δεμένην ἐπὶ προχείρου κοντοῦ, προσήλθε ἡ ἑλληνικὴ κοινότης εἰς τὴν ὑποδοχὴν. Δράμα ὁλόκληρον ἡ προσέλευσίς τῆς! Τραγωδία τὸ περιεχόμενον! Μαυροντυμέναι γυναῖκες, γέροντες κυρτωμένοι, σύρουν τὴν περιπέτειάν των, ἀκολουθοῦντες τὸ ἐθνικὸν σύμβολον....

Ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν ὀρισμένην τῆς ἀφίξεως ὥραν, τέσσαρες ἀκόμη. Αἱ σκιναὶ τῆς λαίλαπος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δημιουργοῦν ἀστραπὰς, τὸ «ἐρχεται» συγκλονίζει τὴν ἀτμόσφαιραν, καὶ ὅταν ὁ πρῶτος ἄγγελος —κατάλευκος ἀπὸ τὴν σκόνην στρατιώτης ἐπὶ μοτοσυκλέττας— ἀνήγγειλε:

— «Σὲ ἓνα τέταρτον φθάνει!» ἡ ἐκρηξὶς ὁμοίαζεν

ἐκρηξιν ἡφαιστείου. Ἴσως ὁ ἄγγελος τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης, δὲν θὰ προεκάλεσε μεγαλειτέραν χαράν.

Ἐπὶ τέλους ὁ Βασιλεὺς ἔφθασε. Ἦτο 2 1/2 μ.μ. Αἱ φλόγες τοῦ ἡλίου, ἀναμειγνύονται μὲ τὰς φλόγας τῆς ἐλληνικῆς χαρᾶς καὶ ὑπὸ τὴν ἑξαψιν αὐτῇν, ὁ Τούρκος Δήμαρχος προτρυφεῖ. Καὶ ὅταν εἰς τὸ τέλος προσφέρεται εἰς τὸν Στρατηλάτην ὁ ἀργυροῦς δίσκος μὲ τὸν ἄρτον καὶ ἄλλας, ἐκτυλίσσεται ἡ ὑπεροχωτέρα σκηνή. Ὁ Βασιλεὺς πέρνει ἐν μικρὸν τεμάχιον ἄρτου καὶ ἐνῶ τὸ τρώγει σιγά-σιγά, στρέφει ὥσεί ἐξ ἐνστίχτου πρὸς βορρᾶν... Τὸ ἀέτιον βλέμμα Του ἀνησυχεῖ ὑπὲρ τὰς κορυφὰς τῶν φρυγικῶν ὄρεων. Ἐρευνᾷ, διὰ κάποιου αὐχένος, πρὸς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος καὶ σιωπηλὸς δὲν κατορθώνει νὰ κρύψῃ κάποιαν ἐσωτερικὴν συγκίνησιν! Κάποιαν μεγάλην σκέψιν! Τὸν παρακολουθοῦν ὅλοι εἰς τὴν γοργὴν καὶ σταθερὰν αὐτὴν διερεύνησιν. Τί νὰ ζητῇ ἄραγε; Ἀλλὰ ἡ ἀπορία δὲν διαρκεῖ εἰ μὴ στιγμὴν μόνον...

— «Καὶ στὴν Πόλιν...» ἐκρήγνυται αἰφνιδίως ἡ κραυγὴ τῶν ἡλιοκαῶν πολεμιστῶν, συλλαμβάνουσα τὴν σκέψιν τοῦ Διαδόχου τῶν Παλαιολόγων, πλανωμένην πρὸς τὴν Βασιλίδαν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ βουλκῶνουν ἀπὸ δάκρυα, αἱ εὐχαὶ ἀφῆ-νονται ἐν σιωπηλῇ κατανύξει, καὶ ὁ Βασιλεὺς, ὅστις κρύπτει τὴν συγκίνησίν Του, ἀκούει τὴν προσφώνησιν τῆς ἐλληνίδος διδασκαλίσσης—ὁ «παπᾶ Γρηγόρης» κλαίει ἐκεῖ παραπλεύρως—καὶ προχωρεῖ κατόπιν εἰς ἐπιθεώρησιν τῆς παρατεταγμένης διλοχίας.

Καὶ ὅταν αὐτὴ ἐτελείωσε, τότε μόλις διέκριναν ὅλοι κατὰ ἀπροσδόκητον: ὁ Βασιλεὺς ἦτο αἰχμάλωτος! Γύρω Του, εἰς χάκινος κλοιὸς ὠρυόμενος, Τὸν περιέβαλλε!...

— «Καὶ τώρα, πῶς θὰ περάσουμε»: ἐρωτᾷ μειδιῶν τὸν στρατηγὸν Παπούλαν,

Πῶς: Ὁ Στρατηγὸς ἔμπρὸς, ὅλοι οἱ ἀνώτεροι αξιωμα-τικοὶ ἔμπρὸς, ἱκετεύουν— κανεῖς δὲν αἰσθάνεται τὴν δύ-ναμιν νὰ διατάξῃ— νὰ ἀνοίξουν τὸν δρόμον. Προηγούν-ται αὐτοὶ καὶ μετὰ πάλιν ὑπεράνθρωπον κατορθοῦται νὰ ἀνοιχθῇ ἡ δίοδος.»

Ὁ Βασιλεὺς ἔμεινεν εἰς τὴν Κιουτάχειαν μίαν ἐβδο-μάδα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἑπταήμερου πα-ρήλασαν πρὸ Αὐτοῦ ὅλοι οἱ θρησκευτικοὶ ἄρχηγοὶ καὶ αἱ δηλώσεις πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως τῶν Τούρκων, ἀνάμικτοι μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν ἐκ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ ζυγόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐτυράννει μαρτυρικῶς, ἦσαν τόσον βαθεῖαι καὶ ἀπεριόριστοι καὶ εἰλικρινεῖς, ὥστε ἠπόρει κανεῖς τότε διὰ τὸ κράτος τὸ ὁποῖον συνετήρει ἡ Κεμαλικὴ ἐπιβολή. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ λεχθῇ ὅτι ἐνῶ ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς, μὴ ἔχων ἀναθαρρήσει ἐξ ὀλοκλήρου, διεδήλου τὸν ἐνθουσιασμόν του μὲ κάποιαν συντηρητικότητα, οἱ Τούρκοι, πλέον θαρραλέοι αὐτῶν,

Τὴν 14ην Ἰουλίου εἰς τὸν ἐν Κιουτάχειᾳ ἐλληνικὸν ναόν· ἐφάλη ἡ πρώτη ἱστορικὴ δοξολογία. Οἱ Ἕλληνες ὅσοι ἀπέμειναν ἐλευθέροι ὅσοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὰς ὑπογείους κρύπτας των καὶ ὅσοι ἐπανῆλθον ἀπὸ τὴν φυγὴν καὶ διέφυγον τὴν ἐξορίαν περιεκύκλωσαν τὸν ἑστεμμένον τοῦ Γένους καὶ τῆς Φυλῆς Ἀρχηγόν. Δακρυσμένοι, φι-λοῦντες τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας, τὰ κράσπεδα ἀκόμη τοῦ θρόνου. Καί, ὅταν ἐν μέσῳ ἀρρήτου κατανύξεως, ἐτελείωσεν ἡ δοξολογία καὶ ἡ κραυγὴ τοῦ ἀδολωτέρου ἐνθουσιασμοῦ ἐδόκει τοὺς βόλους τῆς ἐκκλησίας, ὁ διδάσκαλος Ἄνδρ. Εὐθραμίδης προσφωνεῖ, ἀρχόμενος ἐν μέσῳ σιγῆς: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καὶ σεῖς εἰκόνες μὴ κλαῖτε: πάλι μὲ χρό-νια μὲ καιροὺς πάλι: θικά μας θάνατι...»

ἄφηναν πλήρη τὰ αἰσθήματά των νὰ ἐκδηλωθῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ—ἀποφασισθείσης τῆς πρὸς τὸν Σαγγάριον ἐκστρατείας, ὡς κατωτέρω ἐκτίθεται—τὸ Στρατηγεῖον ἐγκαθίστατο εἰς Ἑσκή Σεχήρ.

Ὀλίγον μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 17ης Ἰουλίου ὁ Βασιλεὺς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Νικολάου, τοῦ Πρίγκηπος Παύλου, ἀφιχθέντος ἐν τῷ μεταξὺ ἐκεῖ, τοῦ πρωθυπουργοῦ Δ. Γούναρη, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκη, τοῦ ἐπιτελάρχου Δούσμανη, ἀφῆκε τὴν Κιουτάχειαν μεταβαίνων εἰς τὸ Δορύλαιον ὅπου ἔφθασε τὴν 6.30 μ. μ. Εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἀνέμενον μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως τὸ Στρατηγεῖον μετὰ τοῦ Διαδόχου, τὰ ἐπιτελεῖα τῶν Σωμάτων καὶ τῶν Μεραρχιῶν, οἱ Σωματάρχαι, ἀντιπροσωπεῖται τῶν Συνταγμάτων, οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν θρησκευμάτων. Φερόμενος ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ λαϊλαπώδους ἐνθουσιασμοῦ τοῦ στρατοῦ ὁ Βασιλεὺς, χωρεῖ διὰ μέσου τοῦ πεφυρακτωμένου ὄγκου τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Μία ἀπὸ τὰς ἱστορικωτέρας στιγμὰς τῆς νεωτέρας τῆς Ἑλλάδος πολεμικῆς ἱστορίας, συνετίθετο αὕτω περὶ τὸν Στρατηλάτην, ὁ θρύλος τοῦ Ὀποίου παρέσυρε τοὺς Ἑλλήνας πολεμιστὰς εἰς τὰς μυθικὰς ἐκείνας ἐφοδούς, αἱ ὁποῖαι, εἰς διάστημα μιᾶς μόλις ἑβδομάδος, συνέτριψαν τὸν ἐχθρὸν ὥθήσασαι τοῦτον πέραν, πρὸς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτευούσης του.

Τὴν 18ην Ἰουλίου, ἐπὶ τοῦ ἰδίου πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεξήχθη ἡ ἱστορικὴ μάχη τῆς 8ης Ἰουλίου, ὁ Βασιλεὺς ἐβράβευσε τοὺς παλαιούς, τῶν προηγουμένων ἐπιχειρήσεων, ἥρωας. Εἰς τὸν ἀπέραντον κάμπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχαινον ἀκόμη οἱ λάκκοι ἐκ τῶν διαρρήξεων τῶν ὀρίδων, ἐστέφθησαν ἰδιοχείρως ἀπὸ τὸν Στρατηλάτην, αἱ Σηματαὶ τῶν Συνταγμάτων διὰ τοῦ «ἀριστείου τῆς ἀνδρείας» καὶ παρήλασαν πρὸ αὐτοῦ ἥρωες ἀξιωματικοί, καὶ στρατιῶται ἀπλοὶ λαμβάνοντες τὴν βράβευσιν τῶν κόπων καὶ τῆς ἀνδρείας των. Παρήλασαν ἀκόμη ὁ Διάδοχος, ὅστις λαμβάνων τὸ ἀριστεῖον ἔκυψε καὶ ἐφίλησε, ὡχρὸς ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, τὴν χεῖρα τοῦ Ἑστεμμένου Πατρὸς—τὴν χεῖρα ἣτις τοσάκις ὕψωσε νικηφόρον τὴν ἑλληνικὴν σπάθην κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐπέρασαν μετὰ τὴν σειρὰν τῶν ὀ Μέραρχος πρίγκηψ Ἀνδρέας καὶ ὅλη ἡ πλειὰς τῶν γενναίων. Καὶ ἔπειτα, πρὸ τοῦ ἐφίππου Βασιλέως, παρήλασαν οἱ νικηταὶ ἐκεῖνοι, ὑπερήφανοι, μεγάλοι καὶ ἰσχυροί, ἀναβαπτισμένοι εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ Βασιλικοῦ Βλέμματος, ἔτοιμοι—τὸ ἔβλεπε κανεὶς εἰς τὰ μάτια των—διὰ τὰς νέας θυσίας

Ο ΘΡΥΛΟΣ

Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς περιόδου αὐτῆς τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶν ὡς τερματιζόμενα εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἡ συνέχεια τῆς ἐξιστορήσεως, ἀφήνουσα τὴν εἰκοσαήμερον ἀνάπαυλαν τῆς παρασκευῆς διὰ τὴν πέραν τοῦ Σαγγαρίου ἐπιχειρήσιν, μεταπηδᾷ εἰς τὴν μεγαλουργὸν διαδρομὴν τῶν ἑλ-

ληνικῶν φαλάγγων μέχρι τῶν πολώνων τῆς Ἀγκύρας καὶ εἰς τὴν τιτανικὴν μάχην ἐκεῖ πέρα. Ἄλλ' εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς τῆς ἱστορήσεως ἔρχεται, ἐν ἀλληλουχίᾳ πρὸς τὰ πολεμικὰ γεγονότα, εἰς ἀσύλληπτος τῆς ἐλληνικῆς νίκης συντελεστής. Εἶναι ὁ **θρύλος** μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες μαχηταί, πετώντες, συνέτριψαν τὸν ἐχθρόν· εἶναι ἀκόμη τὸ σύνθημα καὶ ὁ παιὰν τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, κίνητρον ὅπερ ὤθει τὰς ἐλληνικὰς φάλαγγας βραδύτερον, διὰ νὰ δαμάσουν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν φύσιν.

Ὅταν περάσῃ ἡ παρούσα γενεά, ἔταν ἡ ἀφήγησις τῶν ἐργατῶν τῆς λαμπρότητος αὐτῆς σθεσθῇ, καὶ ὁ Μικρασιατικὸς πόλεμος προβάλλῃ ὡς ἱστορία καὶ ἀνάμνησις—τότε θὰ ἀντιληφθοῦν εἰς ποίαν ἀδυναμίαν θὰ εὐρίσκετο ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, ὅστις θὰ ἀπεπειρᾶτο ἀποικίαν ἱστορικὴν ἐξιστόρησιν, νὰ χρωματίσῃ τὴν Βασιλικὴν Ὀπτασίαν ἢ ὁποία πετάξασα καὶ ἐμπνεύσασα τὰς τάξεις τῶν μαχητῶν, μετεβλήθῃ ἔπειτα εἰς ἀσύλληπτον θρύλον—ἀχώριστον σύντροφον καὶ πάσης νίκης καὶ παντὸς κατορθώματος. Τὸν χρωματισμὸν αὐτὸν ἀποπειρᾶται τὸ παρὸν βιβλίον νὰ ἱστορήσῃ μὲ ἀπλὰ γεγονότα. Θὰ εἶναι ὀλίγα καὶ ἀνεπαρκῆ. Ἄλλ' ἀπ' αὐτὰ ἀφήνεται εἰς καθὲ Ἑλληνα νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα....

Εἶχε περάσει εἰς μὴν, ἀφ' οὗτο ὁ Βασιλεὺς ἔμεινεν εἰς τὸ προάστειον τῆς Ἰωνικῆς πρωτευούσης, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπηλύθουν τὸ πρῶτον, πρὸς τὸν Στρατόν, Διάγγελμά Του.

Μὴν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου, αἱ γραμμαὶ τοῦ τότε ἐλληνικοῦ Μετώπου, ἔζων ὑπὸ τὴν ἀκατάπαυστον

δόνησιν τῆς κραυγῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποδῆ πολεμικὸν σάλπισμα. « Ἐρχεται » ἐφώναζον οἱ στρατιῶται, « ἔρχεται » ἐπεβεβαίου ὁ ἀντίλαλος τῶν χαρᾶδρῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας βραδύτερον θὰ περνοῦσαν ὡς ἀστραπαί, οἱ Ἕλληνες πολέμισται.

Καὶ μὲ τὴν κραυγὴν αὐτὴν — προανάκρουσμα καὶ ἐπωδὸς τοῦ « Ἀητοῦ » — ἐπέρασε καὶ ὁ τελευταῖος μὴν τῆς ἀναμονῆς. Μὲ τὴν κραυγὴν — σύνθημα, αὐτὴν, ἐπέρασεν ἡ ἱστορικὴ νύξ τῆς παραμονῆς τῆς θρυλικῆς « ἐξορμήσεως ». Μὲ τὴν κραυγὴν αὐτὴν ἐχαιρέτισε τὸ ἀλησμόνητον ἐκεῖνο λυκαυγὲς τῆς 29ης Ἰουνίου, ὁ στρατευθεὶς ἐλληνικὸς κόσμος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὁλόκληρος δῆλα δῆ, ὁ ἐλεύθερος, ὁ ἀπελεύθερος καὶ ὁ δοῦλος. Καὶ τὸ ὠραῖον δρᾶμα, ἡ δραματικὴ σύνθεσις τῆς νέας ἐλληνικῆς δόξης, ἤρχισε γοργῇ καὶ κεραυνοβόλῳ — ἀληθῆς κατακλυσμὸς.

Ἡ ἐλληνικὴ ἀνδρεία πάντοτε ἐπλάσσε τὸ εἶδωλόν της. Πίσω ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ συμβολικὸν λάβαρον, ἔτρεξε πάν-

Ἄς μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αἱ ὀλίγαι αὐταὶ σελίδες ἔχουν. Ἀλαχοῦ ἀπὸ τὴν πραγματικότητά, τὴν ἀπορμὴν. Ὁ γράφων τὸ παρὸν βιβλίον, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τὰς ὁποίας ἐγένενα ἀφθόνους ἢ πραγματικότητος τοῦ Μετώπου, ἐφοβήθη τὴν ὑπερβολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀκουσίως θὰ παρεσῆτο. Καὶ πνίγων πᾶν προσωπικὸν αἰσθημα, θέτων τὸν φόβον αὐτὸν ὡς φραγμὸν, ἐν μόνον ἐπέτυχε: νὰ υποβιάσῃ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὤφειλεν εἰς τὸν θῆλον αὐτόν. Οὐχὶ ὑπερβολὴ πραγματικότητος ὑπάρχει ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ἀλλὰ ὑποβιάσις αὐτῆς καὶ περιορισμὸς. Παραδίδαι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μέλλοντος, γεγονὸς τὸ ὁποῖον, κάποτε, ὅ' ἀναγνωρισθῇ συνολικῶς ὡς ἀστήρ, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὡς διὰ τόντες ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν στερέωμα, τὸ ὁποῖον κοσμοῦν οἱ Βουλγαροκτόνοι, οἱ Ἰουστινιανοί, οἱ Ἀλέξανδροι καὶ ὁ παλαιότερος Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

τοτε, ισχυρά και μεγάλη, διαγράφουσα τὰς ἀθανάτους διαδρομάς της. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, διὰ μέσου τῆς Βυζαντινῆς αἰγλῆς, μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ λαδάρου τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἡ ἱστορία ἢ ἑλληνικὴ πλέκεται γύρω ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἥρωάς της καὶ τὰ ἱστορικά της σύμβολα.

Σύμβολον ἱστορικὸν καὶ ἥρωα, δημιουργὸς τῆς νίκης σημαίνων, ἔχει ἀποδῆ ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν πόλεμον. Εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡγητόρων τῶν διαφορῶν τμημάτων—τῶν Σωματαρχῶν, τῶν Μεράρχων τῶν Διοικητῶν Συνταγμάτων, ταγμάτων, λόχων καὶ διμοιριτῶν ἀκόμη—ὕπηρχε τὸ δραστικώτερον καὶ—ὅπως ἀπεδείχθη—τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς νικηφόρον ἐκδασιν καθὲ κρισίμου πάλης. Καὶ εἶνε πραγματικότης, ὅσον καὶ ἂν φανῇ ἐκπληκτικὴ. Μέσα εἰς τὸν πολεμικὸν πυρετὸν τῆς μάχης τῆς ἡμέρας, μὲ τὸν ὅποιον οἱ στρατιῶταί μας κατεκλίνοντο τὸ βράδυ κατὰ τὰς βραχείας ὥρας τοῦ ὕπνου, ἐν μόνον ἐνύπνιον τοὺς ἐτάρασσε: τοῦ Βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς μάχης, τὰς φλόγας αἵτινες ἐξεχύνοντο ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς, ἐν δράμα ἀνεδύετο: ἡ Μορφή τοῦ Στρατηλάτου. Ὑπῆρξαν στρατιῶται, κατὰ ἑκατοντάδας ἀριθμούμενοι, οἱ ὅποιοι ἐφονεύθησαν διότι εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ πᾶν ἀπέναντί των καὶ γύρω των ἐφλέγετο, αὐτοὶ δραματιζόμενοι τὸν Βασιλέα, ἐσηκώνοντο ὄρθιοι διὰ νὰ ἐφορμήσουν..... Καὶ ἐπιπτον, δεικνύοντες πρὸς κάποιον ἀκαθόριστον σημεῖον, μὲ τὴν κραυγὴν:

— «Νά Τος..... Ἦλθε.....».

Εἰς τὸ Οὐσσάκ κάποιαν ἡμέραν—μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀφίξιν τοῦ Στρατηγοῦ ἐκ Σμύρνης—διεδόθη, μυστικὰ κατ' ἀρχήν, ἀπροκαλύπτως κατόπιν, ὅτι ἐθεάθη ὁ Βασιλεὺς! Οἱ στρατιῶται ἔτρεχον σὰν δαιμονισμένοι ὑπὸ

τὴν ἠλεκτριζοῦσαν πληροφορίαν, διὰ νὰ μάθουν «ποῦ εἶναι». Ἄλλοι τὸν «εἶδον» μὲ στολὴν λοχίου, ἄλλοι μὲ στολὴν ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ ἄλλοι ὡς ἀπλοῦν στρατιώτην, Κανεῖς δὲν ἠμφισβῆται τὸ γεγονὸς! Καὶ τὰ στρατιωτικὰ τραῖνα ποῦ ἐφευγαν βραδύτερον διὰ τὸν ἀκράϊον σταθμὸν τῶν συγκοινωνιῶν μας—τὸ Ὅτουράκ—μετέφερον ἐκεῖ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς προκαλύψεως τὸ μυστηριώδες ἄγγελμα. Τὰ ἐνύπνια καὶ τὰ δράματα ἤρχισαν τότε ἀθρόα. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἀφοῦ ἔτσι ἐνεφανίσθη ὁ Στρατηλάτης εἰς τὸ Οὐσσάκ, δὲν θὰ ἔφθανε καὶ μέχρις αὐτῶν; Καὶ τὰ ρίγη τῆς συγκινήσεως—εἰς τὴν ἀπλὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας αὐτῆς—διεδέχετο ἡ μεγάλη κραυγὴ—σύνθημα τῆς ἐποχῆς: «Ἐρχεται—ἦρθε—ἔρδε Κῶττος»! Καὶ ὑπεχρεώθη ὁ γράφων, πολλάκις νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν μανιώδη ἐπιμονὴν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι «εἶδον» τὸν Βασιλέα ὡς στρατιώτην ἢ λοχίαν ἢ ἀξιωματικὸν συνομιλοῦντα μὲ τὸν Ἄλφα Μεράρχον ἢ τὸν δεῖνα συνταγματάρχην.

Καὶ μὲ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς αὐτοὺς καὶ τοιοῦτους ὠραίους δραματισμοὺς ἤρχισεν ὁ ἀγὼν. Ἐξώρμησεν ὁ στρατός. Καὶ ἐπετέλεσε τὸ θαῦμα τῶν ἡμερησίων ἐκείνων προσελάσεων, αἱ ὁποῖαι—καὶ ὡς στρατιωτικοὶ ἀκόμη περίπατοι—σημειώνουν ρεκόρ, τὸ ὅποιον βεβαίως δὲν θὰ καταρριφθῇ ποτέ. Διότι εἶναι ἀνθρωπίνως ἀδύνατον νὰ καταρριφθῇ. Διότι οὐδέποτε στρατός, ὅστις εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐφοδιάζεται διὰ μέσου ἀτραπῶν καὶ δρόμων καταλλήλων διὰ παραδάνια, θὰ διανύσῃ κατὰ ἡμέραν 50—60 χιλιόμετρα μαχόμενος, ἱππεύων ἐπὶ ὄρεων, διερχόμενος δάση καὶ χαράδρας καὶ ἀναρριχώμενος ἐπὶ κρημνῶν.

Καὶ ἰδοὺ κἄτι, τὸ ὅποσον μαρτυρεῖ καὶ χρωματίζει ἐντόνως τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν ρόλον τὸν ἐποῖον διεδραμάτισεν ἐν τῇ νίκῃ ὁ Βασιλικὸς θρόνος: Ἦτο ἡ 30ῇ Ἰουνίου, ἡ ἐπομένη τῆς ἡμέρας τῆς ἐξορμήσεως, καὶ πρώτη καθ' ἣν τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα ἤρχοντο εἰς πολεμικὴν ἐπαφὴν. Καί, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἡ ἀγωνία καὶ ἀνυπομονήσια διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς Κεραλικῆς ἀμύνης ἦσαν εἰς ὑπερέντασιν. Ὅλοι ἀνέμεναν εἰδήσεις. Μεσάνυχτα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ὁτουράκ, εἰς τὸ δυτικὸν δωμάτιον τοῦ ὁποῦ ἦτο ἐγκατεστημένον τὸ κέντρον τῆς τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας.

Οἱ τηλεφωνηταὶ ὅλοι εἰς τὰ τηλέφωνα ὠρύοντο ἐπαλαμβάνοντες τηλεφωνήματα τῶν Σωμάτων ἢ διαδίδοντες πρὸς αὐτὰ διαταγὰς. Οἱ μορσισταὶ ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν μονότονον μουσικὴν τῶν κύττων τοῦ χειριστηρίου των ὅταν ὁ πρὸ τῆς μηχανῆς τῆς γραμμῆς Κορδελιὸς ἤρχισεν νὰ τρέμῃ. Ἀντὶ παντός ἄλλου χρωματισμοῦ τῆς σκηνῆς, μεταφράζω τὸ μυστηριώδες σύμπλεγμα τῶν γραμμῶν καὶ στιγμῶν τῆς κορδέλλας:

- Τί εἶναι ἐκεῖ; Ὁτουράκ;
- (ἀπάντησις καταρατικῇ).
- «Ἐδῶ Βασιλεὺς, . . . Κορδελιό, . . .»
- (Διατάξατε Μεγαλειότατε).
- «Ἀποστείλατε ἀμέσως δελτία Σωμάτων.»

Φαντάζεται κανεὶς τὴν εἰκόνα τοῦ μικροῦ δωματίου. Τὰ κηρία δὲν ἐφώτιζον πλέον τὰς ἀγωνιώδεις καὶ μαρτυρικὰς μορφὰς τῶν τηλεφωνητῶν—ἀληθινῶν ἡρώων. Διὰ μιᾶς αἰ ὀφεις ὄλων ἐλαμψαν καὶ οἱ τηλεφωνηταὶ διακόπτοντες πρὸς στιγμὴν τὴν συνέχειαν τῆς διαδίδσεως, ἀναγγέλλουν πρὸς τοὺς συναδέλφους των, τῶν ἐν κινήσει σωμάτων:

— «Α' Σῶμα; . . . Β' Σῶμα; . . . ἀκοῦς; Ὁ Βασιλεὺς ὁ ἴδιος εἶναι 'ς τὸ ἀκουστικὸν (ὁ τηλεγράφος ἔγινε τηλέφωνον ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον) καὶ ζητεῖ ὁ ἴδιος τὰ δελτία. . . . Ἀκοῦς; . . . «Ἐρχεται. . . .»

Καὶ μετ' ἐλίγον ἤρχετο ἐκεῖ τὸ ἀγγελια εἶπε ἔξω «χαλαεὶ ὁ κόσμος μόλις διεδόθη».

Τὴν 3ην Ἰουλίου, ἡμέραν Παρασκευῇ, τὴν πρώτην, διεξήγετο ὁ φρικώδης εἰς λύσσαν καὶ εἰς μανίαν ἀγὼν τῆς 13ης καὶ 14ης Μεραρχίας κατὰ τῶν γυμνῶν κρημνῶν τοῦ Ἀκτσάλ Ντάκ.

Ἦτο 8η πρωΐνῃ. Ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἀποσύρει πέντε Μεραρχίας ἀπὸ τὸν τομέα τῆς 3ης ἰδικῆς μας, καὶ τὰς εἶχε ρίψει ὅλας κατὰ τῆς 13ης. Ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἡ μάχη εἰς ὀλίγας στιγμὰς, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ συνοχὴ τοῦ Μετώπου μας.

Εἰς τὸν στρατὸν δὲν ἐδόθη καμμία διαταγή. Ἀλλ' αἰφνιδίως χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ περιμένῃ, ἀπὸ τὸν ἐγγὺς λοφίσκον, ἡ Μουσικὴ τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ καὶ ὅλοι οἱ σαλπικταί, ἀφῆλθον νὰ σκορπισθοῦν οἱ ἤχοι τοῦ «Ἀητοῦ»... Τί ἐπηκολούθησε! Λαῖλαψ, θύελλα, καταιγίς, ἀφροὶ μαινομένης θαλάσσης! Οἱ πρηνεῖς στρατιῶται, ὥσει πρὸ αὐτῶν νὰ ἐνεφανίσθῃ ἡ θρυλικὴ Ὀπτασία, ὥρμησαν, τιτάνες ἀληθinoί, κατὰ τοῦ ὠχυρωμένου βουνοῦ. Μὲ κραυγὰς καὶ ζητωκραυγὰς, ἐπέρασαν τὴν πυρίκαυστον ζώνην τοῦ κάμπου, καὶ ἤρχισαν ἀναρριχώμενοι πρὸς τὰ ἐχθρικά χαρὰκώματα. Σωφροσύνη καὶ στρατηγικὴ, ἐλθισμονήθησαν διὰ μιᾶς. Ὁδήγει ὁ τρελλὸς ἐνθουσιασμός διὰ τὸν Στρατηλάτην. Τὴν 10 1)4 π. μ. εἰς τὴν πρώτην κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ὑψώθη, ἀντὶ σημαίας, ὁρ-

θιος ὁ πρῶτος Ἕλλην στρατιώτης, ἡ νίκη εἶχε κερδηθῇ με τὸν «ἀητὸν ποῦ ὁδηγεῖ»

Ἡ ἱστορία ὁμιλεῖ διὰ τὸ δράμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, διὰ τὸ ἱστορικὸν σύμβολον τοῦ Σταυροῦ με τὸ «ἐν τούτῳ νίκη» καὶ εἰς αὐτὸ ἀποδίδει τὴν νίκην τοῦ Αυτοκράτορος. Εἰς τὴν ὑποβολὴν τοῦ δράματος ἐκείνου, τοῦ ὑπερκοσμίου δράματος ἐνὸς μόνον ἀνθρώπου, ἀποδίδει τὴν πίστιν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν νίκην καὶ τοῦ στρατοῦ του τὴν ὁρμήν. Ὅταν αὔριον ἡ ἱστορία θὰ περιλάβῃ εἰς τὰς σελίδας της καὶ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1921, θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ σταματήσῃ πρὸ τοῦ θρύλου, ὅστις ἐπλέχθη περὶ τὸν Δωδέκατον Κωνσταντῖνον. Πρὸ τοῦ θρύλου τὸν ὅποιον ἐπλάσεν εἰς ὁλόκληρος στρατός, καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἐπίστευσε καὶ με τὸν ὅποιον ἐνίκησε τὴν μεγάλην του νίκην.

Οὕτω ἐπερατώθη ἡ περίοδος αὕτη τοῦ Μικρασιατικοῦ πολέμου—με ἓνα δεκαήμερον κατακλυσμοῦ ἀστραπῶν νικηφόρων λογχῶν. Ἐπὶ τῶν βουνῶν τὰ ὅποια μετεβλήθησαν εἰς πεδία μαχῶν, πυκνοὶ ἀνέθαλλον οἱ νεόφυτοι ἀφνῶνες, ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς κρατεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους στεφάνους. Ἀφνῶνες οἱ ὅποιοι μετὰ δεκαπενθήμερον ἀνάπαυαν ἐπεκτείνονται εἰς τὰς πέραν τοῦ Σαγγαρίου ἀχανεῖς ἐκτάσεις...

Γ'. ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΣΑΓΓΑΡΙΟΥ

[Τὸ ἐν Κιουτάχειζ πολεμικὸν Συμβούλιον ἀποφασίζει τὴν προέλασιν πρὸς τὸν Σαγγάριον, ἵνα πλῆξῃ ἐκεῖ τὸν ἐχθρόν].

Τὴν 10ην Ἰουλίου, ὡς ἤδη ἐλέγχθη προηγουμένως, ἡ δευτέρα περίοδος τῶν πολεμικῶν επιχειρήσεων εἶχεν οὐσιαστικῶς τερματισθῇ. Ὁ ἐχθρὸς, ὑποστάς ὅσην ὑπέστη φθοράν κατὰ τὰς μέχρι τῆς 8ης Ἰουλίου μάας, ἰδίως κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀπεσφίρετο ἐν πάσῃ σπουδῇ εἰς τὴν πέραν τοῦ Σαγγαρίου χώραν. Ἐγκατέλιπε καὶ αὐτὸ τὸ ὄχυρόν ὁροπέδιον τοῦ Σιβρί Χισσάρ—ὁροπέδιον τοῦ ὁποίου ἡ ἑδαφικὴ σύνθεσις δημιουργεῖ ἰδανικῶς ὄχυρόν πεδῖον ἀμύνης—καὶ συνεκέντρωσε πᾶσαν προσπάθειαν ὁχυρώσεως νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀγκύρας χρησιμοποιοῦν ὡς προπέτασμά του τὴν πρὸς βορρᾶν ἐπικαμπὴν τοῦ Σαγγαρίου.

Τὸ ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον, ἐν τῇ μελέτῃ τῆς μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καταστάσεως, κατήρτιζε τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ ἀποτελέσματα ἐκρίνοντο ἐκ τῆς ἀσφαλείας τῆς γραμμῆς παρατάξεως τῆς Στρατιάς.

Ταυτοχρόνως ὁμοῦς ἀνεχώρει ἐξ Ἀθηνῶν ὁ πρωθυπουργὸς Δ. Γούναρης, μεταβαίνων εἰς Κιουτάχειαν, πρὸς πολιτικὸν καθορισμὸν τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ ἀγώνος. Ἐφθάσεν ἐκεῖ τὴν νύκτα τῆς 12ης Ἰουλίου, εὐρίσκετο δ' ἤδη ἐκεῖ μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν κ. Θεοτόκης.

Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐξητάζετο ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις, τοῦ Βασιλέως τηρουμένου ἐνημέρου διὰ τὰς ἐκτιθεμένας ἀπόψεις.

Τὸ πρόβλημα ἐτίθετο οὕτω :

α.) Αἱ φθοραὶ αἱτνες εἶχον ἐπενεχθῇ εἰς τὸν ἐχθρόν μετὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐκμηδενίσουν αὐτὸν

στρατιωτικῶς καὶ νὰ τὸν καθιστοῦν ἀνίκανον πρὸς πᾶσαν, γενικωτέρας σημασίας, ἐπιχείρησιν ;
β.) Μία πρὸς τὴν Ἀγκυραν ἐπιχείρησις παρουσίαζεν ἐγγυήσεις ἀσφαλοῦς καὶ νικηφόρου τέρματος μὲ ἐκμηδένισιν τοῦ ἐχθροῦ ;

Μακρὰ καὶ λεπτομερὲς διονύχισις τῆς καταστάσεως, ἀπέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα καθ' ὃ ἔδει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀφαίρεσις ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων πολεμικῶν μέσων ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἰδίᾳ μέσων συγκοινωνίας οὕτως ὥστε νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ μετωπικὴ τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς παράταξις, καθισταμένη ἐδραία.

Τὴν 15ην Ἰουλίου, ὑπεβλήθη πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν, ὑπόμνημα τοῦ στρατηγοῦ Παπούλα καθορίζον τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων, τὴν θέσιν εἰς ἣν εἶχε περιχθῇ ὁ ἐχθρὸς, τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἔκτασιν μιᾶς περαιτέρω ἐκστρατείας καὶ εἰδικῶς τῆς πρὸς τὴν Ἀγκυραν προελάσεως.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς γενικοὺς σκοποὺς, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἐπιδιωχθοῦν κατὰ τὴν ἐπικολουθοῦσαν περίοδον, τὸ ὑπόμνημα τῆς Στρατιᾶς ἔγραφεν ἐπὶ λέξει :

«Σκοπὸν ἔχει τὴν διάλυσιν τῶν Κεμαλικῶν δυνάμεων ἢ

Ἡ ἐπίσημος ἐκθεσις τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Ε. Στρατηγοῦ ἀναφέρει : «Ὁ Κεμάλ—παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ἦταν ἢν ὑπέστη—ὕψιστο καὶ δὲν ἀπέβαλε τὸν χαρακτηριστικὸν ἀνυποτάκτου ἐπαναστάτου. Ἐπομένως ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχίσεως τῆς ἐκστρατείας ἀπέβαινε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτακτικὴ. Καὶ οὐδεὶς βεβαίως ἐφάντασεν ὅτι, διὰ ταύτης, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποτάξῃ στρατιωτικῶς τὸν Κεμάλ, διότι ἡ τε φύσις καὶ ἡ ἔκτασις τῆς χώρας παρῆχον εἰς αὐτόν τὸ μέσον τοῦ νὰ ὑποχωρῇ ἐλίσσόμενος, κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὴν πλήρη καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του.... Θὰ ἀφηρεῖτο ὁμῶς ἀπ' αὐτοῦ τὸ μέσον τῆς εὐκόλου κινήσεως καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ διὰ τῆς καταστροφῆς μεγάλου τμήματος τῆς πρὸς Ἀγκυραν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς..... Ἠλπίζετο δὲ διὰ τῆς νέας προελάσεως νὰ δημιουργηθῇ εὐρὺ κενὸν μεταξὺ τῶν Κεμαλικῶν δυνάμεων, δυσκόλως χρησιμοποιήσιμον πρὸς ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν μεγάλων στρατιωτικῶν ὅγκων....»

τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ μετώπου τοῦ Δορυλαίου, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ πρὸ αὐτοῦ συγκέντρωσις τῶν ἢ νὰ εἶνε ἀδύνατος ἢ νὰ ἀπαιτήσῃ μέγιστον χρονικὸν διάστημα καὶ μέγιστα μέσα, ὅποια, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, ὁ ἐχθρὸς δὲν διαθέτει. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτων ἡ Στρατιὰ πρέπει νὰ ἐπιτελέσῃ ἐπιδρομὴν πρὸς τὴν Ἀγκυραν, νὰ συντρίψῃ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, νὰ διαλύσῃ τὸν ἐν Ἀγκυρᾷ συγκεντρωμένον ἐχθρικὸν ἐφοδιασμόν καὶ ἂν κατόπιν τούτων ὁ ἐχθρὸς δὲν ὑποκύνη, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Δορύλαιον, καταστρέφουσα ριζικῶς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Κατόπιν τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης εἶνε ἀπίθανον διὰ τὸν Κεμάλ θὰ δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ σημαντικὸν ἀριθμὸν δυνάμεων, πάντως ὅμως στράτευμα, ὅπερ ἑλλείπει μεταγωγικῶν, ἀδυνατεῖ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, δὲν θὰ δύναται νὰ πλησιάσῃ μετὰ σοβαρῶν δυνάμεων εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Δορυλαίου.»

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς δυσχερείας, τὸ ὑπόμνημα ἔγραφεν ἐπίσης ἐπὶ λέξει :

«Ἡ Στρατιὰ δύναται νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ ἀνατολικωτέρου τμήματος τοῦ Σαγγαρίου, ἤτοι τῆς γραμμῆς Μπεϊλίκ-Κιοπροῦ-Καταίν. Ἄν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συναντήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ συντρίψῃ αὐτόν τότε ἡ καταδίωξις πρὸς Ἀγκυραν διὰ τμήματος τῆς στρατιᾶς, δὲν θὰ παρουσιάσῃ δυσκολίας. Ἄν τούναντίον ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρήσῃ πέραν τοῦ Σαγγαρίου, ἡ Στρατιὰ θὰ προχωρήσῃ ἢ θὰ σταματήσῃ ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνθηκῶν. Ἄν δηλαδή αἱ συνθήκαι εἶναι εὐμενεῖς, π.χ. κατάληψις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μὴ κατεστραμμένης, ὁδοὶ καὶ αὐτοκίνητα ἐν καλῇ καταστάσει κ.λ.π., δυνατόν νὰ συνεχισθῇ ἡ πρὸς Ἀγκυραν πορεία, ἄλλως ἡ Στρατιὰ θὰ ἀναλάβῃ τὴν πρὸς Δορύλαιον ἐπάνοδον, καταστρέφουσα ριζικῶς τὰ ἀπὸ Μπεϊλίκ-Κιοπροῦ μέχρις ἀνατολικῶς Δορυλαίου 100 χιλιομέτρα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.»

Οὕτω καθορίζετο ἡ περαιτέρω ἐκστρατεία καὶ ὡς τοιαύτη—ὑπὸ ταύτην τὴν ἐννοίαν καὶ τὴν ἔκτασιν—ἀπεφασίζετο ὁριστικῶς τὴν 18ην Ἰουλίου ἐν Κιούτάχεια. Εὐθύς ἀμέσως ἤρξατο ραγ-

δαία ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ, ληφθέντος ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Στρατιὰ θὰ προήλαυνε διὰ μέσου ἐρήμου, ἀγόνου, ἀνύδρου καὶ ἀδένδρου ἐντελῶς ἐκτάσεως. Ἡ Κυβέρνησις ἔθετεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Στρατιᾶς τὸν αἰτηθέντα ἀριθμὸν φορηγῶν αυτοκινήτων καὶ τὸ «Γενικὸν Κέντρον Ἐφοδιασμοῦ Δορυλαίου», καὶ ἡ «Διοίκησις Βάσεων Σμύρνης» ἐξησφάλιζον τὸν πλήρη τῆς Στρατιᾶς ἐφοδιασμόν. Παρῆλθον ἔκτοτε δέκα πέντε ἡμέραι. Καὶ εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ συνεπληρώθη πᾶσα ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ, ἐνῷ οἱ στρατιῶται ἀνυπομονοῦντες ἀνέμενον τὴν διαταγὴν τῆς προελάσεως. Εἶχε γνωστῇ πλέον ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς πρὸς Ἀγκυραν προελάσεως καὶ ἡ ἀνυπομονή οἱ εἶχε κορυφωθῇ.

Καθ' ὃν χρόνον οὕτω συνεπληροῦτο ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ, τὸ Στρατηγεῖον ἐρρυθμίζεν ἀπ' ἑτέρου τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς, καὶ ἐκανόνιζε τὴν ταχέαν ἀποκατάστασιν τῶν συγκοινωνιῶν σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς προελάσεως τοῦ στρατοῦ.

Τὴν 30ὴν Ἰουλίου τὰ πάντα ἦσαν ἑτοιμα. Ἀπεφασίζετο οὕτω εἰς ἡμίσειαν ὥραν καὶ ὠργανοῦτο εἰς δύο ἐβδομάδας μία τεραστία ἐκστρατεία, τοιαύτης δὲ μορφῆς καὶ συνθέσεως, ὥστε νὰ καταπλήσῃ ἀληθῶς καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀργανωτάς της δι' ὅ,τι εἶχεν ἐπιτελεσθῇ. Καὶ θὰ ἐπεχειρεῖτο μετ' ὀλίγον εἰς τοιοῦτος ἑλιγμός, πρὸ τοῦ ὁποίου ξένοι στρατιωτικοὶ ἠπόρουν διὰ τὸ τόλμημα.

Ποῦ θὰ ἐβάδιζε.

Ἀλλὰ πρὸ πάσης ἱστορήσεως γεγονότων, ἰδοὺ τι ἀπετέλει τὴν ὠχυρωμένην τοποθεσίαν τοῦ ἐχθροῦ καθ' ἧς — μετὰ διάνυσιν 300 χιλιομέτρων — θὰ ἐπῆρχετο ἡ ἑλληνικὴ Στρατιὰ:

Ἡ Α. Β. Γ. ὁ Διάδοχος κρίνων τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἔλεγε: «Πρόκειται περὶ ἐκστρατείας ἡ ὁποία ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀποικιακὴν ἐπιχείρησιν. Διότι ἐνῷ ἔχομεν ὅλας τὰς δυσχερείας ἐνὸς ἀποικιακοῦ πολέμου εἰς ἐρήμους τόπους, εἰς ἀποστάσεις, εἰς ἐφοδιασμόν, ταυτοχρόνως ἔχομεν νὰ παλαίσωμεν κατὰ ἐχθροῦ ἰσχυροῦ, ὠργανωμένου ἰσχυρῶς καὶ τελείως, ἐντὸς τῶν ἰδίων του ἐδαφῶν καὶ ἐγγὺς τῶν κέντρων του, ἔχομεν θηλαδῇ ἓνα ἄρτιον εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ πόλεμον, εἰς μίαν ἐρήμον.»

«Ὁ ἐχθρὸς ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς θέσιν, τῆς ὁποίας τὸ δεξιὸν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Σαγγαρίου, παραλλήλως πρὸς τὸν ποταμὸν Γκεοῦκ καὶ τὸν ἀνατολικώτερον, εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ, Κατραντζί. Βορείως τῆς κοιλάδος τῶν ποταμῶν τούτων, εἶχεν ὀργανώσει ἀμυντικὴν τοποθεσίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Κατραντζί καὶ εἰτα ἐσχημάτιζεν ἀμυντικὴν ἐπικαμπὴν, διήκουσαν πρὸς ΒΑ. μέχρι τοῦ χωρίου Ἰντζερλί, προστατευούσαν τὸν ἀμυνόμενον αὐτῶν ἀπὸ πάσης κυκλώσεως ἐξ ἀνατολῶν, τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ περιεχομένου εἰς τὸν χώρον τούτον.

Κατὰ βάθος, ἀλλεπάλληλοι ἰσχυραὶ γραμμαὶ ἀκολουθοῦσαι τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδαφους, τὸ ὁποῖον ἦτο λίαν ἀνώμαλον καὶ πολυσχιδές, παρουσιάζον ἀλλαγῶν συνεχῇ χαρακώματα καὶ ἀλλαγῶν διακεκομμένα, προσστατευόμενα εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξύ χώρον διὰ πυρῶν πεζικοῦ καὶ πολυβόλων. Ἀπ' ἑτέρου περίφρακτα ἔργα διὰ πυρῶν περισσοτέρων σειρῶν συρματοπλεγμάτων. Τὸ σύνολον τοῦ περιλαμβανόμενου πολλὰς σειρὰς χαρακωμάτων ἐπροστατευόντο ὑπὸ περισσοτέρων σειρῶν συρματοπλεγμάτων. Τὸ σύνολον τοῦ ἀμυντικοῦ τούτου συγκροτήματος ἐπροστατεύετο κατὰ τὸ δεξιὸν μὲν ἄκρον ὑπὸ τοῦ Σαγγαρίου, κωλύματος σπουδαιοτάτου, καθόσον τὸ μὲν μέσον πλάτος τοῦ ποταμοῦ ἦτο τριάκοντα μέτρων καὶ τὸ μέσον βάθος πέντε, δὲν παρουσίαζε δὲ οὐδένα πόρον διαβάσεως. Τὸ Μέτωπον ἐπροστατεύετο ὑπὸ κοιλάδων καὶ τῶν ποταμῶν Γκεοῦκ καὶ Κατραντζί, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν ἐλώδεις καὶ ἀδιαβάτους ἐκτάσεις.

Τέλος τὸ ἀριστερὸν τῆς ἀμυντικῆς αὐτῆς γραμμῆς, ἐπροστατεύετο ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ χωρίον Ἰντζερλί ἀμυντικῆς ἐπικαμπῆς, πρὸς τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει μὲν ποταμὸς ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτῆς ἐδαφος εἶναι τόσο πολυσχιδές, ὥστε ἀποτελεῖ ἰσχυροτάτην ὀχύρωσιν ἀπασχολοῦσαν ἐλαχίστας δυνάμεις. Τὸ σύνολον τῆς ἀμυντικῆς ταύτης γραμμῆς ὁμοιάζειν ἀνθρωποκτόνον φωλεάν.»

Κατὰ τῆς φωλεᾶς ταύτης ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτελοῦν οἱ Ἕλληνες μαχηταί. Ἀλλὰ πρὸ ταύτης ἐπέπρωτο νὰ ἐπιτελοῦν ἓνα ἄλλον ἄθλον: τὴν ὑπέρβασιν τῆς Ἀλμυρᾶς ἐρήμου...

ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΛΜΥΡΑΣ ΕΡΗΜΟΥ

Ἡ Στρατιὰ διὰ τῶν κρασπέδων τῆς
Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου, μετὰ μαρτυρι-
κὴν πορείαν, βαδίζει πρὸς συνάντη-
σιν τοῦ ἐχθροῦ.]

Τὴν χαραυγὴν τῆς 1ης Αὐγούστου 1921 ἡ Στρα-
τιὰ ἐξώρμα ἀπὸ τὰς θέσεις αὐτῆς, ὡς καθώριζεν ἡ γε-
νικὴ γραμμὴ· ἀνατολικῶς Ἑκτῇ Σεχέρ — Σεϊντὶ Γαζι
— Ἀφιὼν Καραχισσάρ. Ἀπὸ τὴν χαραυγὴν αὐτὴν ἐπέ-
ρασαν ἑκτοτε δέκα ἡμέραι. Ἐν δεκαήμερον φρικτῶδους
μαρτυρίου, κατὰ τὸ ὅποτον ἴσως νὰ μὴ ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ
ἡ Στρατιὰ θορυβώδεις καὶ θαμβούσας πολεμικὰς νίκας
— νίκας συγκρούσεων αἱματηρῶν. Ἀλλ' ἂν τὸ δεύτε-
ρον τοῦ μηνὸς δεκαπενθήμερον δύναται καὶ δικαιοῦται
νὰ τὸ προβάλῃ ἡ Ἑλλάς ὡς ἀστερισμὸν σταθερᾶς φω-
ταυγείας εἰς τὸ ὑπέλαμπρον Μικρασιατικὸν στερέωμα,
ὅμως τὸ δεκαήμερον τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης πορείας
προῦρισται νὰ παραμείνῃ ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον διὰ τὰς
μελλούσας γεννεάς. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ Φυλὴ, δικαιουμένη
νὰ τὸ ἐπιδεικνύῃ ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα ὡς μεγαλοῦρ-
γημα φυλετικῆς ρώμης καὶ ἀλκῆς, παραδίδει ταυτο-
χρόνως τὸ ὑπεροχώτερον διδάγμα, διὰ νὰ γαλουγηθοῦν

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἐξόρμησιν. Τὴν 4ην πρωϊνὴν ὥραν τὴν 1ης Αὐγούστου τὰ τρία Σώματα Στρατοῦ ἐτί-
θετο εἰς πορείαν. Ἀκρον δεξιὸν ἦτο τὸ Β'. Σ. Στρα-
τοῦ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Ἀνδρέαν, εἰς ὃν ἀνετέθη καὶ πάλιν ὁ εὐρύτερος ἔλιγμός, συνιστῶν τὴν ἐπιπονωτέραν πορείαν. Πορείαν συνεχῇ διὰ τῶν κρασπέδων τῆς Ἀλ-
μυράς Ἐρήμου. Τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ, εἰς τὸ κέντρον εὐ-
ρισκόμενον, ἀφού προήλαυε κατὰ μέτωπον, πρὸς ἀνα-
τολάς, ἔχον κατευθύνσιν πρὸς τὸ Σιδηρὶ Χισσάρ (Γουστια-

Ὁ Σαγγάριος ποταμός, πηγάζων ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Σεινί Γαζί, ρέει κατ' ἀρχάς πρὸς ἀνατολάς, εἰτα πρὸς Βορρᾶν καὶ εἰτα πάλιν πρὸς τὰ Βορειοδυτικά, ἀποτελὼν οὕτω παρμύγιτον σάκκον, οὗτινος τὸν πυθμένα σχηματίζει τὸ ἐκ Νότου πρὸς Βορρᾶν κατευθυνόμενον τμήμα τοῦ ποταμοῦ. Ὁ σάκκος οὗτος διατείνεται, κατὰ τὸ μήκος αὐτοῦ καὶ περὶ τὸ μέσον σχεδὸν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πουρσάκ, ρέοντος παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὸν νότιον βραχίονα τοῦ Σαγγαρίου ἐκ Δυσμὸν πρὸς Ἀνατολάς, οὕτω δὲ ἡ ἐδαφικὴ αὕτη ζώνη χωρίζεται εἰς δύο ἐπιμήκης τοιαύτας. Ἐκ τῶν ζωνῶν τούτων ἡ βορείᾳ ἀποτελεῖται: ἐξ ἐδάφους ὀρεινοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐστε- ρημένην κατὰ τὸ πλεῖστον ὁδῶν βατῶν εἰς τροχόν, ἡ δὲ βορειο- ανατολικώτερον ταύτης ἐκτεταμένη ἐδαφικὴ ζώνη, ἡ πέραν τοῦ ρεομένου τοῦ Σαγγαρίου, εἶναι ἐτι μᾶλλον ὀρεινὴ καὶ δύσβατος. Ἡ νοτία ζώνη, ἡ μεταξὺ Πουρσάκ καὶ Σαγγαρίου, εἶναι φύσεως λο- φώδους, διατείνεται δὲ πρὸς πᾶσαν διεθνυναι ὑπὸ φυσικῶν μὲν, πάντως ὥμως καλῶν ὁδῶν ἐν ὧρα θέρος. Ἡ νοτίως τοῦ τμήματος τούτου καὶ τοῦ Σαγγαρίου ἐδαφικὴ ζώνη ἀποτελεῖται: ἐξ ἐδάφους κυματοειδοῦς, εἶναι ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγονος, ἀνυδροῦς, ἐστε- ρημένη ζωῆς καὶ πόρων, συντελοῦσας δὲ καὶ τῆς ἀμυνδρῶς φύσεως τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, παρουσιάζει εἰς πλεῖστα καὶ ἐκτεταμένα τμή- ματα αὐτῆς τὸν χαρακτῆρα ἐρήμου.

νούπολιν); θά ἔστρεφεν ἀποτόμως πρὸς Νότον, ἵνα διαδῇ τὸν νότιον κλάδον τοῦ Σαγγαρίου καὶ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀλμυρὰν Ἐρημον, θά συνέχιζε τὴν πορείαν του. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Πολυμενάκον, παραλλήλως τοῦ Πουρσάκ βαδίζον, θά ἄφηνε τὴν VII Μεραρχίαν τοῦ συνταγματάρχου Πλατῆ ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Σαγγαρίου, ὁ κύριος δὲ ὄγκος τῶν δυνάμεών του, στρέφων ραγδαίως πρὸς νότον, θά διέβαινεν ἐπίσης τὸν νότιον κλάδον τοῦ Σαγγαρίου καὶ θά ἐτάσσετο εἰς τὸ ἀριστερόν τῶν Σωμάτων, ἀκριβῶς ἅμα ταῦτα θά ἔφθανον εἰς τὴν θέσιν ἐξομύσεως ἐγγὺς τῆς ἀμυντικῆς τοῦ ἔχθρου τοποθεσίας. Οὕτως ἐτέθησαν ἐν πορείᾳ τὰ Σώματα Στρατοῦ. Ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη χαραυγὴ—χαραυγὴ λαμπρᾶς πολεμικῆς ἱστορίας—ἐχαιρετίσθη μὲ τὴν ὠραιότεραν ἔκρηξιν ἀκμαίου ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐμπνέοντος καὶ ἐμπνεομένου ἀπὸ τοὺς ἥχους τοῦ «ἀήτου».. Οἱ πνεύμονες τῶν στρατιωτῶν, ὕμνουντες μὲ τὸν ὕμνον Του τὸν Στρατηλάτην, ἔκαμνον νὰ πάλλουν τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων γενναίων, πορευομένων πρὸς τὸ μαρτύριον καὶ τὴν δόξαν.

Τὰ τμήματα τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ βαδίζουν κατὰ παράλληλον σχεδὸν κατεύθυνσιν πρὸς τὸν ροὺν τοῦ Πουρσάκ, ἐξ ὧν ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα καὶ βορείως αὐτοῦ πρὸς τὸ Μουχαλίτς.

Τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ τοῦ ὑποστρατήγου Κοντούλη βαδίζει παραλλήλως σχεδὸν, νοτιοανατολικῶς προελαύνον, πρὸς τὸν νότιον βραχίονα τοῦ Σαγγαρίου.

Ἡ VII Μεραρχία βαδίζει καθέτως πρὸς τὴν βορείαν καμπὴν τοῦ Σαγγαρίου, ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ Πουρσάκ, ἐκκαθαρίζουσα τὸ ἔδαφος, ἵνα φθάσῃ ἀπέναντι τοῦ με-

τώπου τῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ ὠχυρωμένης τοποθεσίας τοῦ ἔχθρου.

Πᾶσαι αὗται αἱ κινήσεις τῶν ἑλληνικῶν φελάγγων, πλέκουσαι μέτωπον πρὸς ἀνατολάς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προδῶσιν εἰς τὸν ἔχθρὸν ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας θά γίνῃ στροφή τοῦ μετώπου, μέ ἀξονα τὸ δεξιὸν αὐτοῦ, πρὸς τὸν νότιον κλάδον τοῦ Σαγγαρίου, παρακαμπτομένης οὕτω τῆς κατὰ μέτωπον διαδόσεως τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος.

Κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων ἔδει νὰ βαδίσωσι: τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ μὲ τὸ ἀριστερόν αὐτοῦ κατὰ μῆκος τοῦ Πουρσάκ, διαθέτον μίαν τῶν Μεραρχιῶν αὐτοῦ, τὴν III, ἐνισχυμένην δι' ἐνὸς Συντάγματος τῆς XI Μεραρχίας, βορείως τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ Μιχαλίτς ὅπου ὑπῆρχεν ἐχθρική δύναμις καὶ χαρακώματα· τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ δεξιόθεν τοῦ Γ' μὲ τὸ δεξιὸν αὐτοῦ κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου βραχίονος τοῦ Σαγγαρίου· τὸ δὲ Β' Σῶμα Στρατοῦ νοτίως τοῦ ποταμοῦ τούτου μὲ τὸ ἀριστερόν αὐτοῦ κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ἔχθης. Ἡ Ταξιαρχία Ἰππικῆς διετίθετο εἰς τὸ δεξιὸν τῆς Στρατιάς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ. Ἡ IX Μεραρχία ἥτις εὐρίσκετο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰντζέ-Καραχισάρ διετάσσετο ὅπως δι' Ἀζιζιέ καὶ Ἀμορίου παρευθῇ πρὸς συνάντησιν τοῦ δεξιοῦ τοῦ Γ' Σώματος εἰς δ' ἀνήκεν. Ἡ Μεραρχία αὕτη ἦτο ἡλαττωμένη κατὰ 4 τάγματα, ἅτινα ἀρχῆθεν εὐρίσκοντο εἰς τὴν περιοχὴν Μπουλαντάν, διετάσσοντο δὲ ἤδη ν' ἀκολουθήσωσι τὴν Μεραρχίαν των. Ἡ III Μεραρχία τοῦ ἀκροῦ ἀριστεροῦ ἐλάμβανεν ἐντολὴν ὅπως μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μιχαλίτς καταδιώξῃ τὸν ἔχθρὸν, ἐκκαθαρίσῃ τὴν ἀνατολικῶς αὐτοῦ μεταξὺ Πουρσάκ καὶ Σαγγαρίου περιοχὴν, διαδῇ δὲ μετὰ τοῦτο τὸν Πουρσάκ καὶ κατευθυνθῇ πρὸς νότον, ἀφίνοια εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μιχαλίτς μικτὸν ἀποσπάσμα ἐξ ἐνὸς Συντάγματος Πεζικοῦ. Ὡς πρὸς τὰς δυνάμεις, αἵτινες θά ἀφίνοντο δυτικῶς τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Σαγγαρίου, τὸ ποσὸν αὐτὸ θά ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ἀνατολικῆς τοῦ ποταμοῦ στρατιωτικῆς καταστάσεως παρὰ τῷ ἔχθρῳ.

Ἐν τῇ προελάσει τῆς ἡμέρας αὐτῆς τὰ στρατεύματα συνήντησαν ἔφιππα μικρὰ τμήματα, ὁμάδας μάλ-
λον, τεταγμένα εἰς διάφορα σημεῖα διὰ νὰ παρα-
κολουθοῦν τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ μίας καὶ οὐχὶ διὰ νὰ
ἀντιτάσσουν σοβαρὰν ἀντίστασιν.

Τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης δίδον
τὸν ἀπολογισμὸν τῆς προελάσεως, γράφει τὰ ἑξῆς :

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 1ης Αὐγούστου 1921».

«Στρατεύματα ἡμῶν προελάσαντα κατέλαβον μετ' ἀσήμε-
τον ἀντίστασιν ἐχθρικών προκεχωρημένων τμημάτων 70 χι-
λιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Δορυλαίου (Ἐσκή-Σεχίρ) τὴν γραμ-
μὴν Μάνδρα (ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου). Καῖμας — Ἀκ — Κιοπερὺ
ἐπὶ τοῦ Πουρσάκ, Τσαϊ-Ἀκχόρ».

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

2α Αὐγούστου.

Τὴν χαρὰν τῆς ἐπομένης ἢ προέλασις, ἡ ὁποία
ἤρchiσεν ἤδη νὰ πλέκη τὴν δραματικωτέραν τῆς σύνθεσιν,
συνεχίζεται ἐπὶ τῶν ἰδίων κατευθύνσεων, ἵνα ἐξακολου-
θήσῃ ἡ ἀπόκρυψις τῶν πραγματικῶν προθέσεων τῆς
Στρατιᾶς. Ὁ ἐχθρὸς δὲν δύναται ἀκόμη νὰ φαντασθῇ
τὴν ἐπικειμένην στροφὴν τῆς Στρατιᾶς καὶ ἀναμένει πάν-
τοτε τὴν ἐπίθεσιν ἐπὶ τοῦ ὠχυρωμένου μετώπου του. Καὶ
ἡ προέλασις συνεχίζεται, καταλαμβανομένου καὶ τοῦ
Σιβρί Χισσάρ. Ἡδὴ πλέον ἀρχίζουν αἱ πρῶται τοῦ στρα-
τοῦ στερήσεις. Καὶ ὅμως τίποτε δὲν μειοῦται ἀπὸ τὸν ἐν-
θουσιασμὸν τῶν πολεμιστῶν. Πορεύονται ὅλοι πρὸς συ-
νάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐνθουσιῶντες καὶ σβύνοντες εἰς τὸν

ἐνθουσιασμὸν τῶν τὴν δίψαν, ἐκεῖ ὁρσιζόμενοι ἀπὸ
καύσωνα. Τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης
καθορίζει τὰ σημεῖα τῆς προελάσεως :

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 2ας Αὐγούστου 1921».

Ἡμεῖς στρατεύματα συνεχίζοντα προελασίν των κατέ-
λαβον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ἐχθροῦ γραμμὴν Κιλίς-Μποῦ-
λου-Σαρκίοι ἐπὶ τοῦ Πουρσάκ, Ἰουστινιανουπόλεως (Σιδεῖ
Χισσάρ) Τσαντιρ Κιοπερὺ, ἐπὶ Σαγγαρίου, Κισελί. Κατελή-
φθη Σιδεῖ Χισσάρ.

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

3η Αὐγούστου.

Ἡ ψυχρὰ καὶ δερνομένη ἀπὸ τὸν βορρᾶν νύξ περνᾷ
ἐν ἡρεμίᾳ. Μικρὰ ἔφιππα ἐχθρικά τμήματα ἔχουν δια-
σκορπισθῇ ἀπὸ τὰς προπομπάς. Καὶ ἔταν τὸ λυκαυγὲς

Τὸ Σιβρί Χισσάρ (ὁδὸν φρούριον) κεῖται εἰς ἀπόστασιν ὑπερεκα-
τὸν χιλιόμετρων πέραν τοῦ Ἐσκή Σεχίρ καὶ δυτικῶς τῆς σιδηρο-
δρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει ἐπίσης περὶ τὰ εἴκοσι
χιλιόμετρα, με ἀμιγῆ τουρκικὸν πληθυσμὸν δέκα πέντε χιλιάδων
κατοίκων. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς σχῆμα ἡμι-
σελήνου ἐπὶ ἀλλεπαλλήλων βράχων, ἡ κορυφὴ τῶν ὁποίων στέφεται
ὑπὸ τοῦ σωζομένου ἀκόμη ἀρχαίου φρουρίου. Ὀλίγον ἔξω τῆς πόλεως
ὑπάρχουν ἑρείπια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τεμάχια τῶν ὁποίων
ἤδη μεταφερόμενα εἰς Σιβρί Χισσάρ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἀνέγε-
σιν νέων οἰκιῶν. Τὰ ἑρείπια ταῦτα ἀνήκουν πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν
πόλιν Περσινούντα. Νοτιοδυτικῶς τοῦ Σιβρί Χισσάρ καὶ εἰς μικρὰν
ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἔκειτο τὸ Ἀμόριον, φρούριον τῶν βυζαντινῶν.
ὑφ' ὧν ἐχρησιμοποιήθη ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν Ἀράβων. Οἱ τουρ-
κοῖται κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν
γύρω τῆς πόλεως ἐκτεινομένων πεδίων. Εἰς τὸ Σιβρί Χισσάρ
ὑπάρχουν ἐν ὅλῳ 120 ἑλληνικαὶ οἰκίαι καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα
ἐν οἷς φοιτῶσιν ἐξήκοντα περίπου ἑλληνες μαθηταί.

τῆς Δευτέρας, ἀρχίζει νὰ ἀπλώνεται εἰς τὸν ὀρίζοντα πέραν τοῦ Σιβρί Χισσάρ, ἀρχίζει ταυτοχρόνως τοῦ μαρτυρίου ἢ ἀποκάλυψις. Πρὸ τῶν ὁμιμάτων τοῦ Ἑλλήνος στρατιώτου ἠπλώνετο μία ἀχανὲς ἔκτασις λευκῶν ἐρήμων πτυχώσεων ἐδάφους, τοῦ ὁποίου τὸ τέρμα συνεχέετο πρὸς τὸν ὀρίζοντα. Ἐνόμιζε μᾶλλον κανεῖς ὅτι αὐτὸς ὁ ὀρίζων κατεβαθροῦτο μέσα εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτὴν ἔρημον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλειπεν οἷον δῆποτε ἔχνος βλαστήσεως. Καὶ πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτὴν ὠθήθη ὁ Ἕλληן στρατιώτης ἐνθουσιῶν, ἐν γνῶσει τῶν στερήσεων τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ. Παραλαβὼν ἐφεδρικὰς τροφὰς δύο ἡμερῶν ἐδιδάχθη τοῦτο: Νὰ καταναλίσκη μὲ τὴν ὑπέρτεραν οἰκονομίαν τὰς τροφὰς αὐτὰς καὶ νὰ πίνῃ τὸ νερὸ τοῦ «παγουριού» τοῦ μόνον ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ. Καὶ ἔτσι προχωρεῖ. Πρέπει νὰ κἀνῃ πρὸ παντὸς οἰκονομίαν νεροῦ, διότι κατὰ τὰς ὑπολοίπους ὁκτὼ ἡμέρας τῆς πορείας δὲν θὰ συνήντα παρὰ μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρας φορὰς πηγὰς ὑδάτων καὶ αὐτὰς—ἐξαιρέσει τοῦ ποταμοῦ—ἐπαρκεῖς μόνον διὰ τὴν ὑδρευσιν ὀρνίθων. Τὸ νερὸ τῶν ὑδροφόρων αὐτοκινήτων δὲν ἦσαν παρὰ ψεκασμοὶ σταγόνων εἰς τὸν ξηρὸν καὶ στεγνὸν τῆς Ἐρήμου ὠκεανόν.

Καὶ τὰ στρατεύματα οὕτω προχωροῦν. Χάνονται αἱ φάλαγγες μέσα εἰς τὴν σκόνῃν καὶ κάτω, πρὸς τὸ νότιον ἀχανές, ἐκεῖ ὅπου ἀπλώνεται ἡ Ἀλμυρὰ Ἐρήμος, νομίζει κανεῖς ὅτι ἐκτείνεται εἰς ἀτέρμων ὠκεανός, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια κυματίζει. Ὅσοι εὐρέθησαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μὲ τὸν στρατόν, βαδίζοντα εἰς τὴν λευκὴν ἀργιλώδη ἔκτασιν δυτικῶς καὶ νοτίως τοῦ Σιβρί Χισσάρ, δὲν λησμονοῦν ποτὲ τὰς ἀποσυνθετικὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐγέννα ὁ πρωτοφανὴς ἐκεῖνος τόπος. Μονότονος, στερεοτύπως ὁ ἴδιος, χωρὶς τὴν παραμικροτέραν ποικιλ-

λίαν χρωματισμοῦ ἢ βλαστήσεως—δὲν συνηγήσαμεν οὔτε ἐν δένδρον—παρουσίαζεν ἐναλλασσομένους κυματισμοὺς ἐδαφικῶν ἐξάρσεων. Καὶ ἐνῷ ἐνόμιζε κανεῖς ὅτι μέλις ἔφθανε εἰς τὴν κορυφὴν μιᾶς πτυχώσεως τοῦ ἐδάφους, θὰ ἔβλεπε ἀπ' ἐκεῖ κατὰ ἀλλοιώτικο—διάφορον φύσιν ἐδάφους μὲ πηγὴν ὕδατος τοῦλάχιστον—ἀπεγοητεύετο. Μία νέα ἔκτασις ἀπαρallάκτως ὁμοία πρὸς τὴν προηγουμένην, μὲ τὴν ἰδίαν κοιλότητα ἐν τῇ διαδρομῇ τῆς, καὶ μὲ τέρμα μίαν ἄλλην ἐξαρσιν γῆς—καὶ πανταχοῦ ἡ ἰδία καίουσα σκόνῃ—ἠπλώνετο διὰ νὰ παραλύσῃ τὰς δυνάμεις τῶν τολμηρῶν πεζοπόρων, οἱ ὅποιοι, περιφρονηταὶ τῆς ἀγρίας αὐτῆς φύσεως, τὴν διέσχίζον εἰς πείσμα ὅλων τῶν στοιχείων. Καὶ ἔτσι πορευόμενοι πρόκειται νὰ ἀρχίσουν οἱ μαχηταὶ τὴν διάδασιν τοῦ Σαγγαρίου καὶ νὰ ἀφήσουν τὴν σκόνῃν τῆς ἀργίλλου διὰ νὰ εἰσελθουν εἰς τὴν φλεγόμενην ἄμμον τῆς Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου.

4η Ἀδυσούστον.

Τὰ Σώματα Στρατοῦ ἐτοιμάζονται διὰ τὴν πρὸς Νότον στροφὴν αὐτῶν. Τμήματα τοῦ Α'. Σ. Στρατοῦ, διαπεραιοῦνται πέραν τοῦ Σαγγαρίου καὶ συναντοῦν τὸ παλαῖον ἤδη εἰς διάσχισιν τῆς φρικώδους Ἐρήμου, Β'. Σῶμα τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου. Καὶ πορεύονται πλέον τὴν παρυφὴν τῆς Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου. Ὅλα τὰ μαρτύρια εἶχον πάντοτε τοὺς τόπους τῶν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν ὑπάρχει τόπος. Εἶναι μία ἀχανὲς ἀμμόδης ἔκτασις, μὲ ἄμμον ἢ ὁποία τὴν ἡμέραν ἔχει τὰ στοιχεῖα κονιορτοῦ ἐξητμισμένου ἄλατος, καθουρδισμένου εἰς τὸν πυρακτώνοντα ἥλιον. Καὶ ἐνῷ τὴν ἡμέραν αἱ καυστικαὶ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, δια-

σταυροῦνται εἰς μίαν φλογερὰν διασταύρωσιν μετὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἐδάφους καὶ ὁ θερμὸς ἄνεμος παρασύρει τὴν καίουσαν ἄλμυρὰν σκόνην, τὴν νύκτα νομίζει κανεῖς ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἕν ἀπέραντον ψυγεῖον. Διαφορὰ θερμοκρασίας, μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτός, τρομακτικὴ, ἐντείνουσα τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὸν κάματον.

Ἀπὸ μακρὰν, ὑπὲρ τὰ στεγνὰ φαειόλευκα ἐδάφη, ὑψοῦνται—νομίζει κανεῖς—αἱ ἀφανεῖς καὶ ἀπροσδιόριστοι φλόγες κάποιας ἀοράτου πυρκαϊᾶς ὑπὲρ ὅλην ἐκείνην τὴν τραγικὴν ἐπιφάνειαν, τῆς ὁποίας τὴν ἀτμόσφαιραν αὐλάκωνουν τρεῖς πανύψηλοι συνεχεῖς στῆλαι καπνοῦ, ἐλισσόμεναι, ἐν προσκολλήσει πρὸς τὸ ἔδαφος, εἰς γραφικὴν τραγικότητα. Προβάλλονται ἐπὶ ἀχανοῦς ἀτμοσφαίρας καὶ ὅμως ἀντὶ τὰ σδύνεται ἡ προβολὴ των, ὑψοῦται ἐκεῖ ἐντονωτέρᾳ. Εἶναι αἱ πορευόμεναι φάλαγγες. Ἡ μάλλον μέσα εἰς τοὺς ὠκεανοὺς αὐτοὺς τῆς καιούσης ἀποπνικτικῆς σκόνης ἀγωνιοῦν βαδίζοντες οἱ μάρτυρες τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, πλέουν κυριολεκτικῶς εἰς αὐτήν. Πῶς; αὐτὸ εἶναι τὸ θαῦμα. Διότι δὲν τὰς βασανίζει μόνον ἡ φλεγόμενη ἄμμος. Αὐτὴ τυφλώνει τοὺς ἥρωας αὐτοὺς, καίει καὶ στεγνώνει τοὺς λάρυγγας—ἄλμυρὰ ὅπως εἶναι—καὶ προκαλεῖ τὸ τραγικώτερον μαρτύριον. Εἶναι ἀκόμη τὰ ἀντίθετα ρεύματα ἐλαφρῶν πνοῶν τοῦ ἀνέμου, τὰ ὅποια δημιουργοῦν τὸ πλεόν φρικῶδες μαρτύριον. Ἡ σκὴν δὲν παρασύρεται, ἀλλὰ μένει εἰς τὰ διάκενα τῶν τετράδων, κυκλοφορεῖ ἐκεῖ καὶ παρακολουθεῖ τοὺς τολμηροὺς πεζοπόρους ὡς ἄγριος καὶ ἀδυσώπητος ἐφιδάλτης. Τὰ βλέφαρα κολλοῦν καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ ἐτόλμα, ἀσεβῶν πρὸς τὴν αἰωρουμένην λάβαν τῆς ἐρήμου, νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια του.

Καίονται ἀπὸ τὴν φλόγωσιν! Ἄς μὴ φανῇ ὑπερβο-

λικόν. Ἡ ὕψω ἡ θερμοκρασία ἐκυμαίνεται περὶ τοὺς 40 βαθμοὺς, ἀρκετοὺς διὰ νὰ μεταβάλλουν τὰ πάντα εἰς ἐστίας θερμογόνους ἀνυποφόρους. Καὶ μέσα εἰς τοὺς ὠκεανοὺς τοὺς πνίγοντας καὶ ἀποπνικτικούς, τυφλοὶ σχεδόν, ἐδάδιζον διὰ τοῦ ἐνστίκτου καὶ τῆς μαντεύσεως παρὰ διὰ τῆς ὁράσεως. Ὑπῆρξαν στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας εἰς τὴν δίνην τῆς σκόνης καὶ τοῦ καύσωνος, προσετίθεντο τεράστιοι ἀνεμοστρόβιλοι οἱ ὅποιοι, ἀνεμιζόμενοι ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἡρώων μαρτύρων, ὑψοῦντο ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς στήλας τοῦ καπνοῦ ἔλκοντες αὐτάς—θὰ ἐνόμιζε κανεῖς—πρὸς κάποιον ἐν τῇ οὐρανῷ μαγνήτην. Μέσα εἰς τοὺς κυκλῶνας αὐτοὺς, εἰς τοὺς σταθεροὺς καταυλισμοὺς τῆς αἰωρουμένης λάβας, εὐρίσκοντο ἐπὶ ὥρας μακρὰς οἱ ἥρωες τῶν ἐλληνικῶν φαλάγγων. Ἄλλ' ὑπῆρχον πλείστακις τῆς ἡμέρας στιγμαὶ, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ πάντα εἶχον μεταβληθῇ εἰς ἄβυσσον. Ἄβυσσον, ἡ ἀμμώδης ἐπιφάνεια τῆς ὁποίας, παρέλυε τὰ γόνατα. Καὶ τότε, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης—ἀνάγκης τὴν ὁποίαν ἐδημιούργει πλεόν ἡ μανία τῶν στοιχείων τῆς ἀτιθασσεύτου φύσεως—ἡ πορεία ἀνεστέλλετο, διότι οἱ στρατιῶται ἐπνίγοντο ἀπὸ τὸ ἄσθμα τῆς πνιγερᾶς ἀτμοσφαίρας. Ὅταν δέ, ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτὴν στάσιν, ἡ ἡρεμία τῆς παρθένου ἐρήμου ἀποκαθίστατο κάπως καὶ τὸ βάδισμα τῶν στρατιωτῶν ἐντάρασσε τὴν ἄμμον τῆς, τότε ἀνεφαίνοντο—ποῖοι; Δὲν ἦσαν οὔτε φαντάσματα ἀνθρώπων, οὔτε σκιαὶ κινουμένων ὄντων.... Μία σειρά καταλεύκων στήλων—λευκῶν εἰς τὴν ἀπέραντον λευκότητα τῆς ἐρήμου—προεβάλλετο διὰ νὰ φανερώσῃ, μόνον εἰς τοὺς γνωρίζοντας ὅμως, ὅτι ἐκεῖ, εἶναι αἱ φάλαγγες τῶν ἡρώων, οἱ ὅποιοι ἐπεχειροῦν τὸ τολμηρὸν τόλμημα.

Καὶ μετὰ τοὺς θροῦς αὐτοὺς ἐπέρνα καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη

καὶ ἐτελείωνεν μία ἀπὸ τὰς πράξεις τοῦ μηνιαίου δράματος, τὸ ὅποιον ἐπαιξεν εἰς τῆς πραγματικότητα ἢ ἑλληνική Στρατιά.

Καὶ τώρα, εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, μὴ ζητήσετε τὸ πολεμικὸν ἀνακοινωθέν τῆς ἡμέρας. Τὸ Στρατηγεῖτον δὲν ἐξέδωκε. Τί θὰ εἶχεν ἄλλως τε νὰ εἶπη; εἰς τὸν πόλεμον, τοιοῦτοι ἡρώισμοι δὲν εἶναι παρὰ ἀπλὰι «κινήσεις» — προπαρασκευαστικαὶ τοῦ ἀγώνος καὶ τῆς μάχης.

Διανυκτέρευσις.

Εἰς τὸ κενὸν καὶ ἀμυῶδες ἄχανές τῆς Ἐρήμου, διενυκτέρευσε τὴν νύκτα ἐκείνην τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην Αὐγούστου ἡ Στρατιά, ἐξηντλημένη καὶ κατάνοπος ἀπὸ τὸ ἡμερήσιον μαρτύριον. Διενυκτέρευσε! Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ταλανιστικὸν πυρπόλημα τῆς ἡμέρας, οἱ στρατιῶται εἰς τοὺς πνεύμονας τῶν ὁποίων εἶχεν εἰσέλθει ἀθρόα ἡ σκόνη, ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποστοῦν τὸ ξεπάγιασμα τῆς νυκτός. Ἐτουρτούριζαν ὅλοι ἐκεῖ ἀπὸ ἐν ψυχὸς τὸ ὅποιον δὲν ἐδικαιολόγει ἡ ἐλαφρὰ πνοὴ τοῦ βορρᾶ, ὅστις μᾶλλον τοὺς ἐθώπευε. Κρῦο, τὸ ὅποιον ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἀνεδύετο ἀπὸ τὴν γῆν, παγωνιὰ ἢ ὁποία ἐξήρχετο ἀπὸ κάποιας ἀοράτου πηγᾶς. Εἶχαν περάσει οἱ στρατιῶται καὶ ἄλλας ψυχρὰς νύκτας. Καὶ ἐγνώριζαν ὅλοι τὴν ἀπίστευτον ἐκείνην διαφορὰν τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτός—κανὸνα στερεότυπον καθ' ὅλον τὸ Μικρασιατικὸν ὑψίπεδον. Ἀλλὰ δὲν ἐφαντάζετο κανεὶς ὅτι ἡ ἀποπνικτικὴ ἐκείνη κάμινος τῆς ἡμέρας, θὰ μετεβάλλετο τὴν νύκτα εἰς ἐν φρικῶδες ψυγεῖον μέσα εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἐξάρωναν, ὅσοι ἀνελύοντο τὴν ἡμέραν. Καὶ ὑπῆρξαν

νύκτες κατὰ τὰς ὁποίας ἡ θερμοκρασία—τὸ ψυχρὸς δηλαδή—ἐφθανεν 2^ο ὑπὸ τὸ μηδέν! Ὑπὸ τὸν σεληνοφῶτον οὕτω οὐρανόν, μὲ τὴν σελήνην λευκάζουσαν ἐτιμᾶλλον εἰς τὴν παγερὰν λευκότητα τῆς ἐρήμου, ἐσθύνεν ἡ ζωὴ τῆς ἡμέρας καὶ οἱ στρατιῶται ἀνεπαύοντο διὰ νὰ συνεχίσουν, μὲ τὸ λυκόφως, τὴν πορείαν.

Ἀλλ' ἡ ἔρημος δὲν ἔπαυεν ἀποτελοῦσα ἐχθρικὸν ἔδαφος. Καὶ ὁ φόβος τῆς ἐχθρικῆς ἐνέδρας οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυεν ὑφιστάμενος. Τὸ δίκτυον τῆς ἀσφαλιστικῆς προκαλύψεως ὑπῆρχε πάντοτε. Ἀλλ' αἱ ἀμυῶδεις πτωχώσεις τῆς ἐρήμου, κόπτουσαι τὴν ὁρατότητα ἀπὸ τοὺς καταυλισμούς, ἐπέβαλλον ὅσῳ τὸ δυνατόν βαθυτέραν διερύνησιν τοῦ ἐρημικοῦ ἐδάφους. Καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἣς οἱ ἵπποι ἐφθεύοντο ὁσημέραι, ἐξαπεστέλλετο διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Οὐχὶ ἅπαξ ὅμως, εἰς τὴν ἄχανή αὐτὴν ἔκτασιν, τὰ ἐφιππα ἀποσπάσματα ἐχάνοντο. Ὁ χάρτης δὲν ἐβοήθει οὔτε διὰ τὸν στοιχειωδέστερον προσανατολισμόν. Καὶ τὰ πεζικὰ τμήματα ἐτίθεντο πρὶν ἐξημερώσῃ ἐν πορείᾳ, καθ' ὃν χρόνον οἱ ἱππεῖς ἐβασανίζοντο νὰ ἐπανεύρουν τὰς φάλαγγας. Πολλάκις δέ, ἐνῷ αἱ πρῶται ἀναλαμβάναι τῆς ἡμέρας, ἐφώτιζον τὰ ἀπαγορευτικὰ βάρη τῆς ἐρήμου, ἐθεάθησαν ἐν καλπασμῷ τρέχοντες οἱ ἱππεῖς ἀγνώριστοι πρὸς τοὺς πεζοποροῦντας. Καὶ εἶναι τράγικως μεγαλειῶδες νὰ βλέπῃ κανεὶς μίαν ἀνάλογον ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰκόνα μὲ τὸ συναίσθημα τῆς ἀβεβαιότητος. Ἦσαν ἐχθροί; Ἦσαν φίλοι; Ἦσαν ἀπὸ τὰς δραματικωτέρας αἱ εἰκόνας αὐταί. Τόσον δέ, ὥστε νὰ προκαλοῦν τὴν ἐντύπωσιν παραφρόνων ὄντων καλπαζόντων ἐκεῖ—οὐχὶ ἐπὶ δρόμων ἀλλ' εἰς παρθένον ἔκτασιν—ὅπου ἡ φύσις εἶχε πνιγὴ εἰς τὴν αὐχμηρότητα.

5η και 6η Αθλούστου.

Τὴν χαραυγὴν τῆς 5ης Αθλούστου αἱ μαρτυρικαὶ φάλαγγες ἐτίθεντο πάλιν εἰς πορείαν. Καμμία ὁδός. Ἡ ἀπάτητος ἄμμος τῆς ἐρήμου, ἀδλακουμένη ἀπὸ τοὺς τροχοὺς τῶν αὐτοκινήτων, χαρασσομένη ἀπὸ τὸ στερὸν πέλιμα τῶν πεζοπόρων—ἐφαίνετο ὡς ἀνευ τέρματος. Καὶ τὸ μαρτύριον ἐξηκολούθει τὴν ἀνέλιξίν του, βαρὺ καὶ ἐδυνηρόν, ὅσον καὶ χθές, ὅσον καὶ τὴν ἐπομένην. Τὰ βρασσανιστήρια ἠδῆξαντο καὶ μὲ τὴν ἐπιτεινομένην τῶν ἀνδρῶν ἐξάντλησιν, καθίσταντο ἐδυνηρότερα. Εἰς τὴν πνιγμονὴν τῆς σκόνης, προσετίθετο τώρα ἡ κόπωση καὶ οἱ πόδες, βυθιζόμενοι εἰς τὸ ἔδαφος, ἐπηύξαντο τὸ μαρτύριον τῶν παραιομένων ὄντων.

Ἄλλ' ἂν διὰ τὰς ὥρας τῆς πορείας ἡ ἀπόγνωσις εἶχε κάποιαν ἐξήγησιν, διὰ τὰς στιγμὰς τῆς σταθμεύσεως δὲν ἦτο ὀλιγώτερον δραματικὴ ἢ βάσανος. Διευκολύνετο μὲν ἡ ἀναπνοή—διότι μόνον περὶ αὐτῆς ἐπρόκειτο—τῶν πορευομένων μαρτύρων, καὶ ἴσως νὰ παρείχετο ἡ εὐκαιρία διὰ νὰ ξεκολλήσουν τὰ βλέφαρα. Ταυτοχρόνως ὅμως προεβάλλετο, τότε δημιουργούμενον, ἐν ἄλλο πρόβλημα. Ἰπὲρ τὴν πυρπολούμενην ἄμμον, τὰ ἄρβυλα, καίοντα τοὺς πόδας τῶν ἀνδρείων, κυριολεκτικῶς ἐφλέγοντο. Ἐφλέγοντο! Ἄλλὰ ποῦ νὰ καθίσουν; Ἡ ποῦ νὰ ξαπλωθοῦν; Πῶς νὰ «ξεμουδιάσουν» ἀπὸ τὴν μαρτυρικὴν πορείαν; Ὅπου καὶ ἂν ἐκάθηντο, τὸ πᾶν—ὅλη ἡ ἐπιφάνεια—ἐκαιεν ἀπὸ τὸν φλογερὸν ἥλιον. Ὁ ἰδρὼς ἀνέβλυζεν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ ταυτοχρόνως ἀπερροφᾶτο ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἐπικαθημένην σκόνην. Οὔτε ἶχνος κἂν ἐπιδερμίδος διεκρίνετο εἰς τὰ πρόσωπα στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν.

Καὶ ἔρβιοι «ἀνεπαύοντο»—ἀνέπνεον ὀλίγον ἀέρα, ἀραιότερον ἀπλῶς ἐκείνου τὸν ὅποιον κατέπινον πορευόμενοι. Κάπου-κάπου μελανὰ σημεῖα, διακόπτοντα τὴν κυματοειδῆ γραμμὴν τῶν λευκῶν στήλων, εἶναι τὰ μόνα προδίδοντα ὅτι ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει ζωὴ—τόση καὶ τοιαύτη ζωὴ. Εἶναι τὰ αὐτοκίνητα ἢ μαῦρα ἄλογα τῶν διοικήσεων τῶν μονάδων, τὰ ὅποια διατηροῦν τὸ χρώμα τῶν εἰς πείσμα τῶν λευκῶν νεφῶν τῆς σκόνης. Καὶ ἔταν, μετὰ ὀλιγόλεπτον τοιαύτην ἐν ὀρθοστασίᾳ «ἀνάπαυσιν», διετάσσετο ἡ συνέχεια τῆς πορείας, ἡ σειρά τῶν λευκῶν αὐτῶν στήλων ἐκινεῖτο πάλιν πρὸς τὸ ἐμπρός, ὡς καὶ ὑπερφυσικὸν καὶ ἀκατανόητον! Ἐκινεῖτο ἔτσι, ἵνα μετ' ὀλίγον χαθῇ μέσα εἰς τὰ παχέα νέφη τοῦ κονιορτοῦ, τὰ ὅποια ὑψοῦντο μετὰ τὴν πορείαν, σβύνοντα ὅτι εἶχεν ἀποκαλυφθῇ: δηλαδή, ὅτι οἱ πᾶλλευκοὶ ἐκεῖνοι στύλοι ἦσαν ἄνθρωποι! Σποραδικά, κατ' ἀραιὰ διαστήματα, διακρίνοντο μαῦρα κοντάρια, φερόμενα καθέτως εἶναι αἱ σημαῖαι τῶν συνταγμάτων τυλιγμένα εἰς τὰ ἀδιαδρόχυνα καλύμματα τῶν—αἱ ἴδιαι σημαῖαι, αἱ ὅποια καλυφθεῖσαι ἀπὸ δόξαν καὶ φορτωθεῖσαι δάφνας κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἀγῶνος περιόδον, ἐφέροντο τώρα ἐκεῖ μακρὰν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς νικηφόρου τῶν αἰγλῆς.....

Καὶ ἡ πορεία, τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων μαζί, συνεχίζεται. Ἐνίοτε ἔταν τὰ τμήματα φθάνουν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἐξάρσεων τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ σκόνη ἀραιούται ἔτι μάλλον, τότε ἀνοίγονται τὰ κλειστὰ καὶ ἐσφραγισμένα τῶν στρατιωτῶν στόματα διὰ νὰ διακηρύξουν «θὰ διώξουμε τὸν Τοῦρκο στὴν Κόκκινη Μηλιά...» Περνᾷ οὕτω μαρτυρικὴ καὶ ἀγωνιώδης ἡ 5η Αθλούστου. Μία μικρὰ ἔασις χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς πρώτους εὐτυχεῖς. Περνᾷ καὶ ἡ νύξ, παγερὰ ὅσον καὶ ἡ προηγού-

μένη και ανατέλλει ἡ βῆ Αὐγούστου διὰ τὴν φωτίση μίαν ἀκόμη ἡμέραν τραγωδίας—χειροτέρας ἐκείνων τὰς ὁποίας ἤδη εἶχεν ὑποστῇ ὁ Ἕλληνας στρατιώτης.

Πίσω ἀπὸ τὰς φάλαγγας διασχίζουν—κυριολεκτικῶς διασχίζουν—τὴν ἐρήμον, τὰ ἐλαφρὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα, ἐλαφρὰ διότι τὰ βαρέα τῶν τριῶν τόννων εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσουν. Ἀλλὰ πῶς τὴν διασχίζουν; Τὸ θέαμα ἐνὸς ἀντιτορπιλικοῦ, πλέοντος ἐπὶ μαινομένης θαλάσσης, σχίζοντος αὐτὴν εἰς ἀφροὺς καὶ ἀφήνοντος πίσω του μίαν ἀφρισμένην λευκὴν τρικυσιμένην γραμμὴν, εἶναι ἀσφαλῶς πενιχρότερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον προεκάλει ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν φαλάγγων τῶν αὐτοκινήτων αὐτῶν. Οἱ τροχοὶ ἐδυθίζοντο μέχρι τῶν ἀξόνων σχεδόν, καὶ οἱ ἀτυχεῖς σωφέρ, ὠδήγουν μὴ βλέποντες παρὰ τὰ ἀδιαπέραστα προπετάσματα τῶν νεφῶν τῶν προηγούμενων αὐτοκινήτων. Καὶ ὅταν κανὲν ἐσταμάτα, δι' οἷον—δὴποτε λόγον, ἀπροόπτως, ἐπέπιπτε κατ' αὐτοῦ τὸ ἐπόμενον. Αὕτη ἦτο ἡ πορεία.

Τὰ τμήματα τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ (VII Μεραρχία), τὰ ἐντὸς τοῦ χώρου τῶν ποταμῶν Πουρσάκ καὶ Σαγγαρίου βαδίζοντα, συνεχίζουν τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἐδάφους διασκορπίζοντα τὰ μικρὰ ἐφιππα τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐτήρουν τὴν ἐπαφήν. Ἦδη αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ Γ'. Σώματος ἔκαμνον ἀρχὴν τῆς στροφῆς των πρὸς νότον, ἵνα διαδοῦν—πλὴν τῆς VII Μεραρχίας—τὸν νότιον

κλάδον τοῦ Σαγγαρίου διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Μπαλιν-ταμί Τσιφλίκ.

Ἡ νύξ τῆς βῆς Αὐγούστου εὐρίσκει τὸ πλεῖστον τῆς Στρατιᾶς ἐντὸς τῆς ἐρήμου πορευόμενον, μὲ τὰ προκεχωρημένα τμήματά της παρὰ τὸ γυφτοχώρι Ραίν-κογλου. Τὸ Β'. Σ. Στρατοῦ τοῦ πρίγκηπος Ἀνδρέου, δεξιώτερον χωροῦν—καὶ φυσικὰ βαθύτερον πρὸς τὴν ἐρήμον—παλαίει κατὰ τῆς ἀξένου καὶ στεγνῆς φύσεως, ἵνα ἀναπτυχθῇ εἰς τὸν κυκλωτικὸν ἐλιγμόν του.

Τὸ Στρατηγεῖον, παλέσαν καὶ αὐτό, κατὰ τὸ τρίμερον τοῦτο, πρὸς τὸ μαρτύριον τῆς ἐρήμου, ἦτο ὑποχρεωμένον ἐν τούτοις νὰ ἐκδώσῃ ἀνακοινωθέν. Ὁ κόσμος, ὁ μὴ στρατευθεὶς, πρὸ τοῦ ὁποίου μόλις πρὸ δύο ἐβδομάδων ἐσελάγιζον αἱ λάμπεις τῶν ραγδαίων ἀστραπῶν τῆς ἑλληνικῆς νίκης, ἀξιοὶ νὰ μάθῃ νίκας. Τίς θὰ ἠδύνατο ἔμως νὰ τὴν πείσῃ ὅτι ἡ πάλῃ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς πορείας ἀποτελοῦν ἄθλον τὸν ὁποῖον βεβαίως δὲν ἀμαυρώνει ἡ λάμψις τῆς μάχης; Καὶ μὴ χρωματίζον τὴν ἀγωνίαν τῆς πορείας—προπαρασκευαστικὴν, ἐπαναλαμβάνω, κίνησιν διὰ τὴν μάχην—ἐκδίδει ἐν δευτέρῳ τὸ ὁποῖον χαράσσει ἀπλῶς τὴν γενικὴν γραμμὴν παρατάξεως, κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. Συντέμνει τὸ τρίήμερον μαρτύριον εἰς ὀλίγας ξηρὰς λέξεις, τὰς ἐξῆς:

« Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 4ης, 5ης καὶ 6ης Αὐγούστου 1921.

Στρατιά προήλασε φθάσασα ἐπὶ τῆς γενικῆς γραμμῆς ὑψώματα ἀνατολικῶς Μουχαλίτς, ὑψώματα ἀνατολικῶς Σι-
δρί Χισσάρ, γέφυρα Φεδιόγλου ἐπὶ Σαγγαρίου, Ἀμόριον.
Ἀντισταθεῖσαι ἰσχυραὶ, ἐχθρικάι δυνάμεις ἱππικοῦ ἀπωθή-
θησαν πρὸς Ἀνατολάς. Ἐχθρὸς ὑποχωρῶν καταστρέφει ὅσας
σιδηροδρομικὰς καὶ ὁδικὰς γεφύρας προφθάνει.

Ἀρχηγὸς Στρατιάς
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Καὶ — ἐρωτᾶται — τίς ἀναγνώστης τοῦ ἀνακοινωθέν-
τος αὐτοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ, ἔστω καὶ κατὰ φαν-
τασίαν, ποῖον μαρτύριον ἔκρυπτε, καὶ ποία ἀγωνία τὸ
ἐπλεξε;

7—9 Αὐγούστου

Περνᾷ οὕτω ἡ ἑλληνικὴ Στρατιά μίαν ἀκόμη νύκτα
ἐντὸς τῆς ἐρήμου. Οἱ στρατιῶται εἶχον ἀρχίσει πλέον νὰ
«στραγγίζουν» εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν ἔκτασιν. Κατὰ τὸ
διαρρεῦσαν ἐξαήμερον ὑπέστησαν τόσα, ὥστε ἐπὶ τῶν
ἀσθενεστέρων ὀργανισμῶν νὰ ἐκδηλοῦται ἡ ὁδὴν τοῦ
μαρτυρίου των αὐτοῦ. Ἀλλὰ μήπως τὸ ἐπέρασαν; Θὰ
πορευθοῦν ἀκόμη τέσσαρας ἡμέρας, διὰ μέσου τῆς ἰδίας
στεγνῆς ἐκτάσεως, χαράσσοντες μόνοι των τὸν δρό-
μον ἐπὶ τῆς παχείας ἄμμου. Καὶ εἰς τοὺς σωματικούς

Ἡ γέφυρα Φεδιόγλου εἰ.αι. ἡ ἀνατολικώτερον πηχθεῖσα ἐπὶ τοῦ
νοτίου κλάδου τοῦ Σαγγαρίου, δι' ἧς διήλθε τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ καὶ
διὰ τῆς ὁποίας ἐνηργεῖτο μέχρι τῆς 20ῆς Αὐγούστου ὁ ἐνεφοδιασμός
τῆς Στρατιάς, μήκους 300 περίπου χιλιόμετρων ἀπὸ τοῦ ἀκράϊου,
πέραν τοῦ Ἑσκή Σελήρ, σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ.

κόπους τῆς κοπώσεως, προσετίθετο πλέον ἡ φθορὰ τῶν
ἄρδουλων. Βυθίζόμεναι εἰς τὴν καίρουν ἄμμον σχεδὸν
ἀποσυντίθενται. Ἀνυποδυσία δὲ εἰς τὸν τόπον ἐκείνον,
ὅπου εἰς κόκκος ἄμμου ἀπετέλει καὶ ἐν καίῳ κάρβου-
νον, ἐδημιούργει βασανιστικὰς ἀλληθόνας. Εἰς τὰ πρό-
σωπα τῶν περισσοτέρων, βλέπει κανεῖς μίαν πρωτοφανῆ
στυγνότητα — σουρωμένα πρόσωπα καὶ ἀγωνιώσας μορ-
φάς. Καὶ ὅμως, τὰ πάντα ὑπομένοντες, λησμονοῦντες
τοὺς κόπους, ἐξατμίζοντες εἰς τὴν πυρκαϊάν τοῦ ἡλίου
τὸν κάματον, πορεύονται πάντοτε τὴν μαρτυρικὴν των
πορείαν.

Ἐν τούτοις! Παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν φρικιαστικὴν κατά-
στασιν, οἱ μαχηταὶ πεζοπόροι, ἐδείκνυνον τοιαύτην ἀποφα-
σιστικότητα καὶ τοιαύτην δύναμιν θελήσεως διὰ νὰ συν-
αντήσουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν φωλεάν του, ὥστε νὰ προ-
καλοῦν μόνοι των τὴν δυσπιστίαν περὶ τῆς μέχρι τέλους
ἀντοχῆς των. Παραμορφωμένοι ἀπὸ τὴν σκόνην, πωγωνο-
φόροι ὅλοι, διατηροῦν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των τὴν λάμψιν
τῶν ἐτοιμοθανάτων, τῶν ὁποίων ὀλόκληρος ἡ ζωὴ συγ-
κεντρώνεται ἐκεῖ. Καὶ βαδίζουν ἔτσι ἀγωνιζόμενοι νὰ
ἀνασύρουν τοὺς πόδας των ἀπὸ τὸ ἀμμώδες ἔδαφος.

Διαρρέει οὕτω ἡ 6η Αὐγούστου καὶ ἔρχεται μί-
α ἀκόμη παγερὰ νύξ, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν φθοράν τῶν
δυνάμεων — ὅσην φθοράν ἐπροξένησεν ἡ ἡμέρα.

Ἡ 7η Αὐγούστου ἀνατέλλει — ἡ ἰδία στερεότυπος
ἀνατολή — διὰ νὰ φωτίσῃ τὰς φάλαγγας τῆς Στρατιάς, δια-
σχίζούσας ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὄρους, δυσμενέστερον αἰσθη-
τοὺς λόγῳ τῆς κοπώσεως, τὰς ἰδίας αὐχμηρὰς ἐκτάσεις.
Ἡ φύσις ἐννοεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὴν στυγνότητα τῆς
σύνθεσιν μέχρι τέλους. Κάπου — κάπου, πρὸς τὰ νότια
βάθη τῆς ἐρήμου, λευκοὶ ὄγκοι προβάλλουν ὡς μόνη ποι-

κιλία. Ἀλλὰ τί ποικιλία! Ὅγκοι ἄμμου καὶ ὄρυκτοῦ ἄλατος—σκόνη τὴν ὅποιαν σκορπίζει ὁ ἄνεμος διὰ νὰ μὴ χάσῃ ποτὲ τὴν ἄλμυρότητά της ἢ ἀπαισία ἔκτασις.

Καὶ μὲ τὰς ἰδίας αὐτὰς συνθήκας δύνει ἡ 7ῃ Αὐγούστου καὶ ὁ στρατὸς περὶ μίαν ἀκόμη νύκτα εἰς τὸ ἀπέραντον ψυγεῖον. Τουρτουρίζουν ὅλοι καὶ τυλιγόμενοι εἰς τὰ ἀντίσκηνα, εἰς τὸ κλινοσκέπασμα, μὲ τὴν μανδύαν φορεμένην, προσπαθοῦν—ἔχι βέβαια νὰ θερμανθοῦν—νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν φύξιν....

Ὁ ἥλιος τῆς 8ῆς Αὐγούστου, εὐρίσκει καὶ πάλιν τὴν Στρατιὰν πορευομένην τὴν μαρτυρικὴν τῆς πορείαν. Εὐρίσκειτο ὁλόκληρος πλέον ἐντὸς τῆς Ἐρήμου. Αἱ πρῶται ἀκτίνες, θερμαίνουν καὶ ἀναζωογονοῦν τοὺς μούδιασμένους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι μετ' ὀλίγον δοκιμάζουν καὶ πάλιν τὴν ἀποπνευτικὴν πυρκαϊάν. Ἀλλὰ τώρα πλέον ἀρχίζουν καὶ αἱ πρῶται συγκινήσεις. Τὰ ἀνιχνευτικὰ ἀποσπάσματα προχωρήσαντα πολὺ ἀνατολικῶς, φθάνουν, εἰς τὴν βορειοανατολικὴν ἐξοδὸν τῆς παρυφῆς τῆς ἐρήμου καὶ ἀπὸ μερικοὺς γέροντας κατοίκους Κουρδικῶν χωρίων, πληροφοροῦνται τὴν γειτνίασιν τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς πολλὰς κορυφὰς τῶν γυμνῶν λευκῶν βουνῶν διακρίνεται μὲ τὰς διόπτρας τὰ ἀνιχνευτικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Κεμαλικοῦ στρατοῦ, παρακολουθοῦντα τὴν ἀνέλιξιν τῶν πλοκάμων τῆς προχωροῦσης Στρατιάς.

Ἡ ἐπερχομένη νύξ ἐπιβάλλει τὴν λήψιν μεγαλειτέρων ἀσφαλιστικῶν μέτρων. Ὁ ὄγκος τοῦ στρατεύματος ἀναπαύεται μὲ ἐνισχυμένας προφυλακὰς. Ἦδη τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ πλησιάζει νὰ διαπεραιωθῇ, ἀπὸ βορρᾶ κατερχόμενον, ὁλόκληρον, πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἄλλων δυνάμεων.

Τὴν αὐγὴν τῆς 9ῆς Αὐγούστου καὶ τὰ δύο Σώματα

Στρατοῦ—πλὴν τῆς ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Πουρσάκ VII Μεραρχίας—συγκροτοῦντα παράταξιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, μὲ ἐλαφρὰν παρέκκλισιν τοῦ δεξιοῦ ἡμῶν (Β'. Σ. Στρατοῦ) πρὸς βορρᾶν, προσλαύνουν εἰς τὸν μεταξὺ τῶν «χωρίων»—μικρῶν λασποκτίστων συνοικισμῶν—Ραϊνκογλου, Οὐζούμπεη Κιοσσελάρ, Χατζῆ Μουσσᾶ Ὁγλου. Προελαύνουν μὲ προεχωρημένα τμήματα, ἔχοντα διάταξιν καὶ σύνθεσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἶναι εὐχερεστάτη ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν.

Πορεύονται ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν—μίαν ἀκόμη ἡμέραν μαρτυρικῶν βασάνων. Κατὰ τὴν νύκτα—μίαν ἀκόμη νύκτα παγεράς παραλύσεως—εὐρίσκονται ἐντεῦθεν τῶν ποταμῶν Γκεοῦκ καὶ Κατραντζί, ἀποτελούντων μαζύ, μίαν γραμμὴν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

* *

Ἡ νύξ τῆς 9ῆς Ὀκτωβρίου θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς οὐσιαστικῶς τερματίσασα τὴν μαρτυρικὴν πορείαν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς γραμμῆς—ἐν ἐπαφῇ μὲν τὸν ἐχθρὸν—ἀφ' ἧς ἡ Στρατιὰ θὰ προσέδαλε τὴν ὠχυρωμένην τοποθεσίαν τοῦ ἀντιπάλου. Οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ. Διότι ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡ Στρατιὰ βαδίζει μὲν πάντοτε διὰ τῶν ἰδίων τόπων, δι' ἐκτάσεων ἀναλύπτων, ἀγόνων καὶ ἀνύδρων, στερουμένων πάσης φυτικῆς ζωῆς, ἀλλὰ δὲν βαδίζει τὴν μονότονον καὶ ἐξαντλητικὴν πορείαν τῶν προσηγηθεισῶν ἡμερῶν. Διασχίζει καὶ πάλιν ἐρήμους τόπους, ἀλλὰ τοὺς διασχίζει ἀνοίγουσα διόδους διὰ μέσου τῶν σωρῶν τῶν ἐχθρικῶν πτωμάτων, παρασύρουσα ἢ ὠθοῦσα τὴν παράταξιν αὐτοῦ, λυσσωδῶς μαχομένη. Καὶ

τάς διασχίζει, συνθέτουσα τὴν μεγαλειωδεστέραν ἑλλη-
νικὴν νίκην, πλέκουσα τὴν δεκαπενθήμερον «μάχην τοῦ
Σαγγαρίου».....

*
*
*

Οὕτως ἐτερματίσθη ἡ διάσχις τῆς Ἑρήμου. Ἔργον
διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ὁποίου θὰ εἶχεν ἀρμοδιότητα
ὁ χρωστήρ τοῦ ζωγράφου μᾶλλον, παρὰ ἡ γραφίς ἐνὸς
δημοσιογράφου. Εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀστεϊρευτον τῶν
πολεμικῶν τῆς Ἑλλάδος τροπαίων, ἡ Φυλὴ ἡ ἐλληνικὴ
δικαιοῦται νὰ παρουσιάσῃ καὶ μίαν μεγαλουργίαν ἀπὸ
ἐκείνας αἱ ὁποῖαι σπανίζουν εἰς τὴν παγκόσμιον πολεμι-
κὴν ἱστορίαν—τὴν τρίτην ἄλλως τε μετὰ τὴν κάθοδον τῶν
Μυρίων τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τὴν θρυλικὴν ἐκστρατείαν
τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὸ σελάγισμα τῆς ἀπα-
ραμύλλου δόξης, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τὴν ἐλληνικὴν
Στρατιάν, ἡ διάσχις τῆς Ἑρήμου, θὰ προβάλλῃ πάν-
τοτε μετὰ τὴν ἀμείωτον καὶ σταθερὰν λαμπρότητα μιᾶς
σπανίας μεγαλουργίας. Καὶ αὖριον, ὅταν ὁ χρόνος, σδύ-
νων σιγὰ—σιγὰ τὴν προσωπικὴν ἐντύπωσιν, θὰ ἐμφα-
νίσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἐποποιίαν, γυμνὴν καὶ μεγαλειώδη,
ἡ Ἑλλὰς θὰ δικαιῶται νὰ ἀξιοῖ τὸν εὐλαδητικὸν θαυ-
μασμόν πρὸς τὰ ἔργα τῶν γενναίων.

Ἡμεῖς οἵτινες μετὰ τῶν ἡρώων αὐτῶν παρηκολουθῶ-
σαμεν συντιθέμενον τὸ μνημειῶδες δρᾶμα· οἱ ὁποῖοι ἐδο-
κιμάσαμεν μαζί τους τὴν ἀλμυρὰν τῆς Ἑρήμου σκόνην, οἱ
ὁποῖοι ἐψύθημεν ὑπὸ τὸν πυρακτώνοντα ἥλιον· οἱ ὁποῖοι
διήλθομεν ὅσας καὶ αὐτοὶ παγεράς νύκτας· οἱ ὁποῖοι
ἠσθάνθημεν τὸ τραγικὸν σδύσιμον τῆς ζωῆς, ἡμεῖς, ἐπα-
ναλαμβάνω, ἐμείναμεν ὥδοι καὶ ἀμίλητοι πρὸ τῆς ὑπερ-

τάτης ἐκείνης προσπάθειας. Καὶ αἱ γενναῖαι τῶν ἐπιγέ-
νων, ὅταν ἡ ἱστορία, ψυχρὰ καὶ ἀδέκαστος, περιλάβῃ εἰς
τὴν ἀρμοδιότητά της τὸν θρόνον αὐτὸν, θὰ αἰσθανθοῦν
τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν παλαιὰν «Κάθοδον
τῶν Μυρίων», μετὰ τὴν νεωτέραν, διὰ νὰ γαλουχηθοῦν, ὅσοι
κέκληνται εἰς συνέχισιν τοῦ τεραστίου ἐκείνων ἔργου.....

Ο ΑΓΩΝ ΑΡΧΙΖΕΙ

Η ΕΚΒΙΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΧΘΡΙΚΗΣ ΦΩΛΕΑΣ

10 Αὐγούστου.

[Ἡ Στρατιὰ ἐλθοῦσα εἰς ἐπαφὴν
μετὰ τὴν πρώτην ἐχθρικὴν γραμμὴν,
προχωροῦσα, μέσφ κυκλῶνος, κατα-
λαμβάνει τὰς πρώτας θέσεις].

Ἡ χαραυγὴ τῆς 10ης Αὐγούστου 1921 σημειώνει τὴν
ἐναρξιν τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος τῆς μάχης. Κυρίως εἰπεῖν
ἡ σύγκρουσις ἔχει ἐπέλθει ἀπὸ τῆς προηγουμένης. Καὶ
εἶχεν ἐπέλθει κατὰ τὸν πρωτοτυπώτερον τρόπον—τρόπον
ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρκετὸς διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ποῖον ἐμφυ-
χον ὕλικόν ἔστειλεν ἐκεῖ πέρα ἡ Ἑλλὰς, εἰς διεκδίκησιν
τῶν ἐθνικῶν της δικαίων. Πρὶν ἀκόμη προλάβουν νὰ τι-
νάζουν τὴν σκόνην, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μαχεται
ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ζυμωνόμενοι καὶ ποικίλλοντες μετὰ αὐτὴν
τὸν ὀλίγον των ἄρτον, παλαίοντες τὴν ἀγωνιώδη των

πάλην κατὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀξένου φύσεως, ἔστησαν τὸ πρῶτόν των τρόπαιον, ἤρχισαν νὰ πνίγωνται εἰς τὸν ἐρυθρωμένον κονιορτὸν τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Κονιορτὸν μέσα εἰς τὸν ὅποιον ἐχάνοντο, οὐχὶ πλέον φάλαγγες βαδίζουσai, ἀλλὰ λίθοι καὶ ἀνθρώπινα μέλη, τὰ ὅποια ἐξεσφενδόνιζον αἱ ὀδίδες τῶν μαινομένων τηλεβόλων.

* *

Καὶ τώρα, προκειμένου νὰ ἐκτεθῇ ἡ ἐξέλιξις τοῦ μεταλειώδους εἰς δραματικότητα δεκαπενθημέρου τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, ἃς μὴ ζητήσῃ κανεὶς ἀκριδῆ καὶ λεπτομερῆ, κατὰ ἡμέραν, ἀφήγησιν. Διότι δὲν ὑπῆρξαν ἡμέραι κἂν. Ὑπῆρξαν μόνον, αἱ ὧραι δεκαπέντε συνεχῶν εἰκοσιτετραώρων, ὧραι ἀδιακόπου σκληρᾶς μάχης. Ἀγῶνος ὅστις μετέβαλε τοὺς ἀμόρφους καὶ ἀξένους ὄγκους τῶν πέραν τοῦ Σαγγαρίου ἀξένων βουνῶν, εἰς ἀθάνατα μνημεῖα δόξης τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Μνημεῖα, τὰ ὅποια, ἂν πρὸς στιγμὴν ἐστόλισαν κατεσπαρμέναι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, αἱ συστάδες τῶν φθαρτῶν ξυλίνων σταυρῶν—τάφων τῶν πεσόντων ἡρώων—θὰ ἐξαυλώσουν αὐριον μετὰ τὴν ἀθανασία των, λαμπραὶ τῆς ἱστορίας σελίδες καὶ θὰ παραδώσουν εἰς τὰς ἐπερχομένας τῆς Φυλῆς γενεάς, ὡς ἐθνικὴν κληρονομίαν.

* *

Ἡ Στρατιὰ—μετὰ τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ, τὸ ὅποιον ἐπισπεύσαν τὴν πορείαν του εἶχεν ἤδη ταχθῇ εἰς τὸ ἀριστερόν αὐτῆς—εἶχε φθάσει, μετὰ τὴν φορικαστικὴν διά-

σχισιν τῶν βορεινῶν κρασπέδων τῆς Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου, νοτίως τοῦ ποταμοῦ Γκεοῦκ καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπεκτάσει του, πρὸς ἀνατολάς, ρέοντος Κατραντζί. Οὕτω τὸ μέτωπον, ὅπερ κατεῖχε τὴν ἐσπέραν τῆς 9ης Αὐγούστου ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἐξετείνετο ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου, μετὰ ἐλαφρὰν ἀπόκλισιν ἐλοκλήρου τῆς γραμμῆς πρὸς νοτιοανατολικά. Τὰ ρεῖθρα τῶν δύο ποταμῶν ἐχωρίζαν τοὺς δύο ἀντιπάλους. Βορείως αὐτῶν, εὐρίσκετο ἡ τρομακτικὴ εἰς ὀχύρωσιν ἐχθρική φωλεὰ καὶ νοτίως εἶχε φθάσει, στεγνωμένη ἀπὸ τὴν δίψαν, ἡ ἑλληνικὴ Στρατιὰ.

Ἡ ἐπαφὴ μετὰ τῶν φυλακίων τῆς ἐχθρικής προκαλύψεως εἶχεν ἐπέλθει οὐσιαστικῶς. Οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀφρισμένοι ἀπὸ τὴν δίψαν. Καὶ ὑπῆρχε μὲν εἰς ἀπόστασιν μόλις πέντε χιλιόμετρων νερό—τὰ ρεῖθρα τῶν δύο ποταμῶν—ἀλλὰ ἡ ὁρσιστικὴ αὐτῇ πηγὴ ἐβάλλετο δραστηκῶς ἀπὸ τοὺς ὑπερκειμένους λόφους, ὅπου τὰ ἐχθρικά πυροβολεῖα· ἀλλὰ ἐβάλλετο καὶ ἀπὸ τὰ προκαλυπτικά τμήματα τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ. Ἐφθασαν βράδυ ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες μαχηταί, ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὰς μακρὰς πορείας, τουρτουρίζοντες ἀπὸ τὸ ψῆχος καὶ ἡσυχολοῦντες εἰς τὸν ἐκ τῆς σκόνης καθαρισμὸν τῶν ὅπλων των, διότι τὴν ἐπομένην θὰ ἤρχιζεν ἡ φοβερά σύγκρουσις. Ἀλλ' ἡ δίψα δὲν ἀναγνωρίζει ἐμπόδια. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεμία ἄλλη λύσις ὑπῆρχε, παρὰ μόνον ἡ ἐκτόπισις τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὰς ὑδροφόρους πηγάς, οἱ στρατιῶται ἀπεφάσισαν νὰ συνάψουν, μόνοι καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, μάχην πρὸς τὸν ἐχθρόν, νὰ τὸν ἐκδιώξουν ἐκεῖθεν διὰ νὰ πίνουν νερό! Θὰ φανῇ παράδοξον καὶ ἀπίστευτον τὸ γεγονός αὐτό, ὅπως κατάπληκτοι τὸ παρηκολούθησαν καὶ οἱ διοικηταὶ τοῦ στρατοῦ δταν τὸ εἶδον ἐκτυλισσόμενον ἐν τῇ

πράξει. Τὰ τμήματα τῆς πρωτοπορείας τοῦ Α'. Σ. Στρατοῦ, ἀντήλλαξαν ἐν μέσῳ ἀστεϊσμῶν τὰς σκέψεις των καὶ εἰς μίαν στιγμὴν ἐπιχείρησαν ἕνα ἀφρισμένον—ὄσον καὶ ἡ δίψα των—αἰφνηδιασμὸν ἐξώθησαν βιαίως τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀπελευθερώσαντες τὸν τόπον ἐκείνον, ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ ὕδατος, σχεδὸν διὰ τὴν στεριεύσουν ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ροὺν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ! Καὶ ἐνῷ οἱ μὲν, κατέχοντες μικρὰς τοῦ ἐκτοπισθέντος ἐχθροῦ, οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐνθουσιῶδεις, ὥσάν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐορτῆς, ἐνῷ αἱ σφαῖραι ἐσύριζαν εἰς δαιμονιώδη, ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των, συναυλίαν. Ἡ νύξ τῆς ἀναπαύσεως ἐπέρασεν οὕτω ὥς νύξ ἀγρυπνίας διὰ τὴν ὕδρευσιν, διὰ τὴν καταπράυνσιν τῶν ἀπεξηραμένων λαγύγγων. Ἰσως φανῇ μικρὸν αὐτό. Ἄς σκεφθῶν ὅμως οἱ δύσκολοι ἀπαιτηταί, ὅτι οἱ στρατιῶται εἶχον βαδίσει τὴν δεκαήμερον μαρτυρικὴν των πορείαν καὶ ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην, τῆς ὁποίας αἱ πρῶται ὥραι τοὺς εὐρον πνευστιῶντας ἀκόμη ἀπὸ τὸν κάματον, ἔπρεπε νὰ ἀναπαυθῶν καὶ νὰ ἀναλάβουν δυνάμεις, διότι τὴν χαυγὴν θὰ ἤρχιζεν ἡ μάχη. Καὶ ὅμως αὐτοί, ἀντὶ ἀναπαύσεως, ἐδάδισαν, ἐκουσίως καὶ τρέχοντες, πέντε ἀκόμη χιλιόμετρα ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ. Τόσον τοὺς ἐπυρπόλει ἡ δίψα καὶ τοὺς ἔκαιεν ἡ ἀλμυρὰ σκόνη τῆς ἐρήμου. Ἦτο ἡ πρώτη ὕδρευσις καὶ τὰ μολύβδινα ρεῖθρα τοῦ Γκεούκ καὶ τοῦ Κατραντζὶ δὲν εἶχαν βαφῇ μὲ τὸ αἷμα.... Καὶ ἔτσι αἱ πρὸ τοῦ Α'. Σ. Στρατοῦ πρῶται ἐχθρικά θέσεις κατελήφθησαν κατὰ τὸν πρωτότυπον αὐτὸν τρόπον ἀπὸ τοὺς ἀφρισμένους καὶ διψῶντας μαχητάς. Ὅ,τι τὴν ἐπομένην θὰ ἐπετελεῖτο ὡς προπαρασκευαστικὴ κίνησις, μὲ κανονικὰς τὰς διατάξεις τῆς μάχης, κατωρθοῦτο τὴν

νύκτα ἐκείνην, χωρὶς καμμίαν διαταγὴν, μὲ τὴν ἐνστικτώδη πρωτοβουλίαν τῶν διψαλέων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι, ὅπως ἔλεγον οἱ ἴδιοι «δὲν θὰ πῆγγαιναν πλέον διψασμένοι στὸν ἄλλον κόσμον, ἀλλὰ μόνον νηστικοί».....

*
*
*

Ἰπῆρξεν ἡ σύγκρουσις αὕτη, τὴν ὁποίαν ὑπηγόρευσεν ἡ μανία τῆς κατασθέσεως τῆς δίψης, ἡ ἐγκαινιαστικὴ πάλῃ ἐνὸς τρομακτικοῦ ἀγῶνος, τοῦ μεγαλειτέρου ἀφ' ὧσας τότε ἡ Ἑλλάς ἐπεχείρησε. Καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι ἡ τόσον παιδρὰ ἐναρξίς τῆς συγκρούσεως πρὸς τὸν ἀναζητούμενον ἐχθρὸν, θὰ μετεβάλλετο εἰς τὴν δραματικωτέραν μάχην, εἰς τὴν σκληροτέραν διεκδίκησιν μιᾶς νίκης, ἣτις θὰ ἔκρινε τὴν τύχην τῶν προηγουμένων μαχῶν, καθ' ἃς, ἡ ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἵππευε καὶ ἀφίππευε

Πρὸς διευκλύνσιν τοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐβλήθη προσπάθεια νὰ τεθῇ εἰς ταχεῖαν χρῆσιν καὶ τὸ τμήμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δορυλαίου—Ἀγκύρας, τὸ ἐν τῇ κατοχῇ ἡμῶν. Ὁ ἐχθρὸς φεύγων προσῆλθε εἰς συστηματικὴν καταστροφὴν πασῶν τῶν γεφυρῶν, ὧν τινες μῆκους ὑπὲρ τὰ 30 μέτρα, καὶ τῶν τεχνικῶν ἔργων ἐν γένει, ὥς καὶ εἰς ἀχρήστωσιν τῶν ἀτμομηχανῶν, τῶν βαγονίων, ὅσα δὲν ἠδύνατο νὰ συναποκομίσῃ μετ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ σταθμῇ Δορυλαίου μεγάλου ἐργοστασίου. Καὶ τὸ μὲν ἐργοστάσιον ταχέως συνεπληρώθη καὶ ἐτέθη εἰς χρῆσιν κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ μέρος, διὰ πυρετώδους δ' ἐργασίας ἐπεσκευάζετο καὶ ἐτίθετο εἰς κίνησιν ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐκ τῶν ἐκεῖ ἐγκαταλειφθεισῶν ἀχρήστων ἀτμομηχανῶν καὶ βαγονίων. Ταῦτοχρόνως, πλὴν ἐτέρων μικρῶν γεφυρῶν, ἐπεσκευάζετο ἐντὸς δέκα ἡμερῶν καὶ ἡ πρώτη τριακοντάμετρος γέφυρα, ἐδίθετο δ' οὕτω πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς τὸν Στρατόν, νὰ πρὸς ἀνατολὰς γραμμῇ μῆκους 30 χλμ. περίπου, μέχρι τοῦ σταθμοῦ Ἀλπίκιοι. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐπεσκευά-

τὰς ράξεις τῶν Μικρασιατικῶν ὁρέων μετὰ μανίας καὶ θελήσεως ὑπερτάτης. Μὲ τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν ἑτερματίζετο καὶ ἡ 9η Αὐγούστου, εἰς τοὺς ἀνεπτυγμένους δὲ καταυλισμοὺς τῶν Σωμάτων οἱ στρατιῶται εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς τὴν προπαρascυεὴν τῆς ἐπομένης. Ἐκαθάριζαν τὰ ὅπλα των, ἐφωδιάζοντο εἰς πυρομαχικά καὶ ταυτοχρόνως ἀνεπαύοντο διὰ νὰ ἀρχίσουν τὴν μνημειώδη ἐκείνην προέλασιν διὰ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ εὐρεθοὺν ἐπίθετα, χρωματίζοντα τὴν εἰκόνα αὐτήν.

*
* *

Οὕτω ἐπέρνα καὶ ἡ νύξ ἐκείνη—παγερά ὅσον καὶ αἱ προηγούμεναι—καὶ ἡ χαραυγὴ ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, ἥτις κατέληξεν εἰς μεγαλουργίαν. Διὰ μέσου ἐρήμων τόπων καὶ τῆς φλεγόμενης Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου ὁ στρατὸς εἶχεν ἤδη πορευθῆ ἐπὶ δέκα συνεχεῖς ἡμέρας. Κονιορτοβροθεῖς, διψασμένος, κατάκοπος, στερούμενος ἀλλὰ καὶ πνίγων τὰς στερήσεις του εἰς τὴν ἀκμαιότητα τῆς ψυχικῆς του ἀλκῆς, ἐξημερώθη τὴν αὐγὴν τῆς 20ῆς Αὐγούστου ἡμέραν Τρίτην, νοτίως τοῦ ποταμοῦ Γκεούκ. Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Πολυμενᾶκον κρατεῖ τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεώς μας, τὸ Α' Σῶμα ὑπὸ τὸν Κοντούλην τὸ κέντρον καὶ τὸ Β' Σῶμα

ζετο καὶ ἑτέρα ὁμοία γέφυρα, οὕτω δὲ παρηκολούθει ἡ γραμμὴ τὴν προέλασιν τοῦ Στρατοῦ, διπλασιασθεῖσα περίπου εἰς μῆκος μέχρι τοῦ σταθμοῦ Ἀκχόρ, ἐνθα βραδύτερον ἐγκατεστάθη ὁ ἀκραῖος σταθμὸς ἐφοδιασμοῦ, ἐξ οὗ ἤντλει πλέον ὁ στρατὸς τὰ ἐφόδια αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν νοτίως τοῦ Σαγγαρίου μακρὰν καὶ ἐπίπονον πορείαν του.

ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν κρατεῖ τὸ ἄκρον τὸ δεξιόν, ἐπιχειροῦν τεράστιον ἐλιγμὸν πρὸς ἀπειλὴν τῶν πλευρῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἱππικὰ τμήματα περιπολιῶν ἐμαρτύρουν πλέον σαφῶς—ἥτο ἄλλως τε γνωστὸν εἰς τὴν Στρατιάν—ὅτι ὀπισθεν καὶ βορείως τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ τοῦ Σαγγαρίου ὁ ἐκτεινόμενος ὀρεινὸς ὄγκος ἀπετέλει τὸ ὠχυρωμένον συγκρότημα τοῦ ἐχθροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος θὰ ἐπεδίωκε νὰ συντρίψῃ τὴν ἑλληνικὴν Στρατιάν. Παρέρχεται ἡ ἡμέρα μὲ τὰς ἀναγκαίας διαρρυθμίσεις τῆς παρατάξεως, ἡ ὁποία συντελεῖται σταθερῶς καὶ ἀκωλύτως. Ἐπάνω ἀπὸ τὰ παρατηρητήρια ὁ ἐχθρὸς παρακολουθεῖ καὶ κατοπτρεύει.

— «Νομίζει κανεῖς—ἔλεγεν ὁ Διάδοχος—ὅτι πρόκειται περὶ δύο παλαιστῶν, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν τὰς ἀναγκαίας θέσεις διὰ τὴν πάλην των».

Ὁ ἀγὼν ἤρchiζε πλέον νὰ λαμβάνῃ τὴν ἐσχηματισμένην μορφήν του. Ἡ ἐπαφὴ εἶχεν ἐπέλθει ἐν πάσῃ ἐκτάσει.

Τὸ λυκαυγὲς τῆς 10ῆς Αὐγούστου εὐρίσκει ὁλόκληρον τὴν γραμμὴν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως κινουμένην κατὰ τὸ διαγεγραμμένον σχέδιον τομέων. Τὰ προκεχωρημένα τμήματα ἀναπτύσσονται διαδοχικῶς ἐπὶ τῶν πτυχώσεων τοῦ ἐρήμου τόπου, μὴ συναντῶντα μέχρι τῆς μεσημέριας παρὰ ἀσημάντους παρενοχλήσεις τῶν ἀποσυρομένων περιπολιῶν. Αἱ μαστοσιδεῖς ἐξάρσεις τῶν ἀκωλύπτων ἐκτάσεων, ἀνελίσσόμεναι κατὰ διαρκῶς ἀνιούσαν ἀπόκλισιν καταλαμβάνονται, ὅταν περὶ τὴν ὥην ἀπογευματινὴν ὥραν, ἡ Στρατιὰ λαμβάνει τὰς πρώτας τηλεφωνικὰς ἀναφορὰς τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ:

— «Πρώτη καὶ Δευτέρα Μεραρχία προσήγγισαν πρώτας ἐχθρικὰς θέσεις, ἰσχυρῶς ὑποστηριζομένας».

Μετὰ παρέλευσιν ἡμισείας ὥρας ἡ I Μεραρχία ἔχει

Ἀπεκάλυπτον βραδίως τὴν τακτικὴν καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἐχθροῦ — ἀπεκάλυπτον τὴν στάσιν τὴν ὅποιαν θὰ ἐτήρει ὁ ἐχθρὸς ἐναντι τῆς ἐλληνικῆς ἐπιθέσεως. Αἱ ἀγγελθεῖσαι καταλήψεις, συμφώνως πρὸς τὸν μοναδικὸν ἐπιτελικὸν χάρτην, — οὐδεμίαν ἔχοντα σχέσιν οὐδ' ὁμοιότητα πρὸς τὴν πραγματικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους — ἐσήμαινον ὅτι ὁ ἐχθρὸς φοβηθεὶς ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ του, ἀπεμακρύνετο τοῦ Σαγγαρίου μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς, ὅτι ἐζήτει δηλαδὴ νὰ διαφύγῃ πρὸς Ἀγκυραν καὶ νοτίως αὐτῆς. Ἐπεβάλλετο λοιπὸν ὅπως καὶ ἡ Στρατιὰ ἐκτελέσῃ ἀνάλογον κίνησιν, λαμβάνουσα, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν ἀπέναντι τοῦ κέντρου αὐτῆς χαράκωμάτων, γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὰ Β. Α. ὅπως μὴ τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς πλήξῃ εἰς τὸ κενὸν καὶ ἀπολέσῃ τὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπαφὴν. Ἐπιτυχανομένης εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως τοιαύτης κατεύθυνσεως τῆς Στρατιᾶς, θὰ προσεπορίζετο αὕτη μέγιστα πλεονεκτήματα, ἰδίως δὲ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν διὰ τῆς Ἐρήμου μακρῶν καὶ ἐπισφαλῶν γραμμῶν συγγενικῶν καὶ τὸ ἀνοιγμὰ νέων τοιούτων κατὰ πολὺ βραχυτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων, διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Σαγγαρίου, οὐδένα δὲ κίνδυνον θὰ διέτρεχε διότι ἡ τοιαύτη πρὸς Β. Α. στροφὴ τοῦ μετώπου καὶ προέλασις προϋπέθετεν ἐξ ἅπαντος τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἐδάφους ἀπέναντι τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἐν μέρει τοῦ κέντρου αὐτῆς. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν διετάσσοντο αἱ ἀνάλογοι κινήσεις. Ἄλλ' ὥς ἀπέδειξαν οἱ κατόπιν σκληροὶ ἀγῶνες, οἱ Τούρκοι συνεκέντρωσαν μὲν εἰς τὸ ἀριστερόν, σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας διέθετον, ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν ἀμαχητὶ τὰς βορείως τῶν ποταμῶν Γκεοῦκ καὶ Κατραντζὶ ἰσχυρο-

τάτας τῶν θέσεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον παρασκευάσει. Ἡ ἐλάττωσις τῶν δυνάμεων τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ἐχθροῦ πτέρυγος, οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ ἀκράδαντον ἐπὶ τὸ ἀπόρρητον τούτων πεποιθήσιν.

Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἄρχεται εὐθὺς ἀμέσως, ἡ ἄλωσις τῶν ὁμηρικῶν ἐκείνων ἀγῶνων, τῶν ὁποίων τελικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ ἄλωσις τοῦ ἀπροσπελάστου λαδουρίνθου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνέμενον οἱ Τούρκοι νὰ θραύσουν τὴν ἐλληνικὴν ὁρμὴν.

Αἱ πληροφορίες τῆς ἡμέρας ἐκείνης, παρατιθέμεναι ἀνωτέρω, ἐπέβαλον τὴν ἀνάλογον στροφὴν τῆς ὅλης ἐλληνικῆς παρατάξεως. Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς, πλεονεκτῶν εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ πτέρυγα, συνεκέντρωσεν ἐν μιᾷ νυκτὶ τέσσαρας Μεραρχίας, τὰς ὁποίας ἔταξεν ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς πτέρυγός του. Οὕτω δὲ ἐνῶ ἡ III Μεραρχία τοῦ συνταγματάρχου Πλατῆ, μόλις διαβάσα τὸν Σαγγάριον, προσεπάθει νὰ βελτιώσῃ τὰς θέσεις αὐτῆς, ὥς εἶχε καταλάβει, ἐδέχθη ἰσχυροτάτην ἐπίθεσιν καὶ τῶν τεσσάρων Μεραρχιῶν. Οἱ Τούρκοι ἀντιληφθέντες τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς γραμμῆς, προσέβαλον μετὰ μανίας, τὸ παρὰ τὸ Σαγγάριον ἀριστερὸν ἡμῶν, ἐπιδιώκοντες νὰ κάμψουν αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐξωθήσουν πρὸς τὸν ποταμόν, ὅποτε καὶ ἡ ὅλη παράταξις τῆς ἐλληνικῆς Στρατιᾶς θὰ ὑφίστατο ἰσχυρὸν κλονισμόν. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα οἱ Τούρκοι ἐδείκνυσαν μανίαν πρωτοφανῶς λυσσώδη. Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη φονικὴ νύξ κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀναλαβὼν ἀπὸ τὴν κόπωσιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν τῆς δευτέρας περιόδου τῶν ἐπιχειρήσεων (Κιουτάχειας — Ἑσκή Σεχέρ), ἐξήντλει ἀδυσωπῆτως ἑλὰς αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του. Καὶ ἂν ἐπετύγχανεν, ἴσως ἡ ὅλη τοῦ μετέπειτα ἀγῶ-

νος μορφή θά ἡλλασσεν ἐντελῶς, θά μετεβάλλετο ἄρδην. Ἀλλ' ἂν διὰ τοὺς Τούρκους ὑπῆρξεν ἡ φονικὴ ἐκείνη ἐσπέρα, ὑπερτάτη προσπάθεια, ὑπῆρξεν ὅμως καὶ διὰ τοὺς Ἑλλήνας ὁ προάγγελος τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἡρωϊσμῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν ἤδη τὴν «μάχην τοῦ Σαγγαρίου» — ἱστορικὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων. Ἡ VII Μεραρχία ἀπασχοληθεῖσα εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῆς μανιώδους ὁλοήμερου ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὑποστᾶσα ὀλόκληρον τὸ βᾶρος τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἰσχυροτάτην ἤσκησεν ἐπ' αὐτῆς, μένει καθηλωμένη εἰς τὰς θέσεις αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας — κρατοῦσα μὲ τοὺς ὀδόντας τὸ προγεφυρώμα, τὸ ὁποῖον ἡδυνήθη νὰ ἀναπτύξῃ κατέναντι τῶν ἐχθρικών θέσεων μόλις διαβάσα τὸν Σαγγάριον. Καὶ διατηρηθεῖσα ἐκεῖ, μόλις τὴν πρωτὴν τῆς ἐπομένης ἡδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ ἰσχυροτάτην ἀντεπίθεσιν πρὸς εὐρυνσιν τοῦ προγεφυρώματος ἐκείνου, εὐρυνσιν ἣτις θά ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὴν νὰ ρίψῃ εἰς τὸν ἀγῶνα πάσας τὰς δυνάμεις τῆς. Ἡ πρώτη προσπάθεια τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως, σκληρὰ καὶ ἐργώδης, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ θέσῃ τοῦτο ἀντιμέτωπον τοῦ δεξιῦ τῆς ἐχθρικής φωλεᾶς πέραν τοῦ Σαγγαρίου καὶ νὰ σημειώσῃ τὸ κύριον ἔναυσμα τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος.

* *

[Τὸ μεσονύκτιον ὀρίζεται διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐφόδου πρὸς ἐκπόρθειν.]

Εἰς τὸ κέντρον ἐλληνικῆς παρατάξεως εἶχεν ἐπίσης ἐπέλθει ἡ ἐπαφὴ μετὰ τῆς πρώτης κυρίας ὠχυρωμένης τοῦ ἐχθροῦ γραμμῆς. Τὸ κέντρον κατεῖχε τὸ Α'.

Σ. Στρατοῦ, ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ ὠρθοῦντο ἀπεψλωμένοι ἐντελῶς ὄρειοι ὄγκοι, κατ' ἀνισοῦσαν κλιμακωτὴν διάταξιν ἀνερχόμενοι. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 11ης Αὐγούστου αἱ Μεραρχίαι τοῦ Σώματος περιορισθεῖσαι εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐδάφους, τῆς ὀχυρώσεως καὶ τῶν δυνάμεων ἃς εἶχεν ἐκεῖ παρατάξει ὁ ἐχθρὸς, ἐλάμβανον διαταγὴν ὥπως παρασκευάσωσι τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπιθέσεως διὰ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ παρεσκευάζοντο εἰς αὐτήν. Αἱ πληροφορίες ἔφερον ὅτι βορείως τοῦ ποταμοῦ Κατράντζι — ὁ ροὺς αὐτοῦ ἐχώριζε τὰς δύο κεντρικὰς παρατάξεις — πλὴν τῶν ἐν τοῖς χαρακώμασι Τούρκων ὑπῆρχον καὶ μεγάλαι συμπαγεῖς συγκεντρώσεις, ἐκτιμηθεῖσαι εἰς εἴκοσι χιλιάδας ἐν τῇ περιοχῇ Γιαμάκ.

Καὶ τὸ μεσονύκτιον φθάνει! Ἡ I Μεραρχία ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Φράγκου ἀρχίζει πρώτη τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ ἀκόμη διέρρεεν ἡ τελευταία ὥρα τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Εἶναι ἡ πρώτη ἐπίθεσις — ὁ πρῶτος σκληρὸς ἀγὼν — εἰς ὃν ἀποδύεται ἡ Στρατιά. Σκληρὸς καὶ ὑπεράνθρωπος! Ἀπέναντι τῆς Μεραρχίας ὠρθοῦνται οἱ ὄγκοι τῶν βουνῶν καὶ χαίνουσι τὰ συνεχῆ στόμια τῶν χαρακωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ ἐχθρὸς ἀντιτάσσει νεῦρα πράγματι χαλύβδινα. Ἐπὶ δύο ὥρας, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, διεξάγεται εἰς πρωτοφανῆς κανονιοβολισμὸς διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐφόδου τῶν πεζικῶν ταγμάτων. Αἱ κλιτύς τῶν βουνῶν ἀνασκάπτονται, σείεται, ἐκ βάρων κλονιζόμενον, τὸ ἔδαφος, καὶ ὅμως οἱ Τούρκοι μένουσι ἐκεῖ. Νεκροὶ ἢ ζῶντες, ὄρθοι ἢ σωριασμένοι, φρουροὶ ἢ προμαχῶνες, κρατοῦν τὰς θέσεις τῶν.

Εἰς τὰ κράσπεδα τῶν βουνῶν, εἰς τὰς κλιτύς αὐτῶν, εἰς πᾶσαν πρόσδασιν, ἐκχύνεται ὁ πεφυρακτωμένος σίδηρος τῶν ὀπίδων. Κατὰ τὰς πρώτας μεταμεσονυκτίους

ώρας, διατάσσεται ή έφοδος. Έπί τών ιδίων εκείνων τόπων, τούς όποιους μόλις πρό όλίγου είχεν ανασκάψει ό καταϊγισμός του πυροβολικού, αναρριχώνται τώρα οι μαχηταί, κρυπτόμενοι εις τούς λάκκους τούς όποιους ήνοιξαν αι όδίδες. Σκαρφαλώνουν με άγωνίαν, αι τάξεις των άραιούνται και μετά δεκάωρον άγώνα—μετά δέκα ώρας πυρός και αίματος—κατώρθωσεν ή Μεραρχία, δεινός ύποστάσα άπωλείας, να φθάση εις τα πρώτα χαρ ακώματα και να γίνη κυρία αυτών. Περὶ την κατοχήν αυτών διεξάγεται τότε ή αίματηροτέρα διελκυστίδα—διελκυστίδα εις την όποιαν άντι σχοινίων ύπάρχουν αδιάκοπα τὰ βλήματα των όπλων, διακοπτόμενα μόνον από τας εκρήξεις των χειροβομβίδων και από την πάλην σώμα προς σώμα. Αί έχθρικά δύναμεις, συγκροτούσαι τέσσαρας πλήρεις Μεραρχίας, επέρχονται κατ'επανάληψιν μανιώδεις κατά των νικητών, κατ'επανάληψιν δέ ενισχυθέντες προσπαθούν να άμφισβητήσουν την νίκη—την πρώτην ούσιαστικήν των Ελλήνων νίκη. Τη βοηθεία όμως της έν έφεδρεία παραμεινάσης μέχρι της στιγμής εκείνης XII Μεραρχίας, ό έχθρός, όστις κατέβαλεν όσην ήδυνήθη να καταβάλη προσπάθειαν, ένδιώκεται τελικώς από τὰ βορείως και βορειανατολικώς ύψώματα του Μπαχτζετζικ και ένκαθίσταται εις ταύτα ή έλληνική Μεραρχία, συντασσομένη εκεί προς συνέχισιν του άγώνος, όστις άπλως είχαν άτονίση εκ μέρους των Τούρκων, χωρίς όμως ούσιαστικώς να διακοπή.

Καθ' όν χρόνον ή «προπαρασκευή του πυροβολικού» εκλόνιζε την άμυναν του έχθρου, του έναντι της I Μεραρχίας, ή άριστερά ταύτης εύρισκομένη II Μεραρχία των Αθηνών υπό τον συνταγματάρχη Βαλέτταν, ήρχιζε την επίθεσιν κατά του Ταμπούρ Όγλου—ένός εκ των

τρομερωτέρων δηλαδή συγκροτημάτων του όλου ώχυρωμένου χώρου των Κεμαλικών δυνάμεων. Απέναντί της εύρίσκονται τρεις έχθρικά Μεραρχία. Αλλ' αι θέσεις εκεί ήσαν, νομίζει κανείς, κτισμένοι επίτηδες διά να μεταβάλουν τον τόπον εκείνον, εις τόπον σκληρού και άπανθρώπου μαρτυρίου. Το Ταμπούρ Όγλου ήτο διά τούς Τούρκους έρεισμα περὶ τό όποιον άπλώνεται τό δίκτυον του όλου συγκροτήματος. Η Μεραρχία άγωνίζεται χωρίς ούδέν να κατορθώνη. Άγωνίζεται επί πέντε ώρας—από του μεσονυκτίου μέχρι της όης πρωϊνης ώρας—και όμως ούδέν κατώρθωσε να επιτύχη. Ο έχθρός κατέχει ισχυρώς τας θέσεις του.

Την αύτην, ή Μεραρχία επιχειρεί νέας επίθεσεις—φονικάς έφοδους προς εκδίασιν της φωλεάς του έχθρου. Έπί όλόκληρον την ήμέραν διεξάγεται φρικτή πάλη, καταλήγουσα εις άγώνα εκ του συστάδην. Κατά μέτωπον οι Τούρκοι είναι άκαμπτοι. Εις τό ανατολικόν όμως τμήμα του Ταμπούρ Όγλου ή Μεραρχία κατορθώνει να εκμηδενίση την έχθρικήν αντίστασιν και να θέση πόδα επ' αυτόν. Αλλ' ό άγών δέν χάνει ούτε επί μίαν στιγμήν την δραματικήν του όξύτητα.

Και τό δελτίον του Στρατηγείου, αναφερόμενον εις τας πρώτας σκληρότητας, λέγει άπλως:

«Δελτίον στρατιωτικής καταστάσεως 11ης Αύγουστου 1921».

«Τα ήμέτερα τμήματα τὰ βαδίσαντα νοτίως του Σαγγαρίου κατέλαβον μέχρι της εσπέρας της 11ης Αύγουστου τας προκεχωρημένας έχθρικάς θέσεις νοτίως των ποταμών Γνεούκ και Κατραντζί. Το άριστερόν ήμών διαβάν τον Γνεούκ κατέλαβε χθές εσπέραν τμήμα της βορείως του ποταμού κορυφογραμμής. Την επελθούσαν νύκτα ό έχθρός εξετέλεσε κατά του τμήματος τούτου ισχυράν νυκτερινήν επίθεσιν,

ἦτις ὅμως εὐκόλως ἀπεκρούσθη. Αἱ νοτίως τοῦ Κατραντζὶ προεκχωρημέναι θέσεις τοῦ ἐχθροῦ κατελήφθησαν ὑφ' ἡμῶν μετὰ πείσμονα ἀγῶνα τοῦ ἐχθροῦ ἀπωθηθέντος μέχρι τῆς νυκτὸς εἰς τὴν βορείως τοῦ ποταμοῦ κυρίαν τοποθεσίαν.

Ὁ Ἀρχηγὸς Στρατιάς Μ. Ἀσίας

Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

12η καὶ 13η Αὐγούστου.

[Ἀγῶνες πρὸ τῶν ὁποίων
ὠχρίζ καὶ ἡ πλέον ζωηρὰ
φαντασία.]

Ἡ νύξ τῆς 11ης πρὸς τὴν 12ην καὶ αἱ μέχρι τῆς αὐγῆς αὐτῆς ὥραι σημειῶνουν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὴν ἐρυθρὰν ἔναρξιν. Καὶ αἱ κατόπιν ὥραι τῆς 12ης Αὐγούστου πλέκουν ἓν δράμα ἀφαντάστου σκληρότητος. Ἡ **II Μεραρχία** ἐπιτυχούσα, μετὰ ὀλονύκτιον καὶ ὀλοήμερον ἀγῶνα νὰ καταλάβῃ τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ Ταμπούρ Ὀγλοῦ, ὑφίσταται τὴν 7ην ἑσπερινὴν ὥραν λυσσαλέαν τὴν ἀντεπίθεσιν. Ἐπίθεσιν τὴν ὁποίαν ἐνεργοῦν αἱ τρεῖς παλαιαὶ καὶ τρεῖς, διαρκούσης τῆς μάχης, μεταφερθεῖσαι νέαι Μεραρχίαι. Ἐξ Μεραρχίαι ριπτόμεναι κατὰ τῆς καταπεπονημένης δευτέρας ἑλληνικῆς, κατορθώνουν νὰ τὴν ἐκτοπίσουν καὶ νὰ καταλάβουν πάλιν τὰς ἀπολεσθείσας θέσεις αὐτῶν. Ἡ Μεραρχία ἐνισχυθεῖσα διὰ τμημάτων τῆς ἀποτελούσης τὴν ἐφεδρείαν **XII**, ἐπιχειρεῖ νέαν ἀντεπίθεσιν, ἐκδιώκει καὶ πάλιν τὸν ἐχθρόν, ἀπωθεῖται διὰ δευτέραν φοράν παρ' αὐτοῦ, τὸν ἀνατρέπει διὰ τρίτην καὶ τέλος, περὶ τὴν ἑσπέραν γίνεται κυρία, τοῦ ἀνα-

τολικοῦ τούτου τμήματος. Καὶ ἐκεῖ ἡ Μεραρχία ἐδραιούται εἰς τὰς θέσεις, ἃς διὰ τόσου αἵματος ἐπότισε.

Ὁ ἀγὼν τῆς 12ης Αὐγούστου ὑπῆρξε, διὰ τὸ κατέχον τὸ κέντρον **A' Σ. Στρατοῦ**, ἡ συνέχεια τῆς ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου ἀρξαμένης φρικτῆς πάλης, ἀδιακόπως καὶ ἀκαταπαύστως ἐξελισσομένης. Εἰς τὸ δεξιόν, τὸ **B' Σ. Στρατοῦ**, ἐπεξέτεινε τὸν τομέα αὐτοῦ, καταλαβὼν ἐχθρικά χαραινῶματα.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 12ης, ἐπὶ τοῦ κέντρου συνεχίζεται ἀδυσώπητος ὁ ἀγὼν, ὅστις ἔχει ἀποφέρει εἰς τὸ **A' Σ. Στρατοῦ** τὴν κατοχὴν τῆς πρώτης τοῦ ἐχθροῦ ὠχυρωμένης γραμμῆς. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῶν συγκεντρωθεισῶν πληροφοριῶν ἡ Στρατιὰ διέτασσε τὴν συνέχισιν τῆς ἐπιθέσεως διὰ τὴν ἐπομένην 13ην Αὐγούστου, δίδουσα γενικὰς κατευθύνσεις εἰς τὴν **VII Μεραρχίαν** διὰ **Μπολατλί** πρὸς **Γιαπὰν Χαμάμ** ἢ πρὸς **Ντερέκιοι**, εἰς τὸ **I' Σῶμα Στρατοῦ** πρὸς **Ἑσκή-Τσαλὶς**, τὸ **A' Σῶμα Στρατοῦ** πρὸς **Κιζιλ Κουγιουλοῦ**, εἰς δὲ τὸ **B' Σῶμα Στρατοῦ** πρὸς **Γκιουζελτζέ-Καλέ-Κιοι** μὲ διεύθυνσιν ὑπερκεράσεως πρὸς **Κιζιλ-Κουγιουλοῦ**. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως, ἀνατραπείς ἐκ τῶν θέσεων αὐτοῦ ἀπὸ βορείως **Γκεοῦκ** καὶ **Ἰλιτζά** μέχρι **Κιρὲζ-Ὀγλοῦ**, κατελάμβανεν ἐτέρας ὀπισθεν αὐτοῦ ἰσχυρὰς περιεχαρακωμένας θέσεις καὶ συγκεντρῶν μάλιστα νέας δυνάμεις ἐπεχείρει εὐρυτέρας ἐκτάσεως ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν κατὰ τοῦ ἡμετέρου κέντρου, μὲ προφανῆ σκοπὸν τὴν διάσπασιν αὐτοῦ. Καὶ ἀπετέλεσεν ἡ ἐπιθετικὴ αὕτη ἐπιστροφή μίαν ἐκ τῶν κρισιμωτέρων φάσεων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀγῶνων, οὓς εἰσέγγαγον ἐν τῇ στεγνῇ ἐκείνῃ ἐκτάσει οἱ Ἕλληνες μαχηταί.

Ἡ **I Μεραρχία** ἐγκατεστημένη εἰς τὰ βορείως τοῦ **Μαχτζετζίκ** ὑψώματα, ὑπέστη ἀπὸ τὴν χαραυγὴν τῆς

10ης Αυγούστου Ισχυροτάτας επιθέσεις. Ὁ ἐχθρὸς προσβάλλει ἄλλοτε τὸ δεξιὸν αὐτῆς καί, πρὶν τοῦτο ἀναπνεύσῃ, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς καὶ εἶτα κατὰ τοῦ κέντρου μὲ μίαν γενικὴν προσπάθειαν, προφανῆ ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ: τείνει νὰ τὴν διασπάσῃ, ὅπως οὕτω δημιουργήσῃ ρήγμα εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ ἐλληνικοῦ μετώπου. Ἡ δοκιμασία τῆς Μεραρχίας παραταθεῖσα μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὥρῶν, παρήγαγε τοιαύτας φάσεις, ἐδημιούργησε τόσους κινδύνους, ἀνεπτέρωσεν ἐλπίδας — καί, ὑπὲρ πάντα, ἔδωκεν εὐκαιρίαν ὑπερτάτων ἡρωϊσμῶν — ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ διατεθοῦν εἰς ἐνίσχυσίν τῆς πέντε τάγματα τῆς XII Μεραρχίας (11ον Συν/μα πεζ. καὶ δύο τάγματα τοῦ 41 Πεζικοῦ Συντάγματος) ἵνα διὰ τούτων κρατηθῇ εἰς τὰς θέσεις αὐτῆς. Καὶ εἰς μίαν στιγμὴν, διατασσομένης γενικῆς ἐφόδου, ρίπτονται ἐμπρὸς ὅλοι αἱ διαθέσιμοι εἰς τὴν τελικὴν ἐφοδὸν, ἥτις, ἀναληφθεῖσα τὴν 3ην ἀπογευματινὴν ὥραν, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθηλωθῇ εἰς τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὴ ἐπαναλάβῃ μέχρι τῆς νυκτὸς προσπάθειαν γενικωτέρας σημασίας πρὸ τοῦ μετώπου τῆς Μεραρχίας.

Ἄλλ' ἡ II Μεραρχία κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὑφίστατο ἔτι ὀδυνηροτέραν δοκιμασίαν. Ἀπὸ τῆς νυκτὸς ὁ ἐχθρὸς εἶχε κατορθώσει νὰ ἀνακαταλάβῃ κατόπιν αἱματηρῶν προσπαθειῶν, κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῶν ὁποίων πλειστάκις ἡ λόγχη ἀντικατέστησε τὸ ὅπλον καὶ οὐχὶ σπανίως τὰ χέρια εἶχον ἀπομείνει ὡς μόνον μέσον, τὴν δεσπόζουσαν κωνικὴν κορυφὴν τοῦ συγκροτήματος τοῦ Ταμπούρ-Όγλου. Τὴν εἶχε ἀνακαταλάβει ὁ ἐχθρὸς, ἀλλ' ἔπρεπεν ἀντὶ πάσος θυσίας νὰ τὴν ἐπανακτήσουν οἱ Ἕλληνες. Ἄλλως, ἦτο ἀδύνατον νὰ προχωρήσουν περαιτέρω. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἐκεῖ, ξυρισμένον, ἐντελῶς — ὅπως ἄλλως τε καὶ

ὅλη ἡ ἔκτασις — παρουσίαζε μίαν σχεδὸν κανονικὴν κλιμάκωσιν κατερχομένην πρὸς τὰς θέσεις τῶν τμημάτων τῆς Μεραρχίας. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ διατρέξουν τὰ πρᾶγμ' αὐτὰ ἐδάφη, νὰ ἀνέλθουν, νὰ ὑποστοῦν τὸν ἐχθρικὸν καταιγισμόν καὶ ἔπειτα νὰ συγκρουσθῶν μὲ τοὺς κατέχοντας.

Ἀφηγητῆς, ἐκ προσωπικῆς ἀντιλήψεως, ὁ ἐπιτελὴς συνταγματάρχης Ραγκαβῆς, μετὰ μῆνας πολλοὺς δὲν εἶχεν ἀπαλλαγῇ — αὐτὸς ὁ φύχραιμος καὶ ψυχρὸς στρατιώτης — ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν. Ἡ ἐπίθεσις θὰ ἤρχιζε τὴν νύκτα. Ὀλίγον πρότερον ἤρξατο κινήτης φραγμὸς πυρῶν πυροβολικοῦ, ὅστις θὰ προηγεῖτο καὶ θὰ ὑπεστήριζε τὴν ἐξόρμησιν τῶν πεζικῶν τμημάτων. Ἀλλ' ὑπῆρχε φόβος νὰ παραπλανηθοῦν τὰ πεζικὰ τμήματα ἐν τῇ προελάσει κατὰ τὴν νύκτα.

Δύο τάγματα τοῦ 7ου καὶ 34 Πεζικῶν Συνταγμάτων προηγούμενα, ἀνεπτύχθησαν. Ἀραιὰ νέφη, πλανώμενα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἐπιτείνουν τὸ σκότος. Οἱ ἄνδρες θὰ ἐχάνοντο καὶ ἴσως νὰ συνεχέοντο κατὰ τὴν κρίσιν στιγμὴν. Καὶ ἐξευρέθη λύσις, ἀληθῶς ἐπικὴ. Αἱ διμοιρίαι ἔλαβον θέσιν ἢ μία παραπλεύρως τῆς ἄλλης, οἱ διμοιρῖται ἐτάχθησαν εἰς τὰς θέσεις των, οἱ διοικηταὶ ἡγούνται. Πιάνονται ὅλοι ἀπὸ τὰ χέρια, μὲ τὰ ὅπλα «ἀναρτήσατε» καὶ ἔτσι ἀρχίζει ἡ ἄνοδος πρὸς τὴν πρᾶγμ' κλιμάκωσιν τοῦ ἐδάφους. Σιωπηλοὶ καὶ ἀθόρυβοι, ὄρθιοι καὶ γενναῖοι, πάντοτε χειροπιασμένοι, προχωροῦν εὐθυμοί. Μία κινουμένη ἀνθρωπίνη ἄλυσις προχωρεῖ διὰ νὰ περιβάλῃ τὸν αἱματηρὸν λόφον, τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου στέφει κλειστὴ περιβολὴ χαρακωμάτων καὶ συρματοπλεγμάτων. Ἀλλὰ κάπου — κάπου ἡ ἄλυσις διακόπτεται. Ἐχρικά βλήματα εὐρίσκουν τοὺς

προχωρούντας και μερικοί — πολλοί — πύπτουν, νεκροί ή τραυματίαι. Έμπρός δ' κινητὶς φραγμός τοῦ πυροβολικοῦ — κατόπιν ἡ ἀνθρωπίνη ἄλυσις κινουμένη. Ὅταν ἡ τελευταία αὕτη διεκόπτετο, οἱ ζῶντες ἐπλησίαζον, εἰσίνον τὰ χέρια, καί, ψηλαφητά, εἰς τὸ σκότος, ἐπανασυνέδεον τὴν ἄλυσιν καὶ διαρκῶς ἐπροχώρουν πρὸς τὸν λόφον. Καὶ ἔτσι πορευόμενοι — ψηλαφούντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ φραγμοῦ τοῦ πυροβολικοῦ — αἱ ἐμάδες αὐτῶν πολεμιστῶν, φθάνουν εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων ἀπὸ τῆς κυρίας ἐχθρικής γραμμῆς. Ἐκεῖ τὰ χέρια ξεπλέκονται, ἡ προχώρησις ἀναστέλλεται, τὰ ὅπλα ἀναλαμβάνονται εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅλοι ἀναμένουν νὰ συμπληρωθῇ ὁ βομβαρδισμὸς τοῦ συμπλέγματος τῶν ἐχθρικών χαρακωμάτων. Ὅταν αὐτὸς ἐτελείωσε διατάσσεται ἡ ἐφοδος. Ἐφορμῶν καὶ εἰσελαύνουν ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων πολλοί, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μάχονται ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως. Ὁ ἀγὼν, διεξαχθεὶς ἐκ τοῦ συστάδην σκλη-

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς συγκρούσεως αὐτῆς ὑπῆρξαν πράγματι καταπληκτικαί. Μόλις οἱ ἄνδρες τῶν προπορευθέντων τμημάτων ἔφθασαν ἐγγὺς τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων ἐπῆλθε φυσικὴ σύγχυσις μεταξὺ τῶν. Οἱ ἄνδρες τοῦ ἐνὸς λόχου, εἶχον ἀναμειχθῇ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἦτο δύσκολον νὰ συγκρατηθῶν οὗτοι. Οἱ αξιωματικοὶ τῶν φωνάζουν διαρκῶς τὰ τμήματά των: «πρῶτος λόχος ἐδῶ» φωνάζει ὁ εἰς — «δευτέρα διμοιρία ἐκεῖ» — δεξιὰ ὁ δεῦτερος λόχος. — κύριε ταγματάρχά ἄριστερά — ἀκούονται εἰς τὸν συγχλονισμὸν τῆς πάλης νὰ φωνάζουν οἱ διοικηταί. Οἱ Τούρκοι ἑλληνομαθεῖς καλοῦν μετὰ ἑλληνικὰ ἀναρῶρα ὀνόματα — Κώστα, Γιάννη, κύριε ἀνθυπολοχαγέ — διὰ νὰ προκαλέσουν σύγχυσιν. Τούρκος ταγματάρχης καλεῖ εἰς μίαν στιγμὴν Ἑλληνα λοχαγόν: «ἀπ' ἐδῶ, φωνάζει. Καὶ ὅταν ὁ λοχαγὸς ἐπλησίαζεν ἀντελήφθη τὴν πανουργίαν τοῦ Τούρκου αξιω-

ρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ἀγὼν σῶμα πρὸς σῶμα, καθ' ὃν ἐγένετο κυρίως χρήσις χειροβομβίδων καὶ ξιφολόγητος. παραταθεὶς σχεδὸν καθ' ὅλας τὰς νυκτερινὰς ὥρας, ὑπῆρξε μία πάλη ἀπὸ τὰς αἱματηροτέρας τῆς τελευταίας, τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος, περιόδου. Ὁ ἐχθρὸς ἡμύνθη ἐκεῖ, πλέον ἢ γενναίως. Ἐμεινεν εἰς τὰς θέσεις του παρ' ὅλην τὴν ὁρμὴν τῶν ἐφορμησάντων, ἐσφάζετο καὶ ἐσφαζεν ὅσον ἡδύνατο, ὑπεχώρει καὶ ἐπανήρχετο ἀνὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν — ἡγωνίζετο νὰ συγκρατήσῃ τὸ καίριον ἐκείνο συγκρότημα τῆς ὅλης ἀμύνης του. Ἄλλ' ἡ ἐκεῖ ἄμυνά του εἶχεν ἐξαρθρωθῇ. Εἰς τὰ πλεῖστα σημεῖα τῶν χαρακωμάτων εἶχον εἰσελθεῖ οἱ Ἕλληνες. Καὶ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ συγκρατηθῇ ἐκεῖ ὑποχωρεῖ, ἀποσύρεται, ἀφήνων ἐλέκληρον τὸ ὄχυρμα τοῦ Ταμπούρ Ὁγλοῦ εἰς χεῖρας τῶν δεκατισμένων πλέον ἐλληνικῶν φαλάγγων. Ἡ κατοχὴ τοῦ ἀπετέλει δεινὸν πλῆγμα κατὰ τῆς σταθερότητος τῆς τουρκικῆς ἀμύνης. Καὶ ὥς ἦτο φυσικόν, μετὰ παρέλευσιν ὀλίγης μόλις ὥρας ἐπανερχεται, ἐνισχυμένος τὴν φορὰν αὐτὴν, ὁ ἐχθρὸς, ἐπιχειρῶν νῆαν ἀνακατάληψιν. Ἀλλὰ συναντᾷ πλέον ἀκλόνητον τὴν ἄμυνάν της — ἄμυναν τὴν ὁποίαν διεξάγει ἡ II Μεραρχία ἐνισχυμένη καὶ ἀπὸ τμήματα τῆς ἐφεδρικής XII Μεραρχίας.

ματικοῦ. Μετὰ δύο λεπτά τῆς ὥρας ὁ μὲν ταγματάρχης ἐφονεύθη, ὁ δὲ λοχαγὸς τραυματισθεὶς σοβαρῶς μεταφέρθη εἰς τὸ χειρουργεῖον ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Εἶχον ἀμοιβαίως ἀναγνωρισθῇ καὶ ἀμοιβαίως ἐξωντὼθησαν! Καὶ ὅταν ἐγένεν ἡ εἰσόδος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ χαρακώματα τοῦ ἐχθροῦ, ἐπὶ μίαν ὥραν διεδραματίζετο μία παγερὰ σκηνή, ἐσφάζοντο μετὰ τὴν ξιφολόγησιν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἤκοῦτο εἰ μὴ οἰμωγαί.

Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ κέντρον διεξήγγετο ἡ αἵματηρὰ αὐτὴ πάλη, εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως ἡ III Μεραρχία ἐπετίθετο κατὰ τῶν ἐχθρικών συγκροτημάτων πέντε χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Σαπάντζας—φρουρίου τρομεροῦ εἰς ὀχύρωσιν διὰ κλειστῶν περιβολῶν συρματοπλεγμάτων. Εἰς τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς Μεραρχίας ὠρθοῦτο, ἐπίσης ὠχυρωμένον, τὸ ὄρος Γιλδίτζ, ἀπειλοῦν ἐκ τοῦ πλευροῦ ἐκείνου τὴν Μεραρχίαν, ἐὰν ἀπεδύετο εἰς μονομερῆ κατὰ τῆς Σαπάντζας ἐπιθέσιν. Διὰ τοῦτο, ἀφήνει πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο μικτὸν ἀπόσπασμα πρὸς κάλυψιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ, καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ συγκροτήματος. Οἱ ἀγῶνες κατὰ τῆς Σαπάντζας—κατὰ μιᾶς δαιδωλῶδους ὀχυρώσεως παρεσκευασμένης ἀπὸ πολλῶν μηνῶν, πλέκουν ἐν ἀπὸ τὰ οὐσιωδέστερα καὶ δραματικώτερα μέρη τοῦ δλου ἀγῶνος τῆς «μάχης τοῦ Σαγγαρίου». Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 13ης Αὐγούστου, καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 14ης, ἐπὶ πεντήκοντα δηλαδὴ περίπου ὥρας, διεξήχθη εἰς ἀγὼν ἀδιάκοπος, ἀκατάπαυστος, μὲ διαρκῶς αὖξουσιν καὶ ἐντεινομένην σκληρότητα, μὲ αἵματηρότητα τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζουν ἐκαστόμβαι θυσιῶν.—εἰς ἀγὼν τέλος κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ διεξάγοντες τοῦτον μετεβλήθησαν εἰς χάλκινα πεπυρακωμένα ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁ σάλος τῆς πάλης καὶ ἡ βοή τοῦ κρότου εἶχον καταστήσει ἀναίσθητα.

Παραλλήλως πρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἡ X Μεραρχία, ἀναλαβοῦσα τὴν πρωίαν, ἀπὸ τὴν χαραυγὴν τῆς 13ης Αὐγούστου, ἐπίθεσιν βορείως τοῦ Ἰλιτζᾶ, εὐτυχήσασα νὰ ἐκμηδενίσῃ αὐθημερόν τὴν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἣν ἀντέταξεν ἐκεῖ ὁ ἐχθρὸς, κατεδίωξε τοῦτον ἀπηνῶς πρὸς Σογουντζαλί.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον—ἐνῷ τὸ Γ'. Σῶμα καὶ τὸ Α'. Σῶμα Στρατοῦ (κέντρον καὶ ἀριστερόν) διεξήγον τοὺς αἵματηροὺς αὐτῶν ἀγῶνας, ἡ σκιαγράφῃσι τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἔργον πρωτοφανῶς δυσχερές, τὸ Β'. Σῶμα Στρατοῦ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Ἀνδρέαν, κρατοῦν τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως, εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀπέναντι αὐτοῦ ἐχθρικών θέσεων καὶ κατελάμβανε σταθερῶς τὸ ἔδαφος, ὑπερ μετὰ μανίας καὶ πείσματος ἡμφεσβήτει ὁ ἐχθρὸς. Καὶ ἐπροχώρει βραδέως καὶ ὑφιστάμενον στερήσεις τρομακτικὰς, ἔφθανε τὴν νύκτα τῆς 13ης Αὐγούστου πρὸ τοῦ Καλὲ Γκρόττο, πρὸ τῆς τρομακτικῆς ὀγκώδους κορυφῆς, ἥτις ἔγινε τὸ πεδῖον ἐνὸς δραματικοῦ ἀγῶνος, μιᾶς πάλης ἣ ὁποία ἐκράτησεν ἐκστατικούς, ὅσους συνέβη νὰ τὴν παρακολουθήσουν.

Τὸ διήμερον τῆς 12ης καὶ 13ης Αὐγούστου, ὅσον καὶ ἂν εἶναι διήμερον ἀρχῆς ἀγῶνος, ὅμως κατέστησε προφανές καὶ ἀπεκάλυψε πρὸ τῆς ἐλληνικῆς Στρατιᾶς ὅτι θὰ διεξήγετο ἐκεῖ ἀγὼν πρωτοφανής. Ἀπεκάλυψε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἀμυνθῇ μέχρι ἐσχάτων καὶ διέγραψεν ὅλους τοὺς κινδύνους τοῦ ἐγγχειρήματος. Ὑπεχώρει βεβαίως ὁ ἐχθρὸς τὴν νύκτα τῆς 13ης ἐκ τῶν θέσεων ἐξ ὧν ἐξετοπίσθη καὶ ὑπεχώρει εἰς πολλὰ σημεία, διωκόμενος. Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις αὐτῇ καὶ ἡ καταδίωξις δὲν ἔφερον, ὥς ἀνεμένετο, γενικώτερον χαρακτῆρα, ἀλλ' ἦσαν πάντοτε μικρὰς ἐκτάσεως, διότι μετὰ τὰς ἀλωθείσας θέσεις καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ἕτεραι ὠχυρωμέναι θέσεις ἀνέμενον τὰ ὑποχωροῦντα

έχθρικά τμήματα, πυρά δὲ βαρέος πυροβολικοῦ ἀνέκο-
πτον τὴν ἡμετέραν καταδίωξιν. Ὅπισθεν τῶν νέων θέ-
σεων ἀνασυντάσσεται καὶ ἐνισχύεται ὁ ἐχθρὸς, ἡμύνεται δὲ
πάλιν, ὀχυρούμενος ὀπισθεν τούτων, πεισιμόνως ἢ ἀντεπε-
τίθετο συγκεντρῶν δυνάμεις, ἄς ἀενάως, νυκτὸς καὶ ἡμέρας
μετεκίνει ἐκ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἕτερον τομέα. Καὶ αἱ ἐπακο-
λουθοῦσαι ἡμέραι ἐπιδεβαίουσιν τὴν ἀποκάλυψιν, διὰ μιᾶς
σειρᾶς σκληροτάτων ἀγῶνων.

* *

Τὰ ἀνακοινωθέντα τῶν δύο ἡμερῶν εἶναι ἀπλᾶ-ἀπλῶς
χαρακτηρίζοντα τὸν ἀγῶνα. Αἱ ἐπιφυλάξεις τοῦ Στρα-
τηγείου προέρχονται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τοῦτο δὲν θέλει
νὰ παράσχη στοιχεῖα τακτικῶν πληροφοριῶν εἰς τὸν
ἐχθρόν. Τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς 12ης ἔχει οὕτω :

«Δελτίον στρατιωτικῆς καταστάσεως 12ης Αὐγούστου 1921».

«**Ἡμετέρον τμήμα διέβη βιαίως τὸν Σαγγάριον ποταμὸν**
παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν Μπεϊλίκ Κιοσρί, ἔξενε
τὸν ποταμὸν διὰ γεφύρας καὶ ἐγκατέστησε προγεφύρωμα ἐπὶ
ἀνατολικῆς ὁχθῆς. Ἐχθρὸς μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐπετέθη
κατὰ τε τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν κατὰ ἡμετέρων ἀλλ' ἀπε-
κρούσθη. Ὁ ἀγὼν συνεχίζεται. Ἡ μάχη ἐναντίον τῶν ἐχθρι-
κῶν θέσεων ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου ἤρξατο ἀπὸ πρωΐας
καὶ ἐξακολοῦθεϊ σφοδρά. Ἡμέτερα στρατεύματα διαδάντα
τοὺς Γκεοῦκ καὶ Κατραντζὶ ποταμοὺς μάχονται εἰς μικρὰν
ἀπόστασιν ἀπὸ γραμμῆς ἰσχυροτάτων ἐχθρικῶν χαρακωμάτων.»

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

14η καὶ 15η Αὐγούστου.

Ἵ' ὁ ἀγὼν συνεχίζεται σκληρὸς
καὶ αἱματηρὸς. Ὁ ἐχθρὸς ἐπιχειρεῖ
ὕστᾳττην προσπάθειαν—Καλὴ Γκρόττο
—Ἐπίθεσις κατὰ Στρατηγείου.—
Μαρτύριον στερήσεων |

Οἱ ἀγῶνες οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς 13ης εἶχον
προσλάβει τὴν μορφήν τῆς ἀπέλπιδος πάλης, συνεχί-
ζονται τὴν πρωΐαν τῆς 14ης μὲ ἔντασιν, τὴν ὁποίαν ἐπέ-
τεινεν ἡ κόπωσις καὶ ἡ αὔξησις τῶν στερήσεων. Ἀπὸ
τεσσάρων ἡμερῶν οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, συνεχῶς πα-
λαίοντες καὶ ἀκαταπαύστως ἀγωνιζόμενοι, ἔχουν ἀποδῆ
σικαὶ ἐξηγριωμένοι.....

Ὁ ἐχθρὸς κρατεῖ εἰς τὸ κέντρον, τὴν 14ην Αὐγούστου,
ἄμυναν οὐχὶ ἀπολύτως ἐνεργητικὴν—προσπαθεῖ νὰ ἐξου-
δετέρωσιν τὴν δραστικότητα τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Α'. Σ.
Στρατοῦ, μετὰ τὴν πρὸς ἀνάγκησιν τοῦ Ταμποῦρ Ὀγλοῦ
ἀποτυχίαν, ἥτις τοῦ ἐστρόχισε βαρυτάτας ἀπωλείας. Εἰς
τὸ ἀριστερόν ὅμως ἐπὶ τῶν ὀχυρῶν τῆς Σαπάντζας καὶ
τῶν ὑψωμάτων δυτικῶς τοῦ Μποατλί, οἱ ἀγῶνες συ-
νεχίζονται σκληροί. Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία, ἥτις ἀπὸ τῆς
προηγούμενης, δοκιμάζεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Σαπάντζας
ὕφίσταται, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἰσχυρὰς
καὶ ἐπανειλημμένας τὰς ἐχθρικὰς ἀντεπιθέσεις. Τὰς ὑφί-
σταται ἀκλονήτως, ὑφισταμένη ὅμως πικρὰς ἀπωλείας.

Ἀλλὰ τὴν νύκτα, ἐπιχειροῦσα τὴν τελευταίαν ἐπί-
θεσιν, αἰφνιδιαστικῶς ἐξορμήσασα, κατορθώνει νὰ ἐλ-
σέσθῃ ἐντὸς τῶν ὠχυρωμένων περιβολῶν καὶ νὰ ἐκτο-

πίση ἐκεῖθεν τὰ ἐχθρικά τμήματα. Καί ἄλλα τμήματα ἐπέτυχον νὰ ἀνέλθουν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Μπολατλί, τὰ ὁποῖα ἐδέσποζαν τοῦ ὁμωνύμου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὅστις μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπετέλει τὸν ἀκράτον, ἐξ Ἀγκύρας, σταθμὸν τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἐχθρὸς ἔχασε τὰς ὀχυράς αὐτὰς θέσεις, ἐπεχείρησε λυσσώδεις ἀντεπιθέσεις, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, προσπαθῶν νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ ἀπολεσθέντα. Εἰς πλείστα σημεῖα οἱ Τοῦρκοι κατῴρθωσαν νὰ ἐξωθήσουν τοὺς Ἕλληνας—εἰς ὅλα δὲ νὰ φθάσουν ἐγγὺς πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ διεξαγάγουν πάλιν σῶμα πρὸς σῶμα, νὰ παλαίσουν μὲ τὴν λόγχην καὶ νὰ ἀλληλοεξοντωθῶν μὲ τὰς χειροβομβίδας. Ἀλλ' ἐν τέλει κατεκτήθησαν ὀριστικῶς αἱ κερδηθεῖσαι θέσεις καὶ ἐστάθησαν ἐπ' αὐτῶν στυλοὶ ἀκλόνητοι, ἄκαμπτοι εἰς τὰς μανιώδεις ἐκσπάσεις τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις, εἰς μίαν θυελλώδη ἐξόρμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἐκδιώκεται ὀριστικῶς καὶ ἀποσύρονται, μεταφέροντες εἰς ἄλλην γραμμὴν τὰς κατεπρακωμένους πλέον δυνάμεις των.

ΕΝΩ Η ΜΑΧΗ ΜΑΙΝΕΤΑΙ

Μία παρένθεσις.

Τὴν πρωίαν τῆς 14ης Αὐγούστου—ἐνῶ ἔξω ἡ μάχη ἐμαίνεται κρισίμως—ἐσημειώθη ἐν ἄλλο γεγονός, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τοὺς κινδύνους καὶ τὰς δυσχερεῖας καθ' ὧν ἐπάλαις ἡ ἑλληνικὴ Στρατιά. Τὸ Στρατηγεῖον

εὐρίσκετο ἀπὸ τετραημέρου εἰς τὸ χωρίον Οὐζούμπεη, χωρίον ἐν μέσῳ ἐρήμῳ, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ μετασταθμεύσῃ βραιοτέρων, ἐγγὺς τῶν μαχομένων στρατευμάτων. Τὴν ὅταν πρωϊνὴν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ Στρατηγεῖον ἦτο ἑτοιμον πρὸς ἀναχώρησιν. Αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ γραφεῖα του εἶχον φορτωθῇ ἐπὶ τῶν αὐτοκινήτων καὶ οἱ ἐπιτελεῖς ἀνέμενον τὸν Διάδοχον καὶ τὸν Στρατηγὸν πρὸς ἐκκίνησιν.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἀκριδῶς, ἀπὸ τὰς προσβάσεις τῶν ἀνατολικῶν τοῦ χωρίου βουνῶν, ἀκούονται ἀραιοὶ κατ' ἀρχὰς πυροβολισμοί. Καὶ πρὶν ἀκόμη ἀντιληφθῶν περὶ τίνος πρόκειται, οἱ πυροβολισμοὶ γίνονται πυκνότεροι, ἐνῶ ταυτοχρόνως τὰ συνήθη φυλάκια τοῦ Στρατηγεῖου θεῶνται ἀναπτυσσόμενα.

— «Τσέτες» ἀκούεται ἡ πρώτη φωνή καὶ ὅλοι κυττάζουν γύρω των. Εἰς σχῆμα πετάλου τὸ χωρίον εἶναι περικεκλεισμένον ἀπὸ δυνάμιν τακτικοῦ στρατοῦ περίπου χιλίων ἀνδρῶν ἐξ ὧν διακόσιοι ἱππεῖς, μετὰ πολυδόλων καὶ ἐνὸς πυροδόλου. Ὁ ἐχθρὸς ἀποκαλύπτεται ἀπέχων τοῦ χωρίου περίπου χίλια ἕως χίλια πεντακάσια μέτρα. Εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας ὁ λόχος φρουρᾶς τοῦ Στρατηγεῖου μετὰ τῶν γραφῶν ἔχει λάβει τὰς ἀναγκαίας θέσεις καὶ ἔχει ἐμπλακῇ εἰς τὴν μάχην—διότι περὶ

Ὅσοι τότε εὐρέθησαν εἰς τὸν τόπον τῆς πρωτοτύπου αὐτῆς μάχης—μάχης ἐν τούτοις, ἥτις εἶχεν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄλλου ἀγῶνος—ὕπεχρεώθησαν κατὰ νὰ προσφέρουν. Ὁ γράφων, μετὰ τοῦ ἐτέρου συνεργάτου Ἀλ. Κονοπισοπούλου, ἐχρησιμοποίηθησαν εἰς μίαν ἀναγνώρισιν, ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πρώτην ἀποκατάστασιν τῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὴν γραμμὴν ἐφοδιασμοῦ.

μάχης πραγματικῆς ἐπρόκειτο. Περὶ τὴν 6^{1/2} πρωϊνὴν ὥραν, ὁ ἐχθρὸς χρησιμοποιοῖ τὸ τηλεβόλον του. Ἡ πρώτη βολὴ πίπτει ἐγγὺς τοῦ καταυλισμοῦ τῶν καμῆλων, ἡ δευτέρα ἐγγὺς τοῦ χειρουργείου, ἄλλη πλησίον τῶν αυτοκινήτων. Εἰς τὸ χωρίον, εὐρισκόμενον ἐντὸς κοιλώματος τοῦ ἐδάφους, ἦσαν ἐγκατεστημένα, ἐκτὸς τοῦ Στρατηγείου, τὸ χειρουργεῖον Σμπαρούνη, νοσηλεῖον περίπου 1500 τραυματίας, κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ καὶ σταθμὸς ὄλων τῶν μεταγωγικῶν. Οἱ ὀλίγοι ἄνδρες τῆς φρουρᾶς—ἡ κυρία δύναμις εἶχε τεθῇ ἐν κινήσει πρὸ τριῶν ὥρῶν διὰ τὸν νέον σταθμὸν—φρουροῦντες τὴν στιγμήν ἐκείνην τὴν ψυχὴν τῆς Στρατιάς καὶ τοῦ ἀγῶνος ὁλοκλήρου τὴν τύχην—ἐδείχθησαν λέοντες. Ἐπὶ τῶν θέσεων τὰς ὁποίας κατέλαβον, ἐμμένουσιν, ἀποφασισμένοι νὰ πέσουν μέχρι ἐνός, τάσσοντες τὰ στήθη αὐτῶν τεῖχος δύσκαμπτον κατὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως. Οἱ Τούρκοι, βλέποντες ἀπέναντί των μίαν δράκιναν ἀνδρῶν, καταβάλλουν ἀληθῶς ἀπεγνωσμένας προσπάθειας, κατορθώνοντες νὰ προχωροῦν δυσχερέστατα. Τὸ θέαμα ἦτο μοναδικόν. Ἀπὸ μιᾶς ἐδαφικῆς ἐξάρσεως ὁ Στρατηγὸς καὶ οἱ Ἐπιτελεῖς παρηκολοῦθον τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Διάδοχος μὲ ψυχραιμίαν καὶ ἀπάθειαν, ἤλ-
 λασσε διαρκῶς θέσιν διὰ νὰ παρακολουθῇ καλλίτερον. Ὁ Στρατηγὸς Παπούλας καὶ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρα-

Εἰς τὸ χειρουργεῖον ὑπηρετοῦν ὡς ἀδελφαί, ἡ κυρία Τρικουπὴ τοῦ Μεράρχου καὶ αἱ Ἀττίδες Αἰδὲς Δεληγεώργη, Ἀντωνοπούλου καὶ Γαζή. Καὶ αἱ τέσσαρες ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐπιθέσεως, ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Παπούλα νὰ ἀναχωρήσουν μετὰ τοῦ Στρατηγείου, διότι ὁ κίνδυνος ἦτο σοβαρὸς. Ἀλλὰ καὶ αἱ τέσσαρες ἠρνήθησαν, τονίζουσαι: «ἡ θέσις μας εἶναι μαζί» με τοὺς τραυματίας. Καὶ ἔμειναν.

τηγείου τὸν παρεκάλουν νὰ προφυλαχθῇ. Γύρω του αἱ σφαῖραι ἐσύριζαν, ἀλλὰ ὁ πρίγκηψ συνταγματάρχης ἔμεινε ἐκεῖ, ἀδιάφορος εἰς τὸν κίνδυνον, παρακαλῶν καὶ αὐτὸς νὰ μὴ ἐπιμένουν. Οἱ στρατιῶται ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν ἀποθηριωθῇ. Κάτω τοὺς κυττάζει ὁ στρατηγός, τοὺς βλέπει ὁ «Γυιὸς τοῦ Ἀητοῦ». Τὸ συναίσθημα, ὅπερ διευθύνει τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς σκανδάλης, δὲν ἀπατᾷ. Κατευθύνει τὰ βλέμματα εὐσταθῇ καὶ εὐστοχα κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, τοὺς ὁποίους σωριάζει εἰς πτώματα.

Εἶναι ἤδη 9η πρωϊνὴ καὶ ἡ μάχη συνεχίζεται ἀδυσώπητος καὶ ἀκμαία. Ὁ στρατηγός, φέρων τὴν εὐθύνην τῶσων συνεπειῶν, ἀποφασίζει νὰ λάβῃ ἐπείγοντα μέτρα. Διατάσσει τὴν ἀνάκλησιν τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῆς φρουρᾶς καὶ παραγγέλλει ὅπως τὰ αυτοκίνητα, ἅτινα θὰ ἀνεχώρουν μὲ τραυματίας περὶ τὴν μεσημβρίαν διὰ τὴν γέφυραν τοῦ Σαγγαρίου, ἐπισπεύσουν τὴν ἀναχώρησίν των. Οὕτω αἱ ἀπώλειαι καὶ φθοραὶ ἐκ τῆς διασπορᾶς τῶν βλημάτων περιορίζονται.

Ἐνῷ ἡ κατάστασις ἐξελίσσεται οὕτως, ἐπὶ ἤρχοντο δύο γεγονότα τὰ ὁποῖα μοιραίως θὰ ἐδημιούργουν κάποιαν σύγχισιν: ἡ ἀναχώρησις τοῦ Στρατηγείου ἐπείγομένου νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν νέων του συγκοινωνιῶν μὲ τὰ μαχόμενα σώματα καὶ ἡ ἀναχώρησις ἑκατὸν πεντήκοντα αυτοκινήτων. Ὁ θόρυβος τῶν τεθεισῶν ἐν κινήσει μηχανῶν, ἡ ἀντίληψις τῶν κατακεκλιμένων τραυματιῶν ὅτι ἐγκαταλείπονται, ἐδημιούργησαν μίαν σύγχισιν τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἐφαίνετο ἱκανὸν νὰ σταματήσῃ. Καὶ τὰ αυτοκίνητα φεύγοντα ἐν σπουδῇ μετέδιδον παντοῦ τὴν σύγχισιν αὐτήν, ἐπεκταθεῖσαν, ἀπὸ ἐπιπολαίαν ἀδυναμίαν ἐνός λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σαγγαρίου.

Ὀλίγον μετὰ τὴν 10ην πρωϊνὴν ὥραν πρὸ τοῦ ἐχθροῦ, καθηλωμένου εἰς τὰς ἰδίας θέσεις ἀποκαλύπτεται ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς πολυβολαρχίας μας, καταλαμβανούσης ἐν σπουδῇ θέσεις, ὅπως μετὰσχῃ τοῦ ἀγῶνος. Οἱ Τούρκοι ἀντιληφθέντες τοῦτο καὶ τὰς ἐρχομένας ἐνισχύσεις, λύουν ἐν σπουδῇ τὸ πυροβόλον των καὶ ἀρχίζουν νὰ φεύγουν ἡρέμα κατ' ἀρχὴν, ἐν φυγῇ κατόπιν, διωκόμενοι καὶ βαλλόμενοι ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, μὴ προλαμβάνοντες νὰ παραλάβουν τοὺς τραυματίας των.

Τὴν 1 1/2 μ.μ. ἡ μάχη εἶχεν ἐντελῶς καταπαύσει καὶ ἡ ἡρεμία ἐπανήρχετο εἰς τὴν παραχθεῖσαν περιοχὴν. Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς, ἐπανασυνταχθεὶς ἀνατολικώτερον, ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν τὴν ἐπομένην ἀποπειραθεὶς νὰ ἀποκόψῃ φάλαγγα ἐκατὸν αὐτοκινήτων μεταφερόντων πυρομαχικά. Ἀντὶ τῆς ζημίας ὅμως τὴν ὁποίαν ἐπεδίωξε νὰ ἐπιφέρῃ ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ τμημάτων στρατοῦ μας ἐξωντώθη ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀπὸ τοὺς συλληφθέντας αἰχμαλώτους ἐξηκριβώθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς 2ας τουρκικῆς Μεραρχίας, ἡ ὁποία μὴ δυνηθεῖσα νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀγκυραν καὶ ἀπομονωθεῖσα εἰς τοὺς βορειοανατολικῶς τοῦ Ἀφιδν-Καραχισάρ χώρους, κατενεμήθη εἰς τμήματα καὶ παρηνόχλει τὰς ἐφοδιοπομπὰς μας. Ἐν ἐκ τῶν τμημάτων αὐτῶν ἀπέκοψε καὶ ὁλόκληρον τὸν ἐφοδιασμόν τῆς IX Μεραρχίας εἰς τὸ Ἀζιζιέ.

Ἄλλ' ἂν, οὕτως ἐτερματίσθη ἡ περιπέτεια αὕτη, ὅμως ἔσχεν ἀρκετὰ σπουδαίας συνεπειάς. Ἐπελθοῦσα καθυστέρησις εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν φορητῶν αὐτοκινήτων καὶ τῶν φαλάγγων τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, ἤγαγεν εἰς τὴν διατάραξιν τῆς τηρουμένης ἀναλογίας μεταφορᾶς τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν. Καὶ ἡ διατάραξις αὕτη

ὕπηρξε μία ἀκόμη αἰτία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ στρατὸς νὰ ἄρῃ δεινότερον μαρτύριον στερήσεων ...

Αἱ στερήσεις.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Στρατιὰ διεξήγε τοὺς σκληροὺς καὶ ἀγρίους ἀγῶνάς της κατὰ τοῦ ὠχυρωμένου συγκροτήματος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ υφίστατο τὴν δεινότεραν τῆς δοκιμασίαν, ἤρχισε ταυτοχρόνως τὸ μαρτύριον τῶν στερήσεων καὶ ἡ δοκιμασία τῆς πείνης. Τὰ πρῶτα ἐφόδια εἶχον πλέον ἐξαντληθῇ καὶ εἰς τὰ σακκίδια τῶν ἀνδρῶν δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε ψυχία ἢ τρίμματα κουραμάνας — διότι καὶ αὐτὰ εἶχον χρησιμοποιηθῇ εἰς στιγμὰς ἀπογνώσεώς των. Καὶ τὸ μαρτύριον ἐνετεινέτο ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν διότι αἱ ἀποστάσεις ἦσαν τεράστιαι, δρόμοι δὲν ὑπῆρχον καὶ αἱ διαδρομαὶ τῶν μεταφορικῶν αὐτοκινήτων υφίσταντο διαρκῶς καθυστερήσεις, λόγῳ τῶν ἐπιδρομῶν ἀτάκτων Κεραλικῶν συμμοριῶν. Τὰ τρόφιμα ὅπως καὶ τὰ πυρομαχικά ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τοῦ ἀκραίου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ 300 ὁλόκληρα χιλιόμετρα διὰ τὰ παραληφθοῦν κατόπιν ἀπὸ τὰ μεταγωγικὰ τῶν Μεραρχιῶν. Ἐνῶ δὲ ἤρχιζε τῆς πείνης τὸ μαρτύριον καὶ αἱ στερήσεις μετέβαλλον τοὺς ἥρωας εἰς φαντάσματα, καὶ ἡ μάχη προσέκτα τὴν κρίσιμωτέραν αὐτῆς φάσιν, ταυτοχρόνως ἀπευθύνοντο ἐντονοὶ αἱ ἐπικλήσεις τῶν Σωματάρχων πρὸς ἀποστολὴν εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ἐξαρτήσεως. Καὶ ἦτο τόσων βασανιστικῇ ἡ φθορὰ τῶν εἰδῶν αὐτῶν, ὥστε ὁ διοικητῆς τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ ἐτηλεγράφει πρὸς τὸ «Γεν. Κέν-

τρον Ἐφοδιασμοῦ Δορυλαίου» οὕτω: «Τρίτη Μεραρχία ἀναφέρει ὅτι, ἔνεκα μεγάλων πορειῶν, ἱματισμός καὶ ὑπόδυσις ἀνδρῶν, ἐφθάρη τελείως. Πολλοὶ ἀνδρῶν εἰσὶν ἀνυπόδυτοι καὶ ρακένδυτοι. Ἀποστείλατε ἐπειγόντως ἄρβυλα, ὑποδύτας, σκελέας, ὑπογρ. Πολυμενᾶκος». Γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδυτοι! Μὲ μῆκος ὁδῶν ἐφοδιασμοῦ τριακόσια χιλιόμετρα — ἐξ ὧν τὰ 180 εἰς τὴν Ἐρήμον — καὶ μὲ διαρκῆ μάχην! Τὰ γυμνὰ πόδια τῶν στρατιωτῶν ἔδου-
 θίζοντο εἰς ἄμμον-λάβαν πυρὸς τὴν ἡμέραν, ψυχὸς τρομακτικὸν τὴν νύκτα. Καὶ ὅμως ἐπολέμουν θηριώδεις καὶ ἀκαμπτοι, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ δι' ἐν μόνον προσέχοντες: Νὰ μὴ χάσουν τὸ σακκίδιον τὸ ὅποσον μόνον φυσίγγια εἶχεν. Καὶ πράγματι! Ὅπλον, λόγχη, παλάσκα καὶ σακκίδια ἦσαν τὰ μόνα ἀπὸ τῶν ὁποίων οὐδεὶς στρατώτης ἀπεχωρίσθη ζῶν.

Μέχρι τοῦ Δορυλαίου αἱ ἀποστολαὶ τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς, μᾶλλον ἄφθονοι διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ πέραν

τὴν ἐπάρκειαν καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ εἰς στρατὸς μαχόμενος — μαχόμενος ὅφ' οὗς ὁρῶς ἐμάχετο ἐκεῖ πέραν ἡ ἐλληνικὴ Στρατιά — εἶχεν ἀναλάβει ἡ «Διοίκησις Βάσεων Μικρᾶς Ἀσίας» ἐπὶ κεφαλῇς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ὑποστράτηγος Πλ. Χρυσανθόπουλος. Ἡ Σμύρνη ἦτο ὁ πρῶτος γινεῖκος σταθμός, εἰς ὃν ἐφθάνεν ὅ,τι ὑπερέντασις προσπάθειων τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν συνεκέντρου καὶ ἀπέστελλεν ἐκεῖ — ὅπόθεν διεβίβάζοντο εἰς τὰ κέντρα Μουδανιῶν καὶ Προύσσης, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποκαταστήσει ἡ Διοίκησις τῶν Βάσεων μὲ ἀκράϊον σταθμὸν τὸ Καράκιοι ὅπόθεν ἡ Στρατιά, διὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ὁποίων προϊστατο ὁ ἐφ. ταγματάρχης Μηχανικοῦ Ἀλ. Βλάχαλης, τὰ μετέφερεν εἰς Ἑσκή Σεχέρ. Εἰς τὴν Σμύρνην λοιπὸν ἐστέλλοντο οἱ ὄγκοι τῶν φορτίων, οἱ

τούτου τὸ πρᾶγμα κατήντα πρόβλημα δύσλυτον, τὸ ὅποσον μετέβαλλεν εἰς ἄλυτον. τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τόπος οὐδὲν παρείχε. Κάποτε εὐρέθη ποσότης σίτου. Βρασμέ-
 νος ἢ ἄβραστος, διανεμόμενος μὲ τὴν φοῦχταν, ἀπετέλεσε τὴν μόνην τροφήν μὲ τὴν ὁποίαν συνετηροῦντο οἱ μαχηταί. Τὸ κάπνισμα εἶχεν ἐντελῶς λησμονηθῇ. Καὶ αἱ στερήσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε ὅταν οἱ στρατιῶται μετεφέ-
 ροντο ὡς τραυματίαι εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς καὶ τὰ χειρουργεῖα, τότε μόνον ἐνεθυμοῦντο ὅτι «ὑπάρχει καὶ ψωμί.» Ἄρτος ἐστέλλετο τακτικὰ καὶ ἀνελλιπῶς ἀπὸ τὸ Ἑσκή Σεχέρ, καὶ συνεκεντροῦτο κατὰ σωροὺς εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Σαγγαρίου, ὅπόθεν ἐκινούντο τὰ ἐλαφρὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα.

Ἄλλ' ἐκεῖ προετιμᾶτο ἡ ἀποστολὴ πυρομαχικῶν — διότι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὴν κρίσιμότητα τῆς μά-
 χης. Ἦτο δὲ τόσον ἀναγκαῖα ἡ προτίμησις τῆς μετα-

ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰ βουνὰ τῶν προμηθειῶν, καὶ ἐκαῖθεν κατόπιν ἐξετοξεύοντο πρὸς τὸ Μέτωπον Πῶς; Τοῦτο ἀκριβῶς ὑπῆρξε τὸ θαῦμα τῆς Διοικήσεως τῶν Βάσεων καὶ τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν αὐτῆς — θαῦμα τὸ ὅποσον κατέληξεν εἰς τὸ νὰ ἐφοδιάζῃ καὶ τρο-
 φοδοτῇ τὸ στράτευμα εἰς ἀπόστασιν χιλίων περίπου χιλιόμετρων — ἀτμοπλοϊκῶς, σιδηροδρομικῶς καὶ αὐτοκινιστικῆς διαδρομῆς. Τί συνεκέντρωσε, τί μετέφερε τί διέσπειρε εἰς τὸν στρατόν; Ἐάν οἱ ἀριθμοὶ παρετάσσοντο ἐδῶ θὰ προσκάλουν τὸν ἱλιγγόν. Τοῦτο μόνον σημειοῦται ὅτι ἐπὶ ἓνα μῆνα ἐκυκλοφόρουν 120-130 χιλιάδες τόννοι ἀτμοπλοϊκοῦ χώρου καὶ 4 χιλιάδες σιδηροδρομικοῦ. Ὅπως ὅποτε ὅμως. Ἐάν τὸ ἔργον αὐτῆς ἐπρόκειτο νὰ ἀπο-
 τελέσῃ θέμα λεπτομερεστεράς περιγραφῆς, θὰ ἐχρειάζοντο ὅσαι σελίδες διετέθησαν καὶ διὰ τὴν σκιαγράφην τῶν πολεμικῶν ἀγώνων. Διότι, καὶ τόσον μέγα ὑπῆρξεν, ἀλλὰ καὶ τόσον ἐνδοξόν καὶ ἐργῶδες ἐξερυλίσθη.

φορὰς τῶν πυρομαχικῶν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται νὰ μὴ ζητοῦν παρὰ μόνον πυρομαχικά, ὅταν καὶ αὐτὰ ἤρχιζαν νὰ φθάνουν ἀκανονίστως. Κάποτε συνέβη τμήματα μαχόμενα νὰ τὰ ἐξαντλήσουν ἐντελῶς. Αἱ ἐκκλήσεις περὶ ἀποστολῆς ἐφθانون εἰς τὴν Στρατιάν, ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ τῶν δὲν ἦτο τόσο εὐκολος. Καὶ οἱ στρατιῶται τῶν τμημάτων αὐτῶν, λύοντες μόνον τὸ πρόβλημα τοῦτο, καθήρχοντο καθ' ὁμάδας εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν ἐφοδιοπομπῶν. Ἐσταμάτων βιαίως αὐτοκίνητα μεταφέροντα εἰς ἄλλα Σώματα πυρομαχικά, ἐφορτώνοντο τὰ κιθώτια καὶ τροχάδην, σχεδὸν ἱπτάμενοι, ἔφεραν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐξαντλοῦντας τὰ τελευταῖα τῶν ἐφοδία, τὰ πολυτιμα εἶδη. Καὶ ἐνῷ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ τῆς Στρατιᾶς συνταγματάρχης Γ. Ἀθανασιάδης, ἐτίλλε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, διότι οὕτω κατεστρέφετο ἡ ἀναλογία τῶν διανομῶν, τὰ ἐφεδρικά τμήματα τῶν Μεραρχιῶν, ἐξηκολούθουν τὴν πρωτότυπον «διαρπαγὴν» μέχρῃς ἀπολύτου ἐφοδιασμοῦ τῶν.

Ὅταν τὰ πυρομαχικά ἐξηντλοῦντο; Μὲ τὴν ἀθάνα-

Εἰς τὸν πολεμικὸν ἀπεσταλμένον τῆς «Καθημερινῆς» συνέβη ἐπισόδιον, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἐπαρκῶς τὴν κατάστασιν αὐτὴν: Μετέβαινεν ἐκ τοῦ Στρατηγείου εἰς τὴν ἑδραν τοῦ Β' Σ. Στρατοῦ. Καθ' ὁδὸν ὁμιλος στρατιωτῶν κλείει τὸν δρόμον τοῦ αὐτοκινήτου φωνάζων: «Πυρομαχικά.... Πυρομαχικά.... Γιὰ τὸ Θεό!... Γιῶρσε πίσω, νὰ πῆς νὰ μᾶς στείλουν πυρομαχικά. Δὲ θέλουμε ψωμί... Γιῶρσε πίσω». Καὶ ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας δὲν ἤκούοντο παρὰ κραυγαὶ ἀναρῶν ἀπεγνωσμένων ἀνθρώπων ἀπὸ τὰς ὁποίας μόνον ἡ λέξις «πυρομαχικά» ἐξεχώριζε. Καὶ ἐδέησε νὰ τοὺς πείσωμεν, ἐπικαλοῦμενοι ὅλους τοὺς Θεοὺς ὅτι «γιὰ πυρομαχικά πηγαίνουμε βρὲ παιδιὰ».

τον ἐλληνικὴν λόγχην ἐμπρὸς πρὸς ἐφοδον. Εἰς τὸ «Καλὲ Γκρόττο» ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ πέτρες, τὰς ὁποίας μόνον τῶν οἱ στρατιῶται ἐξέσχιζον ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς κορυφῆς.... Νηστικοί, πεινῶντες, διψαλέοι, κατάκοποι, εἶχον παύσει πλέον νὰ ἐλπίζουν εἰς τροφάς. Καὶ δὲν τὰς ἐζήτουν. Ἐζήτουν μόνον ἐπαρκῆ, ἂν μὴ ἀφθονα, τὰ μέσα τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἡμφισβήτει τὴν νίκην. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, μὲ αὐτὰς τὰς στερήσεις, συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα...

Αἱ ΔΡΑΜΑΤΙΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

16-18 Αὐγούστου.

[Ὁ ἀγὼν φθάνων εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἐξύτης αὐτοῦ σημειώνει δύο ἀθανάτους μεγαλουργίας πρωτοφανοῦς σκληρότητας, ἀγοῦσας εἰς τὴν κρίσιν τῆς πάλης].

Ἡ χαραυγὴ τῆς 16ης Αὐγούστου σημειώνει—ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἀρξαμένην—μίαν πάλιν ἥτις ἀγαγοῦσα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κρίσεως τοῦ ἀγῶνος ἀποτελεῖ τὴν θηριωδέστεραν σύγκρουσιν τῶν ἀντιπάλων. Εἶναι αὕτη ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις πρὸς διάσπασιν τῆς ἐλληνικῆς γραμμῆς καὶ ἡ ἐφοδος τῶν Μεραρχιῶν Β' Σ. Στρατοῦ κατὰ τῆς

πανυφύλου καὶ τρομακτικῆς κορυφῆς Καλὲ Γκρόττο.

Τὴν 15ην Αὐγούστου, καθ' ἣν ὁ Χριστιανισμὸς ἀγεί-
την μεγάλην του ἑορτὴν, διεξήγετο πρὸ τοῦ Α'. Σ. Στρα-
τοῦ, ὁ σκληρὸς ἀγὼν περὶ τοῦ ὁποῖου ἐκτίθεται ἀνωτέρω.
Τὴν νύκτα ἐκείνην πρὸς τὴν 16ην Αὐγούστου, οἱ Τούρκοι
ἀπεφάσισαν τὴν ἐπίθεσίν των διὰ τὴν διάσπασιν τῆς ἐλ-
ληνικῆς γραμμῆς. Ἐξέλεξαν τὴν νύκτα ἐκείνην διὰ νὰ
διασπάσουν τὸ ἀσθενέστερον σημεῖον τοῦ κέντρου. Ὁ
σύγχρονος μουσουλμανικὸς κόσμος, ὠχυρωμένος εἰς τὰ
κέντρα ἀφ' ὧν ἐξωρμήθη πρὸ δώδεκα αἰώνων ἐναντίον
τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπέ-
πιπτε κατὰ τῆς χριστιανικῆς Στρατιᾶς, τὴν ὁποίαν ἀπέ-
στειλεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τῆς βαρβάρου Τουρκικῆς ὀργα-
νώσεως, ἐπιδιωκούσης νὰ ἀνοίξῃ νέας ὁδοὺς ἐπικρατή-
σεως. Ὁ Κεραλικὸς στρατὸς, παλαίσας ἐπὶ πέντε ἡμέρας
διὰ νὰ κατακουράσῃ τὸν ἐξηντλημένον στρατὸν μας, μετὰ
μανίας καὶ τακτικῆς παραδειγματικῆς, ἐπετέθη διὰ νὰ
συμπληρώσῃ μὲ τὴν νίκην τὸ ἔργον του. Διαταγὴ τοῦ
Κεραλικοῦ Στρατηγεῖου, κατασχεθεῖσα ἐπὶ φονευθέντων
Τούρκων ἀξιωματικῶν ἐκήρυσσε πρὸς ὅσους θὰ παρεσύ-
ροντο εἰς τὴν φονικὴν ἐφοδον: «Ἡ ὠχυρωμένη γραμμὴ
τοῦ Τσάλ ὁρους εἶνε ἡ τελευταία ἄμυνα τὴν ὁποίαν θὰ
ἀντιτάξωμεν κατὰ τῶν ἀπίστων ἐπιδρομέων. Οὐδεὶς πρέ-
πει νὰ ἀφήσῃ ζῶν τὴν θέσιν του. Ἐὰν χαθῇ αὕτη, ἀνοί-
γεται ὁ τάφος τῆς Τουρκίας. Ἐχετε δὲ ὑπ' ὄψει σας ὅτι
ἐπισθὲν σας εἶνε πολυδόλα διὰ νὰ φονεύσουν πάντα ὅστις
θὰ λιποψυχήσῃ».

Ἡ τουρκικὴ διανοητικότης, καὶ βιαίως ἔστω στρα-
τευθεῖσα ἐκεῖ, εἶχεν ἐντέχνως ἐξαφθῇ διὰ τὸ αἵματηρόν
τῆς ἔργον. Καὶ ἔταν θὰ διετάσσετο νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ
τῶν κουρασμένων, τῶν νηστικῶν καὶ διψαλέων Ἑλλήνων

μαχητῶν, μίαν εἶχεν ἀποστολὴν: Νὰ διασπᾷ τὴν πα-
ράταξιν ἡμῶν καὶ κυκλοῦσα τὰ δύο τμήματα τὰ τὰ ἐξον-
τώσῃ ὑποχωροῦντα. Ἄν ἡ ἐπίθεσις τῆς νυκτὸς ἐκείνης
ἐπετύγχανεν, ὅσοι ἐκ τῶν Μυριῶν τῆς ἑλληνικῆς Στρα-
τιᾶς θὰ διέφευγον τὸν θάνατον, θὰ ἐπλημμύρουν τὸν Σαγ-
γάριον—Κύριος οἶδε πῶς καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν....

Ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος ὁ ἐχθρὸς κατετόπιζε μεγάλας
αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς τὸν τομέα ὅπου ἐφήπτοντο τὸ Α'.
καὶ Γ'. Σώματα Στρατοῦ καὶ κυρίως ἀπέναντι τῆς Χ
Μεραρχίας. Πυροβολικόν, πολυδόλα, χει-
ροβομβίδες, ἀφθόνως συγκεντρωθέντα εἰς τὸν τομέα αὐτὸν
συνεπλήρουν τὴν ὅλην δύναμιν, ὑπερβαίνουσαν, ἀνευ τῶν
«ταγμάτων ἐφόδου» τὰς πέντε Μεραρχίας. Κρυπτόμεναι
αἱ τουρκικαὶ φάλαγγες εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους πτυχώ-
σεις καὶ χαραδρώσεις τοῦ ἐδάφους, παρέμενον ἐκεῖ ἀφα-
νεῖς εἰς τὰς ἰδικὰς μας γραμμὰς.

Ὁ ἐχθρὸς συμπληρώσας τὴν μετὰγγισιν τῶν δυνά-
μεών του ἐπὶ τοῦ ἐκλεγέντος τομέως τῆς ἐπιθέσεώς του,
ἐφορμᾷ τὴν 1 1/2 μεταμεσονύκτιον ὥραν. Πλησιάζει κατ'
ἀρχήν, ἀθορύβως καὶ ἔρπων, πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς Χ
Μεραρχίας καὶ ἀποτόμως, ἐνῷ τὸ πυροβολικόν του βάλ-
λει καταιγιστικὰ πυρὰ, ὅρμᾳ κατὰ τῆς κορυφῆς. Οἱ
στρατιῶται βλέπουν, ὑπὸ τὸ ἄμυδρόν φῶς τῆς σεληνο-
φωτισομένης νυκτὸς, νὰ προχωροῦν κατὰ μάζας αἱ
ἐχθρικαὶ φάλαγγες. Μάζας ὀγκώδεις καὶ συμπαγεῖς, τὰς
ὁποίας ἡ νύξ προβάλλει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διπλασίας. Προ-
χωροῦν ἀτρόμητοι πράγματι.

Καὶ ἐνῷ τὰ προκαλύπτοντα τὰς μάζας ταύτας κύ-
ματα τῆς ἀνεπτυγμένης γραμμῆς τῶν ἀκροβολιστῶν,
βάλλουν λυσσῶδως, ὥστε νὰ παρεμποδίσουν τὰ πυρὰ
τῶν ἡμετέρων, ὁ κύριος ὄγκος ὁρμᾷ ἐμπρὸς καὶ καρφώ-

νεται ὀπισθεν τῆς κορυφογραμμῆς. Οἱ Ἕλληνες μαχη-
ται ἀμύνονται ἐκεῖ ἀπεγνωσμένως. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγ-
μὴν ἐπὶ ἐνὸς μόνον αὐχένος διεξάγεται ὑπὸ τὴν νύκτα
ἡ πάλῃ αὐτῇ, εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ τομέως τῆς Μεραρ-
χίας, ταυτόχροнос ἀναπτύσσεται ἡ ἐχθρική ἀντεπίθεσις,
κατὰ μάζας ἐπίσης, λυσσώδους πανταχοῦ. Ἡ Μεραρχία
ἔχει νὰ παλαίσῃ κατ' ἀνωτέρου ἐχθροῦ. Ἡ ἐνίσχυσις
ἐνὸς τμήματος καθίσταται ἀδύνατος, διότι ὅλα ἀπειλοῦνται
μετ' ἴσης ἐντάσεως, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κινδύνου. Αἱ δυνά-
μεις τῆς Μεραρχίας εἶνε ἀνίκανοι νὰ κρατήσουν τὸ ἐκ-
σπῶν πρὸ τῶν ἐλληνικῶν γραμμῶν ἐχθρικὸν κύμα. Τὰ
πολυδόλα τῶν ἀμυνομένων δὲν χειρίζονται πλέον χεῖρες
ἐμπείρων μαχητῶν. Κάποια ἀόρατος μηχανὴ τὰ ἔχει
θέσει—νομίζει κανεὶς—ἐν συνεχεῖ καὶ ἀδιακόπῃ λειτουργίᾳ.

Ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ πρόκεινται ἄφθονα τὰ πλεο-
νεκτήματα: Ὑπέρτεροι δυνάμεις, εἰδικὰ τάγματα, εἰδι-
κῶς ὠπλισμένα διὰ τὴν κρίσιμον ἐφοδον, καὶ ὑπὲρ πάντα,
γνώσις τοῦ ἐδάφους. Ἀπέναντί των στρατιῶται, ἐκνευ-
ρισμένοι ἀπὸ τὴν πάλῃ τῆς ἡμέρας, ἐξηντλημένοι ἀπὸ
τὰς στερήσεις. Καὶ ὅμως ἀμύνονται οἱ ἡμίθεοι αὐτοί,
ἀφηφούντες τὸν θάνατον.

Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ὁ ἀγὼν ἐξακολουθεῖ
θηριώδης. Ἐπὶ κυρίων προσβάσεων τῆς ἐλληνικῆς γραμ-
μῆς, καθ' ὧν πλέον μαινομένη εἶχεν ἐπέλθει ἡ ἐχθρική
θύελλα τῆς ἐφοδου, ἡ πάλῃ διεξάγεται σῶμα πρὸς σῶμα.
Ἀγρία καὶ φρικώδης σφαγὴ. Ἑλληνικά καὶ ἐχθρικά
τμήματα ἀναμιγνύονται ἐπὶ τῶν ἰδίων θέσεων, παλαίοντα
ἐκεῖ. Ὑπὲρ τῶν ἀξωματικῶν μας, οἱ ὅποιοι ὄθουν πρὸς
τὰ ἐμπρὸς Τούρκους, νομίζοντες ὅτι ἦσαν Ἕλληνες. Καὶ
ὕπῃρξαν ἄλλοι οἱ ὅποιοι καλοῦντες περὶ αὐτοὺς μάχη-
τάς, ἐδῶπον καὶ Τούρκους μεταξὺ αὐτῶν—ἀφωπλισμέ-

νους εἰς τὴν σύρραξιν. Ἡ ἐλληνικὴ γραμμὴ δὲν εἶχε
διασπασθῇ, οὔτε καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶχεν ὅμως
ἐπέλθει κάτι χειρότερον. Παλαίουν ἐπ' αὐτῆς ἀνάμικτοι
οἱ ἀντίπαλοι, καὶ ἡ γρῆσις τῶν πυρῶν τῆς δευτέρας
ἡμῶν γραμμῆς εἶνε ἀδύνατος. Αἱ σφαῖραι θὰ ἐπληττον
δικαίους καὶ ἀδίκους, ἰδικούς μας καὶ Τούρκους.

Πρὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐρεθεῖσα ἡ Μεραρχία, φει-
δομένη τοῦ αἵματος τῶν μαχητῶν τῆς, ἔχουσα μετρη-
μένα τὰ πυρομαχικά τῆς, ἀποφασίζει νὰ ἀφήσῃ τὴν
εὐκόλον λείαν εἰς τὴν ἐχθρόν. Καί, διατάσσει τὰ μάλλον
ἀπειλούμενα τμήματα τῆς γραμμῆς τῆς, νὰ ἀποσυρθοῦν
ἐπὶ τῆς ὀπισθεν κορυφογραμμῆς.

Τὴν 3ην πρωϊνὴν ὥραν, τὰ ἐχθρικά τμήματα κατα-
λαμβάνουν τὰ ἐκκενωθέντα σημεῖα. Καὶ σφάζοντα ἀλύ-
πητα, κρεουργοῦντα ἄδυσωπήτως μερικοὺς τραυματίας
μας—ἐλαχίστους—ἔσους δὲν κατῴρθωσαν οἱ τραυματιο-
φορεῖς νὰ ἀποσύρουν, ἀρχίζουν ἀπ' ἐκεῖ νέον ἀγῶνα, ἐξ
ἴσου λυσσώδη.

Πρὸς ἀνατολὰς εἶχεν ἀρχίσει νὰ λευκαίνεται σιγὰ-
σιγὰ ὁ ὀρίζων. Καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν, θὰ ἐφθάνεν ἡ στιγμή
καθ' ἣν θὰ ἤρχιζεν ἡ γενικὴ ἀντεπίθεσις ἡμῶν. Τὸ μέ-
τωπον ὁλόκληρον θὰ ἐσειέτο ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν μαχη-
τῶν ὅλων τῶν Μεραρχιῶν. Καὶ ἂν ἡ Χ εἶχε πρὸς στιγ-
μὴν ἀφήσει εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, μερικὰς θέσεις,
ἐφ' ὧν ἀπῆλθε μαχομένη λυσσώδως, θὰ ἐφώρμα πλέον
διὰ γενικώτερα ἀποτελέσματα.

Τὰ συμπτυχθέντα τμήματα τῆς Μεραρχίας εὐρίσκοντο
πλέον ἐγκατεστημένα εἰς τὰς νέας κεκαλυμμένας των
θέσεις, ἀφήνοντα τὸν ἐχθρόν νὰ χαίρῃ διὰ τὴν ἀνέλπι-
στον νίκην του. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁμοῦ παρεσκευάζετο ἡ
ἀντεπίθεσις. Ὁ Μέραρχος Σουμίλας διατάσσει τὴν συγ-

κέντρωσιν όλων τών διαθεσίμων σαλπικγτων. Δέν άφήνεται παρά άριθμός τις έξ αὐτών κατά Συντάγματα, και οι άλλοι συγκεντρούνται εις μίαν κλιτύν επί τών πλευρών, καλυπτόμενοι κάπως από τόν υπερκείμενον λόφον. Καί δίδων τήν ώραν της άντεπιθέσεως εις τά Συντάγματα, διατάσσει όλα τά τμήματα τηλεφωνικώς:

— «Ή έπιβεσις θα άρχισή με τήν διαταγήν τών σαλπγγων. Εὐθὺς ως τὸ σύνθημα δοθῇ, αἱ σάλπιγγες όλων τών τμημάτων, σημαίνουσai «προχωρεῖτε—προχωρεῖτε» θα σαλπγγουν καθ' όλην τήν διάρκειαν της έπιθέσεως τόν «άκυτόν». Ὡθήσατε τοὺς άνδρας σας πρὸς τὰ εμπρὸς πάση θυσίᾳ».

Τήν 4.30 πρωινὴν ώραν—ένῳ ἡ μάχη ἐκ της τουρκικῆς άντεπιθέσεως κυριολεκτικῶς μαίνεται—εις τήν πλευρικὴν κλιτύν έχουν συγκεντρωθῇ εκατὸν εἴκοσι σαλπικγται άναμένοντες τήν διαταγήν. Περνοῦν ταχέως ὀλίγα λεπτά της τελευταίας προπαρασκευῆς και ένῳ πρὸς ανατολᾶς αἱ πρῶται άνταύγειαι τών άκτίων τοῦ ἡλίου της 15ης Αὐγούστου—της μεγάλης διὰ τὸν Χριστια-

Διὰ τὸ Στρατηγεῖον ἡ νύξ ἐκείνη ἐπέρασε με τὰς έντονωτέρας συγκινήσεις. Ὑπό τήν πνοήν τοῦ βορρᾶ οἱ κρότοι τών τηλεδῶλων και τών ὀπλων φθάνουν μέχρις ἐκεῖ εὐκρινεῖς—ένόμιζε κανεῖς ὅτι ἡ ἑλληνική παράταξις εἶχε καμψῇ, ὅτι ὁ άγών διεξήγετο ἐκεῖ πλησίον. Αἱ σιωπηλαί σιλουέτται τών ἐπιτελῶν, περιφέρονται άνήσυχoi και σιωπηλοὶ εις τὸν καιταυλισμόν. Μετ' ὀλίγον ἐξηκριβοῦτο ὅτι όλα τὰ Σώματα ὑφίσταντο νυκτερινὴν άντεπιθεσιν και κυρίως τὸ ἀριστερόν κέντρον. Σιγᾶ—σιγᾶ οἱ κρότοι άκούονται ἐγγύτερον, ἡ άνησυχία περισσοτέρα.

Σκια κινουμένη βαδίζει πρὸς τὸ τηλεφώνον ὁ Διάδοχος, χωρίς μανδύαν.

— «Φύγε ἀπ' ἐκεῖ» λέγει εις τὸν τηλεφωνητήν. Ἐνα κουδούνισμα μόλις άκούομενον, τὸ άκουστικόν ἀνά χείρας και άμείσως:

νισμόν ἡμέρας—τείνουν νὰ διασχίσουν τὸν τομέα της Μεραρχίας δονούμενοι, ὀξεῖς, ισχυροί, διαπεραστικοί, ένθουσιαστικοὶ οἱ ἤχοι τοῦ παραγγέλματος της ἐφόδου:

— «Προχωρεῖτε—προχωρεῖτε» έξαπολύουν δαιμονιωδῶς αἱ σάλπιγγες αὐταὶ και τήν ἡχώ των ἐπαναλαμβάνουν εις παράγγελμα οἱ σαλπικγται τών άλλων τμημάτων.

Καί ένῳ ἡ ἐφοδος άναπτύσσεται θυελλώδης, συντρίβουσα, αἱ ισάλπιγγες ὑπενθυμίζουν πρὸς τοὺς ἐφορμῶντας λέοντας διὰ τών ωραίων των ἤχων: «Αὐτός μᾶς ὤδηγεῖ.....»

Οὐδέποτε άλλοτε ὁ θρύλος τοῦ Στρατιλάτου ἐνέπνευσεν εις ἡμιθεσμούς τοὺς Ἑλλήνας μαχητάς. Κάθε περιγραφὴ θα ἡλάττωνε τήν ἀλήθειαν.

— «Εμπρὸς...Τρίτον Σῶμα; Ὁ Στρατηγός;

— «Ἐδῶ Διάδοχος.....»

Ἐπακολουθεῖ μία σύντομος συνομιλία και εις τὰ ὀλίγα λεπτά ποῦ παρέρχονται, δέν άκούονται παρά τὰ διάφορα «μάλιστα»—«ναί» τοῦ Βασιλικῦ ἀξιωματικοῦ. Καί μετ' ὀλίγον:

— «Παρακαλῶ, Στρατηγγέ μου, εἰδοποιήσατε τοὺς άνδρας ὅτι εἶμαι ἐδῶ και άναμένω τήν νίκην των. Περιμένω νὰ τήν διαδίδῶ ἐγὼ πρῶτος στόν Βασιλέα.....Καλὴ νίκη».

Ἐξηπλωμένος ἐπειτα εις τήν ξηράν γῆν, παραπλευρῶς της τηλεφωνικῆς συσκευῆς, άναμένει ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου τοῦ Στρατηλάτου τὸ άγγελμα. Εἶνε άφθονοὶ αἱ στιγμαὶ τών συγκινήσεων εις τήν ιστορικὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν. Ἀλλά θα μείνῃ ἀλησμόνητος, ἐν τῇ ἀπλῇ της δραματικότητι, ἡ ἀπέριτος ἐκείνη σκηνή. Δέν τήν εἶδον πολλοὶ και τήν ἤκουσαν ὀλιγώτεροι. Οἱ ὀλίγοι ὁμως στρατιῶται και ὁ σκοπὸς ἀκόμη, οἱ ὅποιοι παρέστησαν μάρτυρες της σκηνῆς ἐκείνης, μὴ θέλοντες νὰ ταραξουν τήν ἱερὰν στιγμήν, ἀπεμακρύνῃσαν ἡρέμα, άφήνοντας τὸν «Γιόν τοῦ Ἀητοῦ» νὰ πάρῃ πρῶτος τὸ ὠραῖον άγγελμα και νὰ τὸ διαδιδᾷ πρῶτος εις Ἐκείνον.....»

— «Ενόμιζε κανείς ότι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι αὐτοί, ἔλεγον οἱ ἀξιωματικοί. Ἐπέταξαν κυριολεκτικῶς. Δὲν ἐζήτησαν νὰ φονεύσουν, ἀλλὰ νὰ πνίξουν, νὰ πιάσουν στὰ χέρια τοὺς Τούρκους».

*
*
*

Ἐπὶ μίαν ὥραν τὰ συρίγματα τῶν σαλπίγγων μὲ τὸν «ἀητόν», συμπλέκονται μὲ τὰ συρίγματα τῶν βλημάτων καὶ παρακολουθοῦνται, εἰς ἐπιβλητικὴν ἁρμονίαν, ἀπὸ τοὺς γδούπους τοῦ πυροβολικοῦ.

Ἡ Μεραρχία τῶν Ἀθηνῶν συμβάλλουσα εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς δεκάτης, ἀναπτύσσεται καὶ αὐτὴ εἰς ὥραίους ἀγῶνας καὶ μὲ τὸν «ἀητόν» χωροῦσα, συμβάλλει εἰς τὴν τελικὴν νίκην.

Ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἀπωθηθῇ. Καὶ ὁ κίνδυνος εἶχεν ὑπερκαμφθῇ καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ ἔργον ἐτελειούτο. Ἀντὶ τοῦ ἐχθροῦ νὰ συντρίψῃ τὴν ἑλληνικὴν Στρατιάν, συνετρίβη αὐτός, ἀφήνων κεκαλυμμένον μὲ τοὺς σωρούς τῶν πτωμάτων του, τὸ ἔδαφος εἰς ὃ εἶχε προελάσει. Ἡ νίκη—οὐχὶ τοῦ μικροῦ τομέως τῆς Μεραρχίας μόνον—ἀλλὰ τοῦ μετώπου ὁλοκλήρου, ἐκλινε σταθερῶς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δπλων.

Εἰς τὸν ὀρίζοντα πλέον δὲν ἔφαγγεν ἡ ἡμισέληνος, ἡ ὁποία ἐφώτισε καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὴν τουρκικὴν ἀντεπίθεσιν. Ἦλπισαν εἰς τὸ σύμβολόν των. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὸ ἴδουν ὑψούμενον εἰς σταθερὸν μεσουράνημα, τὸ παρηκολούθησαν νὰ σδύνη σιγὰ—σιγὰ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ὁρμήν. Καὶ συγχρόνως πρὸς τὴν ἐξάτμισιν τῆς ἡμισελήνου τοῦ ὀρίζοντος, ἡ ἐρυθρὰ τῶν ἐφορησάντων συνταγμάτων, ἐκολποῦτο φεύγουσα πρὸς σωτηρίαν. Ὁ ἥλιος τῆς ὀρθοδοξίας εἶχεν ἀνατελεῖ ὑπὲρ λαμπροῦ, συνεβρτα-

στης τῆς Χριστιανικῆς ἐορτῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς νίκης.

Καλὲ Γκρόττο.

Καθ' ὃν χρόνον τοιοῦτος ἀγὼν διεξήγετο εἰς τὸν ἀριστερὸν τομέα τοῦ κέντρου, εἰς τὸ δεξιὸν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, τὸ Β'.Σ. Στρατοῦ, εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς βραχύδους κορυφῆς τοῦ Καλὲ Γκρόττο, ἣτις δὲν ἠλώθη εἰ μὴ διὰ συνδεδεασμένης ἐνεργείας τῶν Μεραρχιῶν XIII, V καὶ IX καὶ ἀφοῦ ἐστοίχισεν ἀφθονον ἑλληνικὸν αἷμα. Ὑπῆρξαν μεγάλαι αἱ θυσίαι, αἵτινες ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ δαμασθῇ ἡ ἀγρία φύσις—οἱ ἀπορρώγες βράχοι τῆς κορυφῆς. Ὅμως! Ἄν ἡ Ἑλλάς αὖριον, ὅταν ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, θελήσῃ νὰ τιμῇ τὸ γιγάντιον αἱματηρὸν ἄλμα τῶν στρατευθέντων τέκνων τῆς, θὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν εὐτυχεστέραν καὶ ἀπλουστέραν θέσιν. Ἡ φύσις αὐτῇ, ἡ ἰδίᾳ ἣτις ἀνύψωσε τὸν βράχον αὐτὸν διὰ τὴν πλοκὴν τοῦ ἱστορικοῦ δράματος, ἡ ἰδίᾳ φύσις θὰ κρατήσῃ αὐτὸν εἰς μνημεῖον ἀθανάτου δόξης. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀξένου ὀρεινοῦ συγκροτήματος, τοῦ ὁποίου τὸ στεγνὸν χῶμα ἐδάφη καὶ ἐποτίσθη—εἰς περίοδον καθ' ἣν ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν καίοντα ἥλιον—μὲ τὸ αἷμα δεκακισχιλίων γενναίων μαχητῶν, ὁ βράχος αὐτὸς θὰ ὑψοῦται πάντοτε ἐπιβλητικὸς διὰ νὰ δείξῃ τὸν ἱστορικὸν τόπον. Καὶ αὐτός, τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς ποτὲ δὲν ἀνῆλθεν ἀνθρώπινος ποὺς, θὰ μαρτυρῇ ἔσασι ὅτι: «ἐδῶ ἀνερρυχήθη μία δρᾶξ γενναίων τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς».....

Τί εἶναι τὸ Καλὲ Γκρόττο; Εἰς τὰς ἀνατολικὰς προσβάσεις, τῆς μακρᾶς κορυφογραμμῆς τοῦ Ἀρντίξ ὄρους—ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφθασεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μόλις τὴν

ὀγδόην ἡμέραν τῆς μάχης—ὕψονται ἀπότομος, μεγαλο-
πρεπής καὶ ἐπιβλητικὴ ἡ κορυφή Καλὲ Γκρόττο. Ἐκ-
πλήξεις καὶ ἐξαίρεσις εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ διαδοχικὴν
ἀνύψωσιν τῶν ὄρεινῶν ὄγκων, νομίζει κανεὶς ὅτι φύεται
ἀποτόμως ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου εἶνε ὁ τάφος τῶσων γεν-
ναίων τῆς Ἑλλάδος ψυχῶν, θὰ ἔπρεπε δὲ νὰ κατέρχεται
—διὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ρυθμοῦ τῆς φύσεως—πρὸς τὴν
ἡρεμωτέραν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Εἰς μαστοειδῆς
ὄγκος, νομίζει κανεὶς ὅτι εἶχε φυτευθῇ ἐκεῖ ἐπίτηδες ἀπὸ
τὸν Θεὸν τῆς Τουρκίας, ἵνα ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας
Σταυροφόρους τοῦ 1921, εἰσδύσαντας καὶ θέσαντας πόδα
εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς. Ἡ κορυφή του ἀπολήγει εἰς ἓνα
περιφερικὸν ἐξώστην ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑψοῦνται
τέσσαρες—πέντε σχίσται βραχώδεις ἀποφύσεις, προβάλλ-
ουσαι εἰς τὸν ὀρίζοντα ὡς μάρμαρα μαυρισμένα ἀπὸ
τοὺς αἰῶνας. Μία κουφάλα τραπεζίτου ὀδόντος, κοίλη εἰς
τὸ κέντρον, μετὰ τὰς ἀποφύσεις τῶν ἄκρων ὀξείας—ἰδοὺ
πῶς ἐμφανίζεται ἡ κορυφή αὐτή. Καὶ τὸ ἔδαφος ; «Ἐυ-
ρισμένον» τελείως—κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν στρατιωτικῶν
—μετὰ πεδίου βολῆς ἰδανικὸν διὰ τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς εὐ-
ρισκόμενον. Διαδοχικὴ δὲ σειρά χαρακωμάτων, τὰ ὅποια
εἶχεν ὀρύξει εἰς τὰς κλιτύς τοῦ ὄρεινου αὐτοῦ ὄγκου ὁ
ἐχθρὸς, ἀφθονία πολυβόλων στημένων εἰς τὴν κορυφήν,
εἶχον μεταβάλλει τὸ Καλὲ Γκρόττο εἰς τεραστίαν λαίμη-
τόμον πυρὸς καὶ σιδήρου. Καὶ οἱ μαχηταὶ τῶν ἑλληνικῶν
Μεραρχιῶν ἦσαν ὑποχρεωμένοι, νὰ ὑπερβῶν διαδοχικὰς
σειρὰς λοφοσειρῶν, ὅλας βαλλομένας ἀπὸ τὴν κορυφήν,
καὶ εἶτα νὰ φθάσουν εἰς τὰς προσβάσεις τοῦ φοβεροῦ ἐκεί-
νου ὄγκου, τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ ἀναρριχηθοῦν μαχόμενοι
κατὰ τῶν ἐπάνω.... Αὐτὸ ἦτο τὸ ἔδαφος.
Ἀπὸ τῆς 14ης Αὐγούστου τὰ τμήματα τοῦ Β'. Σ.

Στρατοῦ, ἔχουν ἤδη προβληθῇ ἀπέναντι τοῦ ὄγκου βου-
νοῦ καὶ ἀναπτύσσονται καλυπτόμενα εἰς τὸ ἔδαφος. Καὶ
ἀφοῦ ἐπέρασαν ὅλα αὐτὰ τὰ λοφοειδῆ συγκροτήματα αἱ
τρεῖς Μεραρχίαι, ἔφθασαν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὄρεινου
ὄγκου. Ὑπεράνω αὐτῶν μαίνονται αἱ ἐκρήξεις τῶν ἐγ-
καιροφλεγῶν καὶ βολιδοφόρων ὀβιδῶν, αἱ ὅποιαι σκορ-
πίζουν ἀνοιγμένους θυσάνους θανάτου. Κάτω τὸ ἔδαφος
σκάπτεται καὶ ὀργώνεται ἀπὸ τὰς ἐκρήξεις ἄλλων βλη-
μάτων, καὶ οἱ ὀρυσσόμενοι λάκκοι φρεάτων χρησιμο-
ποιῶνται κατόπιν ὡς τάφοι τῶν πιπτόντων ἀνδρείων. Οἱ
Τούρκοι, ὠχυρωμένοι ἐπὶ τῆς σειρᾶς τῶν ἀλλεπαλλήλων
τοῦ ἐδάφους πτυχώσεων, μένουσιν εἰς τὰ ὀρύγματά των,
ἀμυνόμενοι αὐτῶν μετὰ λύσσαν μανιακῶν. Καὶ ὅταν αἱ θέ-
σεις των ἐκυριεύοντο, τὰ χαρακωμάτα των δὲν «ἀνεστρέ-
φοντο» ὅπως χρησιμοποιηθοῦν κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀλλὰ
χρησιμοποιοῦνται ὡς τάφοι τῶν σωρῶν τῶν πτωμάτων
των. Κατὰ μέτωπον δράσις, ἦτο ζήτημα ἐὰν θὰ ἐξεμη-
δένιζε τὴν ἐχθρικὴν ἀμυναν. Πάντως θὰ ἐστοίχιζε τερα-
στίας θυσίας—ἴσως θὰ ἐκυριεύετο ὁ λόφος ἀφοῦ προη-
γουμένως ὅλοι ἐπιπτον. Διὰ τοῦτο γίνεται συνδυασμὸς τῶν
κινήσεων καὶ τῶν τριῶν Μεραρχιῶν, τεινουσῶν νὰ πε-
ριβάλλουν καὶ ἀτονίσουν πᾶσαν τοῦ ἐχθροῦ ἀμυναν.

Μικρὰ τμήματα, συχνὰ ἀλλάσσοντα κατευθύνσεις καὶ
εἰδικούς τομεῖς, συνεχίζουν τὴν δραματικὴν ἀναρρίχσιν,
διαρκῶς ἀποδεκατιζόμενοι—ἀφῆνοντες πίσω των κατε-
σπαρμένα τὰ πτώματα τῶν νεκρῶν καὶ τῶν τραυματιῶν.
Ἐν τάγμα κατορθώνει νὰ σκαρφαλώσῃ μέχρι τοῦ
μέσου τῶν κλιτύων, ἀλλὰ καθηλοῦται ἐκεῖ. Καθηλοῦται
μὴ δυνάμενον οὔτε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀναρρίχσιν, οὔτε καὶ
νὰ ὑποχωρήσῃ. Γύρω του, χορεύουν δαιμονισμένα τὰ
βλήματα!

Κάποια κυματοειδής έξαρσις τοῦ ἐδάφους καλύπτει τοὺς τολμηροὺς μαχητάς, οἱ ὅποιοι ἐπέζησαν τοῦ δαιμονίου πυρός. Καὶ αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἐπὶ δύο τῶρα ἡμέρας εἰσέπνεον τὴν κόνιν τοῦ ἀνορυσσομένου ἐκ τῶν ὀρίδων ἐδάφους, ἀνακαλύπτουν τὴν τραγικὴν των θέσιν καὶ πρὸς στιγμὴν ἀναπαύονται.

Πρὸς τὰ ἐμπρός—ἄνωθεν αὐτῶν—καὶ κάτω ἀλλὰ καὶ γύρω των, μαίνεται τὸ πῦρ. Οὔτε ἐνισχύσεις, οὔτε καὶ ἀνεφοδιασμός εἶνε δυνατός! Τὰ πυρομαχικά των εἶνε ἐπαρκή. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀντιμετωπίζουν σκληρὸν τὸ δῆλημμα. Ἐὰν μείνουν ἐκεῖ θὰ παραλύσουν ἀπὸ τὴν πείναν. Τὸ βρασμένον σιτάρι—ἡ τροφή των—δὲν εἶνε δυνατόν νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτῶν. Νὰ κατέλθουν; Ὁ θάνατος εἶνε δι' ὅλους βέβαιος. Παραπλευρῶς των οἱ τραυματίαι δένουν τὰ τραύματά των καὶ πλησίον των οἱ νεκροί, κατάκεινται εἰς τὴν ἀπαθὴ των στάσιν. Καὶ μεθ' ὧν αὐτῶν οἱ ζῶντες—ἡρωϊκώτεροι μάρτυρες—παρὰκολουθοῦν τὸ δράμα. Ἀποθανόντες καὶ μελλοθάνατοι ἴστανται ἐκεῖ, προσδiléποντες ὑπεράνω αὐτῶν τὴν κορυφὴν χανομένην εἰς τοὺς καπνοὺς τῶν ὀρίδων. Νησι-καί, χωρὶς τὴν ἐλπίδα τροφῆς, ἀναμένουν πλέον τὴν νέαν ἐξόρμησιν πρὸς τὰ ἄνω. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν κυλίσονται πρὸς τὸ κάτω ἔγκοι τῶν ἐκτινασσομένων ἀπὸ τὰς διαρρήξεις τῶν ὀρίδων βράχων τῆς κορυφῆς—παιδιάι θορό-βου εἰς τὸν σάλον τῆς μάχης. Καὶ ἡ νύξ ἐπέραςε διὰ τὸ καθηλωμένον τάγμα μὲ τραγικὸν ἐναγκαλισμὸν νεκρῶν, τραυματιῶν, μαχητῶν!

Ὁ ἀγὼν συνεχίζεται καὶ τὴν 15ην Αὐγούστου σκληρὸς καὶ βίαιος—ἐπίμονος ὅσον καὶ τὴν προηγουμένην. Τὴν χαραυγὴν τῆς 16ης—ἡ νύξ ἐπέραςε μὲ κρίσιμον πάλην—ἀρχίζει νὰ φαίνεται ὅτι ὁ ἀγὼν ἀπολήγει πλέον

ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Μία διλοχία κολλᾷ ὡς «χαλκομα-νία»—κατὰ τὰς ἐκφράσεις τῶν αξιωματικῶν—εἰς κῆ-ποισιν κοιλότῃτα, τὴν ὁποίαν πρὸς νότον σχηματίζουν οἱ βράχοι τῆς κορυφῆς! Κάτω δευλαδὴ ἀπὸ τὴν μύτην τῶν Τούρκων! Ἄλλ' εἶνε τοιαύτη ἡ κοιλότῃς αὐτῇ, ὥστε ἐκεῖ μέσα δὲν βάλλεται, ἀδρανεῖ μὲν οὐδὲν δυναμένη νὰ πράξῃ, ἀλλ' ἔθεσε πόδα ἀσφαλῆ. Ἀσφαλῆ τοῦλάχιστον διὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν. Καὶ ἐνῶ ἡ διλοχία αὐτῇ ἐγκαθίσταται, γύρω διαδραματίζονται ἀγῶνες τῆς εὐγενε-στέρας ἀμίλλης. Τὰ ἄλλα τμήματα τῆς XIII Μεραρχίας, τὰ ὅποια ἡγωνίζοντο κατὰ τῆς κορυφῆς καὶ τμήματα τῆς V Μεραρχίας, ἀμφισβητοῦντα πρὸς ἄλληλα τὸ γέρας τῆς μεγάλης νίκης, ὁρμοῦν καὶ αὐτά. Καὶ εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῆς ὥρας τμήματα ἀπὸ διάφορα συντάγματα, φθάνουν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς κορυφῆς, αἰωροῦ-μενα μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ. Πρὶν ὅμως ἀναπετάσσουν νικητήριαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τῆς βραχέους κο-ρυφῆς ὑφίστανται λυσσώδη καὶ μανιακὴν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων. Καὶ ἐκτοπίζονται. Ἐκτοπίζονται εἰς τὸ ἐν σημεῖον, καὶ ἐνῶ ὁρμοῦν οἱ τοῦ ἄλλου εἰς ἐνίσχυσιν, ἐκ-τοπίζονται καὶ οἱ δεῦτεροι. Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἡ τύχη τῆς κορυφῆς τοῦ Καλὲ Γκρόττο, τὴν ὁποίαν δὲν βάλλει πλέον κανὲν πυροβολικὸν λόγῳ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀντιπάλων, ἀμφισβητεῖται μετὰ τῆς ἰδίας μανίας. Τετράκις τὸν κα-τέλαβον οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ τετράκις ἐπῆλθον κατ' αὐτῶν οἱ Τούρκοι ἐκτοπίζοντες! Ἡ κορυφή κερδίζεται ἐπὶ τέλους ὀριστικῶς. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπανέρχονται. Καμφθέντες ὅμως, δὲν ἐγκαταλείπουν τὸν τομέα των. Ὑπο-στάντες βαρυτάτας ἀπωλείας, ἀποσύρονται εἰς ἀπόστασιν ὀκτὼ χιλιομέτρων πρὸ τοῦ Β'. Σ. Στρατοῦ καὶ ὄργα-νούνται ἐκεῖ ἀμυντικῶς.

Ἀγῶνος συνέχισις.

Ἐνθ' οἱ δύο κρίσιμοι ἀγῶνες τοιαύτην εἶχον τὴν ἔκβασιν, εἰς τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως ὁ ἔχθρος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς I Μεραρχίας ἤρχισε τρεπόμενος πρὸς βορρᾶν. Ἄλλ' εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερόν, ἀπέναντι τῆς VII Μεραρχίας, αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις ἀντιτάσσουσιν ἄμυναν ἰσχυροτάτην, διεκδικοῦσαι τὸ ἔδαφος σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν. Ἡ Μεραρχία συμπτύσσεται καὶ ἀναπτύσσεται ὑπὸ τὰς μανιώδεις τοῦ ἔχθρου προσπάθειας, ἐπανακτῶσα ἐδάφη καὶ κορυφάς, ἀπωθοῦσα τὸν ἔχθρον, μέχρις ὅτου ἐνισχυθεῖσα κατώρθωσε νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ εἰς παραίτησιν τῆς, εἰς τὸν τομέα τῆς, ἀντιστάσεως αὐτοῦ.

* *

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 17ης Αὐγούστου, ἐφ' ὅλοκληρου τοῦ μετώπου τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, διεξάγεται ἐπίμονος ἀγὼν μὲ σταθερὰν καὶ διαρκῆ τὴν προχώρησιν αὐτῆς, μὲ συνεχῆ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ὠχυρωμένων τοῦ ἔχθρου θέσεων. Οἱ Τούρκοι ἐγκαταλείπουν, σχεδὸν ἄνευ ἀμύνης, τὸ συγκροτήμα Γιλδίτζ, τοῦ ὁποῖου ἐν τούτοις ἡ ὀχύρωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε δικαίως ἐπρεπε νὰ βασισθῇ ἰσχυρὰ ἐπ' αὐτοῦ ἄμυνα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἔχθρὸς τὴν νύκτα τῆς 17ης Αὐγούστου, εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τῶν ὄρεων Τσάλ καὶ Ἀρντίτζ. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης δέ, ἐνώπιον τῶν ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν, καταπεπονημένων ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπον μάχην, ἐξηντλημένων ἀπὸ τὰς στερήσεις, ἐκνευρισμένων διότι νύκτα καὶ ἡμέραν ἐμάχοντο—διότι οὐδέποτε εἶχον κατορθώσει νὰ κοιμηθῶν πρὸς ἀνάπαυσιν,

ἀποκαλύπτεται μία νέα ὠχυρωμένη γραμμὴ, ἰσχυρὰ ὅσον καὶ αἱ ἄλλαι, μὲ συγκροτήματα καὶ ὀχυρώσεις ἰσχυροτάτας. Καὶ ἐκεῖ, ὅπου οἱ μαχηταὶ τῆς Στρατιάς ἐνόμιζαν ὅτι ἐτελείωναν τὸν ἀγῶνα, ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἤρχιζον εἰς νέος, ἰσῆς πρὸς τὸν πρῶτον σκληρότητος.

Τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ Στρατηγείου τῆς 16ης Αὐγούστου, ἀνήγγελλεν:

«Ἡ μάχη τοῦ Σαγγαρίου ἐξακολουθεῖ σφοδρά. Τὰ διάπαντα τὸν Σαγγάριον, νοτίως τοῦ Γόρδιου, στρατεύματα ἡμῶν ἐκέρδισαν μαχόμενα ἔδαφος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μπολατλί. Ὁ ἀγὼν ἐξακολουθεῖ ἐναντίον τῆς ὀχυρᾶς γραμμῆς Γιλντίτζ Ντάγ μέχρι Σαπάντζας. Εἰς τὸ κέντρον, τὰ στρατεύματά μας, μετὰ ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας ἐκτοπίζοντα τὸν ἔχθρον ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ὠχυρωμένων θέσεων του, ἐπροχώρησαν καταλαμβάνοντα τὴν ὑψηλὴν καὶ ὀχυρὰν τοποθεσίαν, τὴν παρὰ τὸ χωρίον Γιουλετζέ, Καλέ Γκρόττο. Ἐχθρικά ἀεροπλάνα ἐβομβάρδισαν ἀνεπιτυχῶς τρία ἐκ τῶν χειρουργείων μας καὶ οἱ ταῦτα εἶχον ἀναπετάσει τὰ σήματα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἐξηκριβώθη ὅτι ὁ ἔχθρὸς κατεκρεοῦργησε τραυματίας μας περιελθόντας εἰς χεῖράς του.

Τὸ δὲ ἀνακοινωθὲν τῆς 17ης καὶ 18ης Αὐγούστου καθώριζε:

«Στρατεύματα ἡμῶν παρὰ τὸ Γόρδιον ἐξακολουθοῦν προχωροῦντα μαχόμενα πρὸς Μπολατλί, καταλαμβάνοντα διαδοχικὰς ὀχυρώσεις ἔχθρου. Νοτιώτερον, στρατεύματα ἡμῶν κατέλαβον συγκροτήματα Γιλντίτζ Ντάγ ἀποτελούμενα ἀπὸ ἰσχυρὰς ὠχυρωμένας γραμμὰς καὶ κλειστάς περιβολὰς μετὰ σωματοπλεγμάτων καὶ προχωροῦσι πρὸς βορρᾶν. Ἀνατολικώτερον, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἰσχυροτάτης ὠχυρωμένης γραμμῆς τοῦ Ταμπονρ Ὀγλοῦ, ἐνθα ἡ πάλῃ διεξήχθη σάμα πρὸς σάμα καὶ διὰ χειροβομβίδων ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ καθ' ἣν τὰ στρατεύματα ἡμῶν ἐπεδείξαντο ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμόν, ἐπροχώρησαμεν πρὸς Βορρᾶν πρὸς τὸ ὄρος Ἀρντίτζ.

Ὁ Ἀρχηγὸς Στρατιάς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΤΛΑΣ

18 — 20 Αυγούστου

[Οἱ τελευταῖοι τῆς Στρατιᾶς ἀγῶ-
νες ἀπολήγουν εἰς τὴν κατὰ-
ληψιν τοῦ ὅλου ἐχθρικοῦ συγκρο-
τήματος]

Ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῆς 18ης Αὐγούστου ἡ Στρατιὰ ἀρ-
χίζει — ἐν συνεχείᾳ πρὸς τοὺς προηγουμένους — τὸν
ἀγῶνα αὐτῆς ἐναντίον τῶν ὁρέων Τσάλ καὶ Ἀρντίζ,
ἀποτελούντων μίαν συνεχῆ κορυφογραμμὴν.

Τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ (ἀριστερόν καὶ κυρίως Χ Μεραρ-
χία) ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀπέναντι αὐτῆς τμήματος τοῦ
ὅρους Τσάλ, ἐπὶ δεσποζούσης ἰσορροπίας τοῦ ὅπου, ἐκ-
δηλοῦται ἰσχυρὰ καὶ ἀπελπισίᾳ τῆς τουρκικῆς ἀμυνας. Ἡ Χ
Μεραρχία, ἀπέναντι τῆς ὁποίας κυρίως ὑψοῦτο ἡ κο-
ρυφή αὕτη, κατώρθωσε πρὸς τὴν ἐσπέραν νὰ ἀναρριχήσῃ
ἐπ' αὐτῆς τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐξωθήσαντα τοὺς ἀμυνομέ-
νους, ἐγκατεστάθησαν στερεῶς ἐπ' αὐτῶν. Πᾶσαι αἱ
προσπάθειαι τοῦ ἐχθροῦ, λυσσῶδως ἐπελθόντος πρὸς ἐπα-
νάκτησιν, ἀπέβησαν εἰς μάτην. Τὸ Σῶμα Στρατοῦ ἀκι-
νητήσαν κατὰ τὴν 19ην Αὐγούστου, ἵνα δώσῃ καιρὸν
πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ Α'. Σ. Στρατοῦ, ὅπερ διεξήγε πλεόν
σκληροῦς ἀγῶνας, ἐπανελάβε τὴν προσπάθειάν του τὴν
20ὴν τοῦ μηνός, καθ' ἣν κατέλαβε τὰ ὑπερκαίμενα τοῦ
Μπολατλί ὑψώματα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸ Α'. Σ. Στρατοῦ ἤρχισε τὴν
ἐπίθεσιν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐχθρικών θέσεων ἀπὸ τοῦ ἀνα-
τολικοῦ ἡμίσεως τοῦ ὅρους Τσάλ μέχρι τῶν ἀνατολικω-
τέρων κλιτύων τοῦ ὅρους Ἀρντίζ. Ἡ Ι Μεραρχία, δε-

ξιώτερον δρῶσα, διὰ θυελλώδους ἐπιθέσεως, ἣν ἐπεχείρησε,
ἀνατρέπει τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰ πρῶτα ὑψώματα καὶ εἴτα
καταλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ τοῦ ὅρους Ἀρντίζ.
Συγχρόνως ἡ ΧΙΙ Μεραρχία, ἐπὶ ἐλόκληρον τὴν ἡμέραν
ἀγωνισθεῖσα, κατέλαβε τέλος τὸ δυτικὸν ἡμισυ τοῦ ὅρους
Ἀρντίζ. Ἡ Ι Μεραρχία, δεξιώτερον δρῶσα, διὰ θυελλώ-
δους ἐπιθέσεως ἣν ἐπεχείρησεν, ἀνατρέπει τὸν ἐχθρὸν
ἀπὸ τὰ πρῶτα ὑψώματα καὶ εἴτα καταλαμβάνει τὸ
ἀνατολικὸν ἡμισυ τοῦ ὅρους Ἀρντίζ. Συγχρόνως ἡ ΧΙΙ
Μεραρχία ὁλομέρως ἐπίσης ἀγωνισθεῖσα, κατέ-
λαβε τέλος τὸ δυτικὸν ἡμισυ τοῦ ὅρους Ἀρντίζ μέχρι
τῆς κορυφογραμμῆς, συλλαβοῦσα αἰχμάλωτον ἐλόκλη-
ρον τουρκικὸν τάγμα, δυνάμει 400 ἀνδρῶν μετὰ τῶν
ἀξιωματικῶν καὶ πολυδύλων. Ἡ ΙΙ Μεραρχία τέλος,
καταλαβοῦσα τὰς νοτίας ὁφρὺς τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμίσεως
τοῦ ὅρους Τσάλ, ἀποκατέστησε πλήρη τὴν ἐπαφὴν τῆς
ἐλληνικῆς γραμμῆς.

Κατὰ τὸ τριήμερον τῶν μέχρι τῆς 20ῆς Αὐγούστου
ἡμερῶν, τὸ κέντρον καὶ τὸ ἀριστερόν τῆς ἐλληνικῆς παρα-
τάξεως (Γ' καὶ Α'. Σώματα) διεξήγαγον σκληροῦς ἀγῶ-
νας, αἱ ὁποῖοι ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐν τῷ μεταξύ ἐπελ-
θοῦσα ὑπερέντασις τῆς κοπώσεως, ὑπῆρξαν φρικτώτε-
ροι. Ἡ Στρατιὰ ἐν τῷ μεταξύ, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὴν ἀνοι-
χθεῖσαν — ἀντὶ τῆς διὰ τῆς Ἑρήμου — νέαν ἐδὸν συγκοι-
νωτιῶν, βραχυτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν, διὰ τοῦ ἀνα-
τολικοῦ βραχίονος τοῦ Σαγγαρίου, μετεκίνησε πρὸς τὸ
ἀριστερόν, ἐκ τοῦ ἀκροῦ δεξιῶν ἡμῶν, διὰ δύο νυκτερι-
νῶν πορειῶν, τὴν ΧΙΙ Μεραρχίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ
Γ'. Σώματος Στρατοῦ.

Τὴν νύκτα τῆς 20ῆς Αὐγούστου εἶχον καταληφθῇ

δλα τὰ συγκροτήματα τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τοῦ Τσάλ καὶ τοῦ Ἀρντίξ ὄρους.

Ὁ ἐχθρὸς ἐκδιωχθεὶς ἀπὸ τῶν ὀχυρωτάτων αὐτοῦ θέσεων τοῦ Τσάλ καὶ τοῦ Ἀρντίξ, περισυνέλεξε τὰς ὑπολειφθείσας δυνάμεις αὐτοῦ ἵνα ἀνοίξῃ νέον μέτωπον βορειοανατολικώτερον ἐν τῇ περιοχῇ Γιαπάν Χαμάμ, Καδίκοι, Τσουλούκ, Σαλαμετλί ἐνθα συνεκέντρωσε σημαντικὰς δυνάμεις καὶ δραστηρίως ἐπεδόθη εἰς κατασκευὴν νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων καὶ πολλαπλῶν γραμμῶν χαρακωμάτων. Διετῆρει ὅμως εἰσέτι ἰσχυρὰς ἐπωσθήποτε δυνάμεις παρὰ τὸ Μπολατλί καὶ τὸ Μπαϊμπούρτ καὶ μέχρι Κορσακλί.

20—24 Αὐγούστου.

Ἀπὸ τῆς 20ῆς μέχρι τῆς 24ῆς Αὐγούστου ὁ ἀγὼν προσλαμβάνει ἐντελῶς ἄλλην μορφήν. Ὁ ἐχθρὸς ἔχει ὑποχωρήσει καὶ αἱ ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι δὲν ἐπιδιώκουν πλέον ἐκτεταμένας προελάσεις. Ἐπιτίθενται μὲν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῶν θέσεων αὐτῶν, διὰ τῆς εὐρύνσεως τοῦ ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου μεγάλου προγεφυρώματος, ἕπερ σκοπὸν εἶχε νὰ διευκολύνῃ καὶ προστατεύσῃ τὴν διαπεραίωσιν τῆς Στρατιᾶς ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ Σαγγαρίου.

* *

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ τεματισθεὶς ὁ ἀγὼν πέραν τοῦ Σαγγαρίου. Ὁλόκληρον τὸ ὀχυρὸν συγκρότημα τοῦ ἐχθροῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν οὗτος παρakoυάσει ἀπὸ μηνῶν εἰς τόπους, οἱ ὁποῖοι, καὶ ἀνο-

χύρωτοι ἀκόμη, θὰ ἀπετέλουν μαρτύριον διὰ πάντα ἐπερχόμενον Στρατόν, εἶχε καταληφθῇ. Καὶ εἶχεν ἐξ αὐτῶν ἐξωθηθῇ ὁ τουρκικὸς στρατός, ὑποστὰς βαρεῖας, βαρυτάτας ἀπωλείας..... Ἡ δὲ ἑλληνικὴ Στρατιά, ἵστατο ἐκεῖ ὑπερήφανος διὰ τὴν νίκην τῆς — μίαν ἀπὸ τὰς δραματικώτερας στρατιωτικὰς νίκας.

Καὶ τὴν 25ην Αὐγούστου τὸ Στρατηγεῖον, ἀνακεφαλαιοῦν τὸν ὅλον τῆς τρίτης περιόδου ἀγῶνα ἐκδίδει, μακρὸν ἀνακοινωθέν, οὗτινος, τὸ μέρος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης, ἔχει οὕτω:

«.....Τὸ ἑλληνικὸν κέντρον ἠγόησε σειρὰν γιγαντιαίων ἀγῶνων. Ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἔτρεϊτο προσωρινῶς συνεπτυγμένη. Ἡ ἀντίστασις τοῦ ἐχθροῦ παρετείνετο πεισματώδης μέχρι τῆς 17ης Αὐγούστου ἐπὶ τῶν πρώτων γραμμῶν. Κατὰ τὸ ὀκταήμερον αὐτὸ διάστημα αἱ ἡμέτεραι ἐπιθέσεις καὶ αἱ ἐχθρικαὶ ἀντεπιθέσεις, ἀπετέλουν ἀδιάκοπον ἄλυσιν ἡμέρας καὶ νυκτός. Θέσεις καὶ ὀχυρά καταλαμβάνονται κατ' ἐναλλαγὴν παρ' ἡμῶν καὶ τοῦ ἐχθροῦ. Μία Μεραρχία καταλαμβάνει δι' ἡρωϊκῆς νυκτερινῆς ἐφόδου τὸ συγκρότημα Ταμποῦρ Ὀγλου. Ἄγριος ἀγὼν διὰ χειροβομβίδων καὶ ἀγχεμάτων ὀπλων ἐκτυλίσσεται. Τέλος τὸ συγκρότημα μένει εἰς τὴν κατοχὴν μας.

Ἡ Μεραρχία τοῦ κέντρον καταλαμβάνει αἰματηρῶς τὰ χαρακώματα Ἀλατζίκ. Ἑτέρα, ἐξ ἀριστερὰς πτέρυγος, καταλαμβάνει τὰ ὀχυρά Σαμπάντζας, κατ' ἐπανάληψιν διαμφισθηθέντα παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ἄκρον δεξιὸν καταλαμβάνει δι' ἀγρίας ἐφόδου τὴν ἀπόκρημνον κορυφὴν Καλέκιοι-Κρόττο. Ὁ ἐχθρὸς χάνει συνεχῶς ἑδαφος. Οἱ ἡμέτεροι προχωροῦν βραδέως, ἀλλὰ σταθερῶς. Ὁ ἐχθρὸς ἐπιχειρεῖ ἐπανεπιλημμένας σφοδρὰς ἀντεπιθέσεις πρὸς διάσπασιν ἡμετέρου κέντρον, ἀλλ' ἀποκρούεται μὲ μέγαν φθοράς. Τέλος τὸ πρωὶ τῆς 17ης Αὐγούστου ὁ ἐχθρὸς καμπτόμενος ἐγκαταλείπει τὰς θέσεις του πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ μας καὶ τοῦ κέντρον καὶ ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ὀπίσθεν γραμμὰς, συνεχίζων τὸν ἀγῶνα.

Ἡ διαβάσις, παρὰ τὸ Γόρδιον, Μεραρχία ἡμῶν, διεξάγει ἐπίσης σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων. Αἱ ἀντεπιθέσεις,

διαδέχονται τὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ προχωρεῖ κερδίζουσα ἔδαφος, βῆμα πρὸς βῆμα, εἰς κατεύθυνσιν Πολατλί.

Ἡ δευτέρα κορυφογραμμὴ, παραλλήλως τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου, ἀλλοτεῖται τὴν 18ην Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου κέντρου κατόπιν σφοδρῶν ἀγώνων καὶ νυκτερινῶν ἐπιθέσεων. Τὸ ἀριστερὸν ἡμῶν προελαύνει βραδέως, λόγῳ τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως. Τὴν 19ην καὶ 20ην Αὐγούστου, ἐπιχειρεῖται καὶ κατορθοῦται δι' ὑπερανθρώπων ἀγώνων, σὺν τῇ συμπράξει τοῦ κέντρου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμῶν, ἡ ἀλωσις τῶν ὀρεινῶν γραμμῶν τοῦ Ἀρντιζ καὶ Τσάλ Ντάγ. Προωθείται οὕτω ἡ γραμμὴ ἡμῶν βορείως τῶν κορυφογραμμῶν μέχρι νοτίως Τέμκοϊ.

Ὁ ἐχθρὸς ὑφίσταται παρ' αὐτῇ βαρυτάτας ἀπωλείας καὶ φεύγει ἐν ἀταξίᾳ. Εἰς Ἀρντιζ αἰχμαλωτίζεται δολοκλήρον ἐχθρὸν τάγμα μετ' ἀξιοματικῶν καὶ πολυβόλων. Παρὰ τὸ Κορσακλί δὲ ὁ ἐχθρὸς ἀνθίσταται ἐπιμόνως. Τμήμα ἡμῶν ἀλλοτεῖται 4 πυροβόλα, πολλὰ πολυβόλα καὶ αἰχμαλώτους, ἅτινα ὁ ἐχθρὸς ἀνακτᾷ διὰ νυκτερινῆς σφοδρᾶς ἀντεπιθέσεως αὐτοῦ.

Τὴν ἐπομένην ἡ ἀμφισβητηθεῖσα θέσις, καταλαμβάνεται ὀριστικῶς παρ' ἡμῶν. Ὁ ἀγὼν παρὰ τὸ Πολατλί ἐξελίσσεται πείσμων μὲ βραδείαν ἡμῶν προέλασιν. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας μερικεύεται κυρίως εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμῶν, πρὸς βελτίωσιν τῆς κατάληφθείσης γραμμῆς.

Καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ὁ ἐχθρὸς ἡμύνθη τῶν θέσεων αὐτοῦ μετὰ γενναιότητος καὶ πείσματος.

Ἡ Στρατιὰ μετ' ἀξιοθαύμαστον δεκαήμερον πορείαν καὶ ἡρώϊκον δεκαπενθήμερον νικηφόρον ἀγῶνα, ἐπέτυχε τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, συντρίψασα τὴν ἐχθρικήν ἀντίστασιν, κατέλαβεν ὠχυρωμένας θέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τοῦ Σαγγαρίου καὶ ἀποκατέστησε τὰς ἀπ' ἐσθίας συγκοινωνίας αὐτῆς, ἐξασφαλίσασα οὕτω τὴν συνέχισιν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας
Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Καὶ ἐτερματίζετο οὕτως ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῆς Στρατιᾶς—ἐτερματίζετο αὐτὴ—ἵνα ἀρχίσῃ ἡ νέα λεπτοτάτη στρατιωτικὴ ἐπιχειρήσις, τῆς ἐντεῦθεν διαδόσεως τοῦ ποταμοῦ.

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ

Ἡ χειμὼν ἐγγίζει καὶ ἡ Στρατιὰ ἀποφασίζει τὴν ἀποχώρησιν — Ἡ τελευταία κρίσις πάλη.

Καθ' ἣν ἐποχὴν εἰς τοιοῦτο σημεῖον εἶχεν ἀχθῇ ὁ ἀγὼν τῆς Στρατιᾶς, ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ χειμῶνος. Ἀνεμοὶ βορεινοὶ βίαιοι καὶ ψυχροί, νέφη πυκνὰ καὶ μαῦρα καὶ αἱ πρῶται βροχαί, προανήγγειλαν τὸν χειμῶνα. Χειμῶν δὲ εἰς τὰ Μικρασιατικὰ ὑψίπεδα σημαίνει ἀποκλεισμόν εἰς αὐτά. Ἡ Στρατιὰ, ἐὰν κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν βροχῶν, θὰ ὑφίστατο κιδύνους—διέτρεχε τὸν κίνδυνον, ἂν μὴ νὰ ἀποσυντεθῇ, τοῦλάχιστον νὰ κολλήσῃ ἐκεῖ ἢ νὰ ἀφήσῃ πυροβόλα καὶ αὐτοκίνητα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτος δέ, ταλαντευθεὶς μεταξὺ γενικῆς ὑποχωρήσεως καὶ τελευταίας ἀντιστάσεως, ἐστάθη πάλιν ὀπισθεν νέων χαρρακωμάτων εἰς νέας θέσεις.

Τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐξετάζων ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου ὑποστράτηγος Ξεν. Στρατηγός, ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκθέσει του, ἥτις παρατίθεται ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀφηγήσεως, γράφει:

«Ἐν ᾧ ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων πιστοποιουμένη σημαντικωτάτη μείωσις τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, νέοι παράγοντες, ἐχθρικοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀδελφοὶ σύμμαχοι τῶν Τούρκων, ἐπιλήσιον ἀπειλητικοί, ὅπως ἀναγκάτισσαι τὴν ὁρμὴν τῶν προ-

των και συγκαλύψωσιν εὐσχήμως τὴν ἡτταν τῶν δευτέρων. Οἱ δὲ παράγοντες ἐκεῖνοι ἦσαν: ἡ κατόπιν τόσων ἀγῶνων μοιραία κόπωση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἱ τρισμέγισται ἀποστάσεις, ἡ ἀνυπαρξία τεχνητῶν ὁδῶν καὶ ἡ ἐπερχομένη ἐποχὴ τῶν βροχῶν μετὰ τοῦ συνήθους εἰς τὰ ἄξενά ἐκεῖνα ὑψίπεδα δριμέος χειμῶνος.

» Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τούτων αἱ ἀπύθμενοι φυσικαὶ ὁδοί, θὰ καθίσταντο τελείως ἀδιάβατοι εἰς τὰ φορητὰ αὐτοκίνητα, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου οὐδὲν ἕτερον μέσον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν στρατόν, λόγῳ τῶν μεγίστων ἀποστάσεων, οὕτω δὲ αἱ ἐπιχειρήσεις θὰ καθίσταντο ἀδύνατοι. Ὁ Στρατὸς ὅμως, μὴ δυνάμενος νὰ διαχειμῶσῃ πέραν τοῦ Σαγγαρίου καὶ μακρὰν τῶν βάσεων του, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιστρέψῃ ὅπως οἴκοι εἰς τὰς θέσεις του, ὑπὸ συνθήκας ὅμως τότε εἰς ἄκρον δυσμενεῖς καὶ ἐπικινδύνους.

» Ἀπέναντι τῶν ὄρων τούτων τῆς πραγματικότητος ἐτίθετο εἰς τὴν Ἀνωτάτην ἑλληνικὴν Στρατιωτικὴν διοίκησιν τὸ ζήτημα: Συμφέρει πλέον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν ἡ ἐξακολουθήσις τῆς ἐπιθέσεως πρὸς ἄλλωσιν καὶ ἄλλων ἐχθρικών θέσεων ἢ καὶ πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀγκύρας; ἢ τὸ μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθὲν ἔργον εἶναι στρατιωτικῶς ἐπαρκὲς πρὸς ἐξεπηρέτησιν τῆς πολιτικῆς, ἢς ἀπότοκος ἦτο ὁ πόλεμος; ἢ ἄλλως: τὰ ἐπὶ πλέον στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ προσεπύριζεν ἡ μέχρις Ἀγκύρας προέλασις, εἶναι ἀντάξια τῶν νέων θυσιῶν καὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς θὰ ὑπεδύλλετο ὁ στρατός, ἀφ' οὗ ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει θὰ ἐπέστρεφεν οὗτος πάλιν εἰς τὰς προτέρας του θέσεις; Ἄλλ' ἐγενήατο καὶ ἄλλο ἐρώτημα: εἶναι δυνατὴ ἡ πιθανή, ἢ πλήρης καὶ τελειωτικὴ καταστροφὴ τῶν κεμαλικῶν δυνάμεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιδιωχθῇ ἔστω

καὶ πάσῃ θυσίᾳ τοιοῦτός τις τελικὸς σκοπός, ὅστις θὰ ἔλυσεν οὐκ ὀλίγως πάντα τὰ ζητήματα;.....

» Τὸ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπιτελεσθὲν στρατιωτικὸν ἔργον ἐκρίθη ἐπαρκὲς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, ἀπεφασίσθη δὲ, ἐν πλήρει ὁμοφωνίᾳ Κιζερλήσεως καὶ Διοικήσεως Στρατοῦ, νὰ παραιτηθῇ οὗτος τῶν ἐπὶ πλέον στρατιωτικῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα θὰ προσεπύριζεν αὐτῷ ἡ μέχρις Ἀγκύρας προέλασις. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Ἑλλάδος, τοῦ νὰ μὴ παρασυρθῇ εἰς τὴν ἴδιαν ἐλκευτικὴν ἐπιχείρησιν τῆς καταλήψεως τῆς Ἀγκύρας καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς ἀπολύτως καταλλήλου καὶ συμφερούσης στιγμῆς πρὸς διακοπὴν τῆς ἐπιθέσεως, ἀποτελεῖ ἀληθῶς στρατιωτικὴν προᾶξιν, ἀξίαν πάσης ἐκτιμήσεως.»

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΡΙΣΙΣ

Τὴν 25ην Αὐγούστου λοιπὸν ἀποφασίζεται ἡ ἀποχώρησις τῆς Στρατιᾶς ὁριστικῶς.

Ἀλλὰ καθ' ὃν ὅμως χρόνον ἤρchiζε νὰ παρασκευάζεται ἀποχώρησις τῆς Στρατιᾶς, ἀπέναντι τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως (Γ'. Σ. Στρατοῦ) ἐκδηλοῦνται τὴν 26ην Αὐγούστου μεγάλαι ἐχθρικαὶ συγκεντρώσεις, αἵτινες, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐφαίνοντο ὑπερβαίνουσαι τὸ μέτρον ἀπλῆς ἀμυντικῆς προνοίας. Ὁ ἐχθρὸς ἦτο προφανὲς ὅτι θὰ ἐπατίθετο κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμῶν ἵνα ρίψῃ αὐτὸ πρὸς τὸν ποταμὸν καὶ ἀποκόψῃ οὕτω τὰς ὁδοὺς συγκοινωνιών, τὰς μόλις ἀποκατασταθείσας. Ἐὰν ἐπετύγχανεν, ἡ θέσις τῆς Στρατιᾶς ἦτο κρίσιμος. Ἡ νίκη τῆς δεκαπενθημέρου μάχης θὰ ἐξηφανίζετο, καὶ τὰ Στρα-

τεύματα θά ἐρρίπτοντο πρὸς τὴν Ἑρμῶν πάλιν.....Τὸ φάσμα τοῦ μαρτυρίου, ὁ κίνδυνος τῆς ἀποσυνθέσεως, προσβάλλοντο ἀπειλητικοὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν. Ἡ Στρατιά, ἀντιμετωπίζουσα τὴν νέαν αὐτὴν κατάστασιν, διέταξε τὸ μὲν Γ'. Σ. Στρατοῦ νὰ ἀντιτάξῃ ἐνεργητικὴν ἀμυναν, τὰ δὲ ἄλλα δύο Σώματα Στρατοῦ, σχηματίζοντα ἰσχυρὰς ἐφεδρείας, νὰ ἐπιτεθοῦν ἀνευ ἄλλης διαταγῆς, εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐκδηλωθῇ ἐπιθεσις κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ὕπερ, ὡς γνωστόν, ἐκράτει τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ.

Πράγματι δέ! Τὴν πρωτὴν τῆς 28ης Αὐγούστου ὁ ἐχθρὸς, ἀποδύεται ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ μετώπου τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ὅρους Τσάλ μέχρι βορείως τοῦ Μπολατλί εἰς σφοδρὰν καὶ μανιώδη ἐπίθεσιν. Εὐρίσκονται ἐκεῖ πέντε ἐχθρικοὶ Μεραρχίαι (5η, 7η, 8η, 9η, καὶ 23η) αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται μετὰ τάσεις ὑπερφαλαγγίσεως.. Ἀραιώνουν καὶ μόλις πλησιάζουν ἐπιτίθενται, μετὰ ὀρμὴν πράγματι πρωτοφανή, κατὰ τῶν προκεχωρημένων τμημάτων τῆς VII Μεραρχίας.

Ὁρμοῦν τρέχοντες καὶ ἀλλαλάζοντες. Εἰς πλεῖστα σημεῖα οἱ Τούρκοι εἰσβάλλουν ἐντὸς τῶν ἐλληνικῶν χαρακωμάτων—ἄλλοι μάχονται ἐγγὺς αὐτῶν καὶ ὁ ἀγὼν, δὲν ἀργεῖ νὰ προσλάβῃ τὴν συνήθη του μορφήν, τῆς πάλης σώματος πρὸς σῶμα, τῆς ἀγρίας καὶ ἀδυσωπήτου ἐξοντώσεως. Ὁρθώνουν σωρούς τὰ πτώματά των, ἀλλ' οἱ ἐπιζώντες, θηριώδεις καὶ γενναῖοι, ἀνανεοῦν τὰ κενὰ καὶ διαρκῶς προχωροῦν. Εἶναι δὲ τετραπλάσιοι τῶν ἀμυνομένων.

Ἐπὶ ὀλοκλήρον τὴν ἡμέραν τῆς 28ης Αὐγούστου τὸ Γ'. Σ. Στρατοῦ διεξάγει φονικὴν μάχην. Καὶ ἡ Μεραρχία, ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν τῶν τετραπλασίων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι τὴν ταλανίζουν ἐπὶ δεκαπέντε ὥρας

ἀναγκάζεται νὰ ἀφήσῃ τὸ δεσπόζον σύμπλεγμα τῶν Τριδύμων Λόφων—κυρίως δὲ τὴν μεσαίαν κορυφήν. Ὁ ἀγὼν προσελάμβανε μορφήν πλέον ἢ ὀξείαν. Ἐὰν ὁ ἐχθρὸς διετηρεῖτο ἐκεῖ καὶ τὴν ἐπομένην καὶ μετέφερε νέας ἐνισχύσεις, ἡ ἐπαναδιάθασις τοῦ Σαγγαρίου θά ἦτο πρόβλημα. Πάντως θά ἐπεδραδύνετο. Ἀλλ' ὁ χρόνος ἔσπευδε καὶ ὁ Σεπτέμβριος μετὰ τὰς βροχὰς του ἐπῆρχετο. Χρονοτριβὴ δὲν ἐπετρέπετο.

Τὸ Στρατηγεῖον—ὅπερ, ἐγκατεστημένον εἰς μαστοεἰδῆ λόφον παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Καβουτζί, θεᾶται τὸν ἀγῶνα—διατάσσει ἀνακατάληψιν τῶν ἀπολεσθεῖσων θέσεων. Διατάσσει ἀνακατάληψιν καὶ ἀφίεται εἰς τοὺς μαχητάς—ἀφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναϊότητά των.

Τὴν πρωτὴν τῆς 29ης, τὸ βαρὺ πυροβολικόν, ἐνεργεῖ καταιγιστικὸν βομβαρδισμόν. Καὶ ὅταν τὸ πυροβολικὸν ἐκλόνισε τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἡ σύγχυσις εἰς τὰς γραμμάς του κατέστη ἐμφανής, διατάσσεται, πρὸς τὸ ἀπόγευμα, ἡ ἐφοδος τῶν πεζικῶν φαλάγγων. Ταῦτοχρόνως ὁμοῦ, ἐμφανίζονται πρὸς τὸ δεξιόν, τὰ συντάγματα τῆς V Μεραρχίας καὶ ὀλίγον κατόπιν, κινοῦνται ἡ I καὶ IV Μεραρχίαι. Ὁ ἐχθρὸς πλευροκοπεῖται πλέον πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεώς του. Ἐκεῖ βάλλεται καὶ ἀπὸ νῶτων καὶ καταβάλλει ὑπερτάτην προσπάθειαν νὰ εὐθυγραμμίσῃ τὸ μέτωπόν του. Ἀλλ' εἶναι ἀργὰ πλέον. Διότι σφυροκοπεῖται ἀγρίως ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδας μαχητῶν παραφρόνων καὶ ἐξάλλων, διότι τοὺς ἀμφισβητεῖται, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ἡ νίκη. Καὶ κατὰ τὴν 5 1/2 μ. μ. τῆς ἡμέρας ἐκείνης κάμπτεται—ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ κανονικῶς κατ' ἀρχήν, φεύγων καὶ πανικόδλητος κατόπιν. Οἱ λόφοι εἶχον ἐπανακτηθῇ, ὁ ἐχθρὸς δέ, βαρυ—

τάτας ὑποστάς ἀπωλείας, ἀπεχώρησεν, ἐγκαταλείψας τὴν τελευταίαν του προσπάθειαν. Τὸ ἀριστερόν εἶχεν ἀπαλλαγῇ.

Ἡ διάβασις.

Εὐθὺς ὡς τὸ ἀριστερόν τῆς ἐλληνικῆς γραμμῆς εἶχεν ἀπαλλαγῇ, τὸ Στρατηγεῖον ἐκοινοποιεῖ τὴν διαταγὴν τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ. Ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὰς λεπτοτέρας. Ἐπρόκειτο νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ πλήρους μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπαφῆς ἐννέα Μεραρχίαι, καὶ νὰ διέλθουν τὸν ποταμὸν ἐπὶ στενοῦ μετώπου ἐκ τριάκοντα χιλιομέτρων — νὰ τὸν διαδοῦν δὲ ἐν μιᾷ νυκτί, δι' ἑπτὰ γεφυρῶν ἐξ ὧν αἱ τέσσαρες διὰ βαρέα ὀχήματα.

Τὴν 29ην πάντα τὰ Σώματα Στρατοῦ προαπέστειλαν βλα τὰ περιττεύοντα μεταγωγικά των εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Καβουντζί, ἵνα πλέον εὐκίνητα ἐπιτελέσωσι τὴν διάβασιν.

Πῶς διέβησαν τὸν ποταμὸν; Ἡ ἐπίσημος ἐκθεσις γράφει:

«Τὴν πρωΐαν τῆς 30ης Αὐγούστου, ὁ ἐχθρὸς ἐπιτίθεται καὶ πάλιν κατὰ τῆς ἐν τῷ ἄκρῳ ἀριστερῇ VII Μεραρχίας ἀλλ' ἀποκρούεται καὶ πάλιν, ἡ δὲ VII Μεραρχία ἐπιτίθεται καὶ καταδιώκει αὐτόν, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ ἀποκρουσθέντος καὶ καταδιωχθέντος ἐχθροῦ, ὥστε ἡ VII Μεραρχία ἡδυνήθη, πρὶν ἢ διαβῇ τὸν Σαγγάριον καὶ ὑπὸ τὰ βλέμματά του, νὰ καταστρέψῃ ἀνενοχλήτως 8 χιλιόμετρα σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 30 πρὸς τὴν 31 Αὐγούστου συντελεῖται ἀνενοχλήτως ἡ διάβασις ὁλόκληρου τῆς Στρατιᾶς διὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ διαλύονται αἱ

γέφυραι μετὰ τὴν διάβασιν καὶ τοῦ τελευταίου ὀπλίτου. Τὴν 31 Αὐγούστου τέλος ἡ Στρατιὰ ἐγκαθίσταται ἐπὶ τῶν δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ νέων αὐτῆς θέσεων. Ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκρίβεια μεθ' ἧς ἐπραγματοποιήθη ἡ διάβασις, εἶναι ἀξία παντὸς θαυμασμοῦ, μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἀρίστην κατάστασιν τοῦ ἡθικοῦ τῶν στρατευμάτων, ἅτινα διήρχοντο τὸν ποταμὸν ἄδοντα, διότι εἶχον πλήρη συναίσθησιν ὅτι δὲν ὑπεχώρουν, ὑπείκοντα εἰς πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἀπεχώρουν ὡς ἀποπερατώσαντα κατ' εὐχὴν τὸ δύσκολον ἔργον ὅπερ τοῖς ἀνετέθη.

Εἰς τὸ δεξιὸν τῆς Στρατιᾶς ἐτάχθη τὸ Α'. Σῶμα Στρατοῦ, εἰς δὲ τὸ κέντρον τὸ Β'. Σῶμα, εἰς δὲ τὸ ἀριστερόν βορείως τοῦ Πουρσάκ, τὸ Γ'. Σῶμα στρατοῦ.

Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Στρατιὰ, τὴν πρωΐαν τῆς 31ης Αὐγούστου εὐρίσκειτο ὁλόκληρος ἐπὶ τῆς δυτικῆς δ' ὁδοῦ τοῦ Σαγγαρίου, χωρὶς ὁ ἐχθρὸς νὰ τὴν παρενοχλήσῃ.

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ

Τὴν πρωΐαν τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ὁλόκληρος ἡ Στρατιὰ εὐρίσκειτο διαπεραιωμένη εἰς τὴν δυτικὴν ὁδὸν τοῦ Σαγγαρίου, διαβάσα τὸν ποταμὸν, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον. Παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μέχρις ὅτου διακομισθοῦν ἐν πάσῃ ἀνάσει οἱ τραυματῆαι καὶ μεταφερθῇ τὸ πολυπληθὲς ὕλικόν της.

Τὴν 3ην Σεπτεμβρίου ἰσχυρόν ἐχθρικὸν τιμῆμα, δυνάμει τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, ζευξάν προχείρως τὸν ποταμὸν βορείως τοῦ Γορδίου, διὰ κοριμῶν λεύκης, διέβη

τὸν ποταμὸν. Ἡ V Μεραρχία, ἀφήσασα τὸν ἐχθρὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν διάβασιν, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ μεθ' ὁρμῆς, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῆς κατέσρεφε τὰς γεφύρας. Ὅσοι ἐκ τῶν διαδάντων δὲν ἠχμαλωτίσθησαν, ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν ζητήσαντα ἐκεῖ, ὡς ἄτομα πλέον καὶ ὄχι ὡς τμήματα, τὴν διάσωσιν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ Στρατιὰ ἤρχισε τὴν ἀποχώρησιν αὐτῆς πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ Ἑσκή Σεχίρ, συντεταγμένη, ἀνενόητος, καταστρέφουσα τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, καὶ ἐκμηδενίζουσα πάντα πόρον ὅν θά ἦδύνατο, ἐν τῷ μέλλοντι, νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ κεμαλικὸς στρατός.

Ὁ ἐχθρὸς, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ πράξῃ τι ὅπερ θά ἐσημαινέται τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς στρατιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐπεχείρησε διὰ 1500 ἰππέων ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Σιδρὶ Χισσάρ μὴ κατορθώσας ἄλλο τι εἰ μὴ νὰ καταστρέψῃ ὕγειονομικὸν ὕλικόν καὶ νὰ ἀπαγάγῃ ἐλαφροὺς τινες τραυματίας.

Ἐτέρα ἀπόπειρα τοῦ ἐχθροῦ, ἡ καὶ σοβαρωτέρα, ἦτο ἡ ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀεροπλάνων τὴν 31ην Σεπτεμβρίου. Μία φάλαγξ ἐξ 8000 ἀνδρῶν, ἑτέρα ἐκ 4000 ἐβάδιζαν ἐκ Τσιφτελάρ πρὸς Δορύλαιον. Ἐτέρα δὲ δύναμις ἐκ δύο χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν, κανουμένη ἀπὸ βορρᾶ ἐβάδιζε πρὸς Ἀλπίκοι, ἐγγὺς τοῦ Δορύλαιου. Οἱ Τοῦρκοι ὑπελόγιζαν τὴν Στρατιὰν εὐρισκομένην παρὰ τὸν Σαγγάριον. Ἀλλ' εἰς Δορύλαιον εὐρίσκειτο ἤδη δλόκληρος Μεραρχία, ἥτις καὶ διετάχθη νὰ πορευθῇ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν φελαγγῶν. Καὶ ἡ μὲν τελευταία, ὑποστᾶσα δεινὴν ἐπίθεσιν, ἀποσυνετέθη, αἱ δὲ δύο πρῶται ἐλθοῦσαι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὴν ἀνεξάρτητον Μεραρχίαν ὑπεχρεώθησαν νὰ στραφθοῦν πάλιν πρὸς νότον, ἔμπροσθεν. Δὲ εἰς τὴν ἡμέ-

σημπτυσσομένην II Μεραρχίαν διεσκορπίσθησαν. Καὶ ὁ ἐχθρὸς, ἰδὼν ματαιουμένας τὰς τελευταίας του προσπάθειας, ἐγκατέλιπε πλέον ὀριστικῶς τὸ σχέδιον νὰ δημιουργήσῃ ἐν γεγονός, ὅπερ θά τοῦ ἐπέτρεπε νὰ στηρίξῃ προπαγανδιστικὸν θόρυβον.

Καὶ ἡ Στρατιὰ συνέχισα τὴν ἀποχώρησίν της ἐγκαθίστατο τὴν 10ην Σεπτεμβρίου εἰς τὰς ὀριστικὰς τῆς γραμμὰς. Ἐγκαίρως δέ, διότι ἤρχισε βαρὺς χειμὼν καὶ αἱ πρῶται βροχαὶ νὰ ἐνσκήπτουν.

*
*

Ἀπὸ τῆς 31ης Σεπτεμβρίου, ἡμέρας καθ' ἣν συνετερίσθησαν, αἱ τελευταῖαι ἀπόπειραί του, ὁ ἐχθρὸς παρῆμινεν ἀδρανῶν μέχρι τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου. Τὸ διάστημα δ' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε ἵνα μεταφέρῃ τὸν στρατὸν του νοτίως τοῦ Ἀφιδὸν Καραχισσάρ, ὅπου ἐπετέθη ἰσχυρῶς, ἀποπειραθεὶς νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἔξωθι τοῦ Ἑσκή Σεχίρ, πείραμα τῆς 8ης Ἰουλίου. Μετὰ πενθήμερον ὅμως ἀγῶνα — ἀγῶνα πράγματι σκληρόν, ὑποστὰς νέαν δεινὴν ἦταν, ὑπεχώρησεν ἀτάκτως. Διδαχθεὶς δὲ τὸ τελευταῖον ἀποτελεσματικὸν διδάγμα, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἐπεχειρήσῃ σπουδαίαν ἀπόπειραν.

*
*

Ὅταν ἦγετο πρὸς τὸ τέρμα ἡ σύμπτυξις τῆς Στρατιᾶς πρὸς τὴν γραμμὴν ἐξορμήσεως, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς στρατηγὸς Α. Παπούλας, κοινοποιῶν τοῦ ἀγῶνος τὴν λήξιν, ἐχαίρετα καὶ συνέχαιρε τοὺς ἐργάτας τῆς μεγάλης

καὶ νικηφόρου ἐκστρατείας, διὰ τῆς κάτωθι Ἡμερησίας Διαταγῆς :

Στρατηγεῖον 3 Σεπτεμβρίου 1921.

« Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται,

Ἐξεκινήσαμεν ἀπὸ τὴν Προῦσσαν καὶ τὸ Τουλοῦ Μπου-
νάρ, ἐφθάσαμεν, νικῶντες τὸν ἐχθρὸν πανταχοῦ, μέχρι τοῦ
Δορυλαίου καὶ τοῦ Ἀφιδὸν Καραχισσάρ. Εἰς τὴν μάχην τοῦ
Δορυλαίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐχθρὸς συνεκέντρωσε τὰς δύ-
νάμεις αὐτοῦ, ἐπισφραγίσαμεν τὴν νίκην. Διὰ τῆς νίκης ἐκεί-
νης, ἐπετύχομεν τὴν γραμμὴν, ἣ ὁποία μᾶς ἐχρειάζετο. Ἀλλὰ
τοῦτο δὲν ἦτο ἀρκετόν. Ἐπρεπε νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὰς ἐπι-
τυχίας μας, καί, διὰ νὰ τὰς ἐξασφαλίσωμεν, ἔπρεπε νὰ κατα-
διώξωμεν τὸν ἐχθρὸν, νὰ τὸν νικήσωμεν, μίαν εἰσέτι φοράν,
καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ κοντὰ μας, ὥστε νὰ μὴ δύ-
ναιται πλέον εὐκόλως νὰ μᾶς παρενοχλή.

Καὶ ἐξετελέσαμεν τὴν μεγάλην καταδίωξιν διὰ μέσου
ἐρήμων καὶ δυσχερειῶν, αἵτινες, εἰς ἄλλους στρατοὺς, θὰ
ἐφαίνοντο ἀνυπέρβλητοι. Ἐφθάσαμεν εἰς τοὺς ποταμοὺς
Γκεοῦν καὶ Κατρατζὶ καὶ εἰς Τσαῖ, συνήψαμεν τὴν δεκα-
πενθήμερον μάχην τοῦ Σαγγαρίου καί, ἀπὸ λόφου εἰς λόφον,
ἀπὸ ὄχυρωμάτων εἰς ὄχυρώματα, ἐξετοπίσαμεν τὸν ἐχθρὸν,
καὶ τὰ δυνάμεις τῶν μαχητῶν τῆς Σαπάντζας, τοῦ Ταμποῦρ
Ὀγλοῦ, Κιουατζί, Καλὲ Γκρόττο θὰ μνημονεύωνται ἀπὸ γεν-
νεὰς εἰς γενεάν.

Ἐξεδιώξαμεν ἀπὸ τὰς ὀχυρωτάτας θέσεις του τὸν ἐχθρὸν,
ἐπροξενήσαμεν εἰς αὐτὸν βαρυτάτας ἀπωλείας καὶ ἐφθάσα-
μεν 90 χιλιόμετρα πέραν τοῦ Σαγγαρίου.

Ὁ σκοπὸς τῆς Στρατιᾶς ἐπέτυχε : Συνήντησε τὸν ἐχ-
θρὸν καὶ τὸν ἐνίκησεν ἐν μίαν φοράν. Ἡ προχώρησις τῆς
Στρατιᾶς ἦτο ἥδη ἀρκετή. Ἡ συγκοινωνία διὰ τοῦ Σαγγαρίου
ἐξασφαλίσθη καὶ ἡ Στρατιὰ ἀπεφάσισε νὰ σταματήσει τὴν
νέαν προχώρησιν.

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται,

Ἐφθάσαμεν καὶ ἐπατήσαμεν τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ
πολλῶν ἐκατονταετηρίδων δὲν εἶχε πατήσῃ Ἕλλην στρατιώ-
της. Διήλθομεν δυσχερείας καὶ ἐσχόμεν ἰδικούς μας νικηφό-
ρους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία μετὰ θαυμασμοῦ καὶ
αἰωνίως θὰ μνημονεύσῃ.

Εἰμαι ὑπερήφανος διὰ τοὺς ἄνδρας τοὺς ὁποίους ὡδηγῶ.
Εἰμαι ὑπερήφανος, διὰ τὸ ἔργον τῆς Στρατιᾶς. Εἰμαι βέβαιος,
ὅτι καὶ μέχρι τέλους, ἡ ἐπιχείρησις θὰ διεξαχθῇ μετὰ τῆς
αὐτῆς ἐπιτυχίας.

Μὴ λησμονῆτε, ὅτι ἔχομεν ἐχθρὸν ἀπέναντί μας ἡττη-
μένον καὶ ὅτι, ὡς μέχρι τοῦδε, ὅπου καὶ ἂν παρουσιάζεται,
πρέπει νὰ τῷ ἐπιτιθέμεθα, ὥστε νὰ μὴ ἀναθαρρήσῃ ποτέ».

Ἀρχηγὸς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας

Α. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

✱
✱

Ὁ Βασιλεὺς.

Ἀπὸ τὴν Προῦσσαν, ὅπου εὐρίσκετο τότε ὁ Βασιλεὺς,
ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας, ἀπηύθυνε πρὸς
τὸν Στρατὸν, ἐγκατεστημένον ἤδη εἰς τὰς νέας του γραμ-
μὰς, τὸ κάτωθι Διάγγελμα: Οὐδέποτε ὕμνος γενναϊότητος
καὶ αὐτοθυσίας στρατιωτικῆς, εὔρε τοιοῦτον Ὑμνητὴν
καὶ σπανίως Στρατηγὸς ὠμίλησεν οὕτω πρὸς τὸν Στρα-
τὸν. Ὁλόκληρον, καὶ καθὲ φράσις του, ἀποτελεῖ μίαν ὑπέ-
ροχον λάμψιν :

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται.

Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει Μου ἐκεῖ ὅπου Μὲ κα-
λοῦσι τὰ σήμερον ἐπιβαλλόμενά Μοι καθήκοντα,
θέλω νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, θέλω νὰ σᾶς ἐπαινέσω,

ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως λόγοι δὲν θὰ δυνηθῶν νὰ σᾶς ἐκφράσουν ὅτι ἡ καρδιά Μου αἰσθάνεται. Τὸ μεγαλεῖον τῶν κατορθωμάτων σας, τὰ ὁποῖα ὅλος ὁ κόσμος ἀναγνωρίζει καὶ θαυμάζει, Μὲ κάνει νὰ εὐλογῶ τὸν Θεόν, ὅτι εἶμαι **ΕΛΛΗΝ**. Ἐγένεσθε ἀντάξιοι ὅλων τῶν ἡρώων, ποῦ ἐγέννησεν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, καὶ ἡ ἱστορία θὰ ἀναγράψῃ τὴν ἐποχὴν μας μὲ γράμματα **χ ρ υ σ ᾱ**. Σεῖς ἐδείξατε τί ἀξιζομεν οἱ **ΕΛΛΗΝΕΣ** καὶ τί δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν ὅταν πειθαρχοῦμεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς **ΠΑΤΡΙΔΟΣ**.

»Ἐπλήξατε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν καρδιά του, ἐχύσατε τὸ αἷμά σας, τὸ πολῦτιμον **ἐ λ λ η ν ι κ ὸ ν α ἱ μ α**, διὰ νὰ ἐλευθερώσετε τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας, καὶ νὰ φέρετε πάλιν τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν, ὅπου ἐμεγαλοῦργησαν οἱ πρόπατορές μας. Καὶ διὰ νὰ κατορθώσετε αὐτό, ἐφέρατε εἰς εὐτυχὲς πέρας ἔργον, ποῦ κανεὶς ἄλλος Στρατὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ τόσον καλὰ καὶ τόσον γρήγορα. Ἦκουσα νὰ φωνάζετε: «Στὴν Ἀγκυρα, στὴν Ἀγκυρα!» ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ πᾶτε ἐκεῖ καὶ νὰ ὑποστῆτε νέους κόπους καὶ νέας θυσίας, διότι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔως τώρα ἐκάματε, μᾶς εἶνε ἀρκετὸν διὰ τὸν σκοπὸν μας.

»Τὴν χώραν ποῦ ἐλευθερώσατε, εἶμαι βέβαιος ὅτι, μὲ τὴν δυνάμιν σας, θὰ τὴν κρατῆσετε δυνατὰ. Θὰ δείξητε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅ ὁποῖος σᾶς βλέπει ἐκθαμβος, ὅτι, ἂν ἐφθάσατε πολεμοῦντες ἐκεῖ ὅπου ἐφθάσατε, δὲν τὸ ἐκάματε διὰ νὰ πολεμήσετε τοὺς μουσουλμανικοὺς λαοὺς, ποῦ κατοι-

κοῦν τὴν χώραν τῶν προγόνων σας, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσετε εἰς ὅλους, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείματος, τὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης, ποῦ ἐξασφαλίζουν τὴν εἰρήνην καὶ κάμνουν τοὺς λαοὺς νὰ προοδεύουν καὶ νὰ εὐτυχοῦν.

»Τὸ πολεμικὸν ἔργον ποῦ ἡ **ΠΑΤΡΙΣ** σᾶς διέταξε νὰ κάμετε, τὸ ἐξετελέσατε κατὰ τρόπον περιλαμπρον. Καὶ τώρα, δὲν σᾶς ἀπομένει παρὰ νὰ ἐξασφαλίσετε τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, διὰ νὰ δώσετε τὸν καιρὸν νὰ γίνῃ ἡ πρέπουσα ἐργασία καὶ ὀργάνωσις, διότι θὰ ἦτο κρῖμα νὰ χαθοῦν τόσοι κόποι, τόσοι ἀγῶνες, τόσοι θυσίαι, τόση δόξα.

»Ἀμα συμπληρώσατε καὶ τὸ ὀλίγον ἔργον, ὅπου σᾶς ἀπομένει, θὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπήτια σας εὐτυχεῖς καὶ ὑπερήφανοι ὅτι ἐμεγαλύνετε καὶ ἐδοξάσατε τὴν ἀγαπητὴν μας **ΠΑΤΡΙΔΑ**. Ἡ δόξή σας, ποῦ ὀδηγεῖ τὴν λόγχην σας, ἔδωσε σκληρὰ μαθήματα εἰς τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ αὐτὸς συντετριμμένος, ὅπως τὸν κατηντήσατε, παραδοκεῖ καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ κουρασθῇτε διὰ νὰ σᾶς ἀρπάσῃ πάλιν τὰ ὅσα ἔχετε.

»Δεῖξατέ του λοιπὸν ὅτι ὁ Ἕλλην δὲν κουράζεται, ὅταν ἀγωνίζεται διὰ τὴν Πατρίδα του, καὶ μὲ τὴν λόγχην προτεταμένην φωνάζατέ του :

»—Μολὼν λαβέ!»

Προῦσα τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1921.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Τί απέφερε.

Τοιαύτη ἡ ἀνέλιξις καὶ τοιοῦτο τὸ τέρας τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς περιόδους. Αἱ φάλαγγες τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἐξορμηθεῖσαι ἀπὸ τὸ Οὐσσάκ καὶ τὴν Προῦσσαν, ἐξεμηνόσαν τοὺς ἄγκους τῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα ὠρθοῦντο πρὸ αὐτῶν καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα, ἐμπόδια ὠχυρωμένα καὶ ἀπροσπλάστα· ἐπολέμησαν πρὸς ἐχθρὸν ἀμφισβητήσαντα μετὰ μανίας καὶ γενναιοῦτος τὴν νίκην· ἐδάδισαν διὰ μέσου ἐρήμων καὶ στεγνῶν τόπων· ἔζησαν μὲ στερήσεις ἀφαντάστους· ἔπληξαν τὰ τρόπαια αὐτῶν χίλια χιλιόμετρα πέραν τῆς παραλίας· προέβαλαν θαμβωτικά κατορθώματα—καὶ ταῦτα ἐπιτελέσαντες, συνεπτύχθησαν διακόσια χιλιόμετρα ἐκ τῆς γραμμῆς εἰς ἣν ἔφθασαν μετὰ τὴν ἀθάνατον ἐκείνην μεγαλουργίαν τῆς «μάχης τοῦ Σαγγαρίου», σταθέντες εἰς τὴν γραμμὴν ἣτις ἐπέτρεπε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς νίκης τῶν. Καὶ ἡ νίκη τῶν αὐτῶν, πλεχθεῖσα μὲ ὅσας αἱματηρὰς ἀκάνθας ἀναφέρει ἡ μικρὰ, τοῦ μεγάλου τῶν ἀγώνος, ἀφήγησις αὐτῇ, ἀπέφερεν:

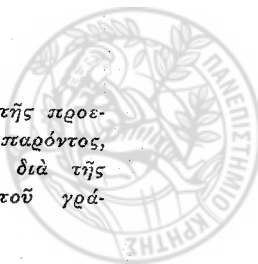
Ὑπὸ τὴν ἀναμφισβήτητον κατοχὴν τῶν ἑλληνικῶν φαλάγγων ὑπήχθη χώρα ἑκατὸν χιλιάδων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων—ἀντὶ τῶν δέκα ἑξ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν—περιλαμβανόντων τὴν εὐφορωτέραν καὶ τὴν καλλιτέραν Μικρασιατικὴν γῆν. Κατελήφθη ὁλόκληρον τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον καὶ τὰ σημαντικώτερα κέντρα συγκοινωνιῶν, ὡς καὶ ὅλαι αἱ θαλάσσιαι θύραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πρὸ τοῦ μετώπου αὐτῆς ἡ Στρατιὰ, ἥπλωσε χώρον, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ἄπορον διὰ τὸν ἐχθρικὸν στρατόν. Καὶ τὸν στρατὸν αὐτὸν τὸν ἔφθειρεν εἰς τοιοῦ-

τὸν σημεῖον—ἀποῦ τὸν ἐστέρησε παντὸς πλεονεκτήματος—ὥστε νὰ μὴ δύναται οὗτος νὰ βίξῃ τὴν γραμμὴν τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς.

Ταῦτα ἐπετέλεσεν ἐν τῇ Μικρασιατικῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ ὁ Ἑλλήν μαχητῆς. Δι' ὅσους εἶδον τοὺς λαμπροὺς τοῦ ἀγῶνος μὲ ὄμμα φθονερὸν καὶ δι' ὅσους, ἀπὸ μῖσος καὶ φθόνου καὶ ζηλοτυπίαν, ἠμφεσβήτησαν τὴν πλήρη καὶ ὁλοκληρωτικὴν του νίκην, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔστι ἀκίνητος καὶ ἀνίκανος νὰ δράσῃ, ἀποτελεῖ τὴν καλλιτέραν καὶ τὴν μᾶλλον εἰργαττον ἀπάντησιν.

Αἱ σελίδες τοῦ παρόντος βιβλίου δὲν παραδίδονται εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν, μὲ τὴν ἀξίωσιν ἱστορίας. Συλλεγεῖσαι ἀπὸ τὸν πολεμικὸν ἀπεσταλμένον τῆς «Καθημερινῆς» ἀνὰ τοὺς δρυμῶνας, τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Μικρασιατικῆς γῆς—ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἐγράφησαν μὲ τὸ αἶμα τόσων χιλιάδων γενναίων—ἐκδίδονται εἰς ἐκπλήρωσιν ὑπερτάτης πρὸς τοὺς γράφοντας ὀφειλῆς. Εἰς τὸν βωμόν, τὸν ὁποῖον ὕψωσαν αἱ ἑκατόμβαι τῶν Ἀθανάτων Νεκρῶν καὶ εἰς τὰς συστάδας τῶν ξυλίνων σταυρῶν αἱ ὁποῖαι κατεσπάρησαν εἰς τοὺς δοξασθέντας τόπους, προσφέρεται, ἀπὸ τὸν παρακολουθήσαντα τὴν λαίλαπάδῃ διαδρομὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπιζησάντων, ὡς μικρὸς, τῆς μεγίστης τῶν θυσίας, ὕμνος...

[Ἡ νομιμότης τῆς προε-
λεύσεως τοῦ παρόντος,
πιστοποιεῖται διὰ τῆς
ὑπογραφῆς τοῦ γρά-
ψαντος].

Χρ. Καζαντζής